Спалена карта

Місто — замкнуте безмежжя. Лабіринт, у якому не можна заблудитися. Це твоя власна карта, на якій усі квартали нічим не відрізняються один від одного.

А тому, навіть збившися з дороги, чти не заблудишся.

НАЧАЛЬНИКОВІ ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛЬНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПРИВАТНОГО РОЗШУКОВОГО АГЕНТСТВА

ЗАЯВА ПРО РОЗШУК

Мета заяви — виявити місце перебування зниклої особи, її ім'я та прізвище — Хіросі Немуро. Стать чоловіча. Вік — 34 роки. Посада — начальник відділу розширення збуту торгової фірми "Дайнен". Зникла особа — чоловік заявниці. Щез шість місяців тому і відтоді не давав про себе знати. Довіряю Вам у всьому, що стосується розшуку, потрібних для справи даних не приховуватиму.

Звертаючись до Вас з цією заявою, зобов'язуюсь оплачувати витрати, пов'язані з розшуком. Обіцяю зберігати в суворій таємниці наслідки розшуків, нікому їх не виказувати

1 не використовувати комусь на шкоду.

2 лютого 1967 р. Хару Немуро

(Підпис)

Натискаю на педаль зчеплення і вмикаю меншу швидкість — двадцятисильній малолітражці надто важко долати такий крутий

підйом. Дорога не асфальтована, а з грубозернистого бетону, через кожних десять сантиметрів порізана вузенькими борозенками — мабуть, щоб запобігти ковзанню. Та пішому з того невелика користь, бо пилюка і кришки від шин, що стираються на шершавому бетоні, заповнили всі нерівності. А тому в дощ та ще й у стоптаних черевиках іти нелегко. Можливо, таке покриття розраховане на автомашини і борозенки їм прислужаться. Не виключено, що вони допомагають відведенню талої води у рови, коли стоки переповнені.

Однак усі ці турботи виявляються зайвими, бо автомашин тут мало. Тротуарів немає, тому кілька жінок з кошиками в руках розбрелися по дорозі і, захопившись розмовою, нічого не помічають. Злегка сигналю і проїжджаю поміж ними. Але в ту ж мить несподівано з-за повороту, висвистуючи, наче для остороги, вигулькує хлопчак на роликах, і я різко гальмую.

Ліворуч — крута кам'яна стіна, праворуч — низеньке залізне поруччя, за ним неглибокий кювет, а далі майже прямовисна круча. Хлопчик сахнувся до поруччя, але впав посеред дороги. Його обличчя зблідло, скривилося. Серце в мене загупало десь аж під горлом. Я вже було прочинив віконце, щоб насварити шибеника, але докірливі жіночі погляди охолодили мій гнів. Краще з ними не заводитись, а то звалять на мене вину за хлопцеву подряпину. В таких випадках люди не бояться гуртом лжесвідчити. А моє становище зараз таке, що треба бути бездоганно чистим.

Натискаю на акселератор, і автомобіль, полишаючи за собою смердючий дим, натужно рушає. За мить я вже на повороті. В дзеркальці видно, як відлітає набік купка жінок біля хлопчака, що не поламав кісток і не облився кров'ю, а лише відбувся переляком, і натомість з'являється блякле небо, схоже на щойно погашений телеекран. Ще хвилька — і я вихоплююсь на рівну дорогу. Тут, на зрізаній вершині пагорба, міститься кінцева зупинка автобуса. Неподалік під дашком лавка, телефонна будка, а поряд з цегляною огорожею, за якою влітку, мабуть, красуються квіти, навіть установлено

фонтанчик з водою для пиття. А далі знову узвіз, короткий, але крутий. І тут же великий плакат, жовтий, наче дорожній знак: "Без особливого дозволу в'їзд автомобілів у житловий район заборонено". Нехтуючи міцністю споруди і майстерно виписаним наказом, що мало не вишкірив на мене зуби, я мерщій долаю узвіз.

І відразу краєвид різко міняється. Пряма біла дорога, метрів із десять завширшки, немов зливається з білястим небом. Обидва тротуари відділені від дороги смугами зів'ялого газону, огородженого низенькими, до колін, штахетами. Та оскільки трава зів'яла не всюди однаково, виникає навдивовижу виразне відчуття перспективи: хоча ліворуч і праворуч стоять тільки шість чотириповерхових будинків з шістьма квартирами на кожному поверсі, здається, ніби перед тобою безмежність. Побілені фасади й так-сяк заляпані темно-зеленою фарбою торцеві стіни тільки підкреслюють геометричну особливість краєвиду. Житловий район розпростер свої крила обабіч дороги не вглиб, а вшир. Мабуть, для кращого освітлення будинки розставлені, як на шахівниці, а тому ліворуч і праворуч погляд натикається на суцільні білі стіни, що підпирають молочно-білий небозвід.

У червоній колясочці плаче-надривається маля, закутане з головою у пелюшки. Ні мами, ні няньки поблизу не видно. Мимо нього на блискучому велосипеді з перемикачем швидкостей, зумисне голосно регочучи, промчав хлопчина з посинілими на холоді щоками. На перший погляд, на вулиці ніби людно, але на тлі цього краєвиду, як у перевернутому біноклі, люди здаються уявними зображеннями. А втім, якщо тут пожити, то, мабуть, враження зміниться. Краєвид поволі віддалиться, стане майже прозорим, наче перестане існувати, а з'явиться, як віддрукована з негатива,твоя власна постать. Розпізнати себе — це вже багато. Бо однакові комірки, в яких минає життя сотень людей,— то лише засклені рамки на портретах членів їхньої родини...

Хігасі, 3—12. Хігасі — Схід — означає правий бік вулиці. Цифра три — третій будинок з вікнами на вулицю, дванадцять — номер квартири на другому поверсі, в лівому крилі. У проміжках між газонами стояли

таблички з написами "В'їзд заборонено", "Стоянка заборонена", та я не звертаю на них уваги і зупиняю автомобіль коло будинку. Мій вантаж — чорна валізка з необхідним реквізитом. Довжина її п'ятдесят п'ять сантиметрів, ширина — сорок, товщина — двадцять... Верхня кришка, тверда і рівна, може служити замість столика, на кінці ручки потаємний мікрофон і кнопка магнітофона. Крім цього, у валізці немає нічого особливого.

Можна лише похвалитися, що вона обтягнена м'якою штучною шкірою, щоправда, трохи потертою від довгого користування. Знизу на чотирьох ріжках прикріплено металічні накладки. З якого боку не глянь, валізка звичайнісінького комівояжера. Бувало, її зовнішній вигляд ставав мені в пригоді, а часом навпаки — шкодив.

Несподівано подув шпаркий вітер, наче сипонуло в обличчя крупинками льоду. Беру валізку в руку, переходжу через тротуар і опиняюсь у темному прямокутнику дверей під дашком. Моя хода відлунює так, немов котиться порожня бляшанка. Швидко піднімаюся сходами. На стіні двома рядами прибито вісім поштових скриньок. Під однією, з числом "12", приклеєно клаптик паперу і на ньому скорописом маленькими ієрогліфами написано "Немуро". Сповільнивши кроки, думаю: "Може, потроху звикати до нового завдання?.. Чого вимагатиме клієнтка?.. Виконати те, що вона захоче, відразу, як тільки ознайомлюся зі справою,— нелегко... тут не може бути шаблону, така вже наша робота..."

Білі залізні двері з темно-зеленим одвірком, біла кнопка дзвоника на тріснутій пластмасовій кришці. По той бік віконечка, завбільшки з поштову листівку, прорізаного посередині дверей, якраз навпроти очей, відхиляється краєчок завіс ки, бряжчить ланцюжок, ворушиться клямка, і двері поволі, наче важать цілу тонну, прочиняються. Крізь шпару потягло гасовим чадом. Мабуть, готуючись до зустрічі зі мною, клієнтка розпалила гасову грубку. Спочатку двері відчиняються ледь-ледь, потім трохи більше, нарешті — зовсім, тоді жінка відступає крок назад, складає перед собою руки. Проти світла важко її роздивитись, але

здається, вона набагато молодша, ніж я сподівався. Хоча вона невисокого зросту, її шия здається довгою і тонкою, якби тут було трохи темніше, я подумав би, що то дівчинка.

Я простягаю свою візитну картку і стримано, як банківський службовець, називаю себе. Щоправда, мені не доводилося бачити, як вітається банківський службовець, а тому краще сказати, що я поводжуся чемно і впевнено, як людина, яка не почуває за собою жодної провини і не має чого соромитися. Зрозуміло, я розігрував цю сцену не для того, щоб викликати до себе довір'я. Я прийшов за її викликом, а не збирався накидати їй свій товар, як мандрівний торговець. Якщо хочеш зберегти певну відстань між собою і клієнтом, то найкраще саме так поводитися. Бо інакше на нас дивляться з підозрою. Така наша професія. Тим, хто ненавидить гадюк, не треба показувати вистави з гадюками.

Жінка заговорила хрипким голосом, немов шептала. Ні, вона не хвилювалася — мабуть, у неї зроду такий голос. "Якось дивно говорить, наче карамельку смокче",— подумав я і заспокоївся. Отут, у цьому напівтемному передпокої, піднімається завіса і я починаю грати свою напівтемну роль.

Відразу ліворуч вузенька кухня, що правила також за їдальню, в глибині за цупкою ширмою — спільна кімната і водночас вітальня. Праворуч, як дивитися з передпокою,— мабуть, спальня.

Опинившись у вітальні, я помітив, що в гасовій грубці палахкотить полум'я. Посеред кімнати круглий стіл, поліетиленова скатертина з витисненим на ній візерунком звисає аж до самої підлоги. Половину лівої стіни закриває книжкова шафа, другу займає вікно. На стіні, навпроти дверей, висить — мабуть, вирізана з якогось журналу — репродукція картини Пікассо, на якій зображено жінку, що дивиться водночас і ліворуч, і вгору. Зважаючи на те, що літографія оправлена в рамку, вона мала привертати до себе увагу гостей. Поряд з нею — втричі більше креслення, мотор у розрізі. На одній його деталі проведено лінію і

зроблено напис червоною кульковою ручкою. Ліворуч, коло вікна,— трикутна поличка для телефону, в кутку на протилежній стіні, що межує з сусідньою кімнатою,— стереопрогравач, очевидно, саморобний. Обабіч над ним на відстані трьох метрів один від одного — два динаміки. Невже від такого розміщення на перпендикулярних стінах звук не гаситься й не пропадає стереофонічний ефект? Мене було запрошено сісти на стілець, У*о стояв спинкою до програвача. Вибачаючись за те, що не має чим пригостити, мовляв, живе тепер самотня, жінка розсунула портьєру й подалася на кухню,— мабуть, готувати чай. У вітальні війнув легенький вітерець, гасовий сморід зник, а натомість у повітрі повис запах косметики.

Як тільки жінка зникла за портьєрою, навіть враження від неї розплилось і потьмяніло. Я починаю прискіпуватися до дрібниць. Ще раз поволі вдихаю повітря і, переконавшись, що в кімнаті немає запаху тютюну й чоловічого тіла, закурюю. Піднімаю скатертину й заглядаю під стіл — не знаходжу там нічого підозрілого. А все-таки мене не полишає дивне відчуття. Хоч, як завжди взимку, сьогодні швидко звечоріло,, і віконні шиби зажевріли надвечірнім блиском, вмикати світло ще рано.— Бо, якщо напружити зір, можна розгледіти під телефонною поличкою чорний ковпачок креслярської ручки. Ніяк не можу збагнути, чому так раптово розплився її образ... адже я бачив її, опинився віч-на-віч з нею на відстані, меншій двох метрів, коли вона підсувала мені стілець... Ось уже чотири з половиною роки займаюся такими справами і виробив у собі звичку схоплювати характерні особливості баченого, навчився вимальовувати з них цілу картину і в разі потреби викликати її в пам'яті. От хоч би взяти того хлопчака на роликових коззанах... Темно-синє сукняне пальто з широким коміром, де-не-де полатане... сірий вовняний шарф... парусинові черевики... зовнішні кутики очей опущені... скуйовджене, непокірне волосся... верхня лінія чола майже пряма... під носом почервоніння. Яке щастя, що я їхав під гору і гальма не відмовили! От якби дорога не була така крута, а мотор удвічі потужніший, то хоч би як я крутонув кермо, було б уже пізно: уникаючи автомобіля, хлопчисько кинувся б ліворуч, але його права нога попала б під колесо. Ще півбіди, якби він тільки переламав собі ногу. А могло б

статися так, що, втративши рівновагу, хлопчина зіткнувся б з автомобілем і той пожбурив би його на залізне поруччя. Тоді, вважай, і черепа розтрощив би, і в'язи скрутив би. Його очі закотилися б під лоба, з вух і рота разом з піною бурхнула б яскраво-червона кров... і, безперечно, тепер мене тут не було б.

За ширмою чути дзенькіт посуду... Ні, не порцеляни, а скла... Навряд чи в таку пору року жінка частуватиме мене холодним напоєм. Може, збирається подати спиртне?.. Та

ні, це було б недоречно... Бо те, що незабаром почнеться,— це завжди сцена нестерпного, хоча й різного за глибиною, смутку... Не чути, як вона рухається... Зате одноманітно дзюрчить вода з крана... Якщо все піде, як звичайно, то жінка, не втрачаючи ні хвилини, заторохтить навіть через ширму, а я, розуміючи, що хвору тішить, коли вислуховують її скарги, виконуватиму незавидну роль: охолоджу її запал — заведу розмову про витрати...

Жінка, яку я не можу пригадати... Жінка, що помахом портьєри, наче фокусник, стерла своє обличчя... Невже воно в неї таке невиразне, позбавлене індивідуальності?.. А от її одяг можу описати в усіх подробицях. Навіть угадати крізь нього обриси її тіла, зовсім не худого, а гарно збудованого і .зграбного. Напевно, шкіра в неї гладка, смаглява і на спині вкрита пушком. Западина вздовж хребта, мабуть, глибока й пряма. Незважаючи на вік,— нічого й казати, вона уявляється мені набагато зрілішою, ніж тоді, коли побачив її проти світла,— її майже юна, досконала постать з не великими, але й не малими грудьми, дуже підходить для шалених сучасних танців. Коли я так докладно все пам'ятаю, то чому б не дати волі уяві... й не домалювати обличчя, яке пасувало б до її привабливого тіла?..

Якщо покладатись на уяву, то її обличчя мало б бути привабливим, чітко окресленим, дуже рухливим... Та хоч скільки я старався, нічого в мене не виходило. Перед очима спливало щось бліде, невиразне, наче патьоки на стіні... щось схоже на веснянки... Однак, як тільки я

переставав думати про обличчя, то відразу пригадував жінчине волосся, чорне, але м'яке й густе, яке звисало вниз і закривало половину чола... Світло, що падало з вікна, утворювало навколо її голови яскравий ореол — певно, тому, що вона нічим не змащувала волосся... Ясне чоло... Широке, випукле... Лише до нього вдалось добратися. В чому річ?.. Невже вона зумисне уникала погляду, не хотіла, щоб я відгадав її думки?.. А може, за той короткий час вираз її обличчя змінювався п'ять чи шість разів?.. Ні, тут щось не так... Очевидно, мені випала заплута-

на, з подвійним дном справа, ще більш заплутана, ніж я гадав. Тож треба пильнуватися... Вже три хвилини збігло, як жінка вийшла на кухню. Стривожений думками, запалюю другу сигарету... Встаю зі стільця, обходжу стіл і зупиняюся біля вікна...

Шибки невеликі, але тому, що віконна рама тонка, з алюмінію, все надворі добре видно. Прямо перед вікном, за вимощеним бетонними плитами десятиметровим тротуаром,— північна сторона будинку номер 2. На гладкій темній стіні видно лише пожежні сходи, вікон немає. Внизу, ліворуч, проглядає добрий шмат дороги. Притиснувшись обличчям до шибки, бачу свій автомобіль. Коли підійти до лівого краю вікна, аж до книжкової шафи, то видно, що другий кінець дороги сягає спуску, а тротуар ховається за рогом будинку номер 2.

Посередині між рогом будинку і моїм автомобілем зненацька заблимали ртутні лампи вуличних ліхтарів. Може, щось в автоматичному вмикачі світла зіпсувалось і він став чутливіший, ніж звичайно. Або ж настав час їх запалювати. Перехожих стало незрівнянно більше, і не лише жінок з покупками, але й чоловіків, що поверталися з роботи. Очевидно, прибув автобус. Як поглянеш униз, то усвідомлюєш, що люди — двоногі тварини. Здається, ніби вони не просто ходять, а

переборюють земне тяжіння, насилу таскають свій мішок із м'яса, напханий нутрощами. Всі повертаються додому, повертаються туди, звідки вийшли. Виходять, щоб повернутися назад. Повертаються назад, щоб зміцнити стіни своїх осель, а виходять, щоб роздобути матеріалу на ті стіни.

Та зрідка хтось із них виходить і не повертається...

— Ну, то які ваші припущення?.. Розкажіть, будь ласка, усе, що пам'ятаєте.

— Нема чого розказувати. Нема в мене ніяких припущень...

— І те, що ви пригадаєте, згодиться, коли нема речових доказів...

— Ага... хіба що ота коробка сірників...

— Що?..

— Коробка сірників... У кишені дощовика разом із спортивною газетою лишилосялпівкоробки сірників з якоїсь кав'ярні...

— Та невже?..— Я знову розглядаю її обличчя, що вмить набрало іншого виразу і зовсім мене спантеличило. Воно було настільки спокійне, що йому пасувала б легка усмішка,— здавалося, ніби жінка задоволена з того, що її чоловік десь зник. А може, за півроку безнадії і туги пружина, яка приводила в рух її волю, зовсім ослабла, і жінка потонула в безмежній відчуженості? її колись, мабуть, вродливі риси обличчя тепер нагадували погано сфокусоване зображення.—) Якщо вважати цю сірникову коробку речовим доказом, то...

— Нічого особливого... просто вона лежала в кишені дощовика...

— Розумієте, коли ви підтвердите свою попередню заяву до нас, то я негайно почну розслідування. Тільки, як я вже вам пояснював, внесеного завдатку вистачить для оплати розшуків протягом тижня. Якщо за той час я не знайду вашого чоловіка, то, звісно, додаткової винагороди не вимагатиму, але й тридцяти тисяч ієн завдатку не поверну. Для розшуків буде потрібно знову внести тридцять тисяч ієн і, крім того, оплатити поточні витрати, пов'язані з розслідуванням.

— Підписатись тут?

— Однак врахуйте, що з такими мізерними відомостями невідомо, як починати розслідування. Звичайно, мені байдуже, такий мій фах. А от для вас це хіба не те ж саме, що викинути на вітер тридцять тисяч ієн?

— А що я можу вдіяти?..

— Гадаю, можна було б за щось учепитися. Коротко кажучи, мені треба знати, кого вистежувати і де шукати...

— Якби ж я знала...— Жінка заперечливо хитнула головою і піднесла до рота склянку пива, від якої я відмовився, сказавши, що мені ще доведеться їхати автомобілем.— Ось хоча б... той чоловік, у нього, здається, великі можливості... та всі, кого питаєш, не можуть пояснити причини...

— Які можливості?..

— На роботі...

— Ви що, самі пробували розшукувати? Минуло вже півроку...

— Брат пробував...

— Той самий, що підійшов до телефону? Він говорив зі мною так, наче був вашою довіреною особою. В такому разі найкраще поговорити безпосередньо з ним.

— Але ж я не знаю, де він зараз живе...

— Як же це так? Зниклу людину шукає інша, теж зникла! Це якесь зачароване коло!

— Брат не зовсім зник. Що три дні дзвонить по телефону... О, коли б чоловік дав про себе знати хоч по телефону! Тоді я не жила б у постійному страсі... нестерпно тяжко, коли не знаєш, що його спонукало...

— А по вас не видно, що ви чогось боїтеся.

— Дивно, правда?.. Можливо, звиклася з бідою...

— То ви здалися на брата і самі нічого не робили?

— Я чекала. Чекала день у день...

— І більше нічого?

— Брат був проти, і я боялася залишати домівку.

— Чому?

— А якби чоловік захотів вернутися саме тоді, коли мене не буде вдома? Що тоді? Ми можемо розминутись...

— Поясніть, чому брат був проти.

— Та як вам сказати...— Жінчине обличчя знову стало невиразне, наче віддалилося, вирізнялися тільки веснянки під очима, схожі на вуаль.— У брата були свої розрахунки... крім того, мені не вистачило б сил... Та я вже не могла більше ждати... тому брат нарешті здався, і я вирішила звернутися до вашого агентства...

— Ви багато п'єте?

Машинально наповнена склянка пива зупиняється в сполоханій руці, не торкнувшись уст, а жінка, киваючи в задумі головою, відповідає:

— Після того, як чоловіка не стало, я жду його і бачу сни наяву... дивні сни, ніби доганяю його... ніби раптом він з'являється позаду й починає мене лоскотати... Хоча я знаю, що це сон, сміюся від лоскотання, мов божевільна... дивні сни...

— А все-таки мені слід було б зустрітися з вашим братом.

— Якби він подзвонив, я б йому про це сказала... Та, боюсь, що він не захоче з вами побачитися.

— Чому?

— Як би це краще сказати?.. Так мені здається, точніше пояснити не можу...

— Але ж зрозумійте, мені потрібні відомості. Ясно? Я не маю наміру порпатися в особистому житті вашого брата. Я тільки хочу одержати відомості. Бо повторювати те, що вже зробив брат,— означає марнувати час. Та якщо ви цього хочете, я не заперечую.

— Я розповіла все, що знала. Що я маю ще сказати?

— Про свої припущення.

— От біда! Адже я нічого не знаю, хоча б ви хтозна-скільки питали...

— Ну гаразд,— здався я,— тоді принаймні розкажіть по порядку, як це сталося.

— О, це дуже просто, надто просто, аж дивно... Ось погляньте,— жінка мерщій підвелася зі стільця й підкликала мене до вікна,— он там... бачите, кроків за десять від того ліхтаря... маленький люк між тротуаром і газоном... там зникли його сліди... Чому?.. Чому саме там? Адже йому там зовсім не було що робити...

Темна-претемна дорога... Ще недавно вона була зовсім біла і впиралася в молочно-біле небо, а тепер ця дорога в долині на дні неба, забарвленого ртутними вуличними ліхтарями. Якщо відійти на десять кроків від ліхтаря, то носком черевика можна намацати люк... Десь тут урвалися його сліди... Вечірня пітьма наче одним помахом щітки змела з дороги господинь, що ходили скуповуватися на вечерю, і червоні коляски, і хлопців на велосипедах; повернулись у свої комірки і затихли скромні службовці, а охочим до розваг після роботи ще рано спішити додому... Покинута людьми, непевна долина часу... Я зупиняюся... Саме там, де зникли його сліди...

Між будинками дме вітер. Потік крижаного повітря стикається з гострими рогами будівель і завиває тихим голосом. Хоча й не чути стогону того велетенського органа, та він просочується в глиб людського тіла: шкіра береться сиротами, кров холоне, а серце перетворюється на мішечок з льодом. Витоптаний асфальтований тротуар. Посеред газону біліє порваний, нікому не потрібний гумовий м'яч. Хоч у світлі ліхтарів навіть мої запорошені черевики здаються позолоченими, пощерблена дорога лежить під ногами бездушним трупом. Такою дорогою не дійдеш, куди тобі треба.

А от півроку тому, саме в серпні, літо ще було в повному розпалі. Асфальт був м'який, як гума, а навколо ліхтарів кружляли хмари мошкари. Трава на газоні хвилювалася під вітром, наче вода в річці, а порваний м'яч пірнув на саме її дно... Отож якщо доводилося топтати траву, то не тому, що ноги мерзли, а щоб розігнати комарів, які піднімалися з люка... Якщо в і н зупинявся саме тут... ні, ні, якщо в і н проходив тут востаннє, був ранок... Досвітній час, коли ліхтарі заплющують очі, мошкара ховається у траві, а чорна долина скидає свою одежу і знову перетворюється на білу горбату вулицю, що зливається з небом... А може, то був незвичайний ранок, коли дме південно-західний вітер, а небо виблискує блакиттю, коли немов за одним сигналом протягом п'яти хвилин у серці міста відчиняються стандартні комірчини, і натовп людей, не лише несхожих, але й нерозрізненних, як вода, що вирвалась із загати, заливає всю вулицю...

— Ага, ніби зачарована зграя пацюків... А ви хіба не знаєте цієї казки?..— Жінка розвела руки, ніби збиралася показати ширину вулиці, і її очі стали вологі — мабуть, від випитої склянки пива, потім перевела погляд з однієї руки на другу і, наче похопившись, мовила: — Ой, та вже стемніло! — Мерщій ввімкнула світло і так само поквапливо зникла в кухні. Але цього разу крізь портьєру було чути, як вона тим же голосом говорила: — Не лише тротуари, але 'й бруківка заповнена... До того ж усі біжать, щоб не спізнитися на автобус... Потроху і середину вулиці заповнюють...

— Але ж у години пік на автобус не можна покладатися.

— Звісно.— Жінка повернулася з новою склянкою пива.— Не можна, а тому їм доводиться щодуху бігти.

Жінка поставила, пиво на стіл і зиркнула у вікно. Коли у вітальні засвітилося, надворі вже була ніч. Літографія Пі-кассо відбилася у шибці. Ніби чогось злякавшись, жінка рвучко затягла на вікні завісу, і вмить жовтий колір, лігши на половину стіни, цілком змінив кімнату. Колір лимона, але не свіжого, а прив'ялого, що довго лежав на вітрині.

Завдяки жовтій барві покинута господарем оселя раптом наче ожила. Здається, ніби їй бракувало не господаря, а жовтого кольору. На книжковій шафі враз помічаю фігурку кота, зроблену з ганчірочок. Під кресленням мотора на поличці для дрібниць — недоплетена мереживна рукавичка. Цій кімнаті пасує жовтий колір. Він личить і жінці. Це її кімната, відрізана від усього світу разом із її життям. Я замислююсь. Шоста цигарка. Жінка п'є другу пляшку пива. В душу мені закрадається підозра.

Від ліхтаря тільки десять кроків у напрямку схилу. Там, поряд із газоном, невеликий люк... В і н ішов поволі краєм тротуару, мабуть, задумавшись, обминав метушливу юрбу людей, що, немов кимось переслідувані, спішили на роботу... Якби навіть хтось із цієї околиці міг засвідчити, що бачив його на власні очі і цього разу востаннє, то яке значення мав би той факт?

— Чи не розумніше було б зійти поволі схилом до метро, ніж бігти до ненадійного автобуса? Особливо того ранку, коли він мав зустрітися з кимось на станції 8? Правда, якщо їхати прямо до фірми,— автобусом зручніше...

— Але він порушив обіцянку — не прийшов на зустріч.

— Кажете, порушив обіцянку? Отже, він вчинив заздалегідь продумано, як сам хотів.

— Та ні... Як би вам це сказати?..

— А це правда, що три дні перед тим він їздив на роботу автомашиною?

— Так, але через якусь поломку, здається, віддав її лагодити.

—) А де вона зараз?

— Справді... Куди вона поділася?..— В її немов з подиву широко розплющених очах проглядала сама наївність.— Напевне, брат знає...

— Знову брат? Однак, на жаль, я не можу з ним зустрітися.

— Та знаєте... Брат є братом... до речі, це він порадив звернутися до вас... Тому я б хотіла, щоб ви йому вірили. Просто він така людина...— І жвавіше вела далі: — Ні, чоловік не порушив обіцянки... В цьому я впевнена... Навіть доказ маю... Так, пригадала... Того ранку він ще не встиг вийти, як уже повернувся... Думаю, це дуже важливо... Після того, як спустився сходами, не минуло й хвилини... Повернувся по скріпку... Вибрав документи,які мав передати на станції, і вирішив, що найкраще зішпилити їх скріпкою...

— Отже, ви питали, чому він повернувся?

— Можливо.— Жінка ледь усміхнулася, блиснувши зубами, але в її очах не зникла тривога.— Я завжди розмовляю сама з собою... вибачте, це в мене така звичка... Коли розмовляєш наодинці з собою, то хоч скільки повторюй, ніхто тобі нічого не скаже... Якась там скріпка — дурниця... я завжди так думала... Але те, що він повернувся по неї,— хіба це не доказ, що мав намір дотримати обіцянки зустрітися?.. Всі мене питають, тому нарешті я звикла це повторювати...

— Що означає — всі?

— Ну, мої уявні співрозмовники, коли я розмовляю сама з собою... Скріпка — мізерна річ... Щоб скріпити документи, вона, може, й годиться, але ж нею треба скріпити і моє єдине, найзаповітніше бажання... розумієте?..

Я поволі йду, зупиняюся, обертаюсь і знову йду... Пощерблений асфальтований тротуар... Від краю будинку номер 3 звичних тридцять два кроки... Поглядаю вгору: низка ліхтарів, схожих на штучні очі, що

дивляться незмигно, стоїть ніби зачарована й кличе на святкову процесію, яка ніколи не відбудеться, прямокутники блідого світла, у вікнах — наче постаті людей, що давно зреклись і відвернулися від того свята... Вітер хльоскає в обличчя ніби мокрою ганчіркою — піднімаю комір пальта і знову йду...

Якщо повірити жінчиним сподіванням або розмовам, що їх вона веде сама з собою, то на цьому відтинку в тридцять кроків його спіткала якась незвичайна пригода... І тому в і н зрікся не тільки своєї обіцянки зустрітися з кимось на станції 8, але й відвернувся від людей і сміливо переступив розколину, яка не дозволить повернутися назад...

— Ну гаразд. Досить мати трохи фантазії і тоді, гадаю, можна багато чого собі уявити. Скажімо... тільки ви не гнівайтеся на мене... шантажист скористався якимось промахом вашого чоловіка... Приміром, натякнув на колишню коханку або дитину від неї... таке часто трапляється... Бо помилки молодості, яких не вдалося поховати, з'являються несподівано, як привиди,— в цьому нема нічого дивного... Тим більше в серпні... Вони люблять прогулюватися саме в таку пору року. Та хіба тільки жіночі привиди непокоять? Чудовим кандидатом на привида може бути колишній співучасник розкрадання чужих грошей, тепер уже кволий стариган. Або ж прийшов відомстити злочинець, якого напередодні звільнили з ув'язнення... До речі, ви часом не чули про запеклого шантажиста, якого арештували за доносом вашого чоловіка? Правда, могло статись і так, що пастку розставила цілком стороння людина. Бо останнім часом інтелектуальні злочини стали надзвичайно витончені й досконалі. Вельми популярний зараз такий спосіб заробити гроші: зовсім чужій людині від свого імені таємно страхують життя, а згодом її збивають автомашиною. Щоправда, такі хитрощі не вдаються, якщо труп виявлять, але ім'я загиблої особи не буде встановлено. Так-от, оскільки з поліції нема жодного повідомлення, то, мабуть, треба виключити смерть від нещасного випадку або внаслідок злочину, схожого на такий випадок. Якщо сталося вбивство з метою щось приховати, то труп міг опинитися десь на дні морському, в бочці з-під цементу... В такому разі розслідування ускладнюється...

Може, ваш чоловік попав у якесь кубло контрабандистів або фальшивомонетників...

Жінка надпила півсклянки й поставила її на стіл. Вона сиділа непорушно, стежила, як бульбашки піни лопаються і перетворюються на каламутну осугу. Важко сказати, чи вона задумалась, роздратувалась, чи просто збайдужіла? Нижня губа в неї відкопилилась, як у маляти, ще не відлученого від материних грудей. Ніс у неї був маленький, зухвало задертий.

— Та, мабуть, нікчемний, не вартий дірки з бублика випадок страшніший за таку банду. Як кажуть, чорт спокушає. Ось послухайте одну бувальщину. Директор однієї банківської філії, найстатечніший з-поміж статечних банківських службовців, вийшов якогось дня на пенсію, а ввечері знічев'я забрів на танцювальне ревю в нічному кабаре й несподівано по самі вуха закохався в одну з танцівниць. Звісно, їх була ціла трупа, та він обрав собі таку, що мала звичку гризти нігті — кажуть, навіть у перерві між виступами на сцені, де показувала жалюгідну подобу танцю, не переставала — і, мабуть, тому нікого не приваблювала. Однак, мабуть, того директора на пенсії саме ця звичка й зацікавила. Бо після трьох відвідин кабаре він послав їй прихильного листа, в якому висловив захоплення її талантом, а на четвертий день запросив її на обід і начебто був дуже щасливий. Та на п'ятий день раптом, як грім з ясного неба, нещастя: в кімнаті дівчини обоє вчинили самогубство. Життя — як лезо безпечної бритви, що тим швидше ламається, чим твердіше.

Жінчине обличчя немов скам'яніло. Піна в склянці майже розтанула. Збоку вона нагадує джунглі, сфотографовані з літака. Що бачить жінка? Зненацька вздовж нижньої повіки ллється щось схоже на смужку блискучого лаку... Невже сльоза?.. Я розгубився... Адже я зовсім цього не хотів...

— Дозвольте все-таки запитати про ту скріпку... Можливо, як ви сказали, той випадок із скріпкою свідчить, що ваш чоловік мав серйозні

наміри щодо тих документів... Та от виникає запитання, чи він збирався передавати їх комусь на станції 8? Звичайно, це залежить від їхнього змісту...

— Ніхто цього не знає.

її швидка відповідь повернулась до мене, як відбитий від стіни м'ячик, але в голосі не з'явилося нічого, чого не було перед тим, як вона замовкла.

— То, напевне, було якесь доручення фірми?

— Гадаю, не дуже важливе.

— Мені потрібна не ваша думка, а факти. Ну що ж, про ті документи я розпитаю завтра у фірмі... Та мені ось що незрозуміло... Можна примиритися з тим, що у вас немає жодних припущень,— це ваша особиста справа і нічого тут не вдієш, але ніяк не вкладається у мене в голові, чому ваш чоловік, завжди такий акуратний, не залишив після себе нічого — ні записів, ні щоденника, ні візитних карток або списку адресатів,— що допомогло б натрапити на його слід... Кінці з кінцями не сходяться... Ви нічого не підозрюєте, а тому готові наполягати на тому, ніби ваш чоловік зник зовсім випадково. А може, все сталося якраз навпаки? Мені здається, що тут доречно нагадати прислів'я: "Коли птах відлітає, то свого гнізда не кал я є".

— Але ж він таки повертався, щоб узяти скріпку, і, крім того, навіть не доторкнувся до чекової книжки...

— Скріпка, скріпка, скріпка... Послухайте, ну чому ви не вважаєте, що випадок із скріпкою — це лише тактичний хід, щоб вас збити з пантелику — мовляв, зникнення зовсім випадкове? Ось воно як... А може, таким способом йому захотілося сказати вам востаннє до побачення?

— Навряд... Бо коли я шукала скріпку, він чистив черевики й насвистував щось чудернацьке.

— Чудернацьке?..

— Щось начебто з телевізійної реклами.

— Ну, годі! Дуріть себе — ваша воля, але навіщо мені туману в очі напускати?

— Правду кажучи, дещо було... Здається, телефонний записник...— Жінка розгублено зиркає у куток кімнати, де стоїть телефон, і починає гризти ніготь великого пальця, але в ту ж мить притискає кулак до губів. Хотіла приховати, але не вдалося. Вона силкується боротися з поганою звичкою, та все одно на краю нігтя, вкритого товстим шаром лаку, білі сліди від зубів... Жінка винувато всміхається.

— Був телефонний записник?

— Та начебто... Такий, що розкривається, коли натиснути на кнопку... вкритий чорною емаллю... отакий завбільшки... завжди лежав на отій поличці...

— І що, пропав разом з чоловіком?

— Та ні, мабуть, брат його заховав. Навіть йому не вдавалося змусити мене до бездіяльності — щоб я тільки покірно чекала. Проте, хоч як він шукав, нічого не розвідав і, певно, тому припинив розшуки. Та якби той записник стирчав у мене перед очима, я не всиділа б склавши руки. А брат був проти. Не хотів, щоб я наражалась на небезпеку.

— Небезпеку?

— Брат каже, що в житті кожної людини одна карта життя.... Мовляв, світ кишить хижаками та отруйними комахами, а тому треба вибирати безпечну стежку, якою ходять усі люди.

— Це все одно, що сказати: перед тим, як мити руки, продезинфікуй мило.

— Еге ж... Він справді такої вдачі... Як прийде додому, завжди метушиться: і руки миє, і горло полоще...

— А все-таки, я вас прошу, подзвоніть йому негайно.

Раптом на жінчине обличчя впала сіра тінь. Ні, це піднялася завіса й проглянув його справжній колір. Сьогодні вперше її погляд став зосередженим. Легко проводячи обома руками по краю стола, вона нечутно встає, заходить у вузький простір між стільцем і вікном, і від цього в жовтій шторі утворюється невелика заглибина. Жінка, схожа на людину, яку спіймано на місці злочину... Напружений поперек, що опирається силі тяжіння... Жінка бере трубку і, не заглядаючи в телефонний довідник, набирає номер... Гнучкі, наче без суглобів, пальці, які щойно крутили диск, хапаються за штору. Мабуть, звикли за все хапатися... Нова звичка, вироблена для того, щоб відучитися гризти нігті... Штора легенько похитується, наче трохи п'яна... Чорний і жовтий кольори — знак пересторо ги...

— Таки справді,— жінка говорила тихо, хрипким голосом, немов до когось, що з'явився в її уяві,— прилипла до мене та звичка розмовляти самій із собою... Що там казати, першим, від кого я це почула, був він... Спочатку я не могла повірити... Відразу після того, як він безтурботно насвистував, я наче відчула якийсь страх... Але що це таке? Ніхто не підходить... Мабуть, нема вдома...

— А куди ви дзвоните?

— Та недалеко...

— Тому, хто востаннє бачив вашого чоловіка? Годі вам. Йому, певне, вже набридло відповідати на ваші запитання. А крім того, я не просив вас туди дзвонити.

— А куди? — злякано, немов торкнувшись пальцями волохатої гусені, жінка поклала трубку.

— Кому ж, як не братові?

— Це неможливо. Адже...

— Мені потрібна карта і не одна, а десять, двадцять. Бо що, власне, можна зробити з однією фотографією і старою коробкою сірників? На відміну від вас, я маю винюхувати небезпечні місця — служба мене зобов'язує. У щойно завіреній вами заяві чітко написано, що ви обіцяєте подавати всі відомості. Гадаю, ви можете це зробити.

— Брат знає. Нема нічого, що могло б допомогти вам,— він сам усе розвідав.

— Яка самовпевненість! Тоді навіщо ж ви мене найняли?

— Бо я більше не могла ждати.

Справді, ждати нестерпно. Однак я і далі жду. Повільно йду, спиняюся, повертаюсь і знову йду... Вряди-годи прибуде автобус, то тут, то там чути людську ходу, та не видно ні душі... Не видно нічого — ні зсуву, ні розлому, ні зачарованого кола, ні входу до таємного підземного переходу... Залишилась тільки темна, безнадійна перспектива, заповнена виснажливим очікуванням... і лютневий, до болю пронизливий нічний вітер...

А того ранку, о пів на восьму, в той нічим не скаламучений час... час, схожий на дистильовану воду, коли ніщо таємниче не може статися... власне, яке лихо спіткало начальника відділу фірми гуртового продажу палива?.. Цікаво, яку клієнтку судилося мені зустріти: хитру чи дурепу? Та байдуже, чого не видно, того не видно. А коли так, то нема охоти докопуватися до правди.

Я бачу те, що хочу бачити. Тільки до нього прикипаю поглядом. До блідого прямокутника, до жовтого вікна... вікна кімнати, з якої щойно вийшов. Жовта штора надійно захищає жінку від нічної пітьми, а з мене, задубілого в темряві, наче глузує. Однак це ти зрадив жінку. Примушуєш її чекати. Примушуєш чекати до такої пори.

Наближається чиясь кваплива хода, наче хтось іде на самих каблуках, і я вперше відриваю очі від вікна. Невпевнені жіночі кроки, плутаний перестук її каблуків, збоку розгойдується паперовий пакет... Біле пальто, оздоблене хутром на комірі і на рукавах, не може заховатися навіть у темряві... Незнайомка вдає, буцімто мене не помічає, але дарма. Напружений, як у панцирі, її торс повернутий до мене. А що, коли б я зненацька схопив її і звалив на траву?.. Вона впала б, як безголоса кам'яна статуя, і вдала б непритомну... Біле пальто занадто впадає в очі, а тому, мабуть, слід його засипати сухим опалим листям... Нерухома, захована під листям жінка... Незнайомка під листям раптом стає голою, а назовні виступають лише руки й ноги... Здіймається вітер і відкриває частину її обличчя... Та раптом те обличчя перетворюється на обличчя жінки за жовтою шторою... Ще раз війнуло й рознесло рештки листя... Однак замість голої жінки перед очима з'являється чорна порожнеча... Тінь незнайомки в білому пальті закрутилася під ліхтарем і, збільшившись до велетенських розмірів, розтанула в мороці... Зникли руки, ноги, а залишилась порожнеча, схожа на бездонний колодязь...

Мені здається, ніби я застромив ноги в нутро замороженої риби. Та почекаю ще півгодини. Якщо моє припущення справдиться... не сумніваюсь, воно справдиться... Незабаром на тій шторі обов'язково

з'явиться тінь нахиленої жінки. З нею буде по-іншому, не так, як з незнайомкою під листям. Не я вибиратиму, а вона.

Щоб заговорити по телефону (в цьому я раніше переконався), треба саме так нахилитися, бо заважатиме стілець. Вона стане боком до вікна, і світло падатиме так, що голова здаватиметься ледь-ледь зрізаною. Штора зіткана з грубих ниток, а тому нема чого побоюватися, що жінчина тінь крізь неї не проглядатиме. Якщо мені тільки вдасться бути свідком цієї сцени, то хоч і змерзну, недаремно ждатиму. З ким вона розмовлятиме?.. Ясно з ким... З тим підозрілим типом, якого називає братом. Він дивна людина, якщо про нього кажуть, що він не має постійної оселі, бо дуже лагідний, розумний, самовідданий і розсудливий... Безвідповідальний опікун! Виступає в ролі довіреної особи, але у вирішальну мить зникає і доручає переговори жінці, напівалкоголічці, яка з розплющеними очима бачить кошмарні сни, регоче, залоскотана руками примари-чоловіка, і розмовляє сама з собою.

Зрештою, що мені до того? Я не маю найменшого бажання доскіпуватися, що в її словах правда, а що брехня. Така вже моя робота: нехай навіть бреше, аби платила. Проте, якщо хоча б у загальних рисах не знати намірів клієнта, важко грати й роль блазня. Взагалі кажучи, так само важко врахувати різні обставини, як грати роль блазня. А крім того, дається взнаки те, що називається почуттям власної гідності. З роллю блазня начебто змиришся, та коли тебе постійно вважають дурнем,— спілкування стає неможливим. А втім, мені заплачено тридцять тисяч ієн, отже, від мене хочуть, щоб у своїх діях я не виходив за межі цієї суми.

Я ставлю валізку біля ніг і, розтираючи боки застромленими в кишені пальта руками, стежу за жовтою шторою. Вгору схилом із скреготом, наче от-от розсиплеться на шматки, повзе таксі і, розпанахавши темряву фарами, зникає між будинками. Почекаю принаймні доти, поки таксі вертатиметься. Та якщо довгождана тінь на шторі не з'явиться... Ні, це неможливо... Що там казати, той її брат — надто підозріла особа...

Набагато приємніше складати докупи хитромудру дитячу іграшку, ніж її розбирати...

Десь далеко гримнули залізні двері, той гуркіт пробіг по водогінних трубах і, наче стогін— землі, пролунав у моїх вухах. З-поміж будинків долинуло кволе собаче скавуління. Хотілося справити малу нужду. Все тіло затремтіло, наче вже не вистачало терпцю. Мабуть, через велике напруження зору мені привиділося, ніби, виблискуючи, йде сніг. Склеплюю повіки, але сніг не перестає падати. Важко повірити не тільки в цей сніг...

Повернулося порожнє таксі. У що важко повірити?.. Було стільки неймовірних речей, що я навіть забув, у чому збирався сумніватись... Здається, навіть здатність міркувати замерзла... В жовтому вікні ніякої зміни... Мимохіть укидаю до рота скляну кульку... Думав, що то цукерка, але добре, що не квапився її гризти... Закінчивши справляти малу нужду, піднімаю валізку і прямую до автомашини... Ревіння мотора... Той гуркіт, що мав би сповістити клієнтку про моє задоволення, якби все вийшло так, як я сподівався, тепер мені огидний і тільки наганяє сум... Якщо твердити, що це факт, то, мабуть, саме з нього доведеться й починати.

Потерта рекламна коробка сірників і фотографія. На карті-схемі забагато білих плям. Тому я не маю права навмання їх замальовувати. Адже я не охоронець закону.

ПОВІДОМЛЕННЯ

12 лютого. 9 година 40 хвилин. Відвідав місце, де взято коробку сірників. Як пройти від будинку клієнтки хвилин двадцять, то, прямуючи вулицею, по якій ходить автобус, до станції метро так, щоб станція 8 була праворуч, зліва можна побачити платну автостоянку проти неба, а навскіс від неї — вивіску "Камелія", достеменно таку, як на сірниковій коробці. Звичайнісінька кав'ярня, всього на вісімнадцять місць. Крім

власника, одна офіціантка. Вік — приблизно 22 роки. Повненька, кругловида, з маленькими очима і плямами від прищиків на лобі. На ногах тонкі візерунчасті панчохи — видно, любить крикливо вдягатись, хоча сама дуже непривабліва. Загалом, не об'єкт для розслідування. На дверях оголошення: "Потрібна офіціантка". Я подумав, що, мабуть, протягом кількох останніх місяців хтось звільнився з роботи, і тому спробував ніби ненароком розпитати про це в хазяїна. Моє припущення виявилося помилковим — просто офіціантка потрібна для нового закладу. Я показав фотографію зниклого безвісти чоловіка й описав його прикмети, та хазяїн і офіціантка одностайно посвідчили, що вони його ніколи не бачили, а тим паче в їхній кав'ярні. (Примітка: на каву витрачено 80 ієн).

...Сьогодні вранці я почувався з похмілля кепсько. А тому випив дві чашки кави, але в звіт уписав тільки одну — забагато вимагати від клієнтки посоромився.

Однак це не означає, що в цьому повідомленні про кав'ярню "Камелія" я припустив якісь особливі неточності. Все — і зім'ята коробка сірників, і потерта етикетка на ній, і незручне розташування кав'ярні — точно узгоджується зі словами хазяїна, що він (тобто зниклий чоловік) сюди не вчащав. Ну що можна ще до цього додати?

Понура стіна зі слідами переставлених поличок. На ній кольорова фотографія якоїсь кавової плантації в Південній Америці. її загнуті кутики вкрилися пилом — напевне, і той, хто її повісив, забув про неї. Люди на ній у крислатих капелюхах, отже, там, напевно, яскравий день, а тут крізь сітчасту штору ледве просочуються вичавки білястого лютневого сонця, і під бляклим каучуковим деревцем чадить гасова грубка. З відвідувачів тільки я один, похмура офіціантка за стой-кою схилилася над ілюстрованим журналом, а хазяїн кав'ярні з одутлим обличчям, як у людини з нежиттю, неохоче, спроквола витирає столи: поведе раз ганчіркою — зиркне на вулицю і глибоко, протяжно зітхне. Якщо й можна сюди щось додати, то лише пересторогу: "Глухий кут — проїзду немає". Уявляти собі ще щось так само безглуздо, як і

досліджувати фотографію кавової плантації через лупу. Не тільки він — будь-хто, не встигнувши сісти за стіл, відразу подумає, яке то щастя, що є місце, куди можна повернутись. Так чи інакше, в моєму повідомленні немає ані крихти брехні.

Коли хазяїн уже добрався до сусіднього столика, я закриваю валізку і встаю. Приміщення кав'ярні — вузьке й довге — тягнеться вздовж вулиці, а тому, щоб мене пропустити, хазяїн змушений втиснутися між столи. За кожним кроком із щілин у дерев'яній підлозі виступає чорна слизь. Я простягаю двісті ієн дівчині, що невдоволено відірвала очі від журналу, і, чекаючи решти, вирішую не йти ще раз до клієнтки додому. Я стільки разів повторював цю думку, що напевне переконав себе. А як бути з її братом? Нічого не станеться, якщо я трохи розкопаю його минуле. Мабуть, тепер їхні інтереси збігаються, та якби ненароком,— хоч про це не випадає писати у звіті,— вдалося вивести його на чисту воду, то, вважай, між ними дійшло б до розриву. Всі права заявниці зберігаються в її руках, а перед братом я не маю жодного обов'язку.

Обік касового апарату червоний телефон з замацаним, брудним диском. Набираю номер відділу інформації нашого агентства і прошу якомога швидше через муніципальну раду одного з ділових районів міста, де клієнтка постійно проживала до одруження, дістати витяг із актів перепису населення, що стосується її брата. Розмовляючи по телефону, я навмисне голосно назвав її дівоче й теперішнє прізвище. Та ні хазяїн, ні офіціантка не подали знаку, що воно їх цікавить. Мабуть, це зовсім природно. Бо навіть якби мої найгірші здогади справдилися, не обов'язково, щоб вони підтримували зв'язки, користуючись справжніми іменами.

Крекчучи, хазяїн заходився прибирати і мій стіл. Чуючи за спиною голос офіціантки з помітним провінційним акцентом, я виходжу з дверей кав'ярні. Молочно-біле, майже каламутне небо здається водночас сліпучо-яскравим. Перед самою кав'ярнею снують сюди-туди великі автобуси, та, використавши коротку мить, коли їхній потік перервався, я прошмигнув на другий бік вулиці й попрямував до автостоянки. На

огорожі з колючого дроту навколо неї впадають в око три вивіски. На першій: "Автостоянка. Одна година — сімдесят ієн. За постійне користування — знижка", внизу червоними ієрогліфами позначено номер телефону. На другій поряд з написом "Навпроти" людська рука завдовжки з метр показує на рекламу готелю. Коло воріт, майже затуляючи будку сторожа, третя: "Контора приватних таксі Ханава".

Подаю сімдесят ієн немічному, з підбитим оком сторожеві, що гріє ноги коло жаровні, і, нагадавши собі, що цю витрату треба вписати у звіт, запихаю в гаманець проштамповану квитанцію. Позираю на той бік вулиці й бачу: сітчаста штора, наче чорна туш, зафарбувала шибки кав'ярні "Камелія" і в них відбивається вулична метушня перед аптекою. На краю даху з'явився гладкий, мов порося, кіт; він лінькувато переставляє лапи і, пройшовши кілька кроків, раптом зникає. Поряд з цим двоповерховим будинком стримить у небо димар громадської лазні, над ним, як марево, прослався прозорий дим. За своєю звичкою, я приготувався фотографувати, та згадав, що то зайва річ. Бо що ж може засвідчити місце, куди вдруге не потрапиш?

Моя автомашина третя в лівому ряду. За передніми її нелегко помітити. Нарешті, коли перед моїми очима показався її плескатий капот, від сторожки до мене, поскрипуючи жорствою, поквапливо йшов якийсь чоловік.

Невже вимагатиме доплати?..

Чоловік широко всміхається, однак його нахабний погляд поволі міряє мене з голови до ніг. Які неприємні очі в цього типа! З кістлявих, але широких плечей чорне пальто спадає прямовисно, тільки на кишенях його пряма лінія різко ламається — так, наче в них щось стирчить. Трохи задовге волосся на скронях надає чоловікові роздратованого вигляду і цим псує посмішку. Він іде якось особливо — перевальцем, вихляючи стегнами. Здається агресивним — мабуть, тому, що очі посаджені надто близько одне від одного.

— Ви... не з розшукового агентства?

Знайомий голос. Чоловік не затинається, але його мова невиразна — ніби рот повний слини. Здається, така, як і колись. Той самий голос, який від її імені звернувся по телефону з проханням про розшук. Чоловік не переставав усміхатись, а я не міг відразу знайти відповіді. Розгубився, ба навіть передчув невдачу й поразку.

Щиро кажучи, я майже не сподівався більше з ним зустрітися. Мабуть, просто через оте вчорашнє марне вичікування у пітьмі на страшній холоднечі. Я вже почав сумніватися, чи той чоловік справді доводиться їй братом, і навіть більше — чи взагалі він реальна особа. Адже найняти людину, яка по телефону виступила б у ролі довіреної особи,— що може бути простіше? Та навіть якщо припустити, що брат справді існує, становище від цього анітрохи не поліпшується. Немає нічого дивного в тому, що і він — люди-на-невидимка, як і чоловік, який пропав безвісти, проте, видно, в нього є якісь гріхи, якщо він змушений вдавати такого невинного. "Продумана гра, що викликає підозру про співучасть у злочині",— майже розпачливо подумав я. Може, без мого відома в цьому сценарії мені виділено роль поплічника?

Але ж не треба забувати й про коробку сірників. Я відчуваю, що незалежно від того, чи вона має якесь відношення до кав'ярні "Камелія", в ній є щось незрозуміле. В цій потертій коробці два види сірників з різними головками.

Сірники з білою головкою та сірники з чорною головкою.

Передчуваю небезпеку: якщо не погамую своєї надмірної підозри, то мимоволі опинюся посеред білої плями на карті-схемі. Та я не збираюся діяти нерозсудливо й виказувати цього побоювання своєму співрозмовникові. Щодо того в мене тверда думка. Бо ж витрати оплачено для захисту інтересів клієнтки, а пошуки істини — другорядна справа.

Мене охопив розпач. Я не знаю, що робити, і відразу після того, коли з похмілля я випив стільки кави, безглуздо переконувати мене, що не треба хвилюватися, побачивши цього чоловіка.

Я ще не встигаю відповісти, а чоловік киває підборіддям у напрямку кав'ярні й напосідає:

— Ну то який урожай? Оце так випадковість!.. Та нічого, сподіваюсь, ми знайдемо спільну мову...

— Випадковість? — несамохіть тоном слідчого виказую сумнів.

— Авжеж, випадковість.— Чоловік обернувся, коли дійшов до моєї автомашини.— Навряд чи є підстави вважати, що я ходжу за вами по п'ятах. Тоді б наші ролі помінялися.

— А як ви мене впізнали?

Чоловік кинув оком на мою валізку і з видимою насолодою відповів:

— А хіба ви не впізнали мене відразу? Як бачите, в цьому ми однакові.

Мабуть, я впізнав його по дивному голосу. Крім того, мені допоміг незвичайний збіг місця й часу. Чи є в цього самозваного братика щось спільне з клієнткою? Надто тонка шия порівняно з широкими плечима. Може, таким кремезним його робить відповідно скроєне пальто і товста підкладка? Голос приглушений, наче в нього запалення голосових зв'язок. Гладка смаглява шкіра наводить на думку, що він спритний і заповзятливий. Не можна сказати, що нічим не схожий на сестру, але ж усі люди чимось схожі одне на одного. Його обличчю, скованому зловорожістю, усміх анітрохи не пасує. Погляд сухий, наче в людини, котра ніколи не бачила снів. До всього, він ще полюбляє вдаватися до пишномовності, незграбної та недоречної,— одне слово, створює

навколо себе зовсім іншу атмосферу, ніж його сестра. Та оскільки він залишається її спільником, то я не збирався встрявати з ним у суперечку... Однак яка це страшна помилка — вважати, що за якихось там тридцять тисяч ієн можна купити навіть людську прихильність...

— Я, природно, сподівався вас зустріти вчора ввечері. Та уявіть собі моє здивування, коли я зрозумів, що доведеться шукати аж двох.

Клацаючи очищувачем вітрового скла моєї автомашини, чоловік знову глянув мені в обличчя.

— У вас такі густі вуса. Аж заздрю. А в мене ріденькі, зовсім не ростуть. Мабуть, через брак гормонів?..

— Що там казати, я намучився з нею... Вона ваша сестра?.. Все повторює: нічого, мовляв, не підозрюю, ніяких слідів не лишилось... а як тільки справа доходить до чогось важливого, каже, що брат усе знає... А де той брат?.. Невідомо... Одне тільки вміє — сидіти на самоті й пити пиво... Схоже на те, що навіть не хоче, щоб причину зникнення її чоловіка було розгадано...

— Видно, голова у вас тямуща. Все правильно. І, гадаю, в обстановці швидко розберетеся.

Зберігаючи усмішку в кутиках губ, співрозмовник розстебнув два верхніх ґудзика пальта і, відкинувши білий шарф, відкотив лацкан піджака. Значок завбільшки з пучку великого пальця, у вигляді правильного трикутника із заокругленими кутами, покритий блакитною емаллю із срібними краями. Посередині, теж із срібла,— випукла літера 8. Незвичної

форми — сама ламана лінія,— скидається на блискавку. А може, справді це не 5, а блискавка?

На жаль, я ще ніколи не бачив такого значка, але вмить збагнув, що він показав його навмисно — щоб залякати. Збагнув, та промовчав.

— Сподіваюсь, знаєте,— чоловік жвавим рухом запнув пальто.— Я не хотів би, щоб ви ставилися до мене упереджено. Сестрин чоловік — чесна, порядна людина, а не якийсь там... як би це сказати... волоцюга... Ось що вам треба запам'ятати...

— А мені хотілося б, щоб ви нічого не приховували, а розповіли про все, що помогло б мені напасти на слід.

— Приховувати? Та що ви! — Чоловік хихикнув.— Знову сестра перебільшила — наговорила такого, чого й не було.

— Якби він заздалегідь не надумав утекти з дому, то хіба зміг би так чисто замести за собою сліди?

— Можливо, що він і справді заздалегідь надумав...— Раптом чоловік стишив голос, опустив голову і, постукуючи носком черевика по шині, вів далі: — На це ми із сестрою дивимося трохи по-різному. Та що там казати — жінка є жінкою. їй нестерпна сама думка, що її викинули, як ганчірку, їй хочеться знайти іншу причину. Жінка, наївна жінка, та й годі. Вона ладна повірити в щось нез'ясовне, схоже на казку... Та хіба можна пояснити нез'ясовне?.. От вона і звертається до вас з непосильним проханням, хоча її становище я розумію...

— Але ж бувають випадки втрати пам'яті. Що ви про це думаєте?

Чоловік байдуже штурхонув ще раз черевиком шину і, немов оцінюючи автомашину, почав її обходити.

— Ага... і про це я думав. Навіть радився з лікарем. На його думку...

— Може, вернемося ще раз у "Камелію" і вип'ємо кави?

— Навіщо?

— Як це "навіщо"? Бо досить-таки холодно.

— Он що...— протиснувшись між автомашиною і парканом, чоловік поволі наближався до мене.— Підемо, тим паче що в мене іноді в голові паморочиться... А у вас там якісь справи залишилися?

— Та я сьогодні вже дав маху.

— Отож той лікар сказав,— чоловік витягнув уперед руки й раптом заворушив ними так, ніби м'яв невидиму глину на моїх грудях,— що є два різновиди втрати пам'яті... Перший, коли забувається минуле, але не втрачається... як би це сказати?..

— Не втрачається здатність міркувати...

Відчувши різкий запах з його рота, я відступаю крок назад, а мій співрозмовник, злегка нахилившись, заглядає в автомашину.

— Еге ж... здатність міркувати... А другий різновид, коли й та здатність пропадає... Кінець кінцем людина стає кретином або сходить з розуму. Тому в першому випадку така людина, ставши наче іншою, навіть може жити в чужому середовищі. Та, як правило, через два-три місяці пам'ять повертається. Ускладнення виникає тоді, коли людина справді божеволіє... На щастя, таких бере під свою опіку поліція. Як тільки одержить заяву про розшук, звірить із картотекою зниклих осіб і швидко знайде... А той чоловік, на відміну від нас, завжди носив при собі права водія і всі потрібні документи...

— Отже, і ви дотримуєтесь гіпотези про заздалегідь заплановану втечу?

— Не зовсім. Він же не мала дитина, тож без причини тікати з дому — це трохи не...

— Якщо втеча наперед продумана, то справді ніяких слідів не залишиться. Однак з того, що я дізнався вчора ввечері, вимальовується все ще туманна картина... Це правда, що у вас був телефонний записник з пружинним пристроєм?

Я думав заскочити його несподівано, та він, анітрохи не збентеживши, відповів:

— Не тільки він, а ще дещо: щоденник, візитні картки, знайдені в шухляді службового стола...— Прикидаючись наївним, чоловік зводить погляд угору, і на його шиї роздуваються, затиснувши борлак, добре розвинуті м'язи, як у засмаженої курки.— Але ж відтоді минуло понад півроку. І не думайте, що весь той час я сидів склавши руки. Ви думаєте, за все хапається, бо невдаха... але я витратив на це багато грошей і часу... Як буде потрібно, я вам колись усе покажу. Та, щиро кажучи, я не хочу, щоб ви марнували час на такі речі. Моє прохання — наслідок роздумів над власною невдачею. Чи не могли б ви зважити все як слід і переглянути все спочатку?

— Легко сказати... Проте що можна зробити з однією фотографією та сірниковою коробкою? Це все одно, що шукати вулицю без назви.

— Я так не сказав би.— Чоловік повільно стяг з руки рукавичку й середнім пальцем потер кутик правого ока — мабуть, порошинка попала.— Я теж добре знаю, що ходити до тієї кав'ярні не варто, тільки ногам зайва робота. Та от цікаво: уявивши собі, як ви будете розпитувати в тій кав'ярні, я раптом подумав, що, може, та сірникова коробка куплена не в кав'ярні, а, наприклад, тут, на автостоянці?.. Відразу відчув, що тут щось нечисто. Той чоловік мав золоті руки, був першокласним автомеханіком, з дипломом... Завдяки своїй спритності роздобув запівдарма якусь тарадайку, довів її до ладу і їздить на ній

лагодити автомашини — чим погане заняття? Хіба це не може бути хоч найменшою зачіпкою? І цю автостоянку він використав для своїх торгових оборудок...

— Отож я й просив вас розповісти мені саме про такі речі.— Я відразу згадав, що на поличці коло жовтої штори, серед різноманітних книжок, переважно практичного характеру, були й посібники з автомобільної справи, потім на пам'ять спливає велике креслення мотора з приміткою, написаною червоним чорнилом. Та, щоб не видатися неуважним, веду далі: — Диплом автомеханіка першого класу — це ж чудова прикмета. Нею буває не тільки родимка або шрам від операції апендициту. Та ви мені про це своєчасно не розповіли, і тому я опинився у скрутному становищі.

— Справді, це нікуди не годиться.— Випнувши тонкі губи, чоловік розсміявся і сильно штрикнув мене пальцем у бік.— Очевидно, сестра сплутала вас, приватного детектива, із закускою до пива?

— І які ж наслідки?

— Ніяких...— Повернувшись обличчям до сторожевої будки, чоловік вистромив білястий кінчик язика і сплюнув. Згусток слини, окресливши круту дугу, впав на верх сусідньої автомашини.— Здається, той дідок служить тут всього з півроку. Та коли я спробував з ним побалакати, то переконався, що він рішуча й хитра шельма. Своїми закислими очицями нічого не пропустить. До речі, цікаво подивитися на все чужими очима — тоді те, про що навіть не здогадувався, вмить стає зрозумілим...

Видно, зненацька вітер подув з іншого боку, бо із завулка хмаркою вилетіла курява і закружляла між автомобілями. Звідкись долинули звуки музичного ящика... ні, це мелодія підмітальної машини... Раптом чоловік щільніше обмотав шарфа, його обличчя невдоволено скривилося.

— Тьху, гидота!

— Що, пилюка?

— Аж гидко, коли пилюка й музика сплітаються отак докупи. Якщо ви не проти, то, може, зайдемо в кав'ярню і трохи посидимо?

Роздратований голос. Цього разу запрошення було від мого співрозмовника, і я нарешті почуваюся здатним хоч трохи оцінити своє становище.

— З усього, що ви зберігаєте, я передусім хотів би побачити щоденника.

— Щоденника?.. Звичайно... Та це не зовсім щоденник... Ви розчаруєтесь, але...— Немов заохочуючи мене, чоловік ступив крок уперед.— До речі, якої ви думки про сестру? Я хотів би почути відверті слова про неї... як про жінку...

Я опинився у вузькому проміжку між автомобілями, де ледве одна людина протиснеться. Якби я хотів пройти, ми зіткнулися б. Та я не збирався йти, і мій співрозмовник, зрушивши з місця, завмер у неприродній позі.

— Хочу, щоб ви обов'язково сказали. Незалежно від того, що це ваша робота, а як мужчина... Я вам багато чого наговорив, але зустрівся сьогодні передусім тому, що хотів запитати саме про це.

— Отже, зустріч не була випадковою?

Мимо плетива дротяної огорожі, розливаючи на всі боки гучну солодку мелодію, проїжджає залізний короб, схожий на пенцерника без амбразур.

— Та ні, випадкова.— Холодний усміх пересмикує його обличчя.— У вас розумна голова. На вас можна спокійно покластися...

— Ну, то коли я зможу дістати щоденника?

В кинутому на мене погляді на мить блиснула іскра ворожості. Відступаю крок назад, даю йому пройти. Зрозумівши, що я не збираюся йти разом із ним, він начебто змирився і втратив до всього цікавість — зсутулився, очі збайдужіли.

— Коли хочете... скажімо, завтра... до полудня віднесу сестрі.

Сестра — як жінка... Це вже не слова, а колюча голка, що проткнулася крізь щілину в тій жовтій шторі... Простромлений нею, я схожий на комашку, приколоту до невидимої стіни... Клаптик паперу, пришпилений до краю штори... Але що це таке?.. Я знову забуваю жінчине обличчя... Все ще широкі, мов стіна, чоловікові плечі, хоч він і зсутулився, поволі віддаляються...

Того самого дня об 11 годині 5 хвилин. Навідуюсь до' торгової фірми "Дайнен" і прошу дозволу на зустріч із заступником директора по збуту, щоб докладніше дізнатися про зміст документів, що їх, як заздалегідь було домовлено, мав одержати на станції Б один із підлеглих зниклого безвісти чоловіка.

"О, справді, відтоді минуло вже півроку..." Ота порцелянова попільниця, що скидається на маленьку хібаті з розкішним написом золотими ієрогліфами "Торговельна фірма Дайнен", мабуть, залишилася від подарунків, замовлених торік на свято Бон 2; яскраво розфарбовані, в стилі Кутані 3, і підвішені за спинки на чотирьох ріжках попільниці фігурки котів 4 усміхаються, вищиривши зубки; очевидно, директор цієї фірми походить із тих сільських нуворишів, що розжилися на земельних спекуляціях, і тепер його підприємство котиться наче по рейках; хоча контора міститься на третьому поверсі, сірому, пошарпаному, половину

якого займають мансарди, в приймальні стіни оббиті панелями і стоять стільці та столи на ніжках із нержавіючої сталі, а тому з першого погляду ясно, що на все це витрачено багато грошей; на трьох стінах, за винятком тієї, де вікно, висять величезні саморобні карти-схеми, на яких зображено північну, північно-західну та західну частини передмістя. Замальована червоною, синьою і зеленою фарбою, ця складна карта-схема схожа то на клубок ниток, то на рибальську мережу, а подекуди — на анатомічний атлас; зверху на ній позатикано кремові трикутні прапорці; здавалося, в цій затиснутій з двох боків лінією кільцевої електрички та окружною автострадою, схожій на величезну кучугуру будівлі з крамницею велосипедів на першому поверсі й залами для гри в маджан 5 на другому — завзято й чітко б'ється серце, яке засмоктує та випльовує векселі і банкноти... "Еге ж, півроку тому, в розпалі гарячого літа..." Цей заступник директора, безпосередній начальник зниклого чоловіка, відкинувшись на спинку оббитого шкірою крісла, витирає свою спітнілу (мабуть, у кімнаті занадто

1 Хібаті — прямокутна жаровня, основний засіб опалювання в японських житлах.

2 Б о н — буддійське свято поминання душ померлих.

3 Сьодзьо Кутані (1816—1855) —японський гончар, перший застосував чорну фарбу для розмальовування посуду.

4 За японським повір'ям, фігурка кота з червоним бантиком і піднятою лапкою приносить щастя і принаджує відвідувачів.

5 Маджан — китайська гра, схожа на гру в доміно.

натоплено), наче вкриту слюдяними порошинками лисину — він, очевидно, в доброму настрої і готовий хоч зараз трохи розважитися. Бо найприродніший доказ невинності полягає в тому, щоб, зрозумівши, що тебе не притягають до відповідальності, не лише цікавитися примхами

долі, але й охоче спостерігати чужу біду. Я підлаштовуюсь до його настрою і невимушено кидаю: "Ну, а після того не було жодної звістки? Яких-небудь припущень, що про них раптом згадали?.." — "Ні, ні, я з вами зовсім одвертий...— і він замахав своїми товстими руками.— Та, щиро кажучи, тепер уже можна признатися. Так-от, одразу після того й мене охопили страх і сумніви. Якийсь час я був схильний вважати, що собака, якого я годував, укусить мене... Та він не вкусив... навіть не подряпав".— "Отже, той випадок не завдав вам шкоди? А міг би?" — "Звичайно, міг би. Адже Немуро-кун 1 відповідав за досить широкий ринок, добре знав обстановку і якби надумав зловживати своїм службовим становищем для власної користі..." — "Чи можна вас зрозуміти так, що й раніше він припускався вчинків, які викликали такі сумніви?.." — "Аж ніяк. Та що це таке?.. Невже пожежа?.." — "Мабуть, сирена "швидкої допомоги"..." — "Скажу вам щиро, Немуро-кун був працьовитий і нездатний на брехню. При такій шаленій конкуренції, коли від язика багато що залежить, людина стає непорядною, а її душа темною. Та Немуро-кун до таких не належав. Це була людина рідкісної вдачі — настільки чесна, аж смішно, що в її гаманці можна було спокійнісінько зберігати гроші, як у сейфі..." — "Ви хочете сказати, що він був малодушним?.." — "Малодушним?.. Я не назвав би його малодушним... Якщо сказати коротко, кількома словами... то скоріше він був з твердими переконаннями. Хоча не вмів покласти супротивника на лопатки ефектним прийомом, зате коли розізлиться, надувшись, мов ропуха, і щось скаже, то вже не відступиться

1 К у н — суфікс імені чи прізвища, що його додають при звертанні до рівної або нижчої за становищем людини.

ні за які гроші..." — "А може, він накликав на себе чиюсь ненависть?.." — "Ненависть? Зрештою, хіба то якась дивина, коли в такому ділі, як наше, де кожна лисиця прикидається борсуком, наживеш собі ворога? Та якщо все це брати до серця, то хоч кидай роботу..." — "А якщо припустити, що тут заплутана особа, яку Немуро-сан 1 колись упіймав на гарячому?.." — "Тоді не знати, що з ним сталося — сам зник чи його усунули з дороги. Очевидно, вам трапляються цікаві випадки,

адже робота змушує підглядати за інтимним життям людей..." — "Чимало..." — "Справді, кожна людина справляє нужду..." — "Я хотів би запитати ось що. А чи Немуро-сан не виказував невдоволення своєю роботою?" — "Ні, це виключено, бо за місяць перед зникненням його було підвищено з посади завідуючого секцією на начальника відділу".— "Про це я вже чув".— "Наша фірма, як самі бачите, не може похвалитися надто привабливим виглядом, та якщо судити тільки з вигляду, можна помилитися. Всі наші зусилля спрямовані на обслуговування передмість, бо з розвитком міста, природно, зростає продаж пропану, але як тільки туди проводять міську газову магістраль, ми згортаємо свою діяльність і переключаємося на інший перспективний у майбутньому район. Звучить бойова сурма, що кличе в похід, починається біганина по державних канцеляріях, муніципальних радах, збирання інформації, улещування власників роздрібних крамниць — одне слово, розпочинається велика битва. Завдяки тому, що розбудова міста йде швидкими темпами, посіяне зерно іноді дає сходи, а іноді засихає. Цілий рік не припиняється війна нервів. Якби наші працівники дрімали за столами, фірма давно б збанкрутувала. А так у діловому світі вона посідає шосте місце, та й банк нас не цурається — кредит дає охоче..." — "Я все добре зрозумів, але повернімося до тих документів..." — "Документів?.." — "Авжеж, до тих документів, що їх того ранку Немуро-сан мав

Сан — шанобливий суфікс імені чи прізвища.

передати одному молодому службовцеві на станції Б".— "Чи не Тасіро-кунові?.. Так, так, напевне йому... Я його зараз покличу".

Не встигши закрити рота, заступник директора швидко підвівся з крісла, рукою почав штовхати оббиті пластиком двері, нарешті штовхнув їх носаком і гукнув у запилюжену контору, мудровано поділену на маленькі закамарки ширмами: "Тасіро-кун! Тасіро-кун! Зайди на хвилинку! — Змахнувши піт з лисини, витер долоню об штани, і повернув до мене всміхнене обличчя. Цікаво, наскільки йому можна довіряти? — Він якраз тут. Цей юнак подає великі надії, отож сміливо його розпитуйте".

Незабаром з'явився той молодий службовець, що подає великі надії. Блідий, з невиразним поглядом під грубими скельцями окулярів, у надто широких штанах і черевиках на гумовій підошві. Поряд із заступником директора він здавався досить жалюгідним чоловічком. А те, що він не виказав особливого хвилювання, коли той відрекомендував мене йому, мабуть, пояснюється не його спокійною натурою, а тим невиразним поглядом, який мене відразу спантеличив. Він сів поряд зі мною на краєчку канапи біля дверей і, безперестанку поправляючи на носі окуляри, відповідав на мої запитання голосно, трошки в ніс, але, як це не дивно, не затинаючись.

"...Ні, не знаю. Думаю, що призначив зустріч на станції Б, щоб не заходити в контору і не гаяти часу, оскільки мав ще якусь термінову справу..." — "А про зміст документів ви не здогадуєтесь?" — "Ні, анітрохи".— "Гаразд, а ви знали, кому їх треба передати?" — "Ні, не знав. Адресу я мав одержати разом з документами і картою-схемою..." — "А якихось припущень, хоч би найзагальніших, у вас немає? Якщо судити з характеру тодішньої роботи й стану справ..." — "Ще тоді мене всі розпитували, і я багато чого передумав, але..."

"А як ви на це дивитеся? — зненацька пускаю стрілу в бік заступника директора.— Ви спроможні оцінити загальну обстановку, тож чи не спадає вам на думку якийсь факт?.." — "Та де там,— запаливши цигарку й розганяючи рукою дим, що так і лізе в очі, відказує він спокійним, як і раніше, голосом.— Та знаєте, я твердо переконаний, що найголовніше в поводженні з підлеглими — зайвий раз не втручатися в їхні задуми. Я завжди кажу: робочий звіт цінний своїми висновками, отож якщо вони гарні — все гаразд. Правда, Тасіро-кун?"

"В кожному разі,— перевівши погляд на котячі фігурки й ніби не звертаючись окремо до когось із присутніх, веду далі,— ви мали б помітити, що ті документи вимагали секретності".— "Чому?" — першим похопився заступник директора. "Бачите, якби то були якісь неважливі папери, їх можна було б відіслати поштою..." — "А хіба я вам не казав,— втрутився молодий службовець,— що просто часу було обмаль? Бо

навіть термінова пошта в провінцію доходить лише другого дня".— "Так, але ж по телефону можна було б швидше подзвонити... Виходить, справа не тільки в часі".— "Звичайно, по телефону можна переговорити, але ж не виключено, що того разу треба було передати щось, стверджене печаткою, або навпаки — одержати щось, стверджене печаткою..."

Ну й спритний пройдисвіт! Обернувшись на дев'яносто градусів, дивлюся йому прямо в обличчя. А Тасіро лише скрипнув канапою і, втупившись перед собою, напружився.

"Справді, може, все так і було, як ви кажете. А до речі, на карті-схемі не позначено місце домовленої зустрічі того ранку?" Молодий службовець злегка кивнув, вклонився тільки заступникові директора й скрадливо, нечутно ступаючи, хутко вийшов із кімнати. Западинка на канапі, де він сидів, поступово зникає. Страшенно брудне вікно, аж неба не видно. Крізь нього просочується тьмяне рудувате світло. Зненацька, роздавивши недокурок об мордочку котячої фігурки на попільниці, заступник директора захихотів: "О, як жаль, що ви, професійний, детектив, нічого в нього не вивідали, а я так надіявся... Розумний хлопець, хоч на такого й не схо-

жий..." — "Якщо ви так кажете, то, мабуть, самі чогось побоювалися..." — "Та ні, зовсім ні... Просто ви дозволили нашому службовцеві трохи загордитися. Та все-таки добре, що ви завітали. Завдяки вам у мене нарешті на душі полегшало... Звісно, я не здогадуюсь, чому зник Немуро-кун, але іноді мене мучать докори сумління. Якщо його дружина найняла вас, то це означає, що й вона не знає, куди він подівся. Гаразд, гаразд. Усім, хто його знав, прикро з цим примиритися, та іноді в душі заворушиться сумнів: а що як Немуро-кун змовився з дружиною і тільки від мене приховує, куди зник?" — "А що, маєте якісь конкретні докази цього?.." — "Гай-гай! Життя тепер таке заплутане, такі химерні непорозуміння виникають — аж диво бере. По-

моєму, Немуро-кун був нервової вдачі, схильний переживати з будь-якого приводу,— протяжно зітхнувши, заступник директора сплів під грудьми опецькуваті пальці рук і додав: — Правду кажучи, ніяк не доберу, чому він покинув навіть сім'ю і зник, наче у воду канув. Хто б подумав, що в нього вистачить на це сміливості?" — "Сміливості?.." — "Авжеж... Бо хоч би як я хотів очиститися від скверни, все одно не зміг би, їй-богу, не зміг би... Якщо мене силою не виженуть, я до самої смерті нікому не віддам своєї посади. Людині дуже шкодить, коли вона покидає насиджене місце, навіть випорожнитись і то легше у звичній обстановці..."

...Хтось назирці йде за мною. Та мені байдуже — я не зупиняюся.

Вийшовши з фірми "Дайнен", спускаюся два квартали на південь вулицею, по якій ходять автобуси, повертаю праворуч на крутий схил і опиняюся на залізничному переїзді, не огородженому шлагбаумом. Вулиця, що пролягає вздовж залізниці,— єдине місце, де дозволяється ставити автомобілі. Від залізничного переїзду й до рогу наступної великої вулиці майже впритул одна до одної стоять автомашини. Може, тому, що в цьому районі тільки дрібні підприємства, майже всі машини — невеликі грузовички. Щоразу, як промчить електропоїзд, із рейок, мабуть, здіймається металевий пил, тому вулиця наче вкрита іржею.

Свою машину я залишив у кінці вулиці. Оглядаюся — переслідувач зник. Та не треба турбуватися — він ще появиться. Вмостившись на сидінні, кладу на коліна портфель, а на нього — два аркуші паперу для повідомлення, перекладені копіркою, і закурюю. Передусім треба навчитися впорядковувати записи відразу — так само, як розпитувати й висліджувати. Треба зробити це звичкою. Однак, крім кількох рядків формального заголовку, я не можу написати нічого. Хіба що одним одну жалюгідну фразу, яка забезпечує мені алібі: "Жодних наслідків". На превелике щастя, молодий службовець дав мені клапоть паперу зі схожою на план водогону картою-схемою того місця на станції 8, де мала відбутися домовлена зустріч. Намальована рукою Тасіро, чи як там його звати, вона допоможе мені заповнити прогалини... Ніколи не

відчуваєш гостріше своєї бездарності, ніж у такі хвилини. Мабуть, я справді бездарний. Бо хіба я хоч раз довів, що вмію досягти свого?.. І тільки іноді, коли слова так і сиплються з язика, і свої "жодних наслідків" вдається розтягти на тридцять рядків — або просто на мить виникає така ілюзія,— стаєш у гордовиту позу: мовляв, обдарованість тут ні до чого, про неї можна просто забути...

Відриваю шматок клейкої стрічки й приклеюю аркушик із картою-схемою в лівому кутику бланка для повідомлень.

З'явився, стукочучи і прогинаючи рейки, довжелезний, укритий снігом поїзд, що, видно, подолав гірські хребти. В кутику автомобільного дзеркальця знову показалася постать переслідувача — як я і сподівався, того самого юнака, Тасіро. На мить його зображення в дзеркалі зникає, натомість біля віконця опиняється його власна персона. Як тільки я подав йому знак рукою, щоб обійшов автомашину з другого боку і відчинив дверцята, від поїзда так дмухнуло, що аж шибки задеренчали, а бланки на моїх колінах залопотіли. Від пальта юнака, що ввалився в автомашину, війнуло неприємним запахом старого холодильника. За тих кілька хвилин чи десятків секунд, поки мимо нас мчали вагони, юнакові зіниці за скельцями все меншали й меншали, аж поки поринули вглиб, шия вгрузла в пальті, а задубіле тіло в такт із стукотом поїзда почало резонувати, мов металева пластинка. Цікаво, з якою вісткою прийшов цей чоловік? Добре, якщо принесе якусь новину. А що коли знову, як раніше, лише туману в очі мені напустить? Молодий службовець, який подає великі надії... Але ж і зниклий чоловік, якщо вірити словам заступника директора, був рідкісною людиною...

Нарешті поїзд промчав, залишивши по собі тільки схожий на комашине дзижчання відгомін.

— Ну й поганюща сьогодні погода! — Водночас із цими словами, ніби в кінофільмі, юнак випростовує ноги й злегка обертається до мене. Я викидаю недокурок у вікно, а натомість він бере в зуби сигарету, запалює і, безперестанку по-правляючи окуляри, що сповзають униз,

промовляє: — Пробачте... правду кажучи, я вам раніше збрехав... Пробачте, в цьому не було потреби...

— Може, боялися завдати клопоту заступникові директора?

— Можливо... хоча ні, думаю, з іншої причини... Адже про це й заступник директора, напевне, добре знає... та чомусь удає, ніби це його не обходить... Отож мене почали мучити докори сумління... ніби я ввійшов з ним у змову і зрадив Немуро-сана, свого начальника...

— Не треба цим так перейматися. Було б значно краще, якби ви допомогли віднайти Немуро-сана.

— Чим же я допоможу? Адже я від самого початку знав, що мої повідомлення нічого не варті. Інакше я б не зважився брехати. Все, що я сказав би, однаково виявиться даремним*...

— Даремним чи ні — дозвольте мені судити.

— Йдеться про адресата, який мав одержати ті документи...

— Ви його знали?

— Я чув, як начальник відділу дзвонив, що передасть якісь документи ось туди...— і молодий службовець витяг із нагрудної кишені візитну картку і по-театральному помахав нею в мене перед очима.— За два дні до того випадку...

— Он воно що, членові муніципальної ради... Але я про таке містечко нічого не чув.

— Воно щойно утворилося завдяки злиттю кількох сіл. Я їздив туди, однак марно час згаяв... Бачите, й ми не сиділи склавши руки...

О, знайомі слова! Здається, я вже десь їх чув. Авжеж, на автостоянці від брата клієнтки. Раптом мене охоплює нестерпне роздратування:

— А може, при цій нагоді ви наберетеся духу та розкажете всю правду?

— В якому розумінні?

Якби ж я знав, у якому, то хіба б його розпитував? Кинувши зневажливий погляд на застигле, наче накрохмалене, обличчя співрозмовника, я вмикаю радіоприймача. Під звуки гітари голосом пустотливої дитини хтось виспівує:

Тільки ти, Тільки ти Снишся повсякчас, Тільки ти...

Тасіро глибоко зітхає, розправляє плечі, і долонею витирає запітнілу шибку — видно, хоче щось розповісти. Набрякле водою небо по той бік залізниці скидається на прямовисну стіну. Вузька клітка автомобіля, з якої не можна видобутися... Здається, наче серце співрозмовника б'ється в моїх грудях... Я теж мовчки невдоволено чекаю...

— Гаразд, скажу,— піднісши вгору руку, Тасіро випрямляється ніби для того, щоб подивитися в далечінь.— Будь ласка, вимкніть радіо.

— Правильно, краще сказати. А моя професія така, що за сповіщення певних відомостей вам не загрожують неприємності...

Електрички шугають одна назустріч одній і, розминаючись, немов хльоскають мою автомашину залізним батогом. Квапливо вимикаю радіо — останній його звук, схожий на людський зойк, викликає в пам'яті бормашину. Півмісяця тому мені вирвали кутнього зуба. Як сильно посмокчу, то відчуваю в роті присмак крові.

— Добре, скажу. Не запевнятиму, що я був до кінця щирим... Але не подумайте, що я не хотів вам допомогти... Зовсім не тому... Адже, коли пропав начальник відділу, я теж постраждав... Як уночі подумаю про це на самоті, то жах бере... Зник, як подмух вітру,— аж не віриться... Важко було тоді говорити... Не хотілося кидати тінь на репутацію тієї людини...

— Зберігати таємницю — мій професійний обов'язок.

— Та знаєте, той чоловік... був з подвійним дном... мав трохи дивну пристрасть... Дуже захоплювався фотографією... і не просто фотографією, а ню...

— Збирав?

— Ні, сам фотографував. Здається, часто навідувався до фотостудії. Однак про це знав тільки я. Бо випадково познайомив його з товаришем, який мав фотолабораторію...

— А чи не було в нього постійної натурниці?

— Важко сказати, чи була,— нарешті язик у нього розв'язався, а обличчя так розгладилося, що стало скидатися на стару гумову підошву, — але начебто одна дівчина йому дуже подобалась.

— Ім'я або ще щось про неї ви знаєте?

— Знаю, де міститься фотостудія. Оскільки фотографії зберігаються в мене, я міг би вам їх коли-небудь показати. То аматорські знімки, але вони справляють сильне враження. Постійні клієнти дуже радіють, коли одержують такі подарунки.

— А зараз не можна до вас заглянути?

— На жаль, не можна. Тому що я ледве вирвався з контори нібито на обід... Неймовірно, щоб Немуро-сан утік з тією дівчиною... Я певен, що до такої крайності він не дійшов...

І взагалі був людиною замкнутою, іноді запросиш його до бару — сидить хвилин із десять, а то й двадцять мовчки...

Раптом щось гупнуло — наче в двері автомашини вдарили мокрою губкою. Я протер шибку — на мене спідлоба дивився й мало не плакав хлопчак років десяти в коротенькій курточці з великою латкою на лівому боці. Щойно я наполовину опустив шибку, як він, усе ще готовий утікати, показуючи пальцем під машину, залопотів: "Дядечку, пробачте, туди м'ячик закотився".— "Отже, мені треба від'їхати? Якби ти заліз під машину, я міг би не рушати з місця. Ну давай, лізь!" Не бачена досі мряка забарвила іржаву землю в колір густої нафти. Напевне, і лікті, і коліна в хлопчика теж намокнуть і будуть, як та земля. Нарешті він виповзає з-під машини із м'ячем у руках і питає: "А скільки вона дає кілометрів на годину?" — "Сто".— "Хе!" — глузливо гмукнув хлопчик і спустився схилом униз. Мимоволі я засміявся, посміхнувся і мій сусід. На душі стало легше. З цим Тасіро варто було б згодом заприязнитися.

Я піднімаю шибку, заводжу мотор і вмикаю опалення. Охололий мотор тарахкотить, наче ударний інструмент у невмілих руках.

— Ви п'єте?

— Хіба що саке з содовою...

— То, може, завтра ввечері вип'ємо, га? Та не забудьте знімків Немуро-сана. Де ми зустрінемось і коли?.. А що, як завтра по телефону про це домовимося?..

Круглий, як наповнена водою куля, мій шеф, за спиною якого висить величезна оперативна схема з прізвищами агентів по вертикалі, датами

і днями тижня — по горизонталі, недбало розсівшись, заповнив собою все крісло. Якби він не ворушив сплетеними на животі пальцями, то могло б здатися, що дрімає. Обвисле підборіддя порізане глибокими зморшками, обличчя в прищах, схожих на пухирчики огірка.

Шеф ледь-ледь розплющив напівсонні очі, іронічно гмукнув і хрипким, як у застудженого собаки, голосом проказав:

— Ти надто серйозно взявся до цієї справи.

— Невже-таки серйозно?

— Маєш якусь надію на успіх?

— Ніякої.

— Я так і думав. У такому випадку не варто заходити надто далеко.

— Просто я злюсь.

— Так можна все зіпсувати.

— В кожному разі, справа затягнеться лише на тиждень. Не будуть же вони викидати щотижня тридцять тисяч ієн. Кому це під силу?

— А та твоя клієнтка часом не красуня?

— На жаль, мені перед носом безперестанку крутиться підозрілий тип, начебто її молодший брат.

— До речі, з довідкового відділу надійшли якісь відомості.

— Бачив. Той брат мені дуже не сподобався, і я попросив перевірити в домовій книзі.

— Ну й що?

— Вдалося підтвердити, що є людина з таким прізвищем... Та оскільки нема фотокартки, не виключено, що цей так званий брат — підставна особа...

. Я пошкодував, що, піддавшись хвилинному настрою, все розбовкав. Та тепер уже нічого не вдієш. Кулеподібний шеф, заскрипівши кріслом, нахилився вперед і витріщився на мене колючим, мов наждачний папір, поглядом:

— Підставна особа... Якщо підставну особу називають братом, то це неспроста... Отже, і ця твоя клієнтка — велика пройда.

— Атож, усього можна сподіватися...

— А власне, з якого приводу ти засумнівався?

— Краще сказати, що не з самого приводу, а з його незначності, невиразності...

— По-моєму, з приводом усе ясно,— раптом різко перебив мене шеф, — ним є зникнення її чоловіка, хіба ні?

— Та мабуть.

— Напевне,'ти розумієш, що в такому ділі, як наше, суворо забороняється втручатися в особисте життя клієнта. Не слід пхати носа в те, про що не можна писати у повідомленні. Хто не дотримується цієї

умови, тому нічого не залишається, як піти геть і поміняти професію — скажімо, постригтися в монахи чи стати шантажистом.

Я мало не прохопився про сірникову коробку. Про єдиний речовий доказ, який можна помацати й побачити на власні очі. Про єдину лінзу, що в своєму фокусі збирає безліч припущень і надає їм реальних обрисів. Серед численної кількості вірогідних проекцій на площині лише те, що відбивається на сірниковій коробці, можна вважати об'ємною кольоровою фотографією. Якби у тієї жінки вдалося вирвати кілька слів свідчень... Ну то що було б тоді?.. Я глузую сам із себе, збиваю себе з ніг. Шефову думку я знав ще до того, як почув її. І перевірка в домовій книзі теж її підтвердила. Мабуть, шеф має рацію.

Сьогодні вранці на стоянці автомашин біля кав'ярні "Камелія" він — брат клієнтки — спритно викрутився. Вміло натякнув мені, щоб я зважав на об'яву "В'їздити заборонено", якої я сам не помітив.

Бо й справді, територія ловів визначена межами, вказаними й санкціонованими клієнткою. Оскільки привід для розшуків, як написано в заяві,— зникнення її чоловіка, то немає потреби запитувати, чому слід його шукати. Незалежно від того, досягну я успіху чи зазнаю невдачі, я намагатимусь натрапити на його сліди. Навіть якщо клієнтка не захоче давати свідчень або вони будуть суперечливі — я не маю права відступати.

Це мені давно ясно. І не треба було шефові мене повчати. Якщо заявник використовує нас для того, щоб замести сліди власного злочину, то нам доводиться навіть бути асенізаторами, бо такий наш фах.

Наприклад, хитре пояснення клієнтчиного брата про начебто випадковість нашої зустрічі на автостоянці відвернуло мене від обов'язків розслідувана, але й водночас підсилило мою підозру. Адже якщо в і н (зниклий чоловік) так добре знався на обслуговуванні та

лагодженні автомобілів, то можна припустити, що в і н мав якісь стосунки із злодійським синдикатом, який спеціалізувався на викраданні машин (можливо, таку думку мені навіяло вичитане нещодавно в газеті повідомлення про арешт великої злодійської зграї).

Ні, напевне, все набагато простіше. Може, в і н вирівнював ум'ятини і міняв номерний знак на автомашині злочинця, який збив людину і втік, чи хтось примусив його це зробити, а може, це він сам когось переїхав і переховується...

Завдяки його блискучій майстерності сліди нещасного випадку вдалося замести, однак в і н опинився в глухому куті... врешті він не витримав і десь заховався... А що, коли жінка про все це знає і намагається приховати його втечу?.. В такому випадку мені не слід втручатися в цю справу.

Лиш одне сумне передчуття не покидає мене... Слабка, невідступна надія... Тьмяне світло у жовтому вікні не відпускало мене, задубілого на вітрі, як риба в холодильнику. Я не міг позбутися враження, ніби помахом руки мене кликали, щоб я зайшов, нехтуючи перешкодами... Звичайно, немає ніяких підстав для такого відчуття... Чому ж на душі так тривожно?.. Непокоять сумнів, підозра, а що як перепона, зведена клієнткою, збігається з тією, яку звів її самозваний брат? Яка гидота!.. Не можу позбутися думки, що брат не та людина, за яку він себе видає... Тому кидаюся до щілини в огорожі й вичікую, як мисливський пес.

Щілина в огорожі... сірникова коробка...

У повідомленні немає ані крихти брехні про кав'ярню "Камелія". Немає брехні, все логічно. Не пощастило виявити жодного зв'язку між ним і кав'ярнею. Однак це можна стверджувати лише тоді, коли мова йде про зовнішній вигляд коробки. Якщо ж заглянути всередину... головки різних кольорів... двадцять шість сірників з чорною і дев'ять з білою головкою... Хоч як умовляй себе, факт тривожний, він не

вкладається в наперед задуману схему, і край. А могло бути ось як... Сьогодні вранці в "Камелії" я взяв сірники з білою головкою, тож, напевне, ті його двадцять шість сірників з чорною головкою з'явились у коробці пізніше. Та хіба в наш час хто-небудь докладає у коробку нові сірники? Навряд. Бо хоч ціни зростають, сірники та воду можна дістати в будь-якій кав'ярні задурно.

Однак у повідомленні я оминув цей факт. Тому що тоді довелося б уламуватися крізь заборонену перепону. Мені хотілося це зробити, але досі не вистачало духу...

Те, що сірники різного кольору, я помітив ще вчора ввечері. Відірвавши погляд від жовтого вікна, я нарешті вмостився на сидінні, ввімкнув опалення і відчув, що холод пройняв мене до кісток. Я так тремтів, що навіть засумнівався, чи зможу вести автомашину. Неспроможний витерпіти щораз густішого людського натовпу на вулицях, вирішив залишити її на стоянці перед станцією 8.

Звертаю у провулок, що тягнеться уздовж кінотеатру — і вмить облуплені стіни, вичовганий асфальт, темні закутки між будинками ніби принишкли, чатуючи на когось. Щось зашелестіло, дивлюся — під телеграфним стовпом, обліпленим оголошеннями, зіщулився, справляючи малу нужду, якийсь чоловік. Сполохавши його, я попростував до тьмяно освітленої пивнички-автомата на другому розі вулиці, штовхнув ліву половинку великих дверей і ввійшов досередини. Очевидно, вже був пізній час, коли відвідувачів удвічі менше, ніж звичайно, і тому здається незвичайно тихо. Біля входу розмінюю чотири монети по сто ієн на монети по десять ієн. Навпроти дверей під стіною вишикувалося вісім білих з червоною обвідкою прямокутних металевих ящиків, і, якби не написи, можна було б подумати, що то бензинові колонки. Пробравшись крізь столики, розставлені в п'ять рядів, я спинився праворуч біля вільного автомата. Якийсь особливо дразливий запах... Запах міста, коли після десятої вечора користування каналізацією різко скорочується... У щілину, облямовану латунню, під червоною стрілкою на правому боці автомата опускаю кілька монет по

десять ієн... Щоразу лунає приємна мелодія, а за восьмою монетою спалахує червона лампочка... Підставляю під кран паперовий стаканчик, повертаю направо ручку з нержавіючої сталі — виливається сто вісімдесят грамів жовтуватої рідини — підігрітого саке. Щоб не розхлюпати це тепло, обхоплюю кухлик обома руками і надпиваю третину. По дорозі до облюбованого столика кількома ковтками допиваю решту.

Коло мого улюбленого столика вже стояв чоловік. Без пальта, з яскравим картатим шарфом під запраною темно-синьою спецівкою. Присадкуватий, м'язистий, під нігтями руки, що міцно тримала стаканчик, чорний мазут — очевидно, робітник котельні одного із сусідніх багатоквартирних будинків. О восьмій годині, в час найбільшої метушні, майже всі відвідувачі — службовці, пізніше приходять зовсім інші люди. Поступаючись місцем, чоловік обернувся. Вистромивши кінчик язика із щербатого рота, перевалюється з п'яток на пальці — видно, добре випив. Як жаль, що тут ніде сісти! Сьорбаючи з паперового стаканчика, пильно дивиться мені в руки. "Хе, вам теж подобається таке саке? Дивно...— і, стишивши голос, додає: — Як ваша ласка, то позичте десять ієн. Я тут частий гість, не обдурю. Як не вірите, можу дати розписку. Одну монету в десять ієн — поверну обов'язково..."

В цій пивничці до тебе рідко хто забалакає. А крім того, все моє нутро наче застигло в якомусь очікуванні. Та я, не заперечуючи, швидко вийняв десять ієн, а він, мало не вирвавши їх з руки і навіть не подякувавши, помчав до єдиного віконця, з якого видавав оден 1 не автомат, а продавець.

На столиках стоять малогабаритні автомати. Тут можна купити арахісу, солоних бобів, кедрових горішків, сушених молюсків і навіть таблички з провіщенням долі — всього понад тридцять різних товарів. Тут є також єдиний на всю країну (так принаймні сповіщає реклама) схожий на іграшкового робота з відкрученими ручками та ніжками автомат, що продає гарячий тофу — соєвий паштет. Звичайно, завиваючи, мов пилосос, він обслуговує довжелезну чергу, а цього

вечора мовчить — напевне, спродав увесь товар. Насамперед я купив кедрових горішків за десять ієн, узяв їх у долоню і висипав у рот... всього-на-всього якихось двадцять штук. Коли надпив до половини другий стаканчик, зненацька потекло з носа. Потім купив китового м'яса у соєвому соусі, розфасованого у трикутних пакетиках. Того вечора сп'яніння почалося десь над лобом і скрадливо, наче кішка по бляшаній покрівлі, опускалося вниз. Повертаючись з наповненим третім стаканчиком, я відчув, ніби став невагомим.

Біля мене стояв автомат, що провіщав долю. Може тому, що напруження розвіялося надто швидко, а може, тому, що не доводилось, як завжди у натовпі відвідувачів, розставляти лікті, щоб захистити паперовий стаканчик від поштовхів,

1 Оден — страва з бобового паштету, солодкої картоплі та інших овочів, полита соєвим соусом.

я піддався дедалі шаленішому вихору сп'яніння і нараз помітив, що поверхня столика — з пластика, що імітує дерево, а віспини на ньому — сліди від сигарет, причому деякі з них рухались — це були таргани... Тепер мені було все байдуже, закортіло спинити біг часу й замкнутися в тому світі, який опинився зараз у полі мого зору.

Усюди на столиках — великі алюмінієві попільниці, між столиками — незграбні оцинковані урни. Та все одно сигарети гасять об стіл, паперові стаканчики, пластмасові тарілочки й палички для їди валяються на підлозі — наче їх навмисне кидають мимо урн. Я цього майже не помічав, коли заходив сюди при великому напливі людей, та, мабуть, заспокоєння у цій пивничці дає особливе відчуття, яке проникає через підошву черевика, що спокійно топче купи сміття. Вірність і слухняність — переваги обслуговування з допомогою автоматів. Залишаючись на самоті, відвідувач може тішити свою королівську пиху. Ось чому він зганяє свою злість не на маленькій попільничці, а на значно більшому столі, не на малій урні, а на просторій підлозі, імітованій під кахлю. Мені захотілося погомоніти з ким-небудь про будь-що, навіть про летючі

тарілки. Але в цій пивничці не заведено звертатися до сторонніх людей. А тому що я не мав нічого проти такого правила, то мимоволі вдався за послугами до найближчого автомата, що продавав картки з провіщенням долі, й опустив у щілину десять ієн.

"Сподівайся удачі — на півдні з'явилася хмарка щастя. Твій кінь іде поволі, але брама щастя відчиниться перед тобою. Ще не пізно починати життя спочатку і закохуватися. Пильнуй, щоб не загубити грошей і не потрапити під дощ. Те, чого шукаєш, лежить під ногами. Весняні дощі несуть радіоактивні опади — користуйся парасолькою".

Недолік паперових стаканчиків — хоч як пильнуйся, а таки намочиш руки. Мабуть, тому я розсердився, коли спробував закурити, а сірники не запалювались. Я збирався черкнути двома сірниками разом... як раптом помітив, що в них головки різного кольору. І хоча сп'яніння все ще рухалося по спіралі, протверезіла частина мозку вже почала з'єднувати окремі ланки в суцільний ланцюг. Згадавши, що сірникова коробка — єдиний важливий речовий доказ, одержаний від клієнтки, я загорнув її в хустину й заховав у спідню кишеню піджака.

Та ще перед тим ті два сірники, наче спалах магнію, вкарбувалися мені в свідомість.

Біла головка і

чорна головка.

Мої думки, проникаючи крізь різні обставини та події, наче рентгенівське проміння, швидко попрямували до висновків. З вигляду коробки та потертої етикетки можна легко здогадатися, що в і н не був постійним відвідувачем кав'ярні "Камелія". Бо якби був завсідником, то з авжди міг би брати нову коробку. Але оскільки головки сірників в коробці різного кольору, важко стверджувати, що в і н лише випадково її відвідував. Хіба те, що в і н наповнював коробку новими сірниками в

кав'ярні, не свідчить, що його стосунки з нею були більш тісними, ніж у звичайного завсідника? Я випиваю половину третього стаканчика, запалюю (звісно, іншим сірником) кінчик картки з провіщенням долі і, переслідуючи вогнем сполоханих тарганів, біжу думкою вперед. Сірникова коробка з кав'ярні, куди в і н рідко заходив... Власне, що можна знайти в ній цікавого?.. Малюнок на етикетці?.. Дурниця... То, може, телефонний номер?.. Коли так, то можна думати, що, приміром, у кав'ярні "Камелія" біля телефону сидить юна дівчина, схожа на невинне оленя, і своїм виглядом — у неї на грудях наче висить табличка: "Шукаю захисника" — здатна причарувати чоловіка середнього віку, а в і н, час від часу виявляючи до неї свою прихильність, завдяки телефону підхопив на гачок її зацікавлення...

Майже тієї ж миті мої думки роблять такий крутий поворот, що колеса автомашини відриває від землі. Що за сміхота! Якби така дівчина справді існувала, то пронозливий клієнтчин брат напевне помітив би її. Заздалегідь про все рознюхавши, він, безперечно, з самого початку зазначив би в заяві про розшук: "Простежте за цією жінкою". Мабуть, такої жінки не було. (її справді не було). А якщо вірити клієнтці, що вона, мовляв, вийняла сірникову коробку з кишені його дощовика... Ні, така банальна гіпотеза мені не підходить... Разом із коробкою сірників начебто була й стара газета. Треба перевірити зо два чи зо три останні клієнтчині пояснення, обрізати гілки, які мені заважають, і знову все як слід розглянути.

З другого боку столика долинув голос. "Ви що, цим закусуєте? — гукнув чоловік, що випросив у мене десять ієн.— Ні, звичайно, це не отрута. Дивіться, які жирні! І, мабуть, поживні". Опам'ятавшись, я помітив, що, використавши штук із десять сірників, роздушивши більше двадцяти тарганів, я згріб усе це на купку. "Напевне, така їда сили додає. Таргани ж п'ють саке. Може, покуштуєте?" Гадаючи, що він жартує, я змовчав. А тим часом співрозмовник простягає руку, хапає кілька тарганів і кидає собі в рота. Я хотів його зупинити, але мене випередив юнак, схожий на продавця: відштовхнувши мене набік, змахнув зі столу тарганів і, глянувши спідлоба, кинув: "Як не соромно!"

Проковтнувши тарганів, чоловік нишпорив очима — так, наче шукав ще чогось і, облизуючи кінчиком язика щербатого рота, мимрив: "Солонкуваті... і шелестять, як папір... вважайте, що це підсмажені водорості,— не помилитесь".

Мабуть, я таки скажу відверто. Якщо в тій сірниковій коробці і було щось варте уваги,— то це номер телефону на етикетці. Однак той номер насправді був потрібен не й о м у, а його дружині або її братові. Хоча правильніше сказати не в минулому часі "був потрібен", а в теперішньому — "потрібен". Адже іноді люди вдаються до хитрощів, щоб приховати власні наміри. Побоюючись, що я догадаюсь, з якою метою використовувався номер телефону, вони (клієнтка та її брат) вдають, буцім той номер має відношення до н ь о г о і, збиваючи мене з правильного шляху, намагаються довести свою непричетність, відвернути мою увагу від того, що відбувається в "Камелії". Хіба не це вони мають на думці?

Може, тому, що надходив час зачиняти пивничку, з-за перегородки вийшла літня жінка з коротко підстриженим волоссям і заходилася підмітати підлогу. Та й відвідувачів залишалося чоловік із п'ятнадцять, відразу видно, що вони втомились і не мають куди податися. Гаразд, скажу ще ясніше. Нічого особливого, що виходило б за межі здорового глузду, в цьому немає. З першого погляду могло здатися, що клієнтка — нещасна жертва, покинута чоловіком... А що, як усе навпаки: вона або її брат — злочинці, які вчинили вбивство?.. Ні, я не збираюся робити остаточного висновку... Якщо за певних обставин мені доведеться покинути агентство... або якщо, як я передчував, жінку та її брата змусили звернутися із заявою про розшук різні мотиви і якщо виявиться, що викриття брата не обов'язково зашкодить клієнтці, то, природіо, я не повинен ухилятися від погоні за здобиччю. Нехай мною не легковажать. Тим, що розкриєш злочин, багато не заробиш, а от шантажувати — немає кращого способу видурювати гроші, ніж звинувачення в убивстві. Тож ласкаво прошу: зайвий раз мене не дратуйте...

Раптом шеф знову став схожим на кулю, наповнену водою, і промовив:

— До речі, кажуть, той знову опинився в лікарні...

Нам обом без додаткових пояснень зрозуміло, про кого йде мова. Той — це найнікчемніший серед багатьох агентів. Чомусь забравши собі в голову химерну мрію піднятися вище над іншими, він стрибнув з даху багатоповерхового будинку на парасольці й гепнувся об землю. Ось тому став найнікчемнішим із нікчемних.

Отож той невдаха потрапив у неприємну історію — довів клієнтку до самогубства. То був неперебірливий у засобах чоловік: залюбки міг зрадити клієнта, добути таємні відомості у того, за ким стежив, а потім вихвалятися, що обидві сторони поділили вину між собою. Він був так добре обізнаний з правилами гри, що жодного разу його зради не вдавалося викрити і ніколи він не накликав на себе гніву свого клієнта. Однак такі витівки він міг дозволити собі лише тому, що клієнт не обов'язково завжди невинна жертва. Ясна річ, зазнавши якоїсь шкоди, він має вигляд скривдженого, та при докладному розгляді у нього нерідко починають проявлятися риси злочинця. Бувають навіть такі випадки, коли клієнт — стопроцентний злочинець. Наприклад, коли відомості про наслідки розслідування насправді використовуються для шахрайства.

Однак клієнтка, яку той тип довів до самогубства, як це не дивно, була стопроцентною жертвою. Вихована змалку самою матір'ю, без батька, ще зовсім молода, незаміжня, але заповзятлива, вона в той час володіла невеликим косметичним кабінетом. Одного дня заходить туди обшарпаний літній чоловік, видно, п'яниця, і безсоромно видає себе за її батька. Вирісши у біді й нестатках, дівчина, природно, спочатку не повірила. Проте, поговоривши з ним, почула таке, про що він ніяк не міг би знати, якби не був їй батьком. Наприклад, він згадував про маленький шрам за вухом у не-біжки-матері, що звичайно ховався під волоссям, про коралову шпильку для волосся — бабусин подарунок,

розповідав про висячий міст у материному селі, який дівчина бачила тільки на фотографії... А коли ж, крім того, сказав, що в неї на правому плечі родима плямка, і навіть назвав її групу крові, дівчині почало здаватися, що вуха й ніс того зайди схожі на її власні.

Того ж дня, не без вагань, вона дала йому тисячу ієн, але через три дні він знову з'явився, мовляв, прийшов хоч одним оком на неї глянути — і, видихаючи горілчаний перегар, попросив ще тисячу ієн... Спочатку відвідини повторювалися через два дні, потім через один і нарешті стали щоденними.

Все це почало непокоїти дівчину, та відмовити рідному батькові не годилося. Врешті, засумнівавшись, вона звернулася до нашого агентства з проханням встановити, що це за особа, яка назвалася її батьком.

Якби той агент (розслідування справи доручили саме йому), як і раніше, не взявся шукати правди, а тільки зважав би на те, якої відповіді чекає клієнтка, і діяв би згідно з її бажанням, то напевне трагедії можна було б уникнути. Однак того разу наче лихий його попутав... Ні сіло ні впало, йому захотілося зіграти роль доброго ангела. І, як на біду, правду вдалося встановити відразу.

Але дівчина, не вдоволена наслідком розслідування, попросила його повторити. Тепер уже, не вагаючись, слід було зрозуміти її справжні наміри. Краще було б йому вернутися у свій колишній стан нікчемності і не гребувати навіть таємними відомостями про клієнтку, які ще недавно так умів добувати. Та, здається, він надто захопився роллю доброго ангела. Бо наче вихователька в дитячому садку, що стежить за тим, як діти їдять, він, ні на крок не відступаючи, наполягав на встановленій ним правді. Зараз важко сказати, якою була та правда: чи той п'яниця доводився їй справжнім батьком, а чи був самозванцем. Зрештою, кожному ясно, що це не має ніякого значення. Важливо інше: через такі наслідки розслідування дівчина наклала на себе руки. Дізнавшись про її самогубство, агент захворів на неврастенію, пробув півроку в лікарні

для душевнохворих і начебто наприкінці минулого року виписався з неї...

— Знову опинився в лікарні. От дивина — тільки залишиш його на хвилину самого, як він задихається і непритомніє... І хто б подумав, що таке може статися? То, мабуть, справжнє божевілля...— похмуро повторює шеф.

Того самого дня о 2 годині 5 хвилин. З нашої контори я поїхав до містечка Р.,щоб зустрітися з паном М., депутатом муніципальної ради, якому Т.-кун за попередньою домовленістю мав передати документи від Немуро-сана. Я зобов'язався поки що не виказувати джерела, з якого добув інформацію про М., тому прошу зважити на моє становище. (Записано на автостраді Косю).

Того самого дня о 4 годині 20 хвилин. Під'їжджаю до заправної станції, набираю бензину. (Чотирнадцять літрів, квитанцію долучаю окремо). Для певності розпитую у заправника дорогу. Він пояснює, що Сантьоме — територія на захід від шосе — це Третій квартал міста Р. Якщо зіставити мою, видану торік, карту-схему містечка Р., де не було поділу на квартали, з містом Р., то впадає в око помітна зміна в розташуванні вулиць. За його словами, відколи було вирішено спорудити поблизу транспортну розв'язку швидкісної автостради, пожвавішала забудова навколишньої території і збільшився попит на земельні ділянки — отже, процес злиття міст і сіл, приносячи свої плоди, докотився і до міста Б. Ось чому дорогою мені траплялися великі ваговози, вщерть навантажені землею.

Я також дізнався, що садибу М.-сана в старому місті тепер треба шукати в західній частині Першого кварталу, що

лежить праворуч від шосе за лісистим пагорбом. Для довідки подаю тут приблизний план міста Р.

Того самого дня о 4 годині 28 хвилин. За другою автобусною зупинкою звертаю праворуч і зупиняюся на третій: "Пошта, Перший квартал". У тютюновій крамничці на розі вулиці дізнаюся, що садиба М.-сана через дорогу, праворуч від пошти. Довга огорожа із залізобетонних блоків. Густий сад. Звичайний житловий будинок. Коло воріт невеликий гараж з односхилим дахом.

Поставивши автомашину перед тютюновою крамничкою, я вирішую передусім зайти на пошту. По один бік пофарбованих дверей європейського типу, на завісах, з латунною клямкою — клумба, на якій нічого не росте, по другий — червона поштова скринька. До пошти веде бетонна доріжка, праворуч невелика лавка, ліворуч — телефонна будка. В приміщенні, навпроти дверей, двоє віконець. В одному віконечку з написом "Грошові перекази. Ощадна каса. Страхування життя", завішеному брудною завіскою, виставлено трикутну табличку: "Зачинено". Із суміжного, відчиненого віконця з написом "Марки. Бандеролі. Телефонні переговори" на мене зиркнув спідлоба літній чоловік — напевне, начальник пошти,— який чистив, а може, лагодив гумову печатку. їдкий чадний запах гасової грубки. Десятитонний ваговіз, що мчить вулицею, аж земля двигтить, раптом загальмовує і перемикає швидкість — мабуть, моя автомашина стала на перешкоді. Вдавано байдужим голосом прошу дати десять п'ятиєнових марок і, як робить у таких випадках комівояжер, питаю: "Це правда, що М.-сан купив нову автомашину?"

— Автомашину? — Начальник пошти поволі переводить погляд на завішене суміжне віконце.— Ні, про це я не чув...

— Напевне, купив...— з-за завіски несподівано долинув голос, мабуть, літньої жінки. Як часто буває у приватних поштових конторах, напевно, й тут працює подружжя.— Та хіба людина, яка вихваляється навіть кількістю будильників, мовчатиме, коли поміняє машину?

Почувши ці слова, я полегшено зітхнув.

— Бо від людей, яким можна вірити, я дізнався, що М.-сан їздить на червоній автомашині.

— Та ви що, його машина блакитного кольору,— заперечує начальник пошти.

— Звичайного блакитного кольору. Я не хочу сказати, що він погана людина, але...— додає його дружина.

— Та облишмо його... Може, і ви придбаєте машину?.. З нею жилося б набагато легше, та й користі було б більше, ніж від страхування життя.

— А хіба в моєму віці не пізно вчитися водити машину? З вас п'ятдесят ієн...

Я простягаю стоієнову банкноту й прошу решту дрібними грішми.

— А справи в М.-сана, як і раніше, йдуть добре?

— Ще б пак! Колись тільки вугіллям торгував,— поспішила сердито відповісти дружина начальника пошти.

— Будинків наставили, і замурзаний вугляр перетворився на торговця пропаном, такого чистенького, наче щойно з лазні... От які часи...— простяглій мені стовпчик десяти-ієнових монет, начальник пошти зневажливо скривився.

Торговець пропаном! Серце в мене так і тьохнуло. Отже, паливна база навпроти садиби пана М.— його власна! І навантажений балонами триколісний "пікап", що збиває куряву й деренчить, як бляшаний кінь,— теж належить йому? Якщо М.-сан не лише член муніципалітету, але й хазяїн паливної бази, то все стає на свої місця. Поведінка зниклого

чоловіка того ранку... зв'язок фірми "Дайнен" з паном М. ... все втрачає свою загадковість.

— Яка несправедливість!..— приємним, майже співучим голосом, що не в'язався із змістом цих слів, проказала дружина начальника пошти.— Доки все це триватиме?..

Я обертаюсь і дивлюся крізь скляні двері. Два парубки котять балони з узбіччя вулиці до складу, з характерним для паливної бази навісом із гофрованої бляхи. Всередині складу темно, і я не бачу там нічого. В цьому містечку, що лежить у долині, оточеній зі сходу та заходу пагорбами, сонце, напевно, сідає раніше, ніж деінде. Чути, як дружина начальника пошти, злегка покашлюючи, підводиться. І відразу спалахує світло. За тих кілька секунд, поки я запалював сигарету, як і треба було сподіватися, розв'язалися у моїх нових знайомих охочі до пліток язики.

— Ви знаєте, нам офіційно обіцяли, що як тільки забудується Другий квартал, сюди проведуть газ... Якщо місто отак розростається, розбухає, то розбухає і гаманець у торговця пропаном... Та коли проведуть газ, його діло лусне, як мильна бульбашка... А поки що його база розширюється, телефонів понаставляв, робітників багато набирає. Та й "пікапів", якщо рахувати й ті, що в філіях, штук із десять...

— Ні, дев'ять.

— Та все одно лусне, як мильна бульбашка.

— Якось заходив до нас і просив підписатися під петицією... мовляв, пропан не отруйний, як газ, і гігієнічніший...

— Безглуздя! Та хто в такому віці, як наш, стане отруюватися газом? Що не кажіть, головне — це вигода. Навряд чи хтось співчуватиме голосінням вугляра.

Перший квартал міста Р. ... Головна вулиця колишнього містечка Р., яка починається від пошти... пряма, спадиста вулиця завдовжки метрів чотириста, що закінчується перед кам'яними сходами муніципалітету... Серед критих черепицею будинків виглядають селянські будівлі з високими дахами і ґратчастими дверима — здається, наче там і досі розводять шовкопрядів... щоправда, у просторих дворах замість тутових дерев — малолітражні автомобілі... Яскраво сяє,— зрештою, як усюди,— крамниця електротоварів. Сама крамниця тільки зовні <:хожа на перехняблену бондарню, проте вона ще процвітає... Рідкі вуличні ліхтарі тільки підкреслюють жалюгідну долю старої частини міста... Хоча між деревами на гребені західного пагорба ще пливе світло надвечір'я, тут, у долині, скоро споночіє... Я поволі веду автомашину давно не лагодженою, вибоїстою дорогою, не спускаючи з очей глибокого рову з правого боку...

Неподалік од муніципалітету стара крислата криптомерія затулила своїм віттям мало не третину дороги — здається, тут вхід до сінтоїстського храму. Чималий майданчик, на ньому кілька автомашин. А чи є серед них одна блакитного або сіро-блакитного кольору?.. З шести — чотири блакитні, отже, немає надії натрапити на якісь сліди. У вікнах муніципалітету, за винятком частини другого поверху, ще світиться: очевидно, службовці затрималися після роботи, щоб підготувати матеріали для звіту. Розвертаюсь і поволі їду назад тією ж вулицею.

Я погано уявляю собі діяльність паливної бази. Та ясно одне: в міру того як житлове будівництво виходить за межі старого міста, завдяки пропану вуглярі розширюють свою торгівлю і з ростом населення їхнє діло щораз більше процвітає... І все ж, як плазуни, що виросли до велетенських розмірів, врешті змушені були поступитися місцем ссавцям, так само коли-небудь газ виживе з будинків свого супротивника. Скільки іронії криється в такій торгівлі: вона народжується і вмирає від того, що місто росте без упину... Яка трагічна її доля, коли в хвилину найбуйнішого розквіту їй виголошують смертний вирок!.. Який непевний спосіб заробляти гроші — це те ж саме, що

зробити з шибениці стіл і втішатися на ньому делікатесами, дарами гір і морів!.. На-впевне тут не обходиться і без страждань.

Та хоч би які були ті муки, наперед видно, хто візьме гору. Хіба можна врятуватися від такого супротивника, як газ? Яка надія на те, що вдасться зманеврувати? В такому зіткненні сили надто нерівні. Хоч би якою була його мета, коли того ранку в і н збирався послати Тасіро-куна з дорученням, нема підстав підозрювати, що саме у зв'язку з цим виникли обставини, які змусили його до втечі. Здається, мав рацію заступник директора, який наполягав на тому, що зникнення Немуро-сана не має нічого спільного із злочином. Та й, мабуть, запевнення Тасіро-куна, що він даремно марнував час на поїздку до містечка Р., теж правильне. Бо якщо запитати, чим може зарадити оптова фірма "Дайнен" загнаним на слизьке дрібним замовникам, то відповідь буде така: вона спокійно, милосердно помагає їм померти і приймає замовлення на надгробок.

Я зупиняю автомашину перед паливною базою М.-сана.

В ній нічого не змінилося, тільки засвітилися під навісом ліхтарі. Як і раніше, двоє робітників перекочують балони у склад. Один з них, парубок років двадцяти, високий і змарнілий, справляє враження людини, хворої на шлунок. Другий — років тридцяти, обвітрений, з грубою шиєю, обмотаною рушником, і міцною статурою. Працюють вони начебто поволі, знехотя, але балонів прибрали чимало.

— Начальства ще нема?

— Начальства? — Не відриваючи рук від балона, молодий глянув на мене підозріливо — з таким виглядом, ніби почув незнайоме слово. Балон скидався на бомбу і кольором, і формою, білий торговий знак на ньому був схожий на листок дерева.

Видно, юнакові не сподобалося, що я сказав "начальство". Адже їхній хазяїн, колись звичайнісінький торговець вугіллям, тепер став членом муніципалітету, тож, мабуть, годиться величати його шановним паном. Та, здається, я дарма надавав цьому такого великого значення, бо, кивнувши підборіддям на будинок по той бік вулиці, робітник відповів:

— Рідко заходить сюди, у склад... та й дома, напевне, ще нема — не видно автомашини...

— Власне, я з фірми "Дайнен"...

Ні, я не збрехав. Звісно, я приїхав з нашого агентства, але перед тим побував у фірмі "Дайнен". Якби мене потім навіть допитували, але не дуже доскіпливо, то мої відповіді здавалися б задовільними.

Робітник поклав балон на землю і, випроставшись, переглянувся зі своїм старшим напарником, який щойно вийшов зі складу. Здавалося, що хлопців мої слова зацікавили, але не дуже, бо, видно, назву "Дайнен" добре знали... А втім, і після його зникнення крамниця палива М.-сана, як і раніше, була торговим партнером фірми "Дайнен", їхні ділові стосунки не припинялися ні на один день, тож нема надії натрапити тут на його сліди.

Та оскільки я цього сподівався, то не занепадав духом. Мені було важко дістати потрібні відомості, а тому я хотів якомога довше ними насолоджуватися. Мене хотіли ошукати, намагалися звести на манівці і навмисне чинили перешкоди — такого відтінку хотів я надати своєму черговому повідомленню. Тому-то ця поїздка, яка забрала в мене дві з половиною години, перетворилась у справжній спектакль — однаково що закидати вудку у плавальний басейн.

Крім того, щоразу, як одна за одною гинули мої надії, ворушіння кривавo-червоної личинки якогось величезного метелика ставало дедалі

нестерпнішим, сповіщаючи про наближення хвилини, коли метелик проб'є кокон і вилетить. Як тільки він вирветься на волю, то полетить, не блукаючи, прямісінько в те жовте вікно... проникнувши крізь шибку і штору, вгризеться іклами в чоловіка, тінь якого видніє у вікні,— звичайно ж, це схожа на чорну стіну спина самозваного брата,— цілячись у його серце. Стривай, у метелика немає іклів! А коли так, то нехай зайде по дорозі до дантиста і вставить їх собі... так, треба якомога швидше піти до зубно-но лікаря. Кінчиком язика я намацую дірку від вирваного кутнього зуба і відчуваю металевий присмак крові. — "Дайнен" — це що, головна фірма? Шморгнувши носом, молодший робітник висунув з дірявої рукавиці палець і висякався. Прочищений ніс, мабуть, допоміг йому зрозуміти, в чому річ. На мій ствердний кивок він додає:

— Дивина, та й годі! Казав, що йому треба до фірми "Дайнен" і ще зранку поїхав...

— Оце тобі маєш!..— запихаючи кінець рушника під комір спецівки, невиразним голосом із сильним провінційним акцентом заговорив старший.— Удав, що їде, а сам кудись повіявся... Щасливчик!..

З удаваною таємничою посмішкою я спішу підтакнути:

— Справді, до місць розваги в місті на машині близько — рукою подати.

— Що?..— Молодший робітник, впершись руками в боки, похитується.— Коли в Другому кварталі бараки з'явилися, сюди і з міста зачастили... Коли будете їхати назад — поверніть до річки... готель, ресторан — на тому березі... а на цьому — мікроавтобуси, такі, якими в дитячих садках користуються... з червоними ліхтариками, вони щовечора по штук десять шикуються один впритул до одного — чи не хочете сосисок, чи не хочете випити й закусити?..

— Та не подумайте, що сюди їдуть тільки для того, щоб живіт напхати гарячими сосисками,— прохрипів старший і харкнув плювком завбільшки з куряче яйце.— Справжній товар тримають ззаду, за перегородкою... і знаєте що?., м'які діряві дзабутони хитро зроблено...

— Догадуєтесь, що це за діряві дзабутони? — молодший захихотів, наче його залоскотали, й присів навпочіпки. Відразу чорна тінь від його постаті зіщулилась і принишкла на чорній землі між ногами.— Там така тіснота, що ніде лягти. Ось тому їх називають дзабутонами, а не живими підстилками...

— Та що там балакати — просто діряві дзабутони, які пожирають гроші! — немов спльовуючи, проказав старший і взявся знову до роботи, а молодший, ляснувши рукавицями, що від грязюки й мастила стали схожими на стару гуму, раптом недбало додав:

— А коли так, то важко сказати, коли повернеться... До речі, вже цілу годину його дожидає ще один гість...

— Такий нахаба! Нишпорить туди-сюди, як у власному домі, без дозволу дзвонить по телефону...

Обидва парубки, ніби змовившись, кинули погляд на будинок — очевидно, контору. Невже відвідувач — кредитор, яких ніколи не зустрічають з усміхом на устах? Якщо я хочу

1 Дзабутон — подушка для сидіння на підлозі.

добути потрібні відомості, то, мабуть, треба звернутися до цих двох робітників. Беру в рот сигарету й пропоную їм:

— Хотів би у вас дещо запитати...

— Курити заборонено! — остерігає хрипким голосом старший парубок, та молодший спокійнісінько бере сигарету й, черкнувши запальничкою, спочатку сам закурює, а потім підносить вогник і мені мало не під ніс.

— Нічого, вітер сьогодні західний.

— Ти що, не проходив інструктажу, як поводитися з легкозаймистими речовинами?

— А хіба варто так дорожити життям? — Молодший усе ще тримає переді мною вогник. Я вирішую, що сигарета безпечніша за вогник у запальничці, й поквапливо прикурюю.— Якби склад мав зайнятися, то це сталося б за одну мить. Зрештою, все тут, напевне, застраховано, тож директор навіть зрадів би.

Директор?.. Директор — хіба це не дивовижа? За одну ніч на околиці міста, що постійно розростається, раптом виникають нові вулиці. Тож нема чого дивуватися, якщо тих директорів стає щоразу більше.

— Просто ти ще зелений!

— Якщо порівняти з твоїм синім носом.

— Ого, ти ще й огризаєшся! — Старший висякав носа, посинілого чи то від холоду, чи то від пияцтва, в кутиках його очей з'явилося щось схоже на мед — сльози чи, може, гній.

Молодший парубок перестрибнув через рів на узбіччя дороги, де лежали балони, і на диво лагідним голосом сказав:

— Знаєте, мій напарник продав землю, але з одержаних грошей двадцять тисяч ієн у нього вкрали на велодромі, а тридцять тисяч він сам забув на полиці в електричці, і відтоді зовсім спився.

— Не мели дурниць! — сказав старший байдуже, не заперечуючи, але й не підтверджуючи, і лінькувато попрямував до балонів.— Слухай, треба спішити, а то скоро привезуть нові.

— Я хотів тільки запитати...— Ніби переслідуючи їх, я перестрибую через рів і, опинившись між обома парубками поза кружком світла, вмикаю магнітофон.— Коли ви почали тут працювати?

— Я працюю вже цілий рік,— знехотя беручись до роботи, відповідає молодший,— а він, здається, три місяці.

— Сьогодні якраз три місяці й десять днів. Куди ж дінешся...

— То ви, мабуть, знаєте...— я повертаю мікрофон до молодшого робітника,—...про начальника відділу Немуро з головної фірми... про Немуро-сана, начальника торгового відділу... напевне, він тут не раз бував...

— Та ні, не чули...— На вузьку, сантиметрів із тридцять завширшки дошку, перекинуту через рів, треба спритно покласти навскоси балон і сильно крутнути, а потім, використовуючи природний нахил, котити, підштовхуючи руками.—В усякому разі, для нас це було як грім з ясного неба, коли хазяїн змінив колишнього поставника на фірму "Дайнен"... ми про це нічого не знали...

— А коли це сталося?..— щоб приховати хвилювання, яке несподівано перехопило мені горло, я вдавано закашлююся димом.— Коли хазяїн зав'язав ділові стосунки з нашою фірмою?..

— Здається, минулого літа... Того дня в мене був вихідний і я ходив на річку купатися, пригадую, саме тоді один шибеник утопився...

— В липні?.. В серпні?..

— Начебто в липні.

Якщо це сталося в липні, то він, як новопризначений начальник відділу, напевне, грав не останню скрипку в переманюванні крамниці М.-сана на бік фірми "Дайнен". А може, саме завдяки успіху тієї операції йому дісталася посада начальника. В кожному разі, його зусилля дали рясні плоди, адже й досі паливна база підтримує ділові стосунки з фірмою "Дайнен". Та навіть у тому випадку, якби операція провалилась і нагода підписати контракт була проґавлена, все, що сталося, могло б мати певне відношення до його зникнення. Правда, жаль, що знову даремно витрачав батарейки до магнітофона.

Десь далеко пролунав металевий звук вибуху і довго відлунював від пагорбів, що оточували місто. Мабуть, це вихлопна труба великої машини. Вимкнувши магнітофона, йду з молодим парубком, що спритно перекочує балон.

— А чи нема в конторі когось, хто б знав про це?..

— Та як вам сказати...— молодий робітник не дає рукам перепочинку.— В конторі залишилася тільки секретарка... новенька... крім того, до неї в'язне якийсь огидний тип, вона аж розплакалася, тож розмова з нею не вийде.

— Огидний тип?

— Начебто комівояжер... той, що й над річкою в тих мікроавтобусах з червоними ліхтариками орудує...

Ми саме підійшли до складу з односхилим дахом. Удвох із старшим робітником, що підоспів на поміч, вони одним махом поклали прикочений балон на три ряди інших. Судячи з того, як брязнуло залізо, я здогадався, що балони досить важкі.

— Можна зайти до контори?.. Холодно чогось сьогодні... Старший, ніби зовсім не зацікавлений моїм запитанням,

згорбившись і наче пританцьовуючи, попрямував на дорогу.

— Пройдіть он там і відразу зверніть ліворуч,— шморгаючи носом, молодший кивнув підборіддям на прохід між складом і конторою, глянув на чорне небо й, затиснувши пальцями дірки на рукавицях, подався вслід за старшим.

Послухавшись його, я протиснувся крізь вузенький прохід і вмить натрапив на розсувні двері з тріснутою шибкою, що була склеєна целофановою стрічкою... Запах такий, наче в бензині розчинили нечистоти... чи скоріше запах добрив, змішаних із тваринячою сечею... Скрип розсувних дверей, що рухаються на погнутій рейці... Злегка прочиняю їх, і враз, наче мокрою хустинкою, мені в обличчя б'є задуха, властива лише паливним базам.

Навпроти дверей, до самої стелі, ширма, на ній пришпилено кнопками розклад руху автобусів, намальований двома фарбами. Ліворуч від ширми — старий канцелярський стіл, повернутий до входу. Над столом — коротко підстрижена дівоча голова, під столом — стиснуті докупи круглі білі коліна.

— Добрий вечір! — зумисне не дивлячись на дівчину й погладжуючи руками навпереміну то одне, то друге передпліччя, немов утираючи в шкіру кімнатне тепло, вітаюся надміру веселим голосом.

— Добрий вечір!..

На мить я не вірю своїм вухам. Здається, відповів чоловічий голос. Таки справді, чоловічий. Озвалася не дівчина, а хтось із-за перегородки. Неприємний голос. Мабуть, того нахабного типа, про якого розповідали хлопці. В міру того як я просувався вперед, у поле мого зору одне за

одним потрапляли: металевий стелаж... білі завіски на вікні, які ще більше підкреслюють безсмак умеблювання кімнати... перед стелажем якісь дивні пластмасові квіти... далі телевізор... круглий столик, покритий лискучим, наче срібло, пластиком... на ньому знайома попільниця з котячими фігурками... і на цьому тлі знайомий чоловік, що сидів, підперши обличчя рукою.

То був він.

Він... безперечно, він... той, що видає себе за її брата. Знявши піджака й недбало попустивши краватку, зі спітнілим лобом, він гордо випнув підборіддя і ледь-ледь посміхався. Без піджака він не такий міцний на вигляд, плечі зсутулені й вузькі. Що його сюди принесло?.. Неприємна гра... Таємниця ловів здичавілого пса в тому, щоб удати, ніби твою увагу привертає щось інше — саме так і я збирався чинити... та ось той дикий пес виліз, махаючи хвостом, якраз із того, іншого місця...

— Сьогоднішній день повний випадковостей... я просто вражений...— І навіть не силкуючись вдати, що вражений, чоловік веде далі: — Я приголомшений... Хоча думав, що ви таки винюхаєте колись цю крамницю... Чого стоїте? Сідайте.

— А все-таки чому ви мовчали, якщо знали про неї?..— Я вмить увімкнув магнітофона.— Адже в заяві про розшук ясно написано, що мені буде подано всі потрібні відомості...

— Та хіба треба повідомляти навіть про таке, що нічого не варте? — Чоловік безтурботно озивається до секретарки: — Панночко, вибачте, принесіть гостеві чашку чаю!

Дівчина мовчки підвелася. Зім'ята спідничка, наелектризована тілом, прилипла ззаду.

— Якщо ви вважали, що така інформація нічого не варта, треба було зразу сказати, чому.

— Яка непривітна дівуля!..— пропустивши повз вуха мої слова, чоловік поклав ногу на ногу.— Якби ви знали, як мені неприємно!.. Самі бачите, куди не піду, всюди мене вважають злою людиною. Та найгірше те, що я звикну до такої ролі й думатиму про себе так, як думають про мене інші, якщо нічого не зміниться...

— А все-таки, що ви тут робите?

— Справді, що?

— Знову випадково? Блукаючи вулицями, випадково помітили...

— Я програв одне очко,— і мій співрозмовник весело засміявся, клацнувши пальцями.— Кажу без жартів, ваша підозра таки небезпідставна. Справді, небезпідставна. Бо тут дивовижно переплелися різні нитки.

— Коли ви так вважаєте, то могли б пояснити докладніше.

— Я хотів прикинутися, що нічого не знаю, якщо тільки вдасться... Та у вас такий сердитий вигляд... Гаразд, розповім усе як є... Правду кажучи, я приїхав сюди шантажувати.

— Шантажувати?

— Панночко, правду кажу чи ні?

Знявши металевий чайник з гасової грубки й переливаючи окріп у великий порцеляновий чайник, дівчина наче завмерла і не збиралася відповідати. Але її мовчанка була крас-номовнішою за будь-які слова.

Самозваний брат байдуже вів далі:

— Я заздалегідь повідомив, щоб мені сьогодні приготували чек... Та хазяїн кудись дременув, а панночка панночкою: мовляв, нічого не знає, нічого не чула... Однак, шановна, такі хитрощі нічого не дадуть. Бо зволікання з виплатою на один день тільки збільшують проценти. Так і перекажіть хазяїнові. Я тепер людина вільна — приїжджатиму кожного дня.

Дівчина мовчки, замкнувшись у собі, налила дві чашки слабенького чаю і, поставивши їх на стіл, так само мовчки повернулася на своє місце. Очевидно, більш вольова дівчина, ніж я сподівався.

— Непривітна дівчина! Може, в неї склалося про мене неправильне уявлення?.. Та гадаю, що бути жертвою шантажу так само непристойно, як і шантажувати.

Хоча ця друга зустріч застала його зненацька, він без жодних вагань признається, що когось шантажує. Які треба мати нерви... Від самого початку йому не слід було довіряти, а тепер, коли мені завдано такого несподіваного удару, я опинився в становищі мухи, що попала в пляшечку з клеєм. Справді, в мене було бажання при першій нагоді зірвати маску. Проте сподіватися на успіх у такій обстановці я не міг. Бо мій співрозмовник певною мірою спільник клієнтки, мешканець привілейованого забороненого району. Навіщо йому віддаватися в чужі руки? Невже хитрує?.. Коли так, то чому?.. А може, він любить хизуватися своїми гріхами?.. Отже, я його зовсім не знаю.

— Пробачте, але так я не зможу виконати свого завдання.— І розуміючи, що відвертістю тільки завдаю собі шкоди, веду далі: — Я навіть засумнівався, чи взагалі заява про розшук була серйозна.

— Чому?

— Надто багато ви приховуєте. Та не подумайте, що я плекав якісь надії на те, щоб на цій провінційній топливній базі знайти щось цінне. Для справжньої сцени вона надто грубо збита.

— А якщо сюди вплутується шантаж і вимагання...

— І крім того, шантажист — родич пропалого безвісти... Не спускаючи з мене очей, мій співрозмовник підніс

чашку до рота й, сьорбаючи, проказав:

— Я так і знав. Ви кмітлива людина. Але, як то кажуть, і мавпа з дерева падає. Вам нікуди було впасти, і ви обрали мою голову. З чого почати пояснення? Передусім з мети? Навіщо я вдався до шантажу?..

Несподівано його слова перебиває різкий автомобільний сигнал. Той уривчастий, немов захеканий, гудок належить трьохколісному "пікапу" старої моделі. Певно, моя автомашина заважає розвантажувати балони. Потім знадвору чути голос: "Приберіть машину!" Я прямую до дверей, за мною, накидаючи на себе піджака, поспішає співрозмовник. Значить, на цьому сьогодні й розійдемося?.. Під піджаком його плечі знову перетворюються на чорну стіну... Проходячи мимо дівчини, він щипає її за носа — вона підстрибує разом зі стільцем, але не лементує. "Не забудь сказати хазяїнові,— чоловік одягає пальто, що висіло біля ширми, — щоб не зволікав, а то доведеться платити проценти".

Знявся вітер. Небо полощеться на вітрі, як чорна ковдра. Коли, обмінявшися з робітниками нерозбірливими словами прощання, я сідаю в машину, самозваний брат, наче само собою зрозуміло, береться за ручку дверцят і чекає. Заводжу мотор, і він сідає до мене в машину. Рішуче натискаю на акселератор, але остиглий мотор затіпався так безнадійно, ніби його розбив параліч.

— Ні, ні... Найважливіше не мета, а засіб... Питаєте, чому я вдався до шантажу?.. Бо мені потрібні гроші... правду кажу... самих тільки видатків на розшук, який ви провадите,— тридцять тисяч ієн на тиждень... Сестра одержала грошову допомогу за чоловіка, але що з нею можна зробити?.. Тридцять тисяч ієн на тиждень... Отже, на місяць сто двадцять тисяч... Та хіба чесною працею заробиш таку суму?

— На місяць?.. Невже збираєтесь і далі провадити розшук?

— Звичайно. Я ж півроку на нього потратив. Невже ви певні, що за тиждень зумієте довести справу до кінця? Та я із самолюбства роздобуватиму гроші. Якщо буде треба, то навіть цілий рік... побачимо, хто витриваліший...

Він ледь-ледь посміхається, а я не знаю, що й подумати. Продовження розшуків... І без того я не можу всього перетравити... Коробка сірників з чорними та білими головками... Начебто випадкова зустріч на автостоянці перед кав'ярнею "Камелія"... Пізніша, теж начебто випадкова, зустріч на паливній базі М.-сана... Признання у шантажі... Якщо він просто підозрілий тип, то все зрозуміло, але він безперестанку пхається наперед, ні, він не просто підозрілий тип... Мабуть, закурю... Нескінченне продовження розшуків?.. Мотор працює з перебоями... відпустивши гальма, вмикаю опалення... Невже я помилився?.. А що як клієнтка не перебуває ні з ким у змові, а щиро дошукується правди?.. Так чи інакше, треба ще раз із нею зустрітись і чітко окреслити на карті межі, в яких маю діяти. Та насамперед слід переконатися, чи та жінка, що стоїть спиною до жовтої завіси та книжкової шафи і з нетерпінням перебирає майже прозорими пальцями край столу, прагне того самого, що її брат.

Немов одгадавши мої думки, співрозмовник злегка посміхається і сумно, наче глузуючи з самого себе, каже:

— Непростимо я поводжуся... Таке свавілля — нестерпне... Навіть шахрай, коли пориває зі своїм минулим, змушений клястись... Якщо не докопаєтеся до суті — нічого, претензій до вас не матимемо... Мабуть, думаєте, що сестра — жінка неповноцінна, а в і н — гомосексуаліст?.. Нехай так, але якщо не докопаєтеся до суті... якщо за всяку ціну не повернете й о г о і не переконаєте, щоб він викинув з голови думку про втечу... сестра не знатиме спокою... От хай йому біс!.. Ви мене розумієте?..

На жаль, я нічого не втямив... Мимоволі гальмую перед вантажною автомашиною, що суне просто на нас з яскравими фарами... В чому я мушу переконувати йог о?.. Чого, як тільки побачу, мушу повернути його жінці?.. Невже самозваний брат не розуміє, що такі міркування завдали б їй болю?.. Хмара куряви, що знялася вслід за автомашиною, закрила всю дорогу... Кажуть, що найрозумніший злодій — це той, який сам кричить: "Ловіть злодія!"

— В усякому разі, надія тільки на вас... А видатки я беру на себе... В крайньому випадку я готовий податися на кораблі навіть до В'єтнаму... Кажуть, коли зібрати команду з тридцяти чоловік, то можна заробити двісті тисяч ієн за один рейс... До речі, може б, ви ще трохи побули зі мною?

— Ви п'яні? — спокійно запитує вона, але двері залишаються на ланцюжку.

— Мені обов'язково треба з вами сьогодні поговорити... Це необхідно для завтрашніх розшуків...

Вагаючись, жінка зняла ланцюжок, впустила мене й залишила в передпокої, а сама, одною рукою притримуючи комір пальта, накинутого на піжаму, а другою поправляючи скуйовджене на потилиці волосся, повернулась і зникла за дверима кімнати. Я несамохіть озираюся — шукаю на підлозі чоловіче взуття і прислухаюся... Що я підозрюю?.. Сам

здивувався, збагнувши, що саме... В і н тут чи ні?.. А що як, прикинувшись пропалим безвісти, в і н насправді переховується у власному домі?..

Химерна, звісно, думка, але не безпідставна. Бо чого б у таку пізню ніч вона передусім питала: "Ви п'яні?" Хіба не природніше було б їй, клієнтці, спершу поцікавитись, які новини?

Та ні, це брехня. Словесний викрут. Напевне, з першого погляду, по моїй винуватій поведінці здогадалася, що не можна сподіватися якихось особливих повідомлень. Зрештою, якби я про щось дізнався — приємне чи прикре,— то міг би відразу скористатися таким зручним надбанням цивілізації, як телефон...

Жінка повернулася. На ній були темно-сині шаровари, рудуватий, сплетений з товстих ниток, вовняний джемпер, волосся зачесане, як завжди, але яскраві веснянки під очима та стриманість надавали їй вигляду збвсім іншої людини. Очевидно, вона мене остерігалася. Ледь ворушачи неслухняним язиком, я вибачливо проказую:

— ...Власне, йдеться про ту вчорашню сірникову коробку... І в повідомленні я написав про неї, про кав'ярню "Камелія", та якщо говорити про наслідки, то, на жаль, нічим похвалитися. Мене ось що турбує... ви, здається, казали, що сірникова коробка лежала разом із старою газетою? Вона ще у вас? Та газета мені помогла б...

— Авжеж, повинна бути, але...

Жінка кинулася було шукати, але я її затримав. Відчуваючи, як горло стискає неприємний парадокс: "Сама спроба виправдатися — це вже виправдання", я веду далі:

— Передусім я хотів би знати дату на тій газеті... Між газетою і сірниковою коробкою є якийсь зв'язок чи ні?.. Здоровий глузд підказує,

що, мабуть, нема... Та не завжди можна так стверджувати — все залежить від дати на газеті... Ось що мене непокоїть... З якого дива та сірникова коробка така потерта?.. Невдале відвідання кав'ярні "Камелія" навпаки змушує задуматися над багатьма речами... Гіпотез можна висунути скільки завгодно... та скільки їх не висувай — усі вони суперечливі... Як поламаний компас, що показує то сюди, то туди... Однак навіть поламаний компас — це компас... Мені здається, що досить ще одного зусилля, найменшого натяку — і компас покаже правильний напрямок...

— Я зараз перевірю.— Зупинивши, здавалось, нескінченний потік моїх слів, вона злегка вклонилась і, на мить — так, що я міг і не помітити — завагавшись, додала: — Заходьте в кімнату, і, будь ласка, почекайте.

І от знову я в цій кімнаті з жовтою шторою, як і вчора, сідаю на те саме крісло й міцно стискаю руки. Видно, грубку щойно погасили, бо разом із запахом гасу залишилося ще трохи тепла. Та дивно — мене чомусь морозить. Мені здалося, ніби той холод почав пронизувати мене, як тільки я сів. Наче я силоміць когось відсунув і зайняв його місце... Когось із страдницьким, беззахисним обличчям, схожого на силует дерева в тумані... Можливо, це був в і н... Уперше сором'язливо торкнувся мого серця... але відразу ж повернувся на плоску фотографію, слухняно поступившись мені своїм місцем. У моїй душі, наче крапля чорнила на воді, спочатку протяглося смужкою, а потім розповзлося плямою крижане відчуття сорому...

Охоплений підозрою, я починаю повторювати вчорашнє. Насамперед в очі впадає попільничка на столі. На щастя, вона чиста й суха, і нема ніяких ознак, що нею недавно користувалися. На повні груди вдихаю кімнатне повітря. Той самий легкий запах жіночої косметики, перемішаний із гасовим чадом... тютюном не пахне зовсім. Під столом, застеленим скатертиною, прозора сутінь. Мій погляд перебігає від штори до книжкової шафи, а звідти на телефон. По дорозі його змушує спіткнутись і привернути до себе увагу той папірець, пришпилений у кутику штори... Прислухаючись до того, що відбувається в сусідній

кімнаті, навшпиньки обходжу стіл і придивляюся — кульковою ручкою невеликими, але виразними цифрами, очевидно, жіночою рукою написано семизначне число... Начебто я десь його бачив. ...Еге ж, це той самий телефонний номер, що був віддрукований на етикетці сірників із кав'ярні "Камелія". Однак це відкриття чомусь мене не здивувало. Замість подиву я відчув у серці ще сильніший холод. Боячись помилитися, я, однак, найбільшу надію покладав на таку можливість. Отже, ця жінка, мабуть, не зовсім невинна жертва.

Раптом я стаю зухвалим, грубим. "Так і треба",— переконую себе. Тепер уже ніхто мене звідси не прожене. Останній мій козир — сірники з різнокольоровими головками і те, що вона — спільниця того шантажиста... А все-таки яка холоднеча... Може, тому, що хміль проходить?.. Як ваші справи?.. Справді, як?.. Ще недавно я мав оберемок усього, що й двома руками не міг би втримати... Та мить, коли я зупинив унизу машину і, поглядаючи на жовте вікно, вагався — вийти чи ні... роблена посмішка самому собі в дзеркалі, коли нарешті вимкнув мотор... бетонні сходи, скрадливі кроки... освітлена лампою, викладена прямокутниками чорно-біла площадка сходів, подібна до вівтаря... Але зараз мої руки порожні, як після нападу розбійників.

Ви п'яні?.. Яка нісенітниця! Адже після того понад дві години я сидів, увімкнувши опалення, біля спущеної шибки, виставивши обличчя назустріч крижаному нічному вітру. А крім того, не я сам напився саке, яким мені дорікаєте, а напоїв мене не хто інший, як ваш добрий, розсудливий та незамінний спільник. Якщо вже звинувачувати когось у поганих намірах...

Але що це за звук? Здається, він долинає з кухні, відразу з-за штори. Легкий, але виразний у мертвій тиші, стукіт склянок... характерний звук від зіткнення рідини з повітрям... Я не знав, що плюскіт пива такий схожий на тужливе людське хлипання.

— Може, вип'єте пляшку пива?

Ні, не цим я спокусився. Скоріше голод спонукав мене зайти до мікроавтобуса на березі річки. Тільки подумати: від самого ранку я не мав у роті нічого, крім гречаного коржика. Звісно, не тому, що ніде було попоїсти — у Третьому кварталі, на вулиці, якою ходять автобуси, я бачив старомодний ресторанчик,— просто я сподівався ближче пізнати чоловіка, який видавав себе за клієнтчиного брата.

— І в тих пересувних крамничках з червоними ліхтариками ви теж своя людина?

— Оце так спостережливість!

В його самовпевненому сміху не було й тіні збентеження.

— На іспитах при вступі на роботу в мене не виявили особливих здібностей, і тільки зі збору інформації я чомусь одержав найвищу оцінку... Дивно, правда?.. Ті іспити бувають важкими... Ну, наприклад, після того як разом з екзаменатором обійдеш універмаг, він тебе запитує, що можна сказати про жінку в червоній спідничці або якого кольору черевики в чоловіка, що купував краватку?.. Але перевірка того, чи ти здатний добувати інформацію, трохи інша... Вказуються певні умови, і ти мусиш дати відповідь на три запитання: кого, про що і як розпитувати... На цьому я ні разу не спіткнувся... Екзаменатор питає, а я відповідаю... Вивідувати важко, але ще важче затулити вуха...

Темна, аж чорна, дорога, затиснута з боків кручею і насипом, що огороджує грушевий сад, схожа на тунель, у якому забули ввімкнути фари... Несподіваний порив вітру мало не вихоплює з рук кермо, пагорб і насип кінчаються, а починається короткий, крутий узвіз. І відразу ми опиняємося на дамбі, і дорога розходиться у два боки. Внизу замерехтіла купка вогнів. Та на відміну від того, що я собі уявляв, вони не тяглися рядами й не утворювали між автобусами ланцюга ілюмінацій, не було чути музики й людського гомону, як буває на храмовому святі. Тільки гойдалися на вітрі похмурі червоні ліхтарики й безрадісно

цідилося синювато-бліде світло крізь розчинені двері автобусів, що розташувалися ламаним півколом на широкому висохлому річищі.

Та мій погляд привертав скоріше краєвид на протилежному березі, за дамбою. Досі його заступав насип, а тепер величезний простір голої землі, на якому було знищено поля, .зруйновано будинки й викорчувано дерева, був освітлений з трьох боків велетенськими прожекторами. Праворуч, на відстані метрів ста звідси, контора й кілька робітничих бараків, схожих на яскраві кубики, вносили в краєвид пожвавлення і надавали йому вигляду мініатюрної копії міста. Бульдозери, екскаватори вгризаються в гору навпроти... Смуги безладно покарбованої тракторними гусеницями землі... Ви-кладена'бетонними плитами дорога між будівельним майданчиком і шосе... Раптом пролунав гудок, і машини та мотори, що своїм ревом стрясали чорне небо над собою, затихли. Від робітничих бараків на будівництво вирушило три вантажних автомашини. Кожна з них, мабуть, напхана новими робітниками, і, судячи з того, що освітлення не змінилося, робота йде, напевно, без перерви, у три зміни. "Гаряча пора",— озвався він, коли автомашина спускалася в річище.

Зблизька краще, ніж із греблі, було видно деяке пожвавлення коло автобусів. На прилавку у відчинених задніх дверях з дерев'яним дашком над ними можна було купити китайську локшину, бутерброд з гарячою сосискою, саке та закуску і з'їсти та випити все це навстоячки. Позаду прилавка, в глибині — газова плита, а чоловік, здається, кухар, у білому фартусі сидів на дзабутоні. Прилавок — всього сантиметрів десять над помостом, а тому господареві автобуса доводиться весь час нахилятися.

Таких мікроавтобусів усього шість (хтозна, чи ті хлопці з паливної бази збрехали чи, може, сьогодні їх було менше, ніж звичайно), коло трьох із них по кілька відвідувачів. Якраз посередині півкола, що його утворили автобуси, біля вогнища, розпаленого в залізній бочці, троє жінок і двоє чоловіків. Чоловіки в ватяних смугастих комбінезонах, підперезані рудуватими поясами, в чорних чоботях — зразу видно, що це компанія певного гат нку. Жінки закутані до вух у грубі пальта,

видно тільки їхнє волосся. Справді, таким жінкам з розкуйовдженим волоссям підходить прізвисько "діряві дзабутони". Від річки по ріні плентається юнак. Мабуть, ходив по воду. Очевидно, тутешню їжу краще дезинфікувати міцним саке, ніж слабким. Юнак попрямував до крайнього справа автобуса. Чомусь коло нього немає відвідувачів, і ліхтар погашено.

Таки правду казали ті робітники з бази: він тут своя людина. "Неголена фізіономія" з жовтими навіть у синьому світлі набряками, витираючи руки об фартух, щілинками очей та нижньою губою вдавано посміхається.

— Мабуть, змерзли?..

— Може, вип'ємо по чарці гарячого саке? — Самозваний клієнтчин брат підбадьорливо дивиться на мене.

— Мені китайської локшини. Я за кермом.

У моїх словах не було ні пози, ні впертості. Може, тому, що наш фах має багато спільного з їхнім, поліція ставиться до нас з надмірною настороженістю. Ради самозахисту я мусив дбати про те, щоб не справити на поліцію поганого враження. Звісно, якби була змога, я не відмовився б від чарки. Та якщо вип'ю, то доведеться залишити машину тут. Однак якби завтрашня поїздка по машину окупилася, тоді інша річ. Приміром, вернувшись сюди, я зможу спіймати М.-сана і роздобути якісь вирішальні свідчення...

"Неголена фізіономія" проносить обережно по колу спритно намотану на палички локшину й легко опускає в казанок з окропом. Специфічний запах крохмалю, змішаного з салом, солодко лоскоче ніс.

— Якщо вам холодно, можу позичити шарфа.— І звертаючись до "неголеної фізіономії", самозваний брат додає: — Давай що-небудь і для нас.

"Неголена фізіономія" ще не встиг понишпорити на полиці за плечима, як я вже відмовився. Тоді самозваний брат скоромовкою докинув: — Приготуй яєць! — і подався до вогнища. Чоловіки привіталися з ним за всіма правилами ввічливості — спираючись руками об коліна злегка розставлених ніг, нахилили голови. А він ледь-ледь кивнув, наче старший над ними. Жінки ж недбало помахали руками. Мабуть, він не просто тут своя людина. Недарма парубки з паливної бази назвали його комівояжером. А коли так, то цей самозваний брат...

— Ви з його компанії?

— Ні, просто знайомий.

"Неголена фізіономія" знову взявся до роботи й начебто ледь-ледь посміхнувся. Вільною рукою він почав чухатися в паху. В мене апетит відразу майже пропав, та ні, він чухається через штани, а посуд, здається, лежить в окропі — тож якось перетерплю.

...А все-таки інтуїція мене не підвела... Треба бути най-останнішим дурнем, щоб сподіватися від того брата правдивих відомостей... Однак він каже, що вдався до шантажу, аби оплатити витрати на розшук... Якщо розшуком, точніше, його провалом, хоче забезпечити собі алібі, яке дозволить йому успішно облагодити свої темні діла, то, за логікою порочного кола, йому й брехати особливо не треба. Тепер мені не варто стромляти носа в його справи. Бо поки розшук оплачується грішми, навіть одержаними за фальшивим чеком, мене ніщо не обходить.

Самозваний брат і чоловіки, обступивши вогнище, про щось розмовляють. Трьох жінок та розмова нітрохи не цікавить. Мені здається, ніби десь, колись я вже бачив таку сцену. Отвір, пробитий у

животі залізної бочки, відсвічує синюватим вогнем. Розсипаючи іскри, в чорне небо здіймається стовп червоного полум'я. Знизу, крізь підошви черевиків, у тіло заповзає холод. Мабуть, завдяки дамбі тут затишшя, але над головою чути завивання вітру. Здається, що то свист радіоприймача, ввімкнутого на повну гучність, але не настроєного на відповідну хвилю. Незчисленні сухі пальці шурхотять гіллям та верхівками дерев на пагорбі. Я оцінюю на око, як ділить автобус фанерна перегородка з маленькими дверцятами, перед якими сидить "неголена фізіономія". На дві нерівні частини: меншу — спереду, коло сидіння водія, більшу — ззаду. Отже, для дірявих дзабутонів місця там вистачить. Щоб розігріти кров, ворушу пальцями ніг і запитую:

— Розважатися можна там, за перегородкою?

— Ні, в мене цього нема...— "Неголена фізіономія" спритно зачерпує друшляком зварену локшину і, струшуючи з неї воду, краєчком ока допитливо зиркає на мене: — Та навіщо воно вам?.. Хіба то жінки? ...Ті, що приходять сюди на заробітки...

— А чогось іншого?..

— Я тільки здаю в оренду приміщення. Тепер його займає ваш знайомий... З душі верне, як побачу кішку... Питав у лікаря, чого це... Каже, діабет... Коли поблизу бродить хтива кішка, я готовий задушити її... А от з людиною не годиться так робити... Сміється?.. Краще б той діабет причепився до мене замолоду... Не продав би душу дияволові... Візьміть яйця — оті круті, а оці ні... А крім того, яка користь здавати в оренду жінкам, коли все одно доводиться платити тій банді за місце... різниці ніякої.

— А все-таки цікаве діло ви собі придумали.

Зігріваю руки гарячою, як вогонь, мисочкою з яйцями.

— Цікаве? Та як вам сказати... Було б добре, якби вдалося сплатити за машину ще до того, як заберуся від тих бараків.

— Отже, ви торгуєте на власному автобусі?

— Діло виявилося не таким вигідним, як я думав. Бо є така річ, як правила дорожнього руху. І контроль за їхнім дотриманням... Тож хоча й маєш автомашину, однаково не можеш зупинитися будь-де й торгувати.

— Подайте перець.

— Зрештою, таких місць, де тебе не чіпатиме автоінспекція, як-от берег цієї річки або морське узбережжя, не так уже й багато... А крім того, там, де можна щось заробити, вже розташувалися спритніші, і якщо не даси їм відкупного, розпочинати торгівлю не смій.

— Все одно доводиться користуватись послугами інших людей, хіба ні?

— Поки надумаєш когось з'їсти, тебе проковтнуть. І ніхто тобі не поможе. Хочу вам от що сказати, і не тому, що він, здається, ваш приятель... Заповзятливий чолов'яга, правда? Але зайвого не здирає, а бере, як спочатку домовились... І все ж коли виплачу за машину, а вона до того часу дотягне, то влітку подамся куди-небудь на морське узбережжя подалі від міста і якось зароблю собі на прожиток...

Клієнтчин брат казав, що шукати слідів зниклого чоловіка тут — марна річ. Те ж саме стверджував і заступник директора фірми "Дайнен", і молодий службовець Тасіро. І ось тепер, побачивши на власні очі паливну базу пана М., обійшовши власними ногами містечко Р., я теж, здається, схиляюся до тієї ж думки. З містечком Р. й о г о пов'язувала хіба що та паливна база. Між фірмою гуртового продажу палива і роздрібною базою існують звичайні, буденні стосунки, а тому поява на сцені того брата відразу впадає в очі... Цікаво, яка ланка

зв'язує його з містечком Р.,— його, що по роботі не мав до зниклого чоловіка ніякого відношення, якщо не рахувати, що доводився йому шуряком? Невже це теж випадковість, яку той тип так полюбляє?

Ясна річ, не позбавлене підстав також припущення, що ланки, які єднають й о г о і брата клієнтки з містечком Р., зовсім різні... Та ні, я перебільшую... В усякому разі, існування клієнтки, дружини одного і сестри другого, вказує на те, що ті дві ланки нерозривно зв'язані між собою. І саме тому, щоб розірвати їх, мені підсовують щораз більше різних вигадок... Можливо, що й заступник директора фірми "Дайнен", і навіть Тасіро перебувають у таємній змові з клієнтчиним братом, але заховалися в безпечній, недосяжній для мене зоні. Якби я послухався порад мого шефа, то замість слухати мав би затулити вуха, замість дивитися — заплющити очі, замість діяти — дрімати і, одержуючи за це грошики, ще й пишатися.

Немов злякане теля, заревів другий гудок. Закусивши нижню губу й не приховуючи роздратування, клієнтчин брат вернувся по скрипучій ріні до автобуса й, швидко вхопивши чашку, яку щойно "неголена фізіономія" наповнив гарячим саке, сказав:

— Для розваг гостей прийшло лише три жінки. Може, щось сталося?

— Бо грип лютує...— Крутячи головою, "неголена фізіономія" наповнює чашки чаєм із голубого емальованого чайника.

— Грип?! — Клієнтчин брат судорожно засміявся, а тоді повернувся до мене: — Нікчеми нікчемами. Вони мені остогидли. А я ж платив їм, нікудишнім, уже немолодим, постійну частку! Може, подумали, що досить підробили, і вирішили вмити руки? Та хто їх тепер таких любитиме?..

Раптом затряслася земля, загула темрява. Почалась робота. Тієї ж миті на тлі світляного пасма вздовж дамби замиготіли людські постаті,

що, немов пританцьовуючи, квапливо збігали вниз. Очевидно, робітники, які закінчили зміну, помившись, прямують сюди на чарку саке.

— Всього три жінки... Що його робити?..

Цього разу клієнтчин брат не схопив чарки рукою, а нахилився і надпив два ковтки. На її товстому дні мерехтіло світло, відбиваючись на його підборідді серпиком місяця.

— Отже, це і є ваше діло?

— Діло? — Хмикнувши, "неголена фізіономія" зніяковіло засміявся.— А все-таки це не те, що красти або грабувати... Однак якщо влаштуєшся де-небудь у будинку на тривалий строк, то клопоту не збудешся... А коли на автобусі, що пересувається з місця на місце, то все гаразд... Цікава річ — закон... Людським життям дорожать, коли загрожує повінь...

— Ви давно обрали собі цей берег?

— Відразу, як тільки розпочалося будівництво,— виходить, торік у липні.

Торік у липні?.. Що тоді сталося?.. Ага, та це ж того місяця, коли паливна база змінила контрагента і ним стала фірма "Дайнен"!.. Дві ланки ланцюга знову з'єднуються... Та чи справді це дві ланки?.. Може, тут лише одна?.. І в серпні в і н зникає... Треба набратися сміливості й запитати того брата, якими, власне, документами він збирається шантажувати власника бази... І без його зізнань я сам мав би вже докопатися до таємниці... Мабуть, треба розставити сітку розслідувань так, щоб у неї попав і цей чоловік... А якщо разом з ним там опиниться і клієнтка, що тоді?.. В який бездонний вир мене занесло!..

— Ну що ж, я таки вип'ю з вами чарку. Автомашину можна де-небудь тут поставити, правда? Така холоднеча, що зуб на зуб не попадає.

— Похвальна обережність.— І кинувши на мене поблажливий погляд, клієнтчин брат додає: — Покладіться на мене. Якщо захочете, то й вас прилаштуємо на ніч. Даху над головою, правда, мало, але тут, коло дамби, все одно що вдома.

— Все це добре, але...— бурмоче "неголена фізіономія", підсуваючи мені чарку.

— Що ти хочеш тим сказати? — суворо, з докором запитує клієнтчин брат.— Чого тобі не вистачає, га, кажи?

— Та хіба я кажу, що не вистачає? — лінькувато похитуючись, відповідає "неголена фізіономія".— Чого ви до мене присікуєтесь?

— Тоді висловлюйся ясніше! Яка муха сьогодні вас усіх укусила?

"Неголена фізіономія" і далі похитується, мов знудьгована мавпа.

— Та ви погляньте: відвідувачів сьогодні ціла юрба... навіть забагато...

— Що ж у цьому поганого?

— А ви й справді нічого не чули?

— Про що?

— Та як вам сказати?..— і власник автобуса вперше підвів догори брезкле обличчя, на якому проступав неспокій.— Сьогодні щось начебто затівається... Якраз тоді, коли, здається, десятника не буде...

— Може, скажеш ясніше?

— Та я точно не знаю. То лише чутки. Мені навіть краще, коли жінок нема. Та не подобається, що не тільки вони прогулюють. Як чутка справдиться, то людей у вас, здається, буде малувато. Ваших хлопців прийшло тільки троє.

— А ти чув, що говорять?

— Та всі про це знають... Воно ж вас зачіпає, і я сподівався, що ви щось придумаєте... А виявляється, ви ні про що не здогадуєтесь...

Відвідувачів не було тільки біля нашого автобуса. За тих кілька хвилин, поки мою увагу привертало саке в чарці, наче виринувши з темряви й утворивши живу стіну, навколо кожного ліхтаря зібралося по четверо-п'ятеро, а подекуди й по семеро-восьмеро чоловік. Та особливо тривожної атмосфери не відчувалося. Згорбившись, кожен вихиляв чарку саке й виловлював закуску на тарілці. А може, я не знаю, як тут буває звичайно? Але якщо дошукуватися, що мене непокоїло,— то, мабуть, те, що на кількох чоловіках, хоча вони відробили зміну, були захисні каски. Однак, може, вони наділи їх просто для того, щоб захиститися від холоду?.. І навколо вогню завмерли в тих самих позах п'ятеро... Начебто ніхто не заграє з жінками...

Зненацька братова шия напружується. Як готовий до бою птах, він випнув уперед голову і, не випускаючи з руки чарку, рішучою ходою подався до вогню. Щоб не спіткнутися об каміння, йде навшпиньки, і його спина на тлі ще більшої темряви вже не здається стіною.

— Щось починається?

— Непогана людина...— "Неголена фізіономія" з цигаркою в зубах знову починає гойдати головою.— Не такий уже поганий, та все одно його ненавидять. Бо занадто спритний — це багатьом не до вподоби. Та

найгірше те, що роботяг з бараків наказав годувати і поїти в кредит, а начальникові будівельної контори дав хабара, щоб той відраховував борги з їхньої платні.

— Ого!..

— В пошуках заробітків їх занесло аж сюди, де розваг ніяких, тож вони напиваються у кредит, хоча розуміють, що потім каятимуться. Хитро витрушують у них гаманці!

— Дивно, коли зчиняють бучу через таку дрібницю, правда?

— Післязавтра... п'ятнадцятого — день виплати... Ось у чому річ... Ще одну вип'єте?

— Ага, тільки за власні гроші.

"Неголена фізіономія" гасить цигарку об край газової плитки і хихоче. Мій погляд перебігає по корпусу автобуса й зупиняється на продовгастому дзеркалі, яке дозволяє водієві бачити, що відбувається на березі річки. П'ятеро людських постатей, нахилившись над вогнем, завмерли, наче на картині. "Неголена фізіономія", немов розмовляючи сам із собою, веде далі:

— Еге, непогана людина... А жінки тут, щоб ви знали,— самі покидьки, інші від таких тікали б, не озираючись, а тим з бараків однаково, з ким спати, хоч би й з колодою... Одна, кажуть, будь-кого до себе підпускає, а сама хропе і,кажуть, так мільйон уже збила...

— А чи немає в нього ворога?

— Та ви погляньте! — Голос "неголеної фізіономії" за-звучав фальцетом.— Он там люди збираються... Дивно, правда?.. Ненавиджу такі збіговиська... А ті, що на дамбі, напевне, сторожать...

— Може, дарма ви хвилюєтеся?

— Напиваються, як свині. Видно, всі автобуси хочуть випорожнити. їй-бо, скоро й до нас присунуть.

— Хтось орудує ними, як маріонетками?

— Не знаю...

— Скажімо, член муніципалітету, що має тут вплив...

— Ви теж маєте значок?.. Навіть якщо під вилогою, негайно викиньте!

Однак я все ще легковажив обстановкою. Вважав, що, навіть якби щось і сталося, то закінчиться воно щонайбільше лайкою і погрозами. Нехай побешкетують. Це означатиме, що в клієнтчиного брата є вороги. Найважливіше — скориставшись цією нагодою, рознюхати, хто вони. Навіть коло починають креслити з однієї точки і закінчують іншою... В кожного лабіринта є свій вхід і вихід... Зрештою, мені байдуже, що станеться, аби тільки було якомога цікавіше, яскравіше...

Мабуть, від холоду та напруження саке мене зовсім не п'янить. А може, чарка занадто груба, і здається, що випив більше, ніж насправді. Попросив ще одну порцію — четверту.

Троє робітників, ухопившись за руки, кривуляючи підійшли до нашого автобуса. Заточуються всі троє, бо середній, у кімоно на ваті, якого підтримують товариші, ледве стоїть на ногах. Цибань з випнутим підборіддям, лівий у трійці, мовчки окинув мене гострим поглядом від голови до пояса. Напевне, шукав того значка? Чоловік у ватяному кімоно верещить: "Саке! Саке!" — затинається і ридма плаче: "Ти бач, мене вважають пропалим безвісти!.. Жінка подала заяву до управи, й тепер мене розшукують..." — "Не переживай,— приємний на вигляд,

приземкуватий, з ріденьким волоссям чоловічок заспокійливо гладить заплаканого приятеля по плечу,— не побивайся, бо не поможе..." — "Саке! — репетує чоловік у ватяному кімоно і далі нарікає: — Та що там заява про пропалого безвісти! Напиши, бач, їй листа!.. Коли там дізнаються, що в мене є робота, позбавлять її допомоги. А я ж їй казав: потерпи два роки, вважай, що твій чоловік помер, і якось перебідуєш на державній допомозі..." Несподівано рівним і спокійним голосом почав і цибань: "Не бери собі того до серця! То не жінчина вина, а управи. їм закортіло одрізати жінці допомогу, тому і втручаються..." — "Заява про розшук у бригадира. І він загрожує: або сам пиши, або я зв'яжуся з управою..." — "Не переживай! Ми свідки, що ти тут живеш. Цілісінький, з руками й ногами... Який же ти пропал и й безвісти? Сміх, та й годі! Ти ж тут, з нами..." — "Авжеж, я тут, з вами".— "Ти тут, з нами",— хором проказують цибань і приземкуватий чоловічок. "Дайте саке, хай їм грець! А писати листа не хочу!.." — "Управа хитрує... Але ти не переживай!.." — "Не журись, сказано тобі — ніякий ти не пропалий безвісти, тож вип'ємо саке, а до патінко 1 не підемо".

"Неголена фізіономія", піднявши великий палець, наче подає мені якийсь знак... Кидаю погляд на дзеркало біля вітрового скла — клієнтчин брат, стоячи приблизно посередині між вогнем та автобусом, помахує мені рукою... Я нишком, щоб не помітила трійця чоловіків, спішу до нього... По гальці дуже важко йти... А може, то я сп'янів дужче, ніж мені здається?..

Брат хапає мене за руку і, відводячи вбік, у темряву, захекано випалює:

— Щось дивне відбувається, ви б краще тікали.

— Дивне в якому розумінні?

—" Сам не доберу...— Він стривожено оглядається.— Щось затівається.

— А я щойно бачив кумедного п'яницю. Рюмсав, дізнавшись, що його розшукують, як пропалу безвісти людину...

Патінко — автоматична рулетка.

— Ет, заплішений дурень!

— А власник паливної бази десь тут не вештається? Відпустивши мою руку, клієнтчин брат на мить зупинився, вдивляючись у темряву.

— Та облиште свої фантазії! Я ж вам казав, що тут нічого не винюхаєте, тільки час змарнуєте. А нам той час дорого обходиться. Навіть якби ми платили дурними грішми, то все одно тридцять тисяч ієн на тиждень — великі витрати. Я вас прошу, негайно звідси їдьте.

— Але ж я випив...

— Якщо ті негідники по-справжньому збунтуються, тут таке завариться...

І в цю мить семеро чи восьмеро чоловіків, що поволі сунули до автобусів, раптом змінили напрямок і оточили вогнище. Чорні постаті нараз переплелися, обидві жінки кинулися із зойком до нас, але їх ураз спіймали. Прибула підмога, і кілька чоловіків, закинувши жінок, як лантухи з картоплею, собі на плечі, понесли їх у темряву за автобуси. Зяідти долинали тільки прокльони, гвалт і крики "рятуйте!". Та за хвилину жіночий лемент заглушив розгніваний чоловічий крик і брязкіт коло автобуса, що стояв поряд з дамбою. Задзеленчали потрощені шибки, каміння перелітало над автобусами і навіть падало мені під ноги. Коло вогнища обстановка теж змінилася:чтроє парубків перейшли в контрнаступ. Вони впіймали одного робітника і вдарили його чимось по голові так, що той зойкнув і повалився на землю. Стусали його носаками, може, й руку переламали, а він, бідолаха, аж звивався від болю, перекочуючись на землі. Кілька робітників перевернули бочку з

вогнем і, вимахуючи розжареними головешками, кинулися на трьох парубків. Але ті виявилися жвавішими й спритнішими. Хоча робітники мали в руках грізну зброю, вони відступили і взялися до автобусів: почали кидати головешки крізь розбиті вікна. На трьох парубків тепер полетіло каміння. Вони відповідали тим же, але перевага в силі була на боці робітників. Парубки все відступали й відступали, і ось уже всі автобуси зазнали нападу. Викинуті із автобусів газові плитки... газові балони, з яких виривається полум'я... розбитий посуд... Однак руйнівна сила напасників не проявилася ще повністю — напевно, тому, що їх розривали на частини дві спокуси: жінки, яких потягли в глибину річища, і саке, якого тепер можна було напитися вдосталь. — Збігаю до контори, попереджу.

Сказавши це, клієнтчин брат побіг крізь безладний натовп, та коли перетнув автобусне півколо, кілька робітників наздогнали його і збили на землю. Я не зрушив з місця. Пильно стежачи, як корчиться з болю чорний клубок, я не шкодував, що не протягаю руку допомоги, та й, зрештою, не вважав, що повинен щось зробити.

Порятунок надійшов від одного автобуса. Зупинившись трохи на відшибі, той автобус, що уникнув розгрому, мабуть, тому, що горілки було надто багато й робітники захопилися пиятикою, раптом загуркотів і з відчиненими задніми дверима, гублячи дорогою товари й робітників, що залізли всередину, помчав річищем з такою швидкістю, що аж галька вилітала з-під коліс.

Увага напасників зосередилася на ньому. Робітники, схопивши каміння, кинулись за ним навздогін, дехто навіть намагався вдертись усередину через вікно. Та цей мікроавтобус з мотором, гадаю, меншим тисячі кубічних сантиметрів, скрегочучи, наче розпилюють метал, насилу вибрався на дамбу й залишив переслідувачів далеко позаду.

Одчайдушний вчинок водія того мікроавтобуса дав клі-єнтчиному братові та іншим автобусам шанс для втечі. Поки робітники гналися за

тим автобусом, водії решти автобусів водночас завели мотори, і машини, газуючи з усієї сили, помчали берегом.

Краєчком ока помітивши, що самозваний брат, якого покинули напасники, повзе рачки до трав'янистого підніжжя дамби, я вже збирався бігти до власної, чудом вцілілої автомашини, як раптом похопився: я ж забув про найголовніше... про його щоденника... про те, що треба нагадати, щоб завтра він передав той щоденник сестрі... подумав, що не завадило б, якби він ще раз підтвердив свою обіцянку... Але брата я вже ніде не бачив, цікаво, пощастило йому втекти чи ні? Та як тільки я загаявся, на мене знову полетіли камінці: один улучив у лопатку, коли я, низько схиливши голову, вже біг щосили, але болю я зовсім не відчув. Тільки от біда: перехопило дух, здавило в горлі. Мабуть, дається взнаки випите саке. Однак настрій у мене на диво спокійний, без особливої метушні я знайшов ключа і майже за одним заходом завів мотора. Тим часом більша частина робітників уже збіглася на схил дамби, туди, де був єдиний виїзд з річища. Саме тоді два останніх автобуси, безперестанку сигналячи й кидаючи вгору світло фар, видиралися на дамбу. Перший автобус якось пробився. А другого, що раптом на середині підйому зменшив швидкість (видно, з поспіху не вдалося її переключити), розлючений натовп перекинув догори колесами. Його фари освітлюють схил насипу, метрів двадцять завширшки. Із сухої трави погрозливо стирчить біла палиця, але для чого — я не второпав. На тлі насипу видно, як чорна юрба кинулася до перевернутого автобуса, в якого все ще крутилися колеса. Якщо підбурювач є, то він напевне серед них. Якби тільки вдалося його розпізнати, хоча б у загальних рисах, то це була б найкраща нагода знайти ворога (якщо припустити, що він існує) самозваного брата... Та от ще дужчий зойк... Брязкіт розбитого скла... Заглушую мотор, гашу фари. Там, де був вогонь,— розсипи червоних жарин... Хтось лежить нерухомо на землі — п'яний чи, може, поранений, хтось повзе рачки, а ще хтось, наче сновида, похитуючись бреде до води... Як добре, що перевернутий автобус не загородив дороги. Щоправда, моя автомашина вдвічі менша за автобус. Та досить найменшої помилки, і її очікує така ж доля.

Загасивши фари, я навмисне від'їжджаю далеко від берега. Коло перекинутої бочки з вогнем до мене підбігають троє парубків з братової банди і просять допомоги, але напасники їх наздоганяють і збивають з ніг. А може, тих парубків уже було не троє, а лише двоє.

Не звертаю на них ніякої уваги. Намагаюсь їхати якомога повільніше, але автомашина шалено, як під час випробувань на витривалість, трясеться, деренчить, готова от-от розпастися на шматки. Якщо впаду в рів або настромлю днище на здоровенну каменюку — мені кінець. Та незабаром, не доїжджаючи до заростей верболозу, я натикаюсь, як і сподівався, на іншу метушливу юрбу. Це гурт чоловіків, що викрали жінок. Я ще більше зменшую швидкість, підпускаю робітників близько до себе, а тоді круто повертаю і, натискаючи на газ, ,чешу до проїзду на дамбу, гнаний знавіснілим гуркотінням мотора, що, здавалось, мало не розсипається під ударами молота...

Мені начебто пощастило. Більшість моїх ворогів захопилися видовищем обряду, в якому брали участь жінки. Тому що фари були вимкнуті, я так і не роздивився, який то був ритуал. В уяві тільки спливає підвішена на гаку в холодильнику м'ясної крамниці оббілована й розрубана туша. Горіли великі смолоскипи, навколо панувала напружена врочистість. І це мене врятувало — на мою автомашину не звернули уваги. Вибравшись на дамбу, я нарешті ввімкнув світло. І нараз усе тіло наче задубіло, коліна й плечі затремтіли, в очах потемніло — видно ще гірше, ніж при вимкнутих фарах. Перемикаю швидкість, з усієї сили натискаю на газ, але автомашина повзе, як ручний візок. Невимовний страх холодить потилицю. Запахло паленою гумою. Виявляється, ручне гальмо відпущене не до кінця. Ввімкнувши опалення, опускаю шибку і лише тоді відчуваю в міжбрів'ї тягар сп'яніння.

А от на жінчиному обличчі не помітно найменших ознак сп'яніння. Поклавши на чоловічий дощовик, перекинутий через одну руку, складену газету і притримуючи її зверху другою рукою, вона плечем

відгортає завісу, що відділяє кімнату від кухні, і заходить майже навшпиньки легкою, як у дівчини, манірною ходою...

Мабуть, вона нашвидку причепурилася, бо й матовий колір гладкої шкіри, й чорнота веснянок набули звичної свіжості, а на волоссі залишилися сліди від щітки. Як треба це розцінювати? Вона хоче підкреслити свою жіночність, чи, може, виявляє обачність і намагається приховати своє справжнє лице?.. Та все одно наслідки її хитрощів сумнівні... Завдяки косметиці ця жінка стає ніби прозорішою — так, що дуже виразно розкривається її сутність. Місто далекої мрії, затягнене туманом... Далеке місто, що немов задихнулося в схожому на деревний сік тумані, місто, де я провів кілька днів, сповнених пристрасного прагнення ще до того, як став таким, яким є зараз... Саме завдяки рамці воно схоже на краєвиди і, може, тому що я вважаю його пейзажем, воно й здається прозорим... А якщо забрати рамку — залишиться самий туман... На вигляд, якщо його не торкатися руками, він такий непрозорий, як залізобетонна стіна... Не тіш себе надією... Ще немає доказів, що жінка не є співучасницею злочину... Раптом у вухах прозвучав уривчастий, слабкий жіночий зойк, той, що я чув на березі, а з туману виринула маленьким місяцем м'ясна туша, що стікає чорною сукровицею...

Жінка проходить повз книжкові полиці, кладе на край стола дощовика і, підсуваючи мені газету, як учора, сідає на те саме крісло, правда, відсунувши його так, що її праве вухо опиняється тепер між книжковими полицями й жовтою шторою. Здається, що це тендітне вухо від грубого дотику може тріснути, як порцеляна... Мабуть, декому захочеться оберегти його, іншим — розбити... Цікаво, до якого типу чоловіків належав в і н?..

— Ось та газета, але...

Складена вчетверо — спочатку впоперек, а потім уздовж — спортивна газета. Впадає в очі, що вона досить потерта, але не так, як

сірникова коробка. Раптом червоні ієрогліфи: "Священний меч гніву завдає удару грізному супротивникові". Це оглядова стаття про реслінг.

— Від четвертого червня?.. Видно, він досить довго носив її з собою...

Перегортаю сторінку — стаття з прогнозом змагань із професійного бейсбола. Внизу під статтею велика реклама ліків проти нежиті. На третій сторінці вгорі фотографії усміхнених молодих зірок естради та плітки про їхні любовні пригоди. Внизу невеличкі окремі оголошення, що коштують по тисячі ієн за рядок: вакансії, вільні номери в готелі, фінансові операції, здача в оренду помешкань, розмаїтості... Серед розмаїтостей, крім однієї об'яви про продаж собаки, самі оголошення про статеві захворювання та хірургічне лікування безплідності. На останній сторінці наслідки й прогнози кінних та велосипедних перегонів, програма радіо й телебачення, реклама кінофільмів. Внизу ще три рядки оголошення про вакансії і лише одне повідомлення про зниклу людину, яке, здається, до нього не мало ніякого відношення.

— Вона й раніше була така порвана? Чи, може, ви її дуже часто розглядали?

— Так, я теж брала її в руки, але...— жінка підводить очі й спокійно дивиться мені в обличчя,— але порвана вона була й раніше...

— А коли востаннє ваш чоловік користувався дощовиком? Мабуть, не пригадуєте?

— Не знаю, як це назвати — лінощами чи обережністю, але він майже завжди залишав його в машині. Мовляв, на випадок дощу... Якби чоловік не продав автомашини й не приніс дощовика додому, я про нього й не знала б.

— Автомашину? Продав автомашину? Коли? — мимохіть накидаюсь я на співрозмовницю, як слідчий. Та вона, нітрохи не розгубившись, погладжує пальцями край стола й, ніби сумніваючись, відповідає:

— За день, а може, й за два перед тим, як він зник... А дощовик приніс додому, здається, за тиждень до того... поклав у валізу й забув...

— Але ж учора ви казали зовсім інше.

— Можливо... справді, дивно...

— Ви казали, що машина на ремонті. Я добре пам'ятаю.

— Значить, від чоловіка про це почула.

— А навіщо ж ви збрехали, нібито брат напевне знає, де зараз чоловікова автомашина?

Чи не зайшов я задалеко? Загнавши клієнтку в глухий кут, звідки їй не вибратися... Що посіяв, те й зібрав... Я й не думав ставити на неї пастку... Однак стіна, до якої, здавалось, я її притиснув, виявилася для неї такою перешкодою, як мокрий папір...

Немов соромлячись чогось, жінка ніяково посміхається.

— Мабуть, я звикла говорити, не подумавши як слід... Як заберу собі що-небудь у голову... От сьогодні півдня всю квартиру обшукала... наче граючись у піжмурки, заглядала і в шафу, і за книжкові полиці... мені здалося, ніби чоловік обернувся комахою... я навіть намастила папірець медом і підсунула під ліжко...

її губи напружилися, дихання стало уривчасте. Я подумав, що вона от-от заплаче, і розгубився.

— В усякому разі, те, що ви неохоче сповіщаєте відомос*-ті, шкодить нам обом. Бо ви не тільки завдаєте моїм ногам зайвої роботи, але й марнуєте свої гроші. Гаразд, скажіть-но мені, що за людина купила ту автомашину?

— Дуже гарна людина...— І раптом, ніби опам'ятавшись, глянула мені в очі.— Та ні, я нічого не приховую... Якби хтось мав відношення до чоловікового зникнення, то одне з двох: він би щось розповів або зовсім не давав би про себе знати... А якщо мовчить, то про нього не варто й говорити...

— Заняття того покупця?

— Здається, шофер таксі.

— За скільки продано машину?

— Начебто за сто шістдесят тисяч ієн.

— Він повністю розрахувався з вашим чоловіком?

— Авжеж, я сама бачила розписку.

— Може, ті гроші чоловік приготував для втечі з дому?

— Цього не може бути. Не повірю.— Гладке, ніби з воску, жінчине лице посуворішало, зшерхло, немов укрилося піском, навколо губ, що витяглись і стали схожі на сосок, залягли світлі зморшки. Мимоволі стиснувши зубами великий палець, жінка додала: — Прошу вас, не кажіть так, коли не маєте ніяких доказів.

— Але ж докази — це окремі факти. Біда тільки, що вас, здається, ті факти зовсім не цікавлять...

— Та все одно не можу повірити... Чоловік пропав безвісти — це правда, але... Однак залишається питання: від кого він утік?.. Мабуть, не обов'язково від мене... ні, не від мене... а від чогось іншого...

Мене охоплює безнадія. Я кладу валізку на коліна й витягаю з неї свої записи.

— То, може, показати вам звіт? У ньому справді тільки, як ви кажете, неприємні факти.

Як я і сподівався, жінка сіла і з напруженим обличчям заходилася читати моє повідомлення — спочатку квапливо, а потім ще раз, але вже повільно, ніби переходячи через безодню по кладці.

— Так, факт чимось схожий на молюска: чим довше обмацуєш його пальцями, тим міцніше він замикається у своїй мушлі... Якщо ж намагаєшся розкрити його силоміць, гине... Залишається хіба що дожидати, коли сам розтулиться... Так і ця газета... Ану ж, пізніше виявиться, що в ній заховано ключа до розгадки всієї цієї історії?.. Можна й так думати... Чому газета опинилася разом із сірниковою коробкою?.. Для цього ніби є причина, але факт залишається фактом — там, де начебто мало щось бути, нічого не знайдено...

Жінка відриває очі від повідомлення. Раніше я вже помічав, як її обличчя змінювалось, але тепер воно набрало зовсім не знаного мені виразу. Важко дихаючи, з почервонілими повіками, вона спочатку зітхнула, а вже тоді насилу промовила:

— Відношення має. Погано, що я ввела вас в оману...

— Велосипедні перегони? Кінні?.. Так?

— Ні, телефонний номер.

— Телефонний номер?

— Приховувати чи ше щось — я зовсім не збиралась, але...

— Який телефонний номер?

— Такий, як на тій сірниковій коробці... Де ж це я його бачила?

Жінчин палець неспокійно, наче мурашка із нахиленою голівкою, безладно повзає по четвертій сторінці з оголошеннями про набір на роботу. Гнучкий, тендітний, ніби без кісток, схожий на іграшку... Штучний палець, якого навіть брехнею не пораниш...

— На якому оголошенні? Потрібна офіціантка?

— Ні, водій... ось.

Нарешті її палець зупинився над таким оголошенням: "Потрібний водій. Гарантуємо добрі умови. Будь-якого віку. З рекомендаціями. Можна прислати або принести особисто".

Телефонний номер ліворуч унизу таки справді збігається з номером кав'ярні "Камелія".

— Ні, не брешу,— немов скаржачись, жінка розпачливо хитає головою,— сама не збагну, чого це я мовчала... Може, боялася фактів...

— Вам нічого виправдовуватись, я не прокурор і не суддя. Я лише ваш працівник, найнятий за гроші. Отже, інтереси клієнтки і її безпеку я ставлю вище, ніж правду. Якщо ви знаєте якийсь загрозливий факт, то розкажіть мені про нього. А мій обов'язок вас захистити. Власне, що в ньому вас лякає?

— Ніщо. А з тією справою вже давно покінчено...— Жінка опускає очі і встає.— Пива вип'єте?

— Тільки задля компанії.

Тепер уже не варто турбуватися про її здоров'я. Пиво стало для неї потребою. А мені потрібна вона, охоча до пива. Я вже й так забагато спотикався. Як спущений з ланцюга песик, вона спішить до завіси, що відділяє кімнату від кухні, й на ходу кидає:

— Воно-то так... Здається, я казала, що з тією справою вже покінчено?.. Так-от, я сама ходила до кав'ярні, розпитувала: виявляється, він був посередником — один знайомий попросив його найняти водія для власної автомашини... Мені сказали, що давно все вирішено. Та й не дивно, бо те оголошення з'явилося понад місяць тому...

На губах жінки, що повернулася з пивом, біліли клапті піни.

— Мабуть, не завжди він займався таким посередництвом?

— Лише іноді, коли до нього приїздили знайомі з провінції, яким був потрібний водій, що добре знав Токіо. Зрештою, він і сам міг дати таке оголошення.

— Цілком логічно.

Боязко й обережно розливши пиво у дві склянки, жінка всміхнулася, наче шукала в мене підтримки, й сіла.

— З тією справою вже покінчено.

— А що це за телефонний номер приколото до штори?

— Той самий...

— Навіщо?

— Та знаєте...— Одним духом жінка випила третину склянки.— Просто так собі висить, без ніякої причини... Однак не розумію, чого це ви чіпляєтеся до дрібниць?

— Е, ні, це ви чіпляєтесь. Бо коли я торкнувся тих газетних оголошень, ви якось особливо збентежилися.

— Можливо... Цікаво, чому?..— Обхопивши склянку обома руками, жінка дивиться так, наче згадує подію десятирічної давності.— Справді, чому?.. Відповіді мої завжди у чомусь суперечать одна одній... А хіба фактам можна довірятися?.. Однаково, де зараз чоловік і що робить... Факт — його нема... Незаперечний факт... Я ж хочу дістати пояснення, чому він зник... Ось про що йдеться...

— Та що це за пояснення, яке не спирається на факти?

— Мені досить самого пояснення.

— А вам не здається, що його міг би дати лише ваш чоловік? Найбільше, що я можу зробити,— це встановити, де він.

— О, ви надто скромні.

— Скромний?

— А скажіть-но, чого ви обрали собі такий фах?

— Це вас дуже цікавить?

— Дуже... Я хотіла б знати, що означає, коли людина вибирає те чи інше...

— А нічого особливого. Як правило, коли людину, що втекла з дому, знаходять, вона ніби приходить до тями й покірно вертається до старого гнізда. Мотиви й пояснення втечі, зрештою, виявляються не такими, як могло здатися сторонньому.

— Вам доводилось мати справу з такими втікачами?

— А чому ж ні?.. Проте здебільшого в таких випадках з самого початку можна було здогадатися, що сюди причетна коханка... так, майже завжди в такі справи вплутані жінки... Три-чотири дні розпитую та вистежую — і виводжу втікача на чисту воду... Бачите, ніхто не хоче звертатися до розшуко-вого агентства, якщо об'єкт розслідування невловимий,— дорого...

— Мабуть, це правда...

— Ваш чоловік був дуже нервовий?

— Скоріше байдужий. Навіть до одягу...

— Діяльний?

— Я сказала б, що надзвичайно обережний.

— Тільки, будь ласка, не суперечте сама собі. Зникнення може бути активним або пасивним, і залежно від цього суть його різна.

— В усякому разі, він був схильний до захоплень. Аж дивно...

— Чим саме?

— Усім... Зовсім як дитина...

— Автомобілями, фотоапаратами?..

— Так, автомобілями, він мав диплом автомеханіка...

— І азартними іграми?..

— Захоплювався дипломами. Просто на них схибнувся... Мав права водія грузовиків двох типів, а крім того, диплом радиста, електрозварника і посвідчення для роботи з легкозаймистими речовинами...

— А те посвідчення часом не пов'язане із посадою у фірмі "Дайнен"?

— Мабуть, пов'язане.

— Отже, ваш чоловік був практичною людиною.

Я починаю розуміти незрозумілий підбір книжок на полицях. Електрика, радіотехніка, машинознавство, юриспруденція, статистика, мовознавство тощо. То були збірники запитань, на які треба відповісти при вступі на державну посаду, елементарні посібники, а не монографії з окремої галузі науки, тому я не міг скласти собі повного уявлення про їхнього власника. І тільки слова "схибнувся на дипломах" чітко окреслили його характер.

— Крім того, диплом кіномеханіка і вчителя середньої школи...

— Ну й дивак!..

— Може, він просто любив перемагати?

— А який диплом цікавив його останнім часом?

— Тоді... стривайте... Пригадую, він казав, що хоче стати радистом другого класу... Як тільки мав вільну хвилину, щось вистукував пальцями...

— Радистом другого класу?..

— Казав, що зможе найнятися на велике торгове судно, якщо матиме той диплом. А тоді, мовляв, одержуватиме втричі більше, аніж тепер. Одне слово, ділив шкуру незаби-того ведмедя...

— Даруйте за нескромність, скільки платили йому у фірмі "Дайнен"?

— П'ятдесят тисяч ієн.

— І водієм таксі заробляв би стільки ж, правда?

— Він був, так би мовити, маклером — лагодив і перепродував державні машини, бо найбільше йому подобалася робота автомеханіка...

— Про це я вже чув від вашого брата.

— Брата? Ви з ним зустрічалися?

— Просто дивно: куди не піду, всюди на нього наткнусь. І якраз перед тим, як до вас приїхати, я з ним по-дружньому випив.

— Справді дивно.

— Приємна людина. Якщо так і далі піде, то я зустрічатиму його щодня по десять разів. Ага, поки не забув... Він обіцяв принести сюди завтра щоденника вашого чоловіка.

— Щоденника?

— Гадаю, там нема нічого важливого.

Я стежу, намагаючись не пропустити повз увагу жодного поруху на її обличчі після того, як зайшла мова про брата. Ледь-ледь насуплені брови, напружені губи... Розгубленість, збентеженість чи, може, недовір'я до брата з його несподіваними витівками?.. Однак жінка, прикусивши нижню губу, пустотливо всміхається.

— Брат завжди полюблює збивати людей з пантелику. В нього давно така звичка...

— Чи можна з того щоденника дізнатися про мрії вашого чоловіка?

— Які мрії?

— Наприклад, про море...

— Чоловік — практична людина. Коли став начальником відділу, то дуже радів, що втримався на крутосхилах життя.

— І все-таки все покинув і зник.

— Мрія тут ні в чому не винна. Чоловік любив повторювати, що диплом — якір у житті.

— Кидати стільки якорів з маленького суденця — хіба це не вказує на його приналежність до категорії мрійників? Коли б він цього не робив, його вмить винесло б у відкрите море...

Жінка повільно поставила на стіл склянку, яку збиралася допити, і, задумавшись, мовчала. Помалу, як на кадрах сповільненої кінозйомки

в'януть квіти, западали її очі, гострішав ніс, гладенька шкіра ставала матовою і бралася зморшками, а губи чорніли, наче від шовковиці. В глибині душі я почав розкаюватись. Хоч би як хворий благав, а лікар не

має права вкоротити йому віку. Закон дозволяє вбивати лише солдатів на бойовищі або злочинців, засуджених до смертної кари.

Настінний годинник виби4 першу годину ночі.

ПОВІДОМЛЕННЯ

13 лютого, 10 година 20 хвилин. Я навідався до бібліотеки, щоб переглянути підшивки газет. До 4-го серпня, коли додому не повернувся чоловік, якого розшукуємо, дощ ішов 28-го і 29-го липня. За прогнозом, складеним напередодні, 28-го липня, опадів не передбачалось, але пізно пополудні раптом линув дощ. Отже, можна припустити, що...

Не дописавши речення, я спиняюсь і знеможено заплющую очі. Та я хочу, щоб не тільки заплющились очі, а й завмерли почуття, задерев'яніли нерви і навіть припинилося саме життя. В читальному залі майже не лишилося вільних місць, але так тихо, наче немає ні душі... Іноді хтось шморгне носом, зашарудить папером, пройде навшпиньках мимо... В ніс б'є поганий запах схожої на нафтову ропу мастики, якою помащено підлогу...

В заплющених очах зненацька з'являється жовтий колір. Обриси жінчиного вуха, освітленого відбитим від штори жовтим сяйвом... жовті, як лимон, пахощі... як лимон... що за дурниця?.. Чому не сказати, що веснянки бананового або гарбузового кольору?

Гаразд, це не поле бою і не шибениця, тож я не маю права завдавати їй навіть найменшої — як укол голкою — ранки. Все, що я можу зараз зробити,— це дописати повідомлення. Клієнт завжди має рацію. Наприклад, якщо брехню називає правдою, то вона відразу й стає

правдою. А все-таки безглуздо вимагати пояснення, яке не опирається на факти. Та мені, видно, нічого не лишається, як їх шукати і тим самим довести клієнтку до розпачу. І я робитиму це, кружляючи на відстані навколо безглуздих фактів, які мали б пояснити непоясненне...

16 7-K5

481

Раптом студентка на сусідньому кріслі ліворуч, налігши всім тілом на столик, почала вирізати лезом бритви якусь ілюстрацію. Я теж опустив голову, ніби збентежений її поведінкою, і став дописувати повідомлення.

...востаннє зниклий чоловік одягав дощовик 29-го липня. Однак доказів, що це було саме так, немає. А тому, що цілий тиждень, від 29-го липня до дня втечі, 4-го серпня, стояла гарна погода, надворі було тепло, то є всі підстави вважати, що протягом того часу він його не вдягав. Отже, газетою й сірниковою коробкою (або телефонним номером) скористався до 29-го липня. Цей факт свідчить, що втеча, можливо, була не випадковою, а заздалегідь підготовленою.

Сусідка поряд зі мною нарешті вирізала з журналу ілюстрацію. Я відірвав з останнього аркушика повідомлення клаптик паперу завширшки зо три сантиметри й швиденько написав: "Я все бачив. Мовчатиму, тільки йдіть за мною. Якщо згодні, то згорніть записку й віддайте". Згорнувши папірець удвоє, підсуваю нишком студентці під лікоть. Вона здригнулася, глянула в мій бік, але я з невинним виразом на обличчі втупився в свої папери. А коли вона, збентежена, розгорнула папірець і взялася читати, її кирпатий носик і пухкі щоки вмить укрилися фіолетовими плямами. Вона завмерла, здавалось, навіть подих затамувала... Втішаючись пікантною ситуацією, я нетерпляче жду відповіді...

Нарешті студентка кинула на мене допитливий погляд, зітхнула, розслабивши плечі, й підштовхнула до мене невміло згорнутий папірець. Але вона не розрахувала як слід, і папірець упав на підлогу. Нахилившись, щоб його підняти, я підводжу очі — враження таке, що туфлям на чорній без каблуків підошві під товстими щиколотками важкувато нести її тіло. І лише ямки під колінами свідчили про її невинність і чистоту. Близький кінець юності — вік нестійкий, як простуда. Мабуть, дівчина відчула мій погляд, бо щільно стискає коліна.

Піднявши зібганий папірець, кладу його в кишеню, згортаю підшивку газет, запихаю свої папери й авторучку в валізку й спокійно, мов нічого не сталося, підводжуся. Повільно, як годиться у бібліотеці з навощованою до блиску підлогою, не озираючись, прямую до стола видачі. Здавши газети, зиркаю на дівчину. Вона ще сидить і лише стежить за мною. Легким помахом руки давши їй знак, виходжу й сідаю на лавку між дверима до читального залу та маленькою курильнею. Закурюю. Та не встиг викурити і чверті сигарети, як студентка вже підійшла до столу, де видають книжки. Несамохіть дивиться на двері, але, на жаль, мене, здається, не помічає. Потім здає книжки, бере в гардеробі пальто й прямує до дверей. Угледівши мене, наче спотикається і збивається з кроку. Не гаючи часу, я підвівся з лавки й пішов. Вона задріботіла за мною.

Коли я підкотив до виходу залишену на автостоянці машину, дівчина стояла посеред сходів, закутавшись по самі вуха коміром пальта. Я під'їжджаю до неї ближче, опускаю шибку коло вільного сидіння, а дівчина, стиснувши міцніше в руці портфель, поспішила вниз до мене. Від холоду чи від збудження її невдоволене обличчя здається неприємним. Яскравий зелений шарф, що виглядає з-під коміра, ніби підкреслює її внутрішнє напруження. Прочинивши дверцята, кажу:

— Я вас підвезу. Куди?

— Куди? — напрочуд спокійно, ба навіть зухвало перепитала дівчина.— Хіба це я маю вирішувати?

Мимоволі посміхаюся. З'являється посмішка і на її обличчі.

— То як, вирішили?

— Нікчема!

Перед самим носом у неї я рвучко хряснув дверцятами й натиснув на акселератор — з-під коліс полетіла жорства, й автомашину підкинуло вгору, немов човна хвилею. Позаду лишилася розгублена дівчина, невиразна, наче морожена риба...

Я стою мов укопаний. Не помічаючи, як минає час, стою перед телефонним апаратом коло стойки в кав'ярні "Камелія".

— Помер?

— Можливо, його закатували до смерті.— З телефонної трубки озивається збуджений голос мого шефа.— Як же так сталося? Невже в тебе нема алібі?

— А хіба щось таке існує на світі?

— Гаразд, у всякому разі, негайно зв'яжися з клієнткою. Вона мені від самого ранку не дає спокою, тричі дзвонила.

— Звідки ви дізналися про смерть?

— Від клієнтки. Хіба не зрозуміло, від кого? — І змінивши тон: — Невже є інше джерело таких відомостей?

— Я просто так запитав. Зрозуміло. Негайно з нею переговорю.

— Не хочу бути набридливим, але мушу нагадати, що за всі ускладнення кожен відповідає сам.

— Зрозуміло. Ну гаразд, удень забіжу.

Я не можу зрушити з місця. Той чоловік загинув! Кладу трубку й стою мов укопаний.

Тепер поліція, напевно, зчинить бучу. А що, як у своїх розслідуваннях вона натрапить на мої сліди і дізнається про моє існування? І тоді ті сліди приведуть її до паливної бази М. ...Чоловік у малолітражці... казав, що з фірми "Дайнен"... у "Дайнен" пошлють запит... і там теж підтвердять, що приїздив чоловік у малолітражці... І так, хоч-не-хоч, спливе на поверхню моя особа. Однак це не означає, що я неодмінно потраплю в скрутне становище. Адже для цього нема причини. А крім того, підозрілих осіб і без мене хоч греблю гати. Та все ж не варто встрявати в цю історію...

Думаю, мені нема чого боятися. Адже ніяка поліція й не подумає, що за тією бійкою натовпу робітників, може, стоїть паливна база... Шкода тільки, що я так і не з'ясував, яким чином клієнтчин брат збирався шантажувати?..

З його смертю різко змінилося ще одне... Висохло джерело, з якого йшли гроші на оплату розшуків, тож, мабуть, усупереч прагненню клієнтки, всю цю справу доведеться закінчити протягом тижня.

Але ж чому з'явилося відчуття, ніби мене одурили? Я вертаюсь до столика й, розмішуючи прохололу каву, впадаю у похмуру сентиментальність, з якої мені вже не вибратися. Невже справляю панахиду по небіжчику? Ні, не те. Крізь вічка чорної завіси й сьогодні проглядає відкрита холодним вітрам, наче простуджена, автомобільна стоянка... Вчора, приблизно о цій же годині, що й зараз, він окликнув мене біля того другого стовпа, поширюючи навколо себе масний запах

тіла, що стікав, мов желатин, з його широких плечей... Я ще й досі не вилікувався від схожої на кропив'янку висипки, що з'явилася тоді на моїй душі.

Якщо хоч трошки щось змінилося, то хіба що моє ставлення до його зарозумілості, яка межувала з пихою. Ясна річ, клієнтка всьому голова, бо найняла мене на роботу й платить за це гроші. Взагалі кажучи, клієнт або дивиться на нас благально, мов собака, або якось винувато видушує із себе жалюгідну посмішку. Щоб заспокоїти його, нам доводиться підладжуватись до нього і, нарікаючи на життя, разом з ним угрузати по коліна в його багно. Оскільки в душі ми тішимо себе переконанням, що життя іншим не буде, то повертаємо клієнтові самоповагу й віру в надію та світло. А от клієнтчин брат не захотів признатись у жалюгідності свого становища. Правда, з самого початку він не приховував, що брудний від ніг до голови, однак не лише доторкнутись, а навіть глянути не давав на те багно, в якому загруз. Із таким клієнтом мені ще не доводилося мати справу. То був підозрілий тип, однак не можна заперечувати, що я не ставився до нього з певним упередженням. Як подумаю тепер отак, по-новому, то здається, ніби крізь туман вимальовується раніше непомічений, точніше, навмисне непомічений інший бік тієї людини. Наприклад, згадується, як він напівсерйозно поцікавився, що я думаю про його сестру як жінку... або ж, як він потурбувався про мене, коли звелів господареві мікроавтобуса приготувати яєць... Якби я не поставився до нього з таким упередженням, якби від самого початку не вважав, що він є стіною, яка заслоняє мені зір, а тримався його рівня, то, дивись, він сам знайшов би в тій стіні двері і впустив мене.

Однак тепер і тієї стіни вже нема. Разом з нею зникла й можливість увійти через двері.

Уже нічого не можна вдіяти. Востаннє я бачив його ззаду, коли він, схожий на парасольку з поламаними спицями, повз у сухій траві під насипом, не варто гадати, що він хотів або, може, не хотів сказати,—

всього цього вже не існує. Ланка, вирвана силоміць із ланцюга, вже не має до нього відношення.

Поглядаю на ручного годинника... Вісім хвилин на дванадцяту... Крім цього часу, мені нічого вписати у бланк для повідомлення... І через годину, і через дві години, і через десять я не сподіваюся натрапити на факт, вартий згадки в повідомленні... Підстьобуваний думками, я допиваю каву і встаю... Однак що ж мені робити?.. Щось треба робити... Я стою мов укопаний... Стою, мов та студентка, яку я покинув під бібліотечними сходами... Коли тебе позбавляють свободи і, не сказавши, куди й навіщо, тягнуть у темряві — це, ясна річ, дуже прикро, та от коли тебе без жодного пояснення й вибачення раптом кидають на дорозі — це стократ принизливіше...

Господар кав'ярні за стойкою поринув у читання газети. Похмура офіціантка сперлась одним ліктем на касовий апарат і, приклавши до вуха транзистора, що ледь чутно грає, невидющими очима позирає на вулицю. Раптом, не одрива-ючись від вікна, вона глузливо посміхається... Цікаво, з чого: з мене чи з того, що почула по радіо?.. Я й собі кинув погляд за вікно й помітив таке, що мене страшно схвилювало. Мимо проходило троє, мабуть, комівояжерів з однаковими портфелями під пахвою, сердито й завзято щось обговорюючи... За ними — щільний потік автомашин... Ще далі — автостоянка... А коло неї щось таке, що ятрить мою пам'ять, ніби пощерблений кутній зуб... Число... Семизначне число під вивіскою автостоянки... Той самий телефонний номер!

Етикетка на сірниковій коробці... кав'ярня "Камелія"... оголошення про вакансію в старій газеті... пришпилений до жовтої штори папірець... і всюди той самий телефонний номер...

Нарешті до мене повертається відчуття часу, і я поволі згадую, яка карта-схема привела мене сюди.

— У вас можна замовити місце на автостоянці? — голосно звертаюся до дівчини, що крутить ручку касового апарата, не відриваючи вуха від транзистора. Замість того щоб відповісти, вона зиркає на господаря. А той лише на мить підводить очі. Наші погляди зустрічаються. Він без упину кліпає повіками й тонесеньким голоском, що анітрохи не пасує до підборіддя із слідами поголеної щетини, відповідає:

— Нема вільного місця, на жаль,*— і його похмуре обличчя знову ховається за газетою.

— Бачу, маєте досить багато вільного часу...

— Що? — відклавши транзистора, перепитала офіціантка різким голосом — так, наче я вчинив якесь зухвальство. Я розгубився, але зате несподівано в мене сяйнула химерна думка. Ніби гарячим душем, з мене змило поганий настрій, а в грудях забилося прагнення свободи: от би, схопившись за боки, зареготати дурним сміхом! Мабуть, я і справді засміявся. Не спускаючи погляду з дівчини, обходжу касу й хапаю телефонну трубку. Набираю номер фірми "Дайнен", щоб поговорити з тим молодим службовцем Тасіро.

— Алло, Тасіро-кун? Дякую за вчорашнє...— Коли я назвав себе, він запнувся, а на моє запитання, чи чув про смерть того чоловіка, на мить здивувався, хоча міг би цього й не робити, та як тільки я нагадав про нашу домовленість випити, його тон відразу став привітним і дружнім — мабуть, нечасто йому доводилося мати з кимось спільну таємницю. Позираючи на густе підстрижене волосся, що ледь прикриває вухо дівчини, веду далі: — Зустрінемось на станції 8, можна на тому місці, яке позначене на схемі, накресленій учора для мене... так, так, там, де ви мали побачитися з Немуро-саном... О сьомій... Гаразд?.. І ще одне, найголовніше,— не забудьте принести той альбом з фотографіями натурниці...— Дівчина поквапливо приклала транзистора до вуха, але, здається, не ввімкнула.— Фотографії ню,— повторив я ще раз,— і,якщо можна, я хотів би з нею самою познайомитися.— Зрозуміло, що несподівано ділову відповідь Тасіро-куна сторонні люди не почують, а

тому подумають, що, напевно, він не хоче мені допомогти. А потім, стишивши голос, між іншим,— ні, не між іншим, а з певним наміром, додаю: — Я б хотів, щоб до нашої зустрічі ви поміркували ще ось над чим. Як можна шантажувати паливну базу? Звичайну, роздрібну базу... Я хочу знати, які, на вашу думку, є способи шантажування?..

Мені здається, наче цими словами я дав щигля в ніс дівчині, а може, й господареві кав'ярні. Щоправда, її носа не було видно, бо його затуляла рука, що притримувала транзистора коло вуха. А господар, як і раніше, уткнувшися в газету, навіть не ворухнувся. Прикріплена в нього над головою листівка з зображенням кавової плантації десь у Південній Америці, де яскраве сонце позолотило далеке пасмо гір, а людей і рослин зробило коричневими, контрастувала з потьмянілим від пилюки світильником і мала недоладний вигляд. Чути, як хтось ходить на другому поверсі. Хода поволі наближається, зупиняється і так само віддаляється. Я теж не можу вже спокійно стояти на місці. Страх минув, наче хвиля, відкотившись назад. Смерть того чоловіка, несподівано здійнявшись бризками високо вгору, впала мені до ніг і злизала вузесеньку стежину під кручею. Та коли вода знову відкотиться, нічого не зміниться, тож нема чого метушитись. Одне слово, мені доведеться відробити якнайменше — всього лише перших тридцять тисяч ієн. До того ж і ставлення клієнтки різко змінилось... Отже, я зобов'язаний провадити розшуки лише п'ять днів... Може, ще сьогодні вона захоче припинити всю цю справу й розірвати договір — хтозна. Звичайно, шкода кидати розпочате діло, від цього на душі залишиться неприємний осад. Що ж до підсумку, то він на нашу користь. Шеф, напевне, буде задоволений і не дорікатиме.

"Ось, мабуть, у чому найголовніша причина того, чого я зволікаю з телефонною розмовою",— подумав я і зненацька відчув дивний сором, наче стою перед дзеркалом і, приклавши до очей бінокля, підглядаю за тим, як підглядаю. Невже я, хоча мене й не просили, ненароком дав розписку, що одержав більше, ніж тридцать тисяч ієн? Серед моїх приятелів-детективів моя доброта стане об'єктом насмішок. Наш шеф полюбляє казати, що клієнт — не людина, а пожива для нашого шлунка,

пам'ятайте про це. Бо, мовляв, вас люди вважають паршивими собаками.

Справді, якщо вміло користуватися бінокле́м, то з його допомогою можна проникати так глибоко, як і рентгенівськими променями. Наприклад, на фотографії можна прочитати більше виразів обличчя і дізнатися про характер людини докладніше, ніж при зустрічі з нею віч-на-віч. Спочатку ставлю фотографію вертикально, розпрямивши її краї, і тоді тло стає зовсім чорним. Джерело світла розміщую так, щоб не було відблисків. Потім стаю перед нею навколішки на відстані в двадцять-тридцять разів довшій за її діагональ... Ні, не обов'язково вклякати, важливо, щоб фотографія опинилася на рівні очей... Бінокль із п'ятдесятикратним збільшенням дозволяє створити в уяві тло, а тремтіння руки надає обличчю сфотографованої людини рухливості. Спочатку на відстані одного метра з'являється тільки збільшене зображення. Треба набратися терпіння щонайменше хвилин на десять. Згодом, коли в очах запече від напруження, звичайний фотопортрет несподівано набере просторової форми, шкіра зробиться живою. Це означає, що все вдалося. Тепер треба пильно вдивлятись у фотографію, не кліпаючи повіками, аж поки заболять очі. Людина на фотознімку не витримає такого погляду, краєчок її ока або кутик рота обов'язково сіпнеться. Якщо вона знята у профіль, то стривожено, допитливо гляне на тебе, а коли анфас — відвернеться і кліпне повіками. Потім з її очей, губ, з усього обличчя мені назустріч потягнуться нервові волокна, переплетуться напівдорозі з моїми, і я почну, як у власній душі, читати все, що ховається під її зовнішньою оболонкою... Стиснувши зуби і випнувши нижню губу, в і н стурбовано нишпорить щілинками очей під ногами, його волосся, завжди намащене й гладко причесане, тепер наїжується, як шерсть у кота, що зненацька зустрівся з ворогом... Це його мить... Вираз самотності, якого в і н нікому не показує... Учора вранці, перед виходом із дому, я тільки раз спробував цю мить схопити, та в і н уже не прошмигнув би мимо, навіть якби ми рухалися один одному назустріч на різних ескалаторах*. Хоча цей метод спостереження — мій власний винахід, та ним користуються, тішачись

разом зі мною його перевагами, також інші детективи. Шеф не береться до уваги. Він узагалі будь-яку ініціативу вважає дурницею.

Звичайно, найідеальніша пора для такого спостереження — ніч. Для цього потрібно щонайменше дві години. Розділивши з людиною на фотознімку уявний обід, треба, ставши начальником, їй наказувати, ставши товаришем — вислуховувати її скарги, підлеглим — ковтати догани; якщо та людина — жінка, спробувати з нею переспати, а якщо чоловік — розважати його, як жінка. Що ж до н ь о г о, то його життям я ще так глибоко не перейнявся. Що ж тут вдієш, винне в цьому не моє недбальство, а скоріше щось таке у клієнтки, що охолоджує мій запал. Власне, мене турбувало не те, як знайти місце перебування зниклого чоловіка, а викликали підозру справжні наміри клієнтки. Ще й досі я не позбувся сумніву, що, може, все це — маневр, розрахований на те, щоб переховати свого чоловіка...

Однак того, хто сіяв зерна цього сумніву і затуманив мені зір — шуряка зниклого чоловіка,— вже немає... Сильний вітер розірвав на небі хмари, і в прогалини виглянуло тьмяне сонячне проміння... І якщо я знову подивлюсь на його фотографію...

Перед очима звернуте до мене головою й о г-о фото... Я знову під віконцем будки доглядача автостоянки... "Вісімдесят ієн",— лінькувато проказує старий... "Здачу візьміть собі",— подаю йому банкноту в п'ятсот ієн, зверху прикладаю його фотознімок. Волосся на лобі в старого ще досить густе, але вже почало рідшати й на скронях нерівно підстрижене...

— Я хотів би вас запитати...

Щойно старий плямкав губами над журналом з гумористичними малюнками, що лежав на його закутаних ковдрою колінах, а тепер підсунув угору окуляри й недовірливо, почервонілими очима, позирав то на банкноту, то на фотографію.

— Мабуть, під ковдрою у вас хібаті? Ноги грієте? Та це ж шкідливо для здоров'я. Очі, напевно, від газу почервоніли.

— Нічого, вона електрична, хоча й поганенька...

— Отже, у вас тут надто сухе повітря?

— Чайник на ній грію.

— Пробачте, забув, чого сюди прийшов...— навмисне весело й голосно сміюсь і підсуваю ближче до старого банкноту в п'ятсот ієн.— Чоловіка на цьому фото не пригадуєте? Може, це було давно, але...

— А що таке?

— Я шукаю вкрадену машину.

Тільки-но я отак навмання бовкнув, як раптом від фотознімка на мене війнуло якимсь свавіллям, і моя віра в те, що в і н жертва, без особливої на це причини похитнулася. Немає жодних доказів того, що в і н жертва, ані того, що в і н злочинець. Якщо зробити над собою зусилля, то можна навіть уявити, що призвідником убивства самозваного брата клієнтки був саме в і н... Ні, ні, нема підстав вважати, що, як у детективному романі, зло буде покаране... Якби це була гра в піжмурки, то чоловік, якого я розшукую, мав би сидіти на сусідньому стільці, а от у реальному світі доводиться шукати людину, що накрилася з головою маскувальним халатом і заховалася за лінією горизонту... Та годі про це, видно, ще раз сьогодні вночі муситиму поспілкуватися з н и м за допомогою бінокля. Навіть якщо вже пізно, головний персонаж залишається головним...

— Вкрадену машину?

— Власне кажучи, не вкрадену — вплутану в аварію.— Відкрито здаюся перед непроникним обличчям старого, схожим на заіржавілий замок, і до банкноти додаю ще три сто-ієнові монети.— Скільки на цій автостоянці постійних клієнтів, що платять щомісяця, і випадкових?

— Ну, для випадкових відведено...— мимоволі видаючи себе, старий позирає то на спокусливі вісімсот ієн, то на вікно "Камелії",— п'ять місць он у цьому ряді...

— Сидіти цілий день заради п'яти машин — це ж невигідно.

— А яка з мене користь удома? Тільки можу сьорбати чай і стирчати перед телевізором...

— Не роздумуйте, беріть, коли даю.

Старий вдавано байдужим рухом руки, наче обтягнутої зміїною шкурою, загрібає, мабуть, незайвий випадковий заробіток і каже:

— Крім того, цілими днями пустує вісім місць постійних клієнтів, тож спільно з ними я пускаю їх в оборот — віддаю випадковим. Непогана робота для людини пенсійного віку. Від ревматизму ледве ноги тягну, а так хоч на куриво зароблю...

— Та все одно машин стоїть багато. .Майже стільки, як учора. Мабуть, постійних клієнтів?

— Оті два ряди — всі постійні.

— Дивно... Поблизу не видно нібито нічого, схожого на контору... А стільки машин постійних клієнтів залишено на день...

Здається, я зачепив старого за живе. І так малорухливе його обличчя наче задубіло, як стара гума.

— Мабуть, тому що тут дешевше,— промимрив він.

— А може, автостоянкою користуються ділові люди, яким автомобілі потрібні лише ввечері?

— Не знаю. Це не мій клопіт.

— Ну, а чоловіка на фотокартці теж не знаєте?

Я беру фотознімок і, вклавши у записник, ховаю до кишені. Відразу обличчя старого стає спокійним. У хвилину такого розслаблення я нападаю на нього ще раз:

— Невже так боїтесь господаря кав'ярні? — Сухі зморшкуваті повіки старого піднялись, і я побачив їхні запалені червоні краї.— Вам нічого турбуватися. Все одно він уже побачив, що я забалакався з вами. Коли запитає, скажете, що, мовляв, морочив вам голову фотографією чоловіка, якого й у вічі не бачили... То, може, все-таки хоч з лиця його знаєте?

— Я ж вам казав: не знаю! — Старий роздратовано вдарив коміксом об коліно. Судячи з його серйозного вигляду, він каже правду. Між розповіддю покійного клієнтчиного брата, битої шельми, і тим, що сказав старий,— велика різниця.— Та хіба я можу запам'ятати всіх, кого бачив?

— Гаразд, ось іще двісті ієн... разом буде кругла тисяча... За добрі гроші й розмова має бути успішна.— Ловлю злий погляд старого і, спершись ліктями об дошку коло віконця, кидаю дві монети по сто ієн у ковдру на його колінах.— Нікому не скажу, що ви взяли тисячу ієн... Все залишиться між нами... Ну, кажіть мерщій!

— Що?

— Хто мовчки бере тисячу ієн, має що сказати.

— А хіба ви самі не дали?

— Господар "Камелії" стежить! Гадаєте, він повірить, що я задурно віддав вам тисячу ієн?

— Я їх поверну. Якщо поверну, то нічого не буде.

— Будьте розважні! Що за люди ставлять тут машини? З ваших слів я зрозумів, що вони не мешкають поблизу...

— Та годі вам! Хто таке казав? Хіба ви самі не ставили тут свого автомобіля?

— Я маю на увазі постійних клієнтів. Якщо це люди із сусідніх крамниць, що не мають своїх гаражів, то в цьому нема нічого дивного. Однак ви, як чесна людина, не знали, що мені відповісти. Сказали, що не можете запам'ятати всіх, кого бачили. А це свідчить, що ваші так звані постійні клієнти не зовсім постійні. Справді, коли добре придивитися, то можна помітити, що сьогодні тут інші автомобілі, ніж учора, хіба ні?

— Ви...— нібито стримуючи напад кашлю, старий ледь розбірливо додав: — Ви не з поліції?

— Годі вам! Хіба агент поліції заплатив би першій-лі-пшій людині за таємну інформацію? А крім того, тисяча ієн чайових — це вже справжня кримінальна справа.

— Ніяка це не справа... Дякувати господареві "Камелії", можу іноді на коня поставити і в патінко пограти... Старість... поки самі не

постарієте, не зрозумієте, що це таке... Навіть онуки слідом за невісткою прямо в очі обзивають мене брудним дідуганом...

— Я не зроблю нічого, що могло б вам зашкодити. Обіцяю.

— Що вас цікавить?

— Я шукаю чоловіка, про якого вже казав.

Ііні^*-з]Н^^І!: ^¡1 ■■Р^5**: ^. ІІІІГЇїг: Г-чі = . ^притіни

М&Ч-^ ІІИІІ"Щ==.15РЛ ШШШШ РШ Г""1 2*":==мІІ .ЗРІ.РЕК*^ ІРР""™І БріГЇ?ІІІІ^^"ІІІІН| І

РмаІ'ІЇ ПІКІІР1"^^"в

■їар" ■■ шр {■;*;....

■А"ш"РІІ<Б: ■•■^Т—■

в555"Яіда::.. *ррярирррг

"2І*РРРРРІ ІІ

■■"■ РІКРП ^^І^2ЇЇЇ;ЗІ "

ЇМв^Г 1№Я""ь*РК"Р"ІІ-ІІ

ІІІЦРІ РИР"^ чрщ^2і£іі"11

— І вчора сюди приходив один, питав те саме... ага, начебто ваш знайомий?.. Справді, тут бувають різні люди, і багато хто не хоче, щоб його знали на ім'я чи хоч би в обличчя... У мене вже двічі був удар, ослаб

на голову і, як самі бачите, став балакучий... Ось тому до облич не приглядаюсь та й імен не запам'ятовую...

— Якщо самі не знаєте, то хоч підкажіть, у кого можна розпитати?

Немов перелякана, загнана в кут миша, старий занепокоєно позирав то на мене, то на чорне вікно в кав'ярні "Камелія", то на пропалену дірку в ковдрі; потім закашляв, вийняв з-під ковдри руки, потер долоні, висякав носа, витер пальцем око і, плямкаючи язиком, промимрив:

— Гаразд, приїдьте десь о сьомій ранку, як хочете...

— Ніби випадково?..

— Ага, випадково...

Того самого дня, о 12 годині 6 хвилин. Завітав до пана Тоями, якому зниклий чоловік за день до втечі продав свою автомашину. Його не було вдома. Але, дізнавшись від його дружини, що він хворий на шлунок і звичайно обідає вдома, я згодився трохи почекати. А тому що Тояма мешкає не в будинку двадцять чотири, як казала клієнтка, а в будинку сорок два, то багато часу я змарнував на його розшуки. Та байдуже, все одно довелося чекати. А через ті розшуки я менше просидів у Тоями. Як то кажуть, лихо не без добра.

Обшарпаний стандартний будиночок. У вузенькому дворику, за поламаною огорожею, стирчить ніс "корони" марки шістдесят третього року. Можливо, саме цю машину Тояма купив у зниклого чоловіка. Вона в доброму стані, шини майже нові.

Дружині Тоями років тридцять. У родині двійко дівчаток: одній два, а другій чотири роки. У дворі якась споруда, обтягнута поліетиленовою плівкою, схожа на теплицю. В усьому відчувається сімейний затишок. Нарешті з-за хмари визирнуло сонце, надворі так потепліло, що я ладен

був скинути пальто. Тому відмовився зайти в будинок, а попросив дозволу сісти на відкритій веранді.

Дружина Тоями казала, що... (Тієї миті двічі пролунав автомобільний сигнал — певно, Тояма приїхав додому).

Того самого дня, о 12 годині 15 хвилин. Повернувся додому Тояма. Очевидно, він квапився, бо вислухав мою справу за обідом, сьорбаючи якусь каламутну юшку з хлібом. Відповідаючи на мої запитання, раз по раз нарікав, що, мовляв, треба сили підтримувати, дбати про шлунок, що водієві нелегко, але, видно, турбувався долею зниклого чоловіка, бо говорив охоче.

Нижче подаю запис нашої розмови.

Я. Яким чином ви купили автомашину в Немуро-сана?

Т о_я м а. Мені його рекомендував мій товариш, який раніше купив у нього автомашину. Він мені дуже радив звернутися до нього, бо, мовляв, Немуро-сан добре лагодить і продасть дешево. Я таки справді на цьому вигадав — добру річ купив.

Я. З Немуро-саном ви часом не зустрілися в кав'ярні "Камелія"?

Тояма (трохи збентежено). Еге ж, там. Саме тоді за якусь дрібницю мене звільнили з таксомоторної компанії, і деякий час я перебивався роботою коло воріт і випадковими заробітками.

Я. Що це таке "робота коло воріт"?

Тояма. Ідете прямо до воріт якої-небудь таксомоторної компанії і чекаєте, може, випадково дадуть тимчасову роботу, звідси й назва: робота коло воріт. Як правило, у великих компаніях людей з-під воріт на роботу не приймають, та коли водій захворіє або просто не вийде на

роботу й машина мала б простоювати, ніхто не хоче збитків — нема дурних. До того ж тим, кого наймають на тимчасову роботу, найголовніше — загребти грошенята, тож ніяких правил вони не визнають і готові трудитися хоч цілу добу. Обійдеш так зо дві чи зо три компанії, і десь тебе наймуть.

Я. Між "Камелією" і наймом коло воріт є якийсь зв'язок?

Т о я м а {трохи розгублено). Я тепер повернувся у свою стару компанію і з "Камелією" порвав, але... не хочеться про це говорити... декому, мабуть, вона помогла... я не збираюся зраджувати нашого брата шофера.

Я. Я тільки хочу натрапити на слід Немуро-сана, от і все. Отже, "Камелія" була приватною посередницькою конторою для водіїв-тимчасовиків?

Т о я м а. Атож, була. Вона відчиняється вдосвіта, і кава в ній міцна, тож природно, що водії знайшли собі там притулок. Мабуть, тому й господар організував посередницьку контору.

Я. Ви тут згадували, що тимчасовикам найголовніше — загребти грошенята. А скажіть-но, чим вони відрізняються від постійних?

Т о я м а. Тимчасова робота не забезпечує водієві гарантованої платні, страхування, грошової допомоги при виході на пенсію, але зате дає два проценти денної виручки. Попрацює він днів десять на місяць — і в його кишені сорок-п'ятде-сят тисяч ієн. Такий професійний перелітний птах,— звісно, якщо він почувається своїм на кінних і велосипедних перегонах та інших урочистостях,— на великі свята, днів за три може заробити до сотні тисяч ієн.

Я. Чудова робота.

Т о я м а. Молодому й нежонатому, що любить пошикувати, безтурботнішого життя не знайти. Та от коли захворієш або заберуть у тебе права водія — трагедія. Якщо ж не думати про завтрашній день, тоді ввесь світ — твій.

Я. І багато таких водіїв вчащає до "Камелії"?

Т о я м а. Ні, небагато. В Токіо є приблизно вісімдесят тисяч водіїв таксі. І коли з тих вісімдесяти тисяч у "Камелії" збирається двадцять-тридцять, то це дуже мало. А крім того, процентів шістдесят із них — люди випадкові, як от я. Та хоч би яким безтурботним було таке життя, воно людині остогидне. Безтурботність водія, що думає тільки, як заробити, поступово змінюється меланхолією. Він якнайкраще одягається, має у що взутися, в нього імпортний годинник, але завжди чимось роздратований і швидко встряє в бійку. За якихось п'ять років такий перелітний птах змінюється до невпізнання.

Я. Як ви думаєте, Немуро-сан знав про цю таємну діяльність "Камелії"?

Тояма. Здається, начебто я йому про це казав.

Я. Крім "Камелії", ще де-небудь є така контора?

Тояма. Звичайно, є. Бо майже двадцять процентів водіїв мають тимчасову роботу. Нещодавно в газеті була стаття про облаву на одну таку незаконну посередницьку контору.

Я. Нагляд за ними дуже суворий?

Тояма. Авжеж, суворий. Вони порушують закон про працевлаштування. Одне слово, поліція ставиться до них, як до звичайнісінької злодійської шайки.

Я. Мабуть, і "Камелія" мала зв'язки з якоюсь організацією?

Тояма. Не знаю. Чогось подібного я не помітив. А втім, мене це не цікавило.

Я. А чи не можна собі уявити, що Немуро-сан зараз користується послугами "Камелії" або іншої такої посередницької контори?

Тояма (трохи здивовано, задумавшись). Але ж Немуро-сан, здається, мав постійну роботу, був начальником відділу торговельної фірми. Ну, а якщо він допустився якогось промаху, тоді інша річ... Зрештою, серед водіїв таксі чимало різних диваків: шкільних учителів, торговців рибою, ченців, художників... Робота важкувата, зате стосунки з людьми простіші, ніж деінде. Вона підходить кожному, хто звик бути самотнім навіть у натовпі. Йому нема чого сподіватися від майбутнього, а доводиться цілий рік крутитися заради інших, впадаючи в розпач від думки: а що ж мене чекає? У давнину таких людей називали носіями паланкінів. Вони справжні носії паланкінів. Збоку здається, ніби вони, об'їздивши світ, знають у ньому всі входи й виходи, а насправді відлюдкуватішої професії не знайдеш. їм байдуже, якою вулицею їхати: центральною чи глухою, кого везти: багатого чи бідного, жінку чи чоловіка. Бо пасажир для них — це лише балакучий вантаж. Щодня проштовхуючись крізь юрбу, наче крізь піщану пустелю, де не видно живої душі, вони проймаються любов'ю до людини. Таке життя мені подобається, і якби хтось радив поміняти роботу, мовляв, вона перевтомлює, я не хотів би його й слухати. Однак, щоб поринути в той світ знову, потрібна сміливість. Коли в тебе вантажна машина, такий крутий поворот легко зробити, а от Немуро-сану було б важко на це зважитися, якби якась скрута не підштовхнула.

Я. Ну, а якщо все-таки пробратися за лаштунки "Камелії", то можна щось вивідати?

Тояма. Важке запитання. Під час екзамену на одержання посади у солідній фірмі з'ясовують подробиці біографії претендента, і це нікого особливо не дратує... Що ж до "Камелії"...

Я. Виникають клопоти?

Тояма. Там заведено не тільки не цікавитися біографіями один одного, але й імені не питати. Я. А якщо пояснити обставини?

Тояма. Коли дізнаються про обставини, то постараються вигородити товариша.

Я. Якби ви ще й досі мали стосунки з "Камелією" і вас попросили подати про неї відомості, то ви б теж відмовилися?

Тояма (після хвилини роздуму). Чому люди вважають, що мають право переслідувати?.. Адже той чоловік, здається, не вчинив злочину... Я ніяк не доберу, чому вони вважають само собою зрозумілим, що мають право ловити людину, яка втекла з власної волі?

Я. Але ж покинута сторона на тій самій"підставі може стверджувати, що втеча незаконна.

Тояма. Втеча — не право, а воля.

Я. Мабуть,'і переслідування — теж воля.

Тояма. У такому, разі, я стану осторонь, не хочу бути нікому ні ворогом, ні союзником.

— Яке синє! — звівши погляд до неба, в захваті вигукнув підліток-школяр. Його товариш, з подиву роззявивши рота й примруживши очі, зітхнув.

— Страшенно синє!

В міру того, як небо синішало, вітер дужчав, і хлопці, змушені чекати, поки підніметься шлагбаум, притискаючи портфелями поли пальт і вчепившись руками за козирки кашкетів, зігнулися в дугу. Відразу за переїздом ліворуч — станція приміської електрички. До виходу на перон, де стоїть контролер, ведуть чотири бетонні сходинки. Поряд зі сходинками газетний кіоск, на прилавку розкладені газети й журнали, вкриті прозорою поліетиленовою плівкою, що поривається летіти, а тому кіоскерка, літня жінка у ватяному капюшоні, змушена з нею боротись і долонями, і ліктями, і навіть грудьми. Небо виблискує, іскриться, немов обсипане алюмінієвим порошком, з північного заходу на південний схід по ньому мчать невеликі, схожі на клапті вати, хмарки. Сонце справа, а тому тіні перетинають дорогу під прямим кутом.

Хмарки біжать по небу, а на землі кружляє безліч папірців. Аж не віриться, що їх стільки порозкидано на дорозі. Звісно, я ніколи не вважав, що вулиці чисті. Але тільки тепер побачив, як шматки паперу визначають краєвид. Той папір був колись білий, але на вітрі посірів, наче опале листя,— видно, довго лежав у купах пороху. Тепер ці папірці вилетіли на середину дороги й затанцювали на рейках. Пройде людина чи промчить автомобіль, і вони, немов граючись, почнуть кружляти по землі, але чомусь не злітають угору вище, ніж на два метри. їхню круговерть людина не може збагнути, а тому дивується, наче бачить вигравання рибок. Завдяки цьому знову усвідомлюєш, що повітря матеріальне. Щойно клаптики паперу повзли по землі, а ось уже прилипли до дверцят автомобіля і, впавши на землю, лягли під його колеса. Та як тільки машина проїхала, вони щезли — за мить перелетіли на другий бік вулиці й, немов собачки, лащаться до перехожих.

Разом із клаптями паперу вихор, звичайно, втягає в себе й пісок, і тоді перед очима виникає щось схоже на прозору тканину. Моя брудна автомашина мала б зливатися з оточенням, та відбувається протилежне — вона ще більше впадає в очі. Здається, що вирує не пилюка, а

скалочки сонця у вигляді порошинок. А тому смак і запах пилюки в цей лютневий день викликає спогад про весну. Сонячне проміння якесь золотисте. Щоб моя машина була непримітною, я навмисне не мив її півмісяця, а от сьогодні, як набиратиму бензину, не завадить її почистити.

Попереджувальний сигнал стихає, стрілка, що вказує напрям руху електропоїзда, гасне, і на широкому залізничному переїзді, де розходиться сила-силенна колій запасної станції експресів, піднімається шлагбаум. Крізь цей отвір, як пісок у піщаному годиннику, валом суне людський потік і, немов розсуваючи його, повзуть машини. Ще не встигла проїхати передня, як уже сигналить наступна. Наостанку проїжджаю і я.

Повертаю ліворуч у другий завулок. На щастя, навпроти останнього телеграфного стовпа залишилося трошки вільного місця. Його мало, але я таки втискаюся у проміжок. Виходжу з автомашини й бачу — збоку на корпусі великими ієрогліфами надряпано "дурень". Видно, зловмисник спішив, бо кінець слова невиразний, і лишився відбиток грубої рукавиці.

Йду на правий ріг головної вулиці, звідки щойно звернув... Надто сучасна, вся майже фіолетова вітрина... Тонкі залізні спиці підтримують у повітрі окремі частини манекенів — кисті, руки, тулуби, ноги,— на яких майстерно припасовано деталі одягу різного крою. На вітрині нема інших прикрас, але дзеркало на задньому плані збуджує уяву перехожих і створює враження, ніби там виставлено понад десять манекенів.

Ще років зо три тому таку вітрину ця вулиця не прийняла б... Усе на світі має свою лицьову і зворотну сторону. Так і ця типово приміська вулиця зі своїми бакалійними крамничками, що торгують лише дешевими товарами, і патінко, звідки линула музика старих пластинок, і брудно-сірим кінотеатриком, де крутили фільми із запізненням на три місяці, силкувалася надати собі вигляду центральної... Поступово, як місто напихає собі пащу й пересичує черево, мабуть, пересувається і

межа, що відділяє його лицьову й зворотну сторону, тож і тут ознаки центральних кварталів природно вписуються у краєвид. Справді, на тому боці будується величезний універсам з підземною автостоянкою. Чим це викликано — розрахунками на добру перспективу чи удачею,— ніхто не може сказати. В усякому разі, я здаюся. "Ательє європейського одягу "Пікколо" К

На кронштейні, схожому на флейту, почеплено грубу молочно-білу пластмасову вивіску, до неї прикріплено тонкі алюмінієві ієрогліфи, наче написані нашвидкуруч солом'яним пензликом. Навіть я мусив визнати, що подібний задум не лише вигадливий, але й самовпевнений. Пікколо — так, здається, прозивали мою дружину в школі. Думаю, що це робилося не зі злості, але не впевнений, що тільки із приязні. Однак дружина сприйняла це прізвисько, як пестливе ім'я, і навіть сама згодом залюбки так себе називала. Може, й справді в ній щось нагадувало пікколо. І мене колись приваблювала така її вдача. Я ще й тепер вважаю, що в неї більше чеснот, ніж вад.

Двері обік вітрини зроблені з чорної пластмаси. В них відбивається огорожа будівельного майданчика по той бік вулиці і моя постать — розкошлана вітром, занедбана чуприна, сутулі плечі схудлої людини, яка ніби щойно оклигала від хвороби, людини невпевненої, котра не когось розшукує, а сама тікає від погоні... Однак тепер уже не годиться пригладжувати волосся... Бо звідси двері — як дзеркало, а зсередини — прозорі...

Прочиняю двері плечем і боком протискуюся в ательє. Приємне тепло лоскоче ніздрі, я мимоволі чхаю. Приміщення виповнене не просто теплом, а особливою атмосферою: парою від праски, що сочиться із майстерні, змішаною із

1 Пікколо (іт.) — малий; мала флейта.

запахом одеколону, фарби та крохмалю. Ліворуч на поличках — зразки тканин, журнали мод, готові вироби. У заскленій вітрині — ґудзики, шматки хутра та інший галантерейний дріб'язок. Праворуч — два крісла з бильцями кольору слонової кістки й канапа, а між ними круглий стіл з дошкою під мармур, на тонких металевих ніжках. І стіни, і стеля затягнуті грубою тканиною, на якій по яскраво-жовтому тлі розкидані шоколадні квіти, з цього ж матеріалу й портьєра перед комірчиною для примірки, хоча все крикливе, але водночас вишукане і чудово гармонує з простотою світильників, скляних прямокутників у вузьких рамках.

Стоячи спиною до портьєри й спершись на крісло, дружина зустрічає мене начебто грайливим поглядом. У такі хвилини найбільше заздриш людям, що носять окуляри. Окуляри пітніють, і коли їх протирати, то можна вигадати час. Я ж їх не ношу, а тому мовчки, із застиглим обличчям, сідаю на край канапи/ якомога ближче до проходу. Пружини заскрипіли, і я раптом глибоко провалююсь.

— Пружини поламаєш. Доведеться лагодити,— сміється дружина й, сідаючи в найдальше від мене крісло, кладе ногу на ногу. Коліна, що виглядають з-під короткої спіднички, здаються повнішими, ніж минулого разу. Відчувши на собі мій погляд, дружина ляскає по них долонями — так, наче вбиває комара, і скоромовкою проказує:

— Добре, що пішла мода вкорочувати спіднички. Коли тканини дешевшають, брати за пошиття дорожче не випадає, правда? Та от коли носять то довге, то коротке, щоразу доводиться шити щось нове...

— Кажуть, коли спіднички коротшають, буде війна. Як ти думаєш?

— Все має свій цикл.

— Мабуть.

— Сьогодні знову маєш до мене якусь справу?

— Хотів запитати одну річ... Зараз можна?.. Портьєра ззаду нас колихнулась, і виглянула дівчина-

помічниця. "Добрий день. Що подати: чаю, як звичайно, чи кави?" Красунею її не назвеш, але обличчя привабливе, мов у дитини... В дружини зграбна фігурка, якій будь-яка сукня личить, а тому вона вдягається строго, стримано, а от дівчині шиє нове, модне. Очевидно, взято до уваги і психологічний ефект впливу на замовників. Бо якщо власниця ательє одягатиметься крикливо, то неприємно їх вразить — і навпаки, якщо занадто просто — то клієнти не повірять у її майстерність і добрий смак. І так і так погано. А от удвох вони досягають бажаних наслідків. Дівчина вистромила тільки голову й через жінчине плече зосереджено розглядає мене. Погляд відкритий, невинний, як у пташеняти, що от-от заспіває. Мабуть, тому, що я доводжуся чоловіком її господині, який живе окремо від дружини,— навіщо стримувати свою цікавість? Здається, ніби дівчина за портьєрою зовсім гола. А проте її кокетування — це не кокетування перед чоловіком. Коли дружина вперше привела цю дівчину, я подумав: а чи не має моя дружина порочних нахилів? А може, ця дівчина і на стіл, і на стіну дивиться так само палко?

— Щось складне?

— Все залежить від того, як сприймати.

— Ти б хоч заздалегідь подзвонив.

— Я хотів дістати непідготовану відповідь. Бо наперед підготованих я вже наслухався.

Дівчина скривила губки, похитала головою і, ще раз кокетливо зиркнувши на мене, зникла за портьєрою.

— Клопіт з нею, та й годі...— майже шепоче дружина і, мабуть, підозрюючи, що дівчина підслуховує розмову, по-змовницькому, голосно сміється: — Ніжна, правда? А яка вона чарівна в коханні!

— І ти досвідчена. А все-таки відкрий справжню причину, чому ми мусили розлучитися?

— Ти прийшов, щоб запитати мене про це? — Вона дивиться на мене вражено.— Серед білого дня, в ательє...

— Я хочу, щоб ти відразу, не довго роздумуючи, сказала.

— Просто мені здалося, ніби я зрозуміла, про що ти мрієш, і погодилася на розлучення. І хоч би скільки разів ти перекладав вину на мене...

— Ти хочеш сказати, що вгадала мої думки?

— Звичайно.

— Я справді був категорично проти відкриття цього ательє,— тому ми й розійшлися.

— І тепер теж?

— Визнаю свою поразку.

— Ну, справа не в поразці чи перемозі...

— Мене часто питають, чому я став приватним детективом. Як ти гадаєш, що я відповідаю?

— В усякому разі, правди не кажеш.

— А ти послухай. Мовляв, моя дружина найняла приватного детектива стежити за мною. Однак той детектив перекинувся на мій бік, а за це захотів хабара. В мене були гріхи — це факт, та коли твоїм довір'ям так граються, треба бути останнім дурнем, щоб усім догоджати...

— Навіть коли ти щось вигадуєш, обов'язково хочеш кинути на мене тінь.

Усміх на жінчиному обличчі поволі гасне. Смуток огортає всю її постать.

— Я не кидаю на тебе тіні. Я просто глузую з детектива.

— Навіщо ж тоді так говорити?

— А як у тебе з тим архітектором?

— Моя помилка в тому, що я мимоволі ранила твоє самолюбство. Але ж і в тебе є слабості. Ти дужче, ніж звичайні люди, ревнуєш.

— Ревную? І не думав...

— Пробач. Мені не треба було цього казати. Але й ти винен, ти мене змусив. Ми завжди отак крутимось. І не можемо зрозуміти, в чому причина того, що сталось... І все одно безперестанку сперечаємось...

— Може, краще не подавати на розлучення?

— Та, здається, ти вже один раз цього просив.

— Бо тоді я був категорично проти відкриття ательє.

— А тепер уже змирився чи ні?

— Змирився, бо ти знехтувала моїми запереченнями і зробила все по-своєму. Я не збираюсь тобі особливо дорікати. З успіху справи видно, що ти мала рацію, а я помилявся — це незаперечний факт... Ревнощі?.. Ні, тут щось інше... схоже, але все-таки інше... Питання ось у чому: чого це тільки я помиляюсь, а ти ніколи?..

— Мені важко з тобою розмовляти, коли ти вдаєш із себе жертву.

— Але ж ти сама мусиш визнати, що мені нема сенсу тут жити.

— Гаразд, а якби...— дружина витягує ноги й, нахилившись уперед, обхоплює руками коліна,— якби все було навпаки, що тоді? Припустімо, твоє діло, проти якого я заперечувала, виявилось успішним. І якби з цієї причини я завела розмову про розлучення, що тоді?

— Напевне, мені було б важко тебе зрозуміти.

— Ти страшний егоїст.

— Краще б тобі було важко мене зрозуміти.

— Мені справді важко.

— Але ж ти щойно сказала, що тобі все зрозуміло.

— Просто я хизувалась.

— Он воно що... Виходить, що лише мене закрутило щось непоясненне?

Раптом дружина підводиться і сплескує руками. її очі, що вп'ялись у мене, блищать.

— Я збагнула! Ти покинув свій дім, утік.

— Утік?

Що ж тут дивного? Я знаю і без неї, що мав такий намір. Тож недоречно зараз прикидатися, буцімто це для мене якесь відкриття. Тільки-но я подумав, що її твердження цілком природне, як мене охопила дивна розгубленість. Я раптом відчув болюче приниження, наче мені в обличчя шпурнули недокурки з попільнички... Може, тому що мені здалося, нібито в і н, розшукуваний чоловік, злився зі своєю тінню. Сонце, стаючи щораз яскравішим, надало чорним дверям знадвору зеленого відтінку, а моя тінь, пролягаючи вздовж канапи, вмостилася на кріслі, що стоїть у другому її кінці. Голову відрізано, її не видно.

— Так, я вважаю, що ти втік.

Дружина задоволено киває і пильно дивиться на мене. Наче хоче сказати, що все владнається, як тільки я з нею погоджуся.

— Від кого? Від тебе?

— Ні, не від мене.— Вона рішуче захитала головою.— Від життя... від небезпеки, що можеш зірватися з линви, від боротьби за рятувальний пояс, від безупинної конкуренції... Так чи ні?.. Одне слово, я лише привід...

Різкий, ніби від цвяха, біль у лівому оці вибухнув білими іскрами. Напевне, дає себе знати поламаний кутній зуб. Поки запалення не перейшло на щелепу, треба обов'язково звернутися до лікаря.

— А хіба в житті приватного детектива не доводиться хитрувати, змагатися?

— Реклама змагається на найлюдніших центральних вулицях, а приватний детектив, професійний підглядач,— у провулках. І тут, і там іде виснажлива боротьба, але зміст її різний. Характерно, що ти покинув роботу в фірмі того ж дня, коли пішов з дому... І це найважливіше... Адже одне з двох було в чомусь кращим, і ти міг з ним миритися... Ну, а якщо винне не суперництво?.. Як ти гадаєш?.. Ти вважав, що оскільки ти проти ательє, то навіть якби тобі дозволили тут жити, ти все одно не розв'язав би своїх проблем... То було б життя, проблеми якого можна розв'язати лише завдяки перемозі у фірмі...

— Невже я був таким марнославним?

— Щось у тебе болить?

— Зуб зламався.

— Нічого страшного.— Дружина розкрила на грудях брошку, схожу на коробочку, в якій лежали три білі таблетки.— Це мдя аптечка... Останнім часом у мене знову страшно болить голова...

Ніби тільки цього й очікуючи, з-за портьєри, задкуючи, показалася дівчина. Коричнева спідничка так щільно облягала її тіло, що здавалося, ніби шви от-от розійдуться... Ажурні, лискучі, мов перли, панчохи... Прямокутний, як у військових, комір... Великі грайливі очі... Перламутрові ґудзики на манжетах рукавів... І, нарешті, наповнені по вінця чашки кави. Повернувшись злегка на підборах теж коричневих туфель, вона кинула на мене очима і неквапно, плавно попрямувала до мене. М'язи на її стегнах проглядали так виразно, що здавалось, наче я торкаюсь їх рукою. Я мимоволі захопився майстерністю, з якою дружина скроїла це плаття.

— Може, краще води подати?

— Не треба, вже, здається, біль затих.

За мить болю наче й не було. Дівчина, прикусивши нижню губу, напружено посміхається, але тоді, коли ставить чашки на стіл, здригається і розхлюпує каву. Голосно засміявшись, вона сідає в крісло якраз передо мною. Мабуть, невинність, що допомагає продати свій товар,— це теж мистецтво. Ніби шукаючи у неї підтримки, дружина каже:

— В його кімнаті чисто прибрано, щоб він міг повернутися будь-коли, правда?

Дівчина, безсоромно заглядаючи мені в очі, радісно шепоче:

— Як цікаво... мужчина...

Та все одно я вирішую, що мені нема чого сюди повертатися.

То немов біліє, то немов чорніє — залежно від того, що собі уявляю — висушене сонцем полотно швидкісної автостради... Автомашина мчить із швидкістю дев'яносто кілометрів на годину, на десять кілометрів більшою за дозволену... Мотор деренчить так, немов між лопасті електричного вентилятора встромлено дротину, шини ляскотять, ніби хтось одриває пластир від рани... Все моє тіло просякло шумом, але я нічого не чую, мовби довкола цілковита тиша... В очах відбивається тільки бетонна дорога, що впирається в небо... Ні, це не дорога, а швидкоплинна смужка часу... Я нічого не бачу, тільки відчуваю, як біжить час...

Зовсім не віриться, що десь попереду доведеться платити за проїзд... Не віриться, то й не треба... Ніяк не збагну, чому, власне, я мчу зараз цією дорогою... Вже давно минула та година, коли я мав зайти до

контори й зустрітися з шефом... Розмови з клієнткою я теж уникаю... Хіба звідси, де мені не слід бути, можна кудись добратися?.. Порожній час... Безцільно згаяний... Яке марнотратство!.. Натискую щосили на акселератора... Стрілка спідометра повзе й зупиняється на цифрі дев'яносто шість... Вітер починає виривати з рук кермо... Від напруження я майже перетворився в точку... Здається, наче одного дня, якого немає в календарі, я прокинувся в місці, не позначеному ні на якій карті... Якщо цей надмір відчуттів хочете називати втечею, називайте,— мені байдуже... І пірати, що, розпустивши вітрила, випливали в невідомий океан, і розбійники, ховаючись від погоні в безлюдній пустелі, лісах або міських нетрях — всі вони хоч раз десь оберталися на точку... Я — ніхто, і мені не треба співчувати... Бо це так само нерозумно, як людині, що вмирає в пустелі зі спраги, плакати над утопленником...

Однак, якщо порожній час — це пробудження, то йому на перешкоді відразу стало продовження сну. Будка оплати за проїзд автострадою. Коротке штучне пробудження, і знову довгий сон. Незабаром повертаю назад, до міста. Та чомусь тепер у мене нема того запалу, як перед тим. Може, тому, що мене перегнав червоний спортивний автомобіль, залишивши після себе приглушений свист? Скоріше, мабуть, свідомість того, що повертаюся назад, безнадія, що нічого іншого не залишається, забрали в мене всі сили, і я став схожим на гумовий м'яч, з якого випустили повітря. А може, внаслідок того, що зараз я їду спиною до сонця? Цього разу не дорозі, а небу нема кінця-краю. Синява прослалася по ньому накрохмаленим полотном і тільки де-не-де пливуть хмарки. Ген передо мною на обрії — мабуть, завдяки законам перспективи — скупчуються хмари й небо чорніє. Під тією небесною тінню простяглися вулиці. Ще півгодини тому я не мав наміру до них повертатися, а ось зараз їхні велетенські, вкриті струпами ручиська простягаються мені назустріч. Пірат, що розбив судно об морські рифи, навернений грішник... Невже це тільки міраж?.. Ні, не може цього бути... Адже немає доказів, що покинуті вулиці й вулиці, до яких я повернувся, ті самі... Зміщення, видно, малесеньке, на один мікрон, і, мабуть, тому його важко збагнути... Та навіть між тим, є той мікрон чи ні,— величезна різниця... Якщо раз на тиждень покидати місто й виїжджати на платну

автостраду, то за місяць набереться чотири мікрони... за рік — сорок вісім мікронів... а якщо прожити ще тридцять років — тисяча чотириста сорок мікронів, тобто приблизно півтора міліметра... Такого числа можна не побоюватися, бо навіть гора Фудзі руйнується набагато швидше.

Брудна пляма неба поволі розпухає, піднімається вгору й витискає синяву. Знову занив кутній зуб... Чому я повинен завжди виправдовуватися?.. Щоб довести свою правоту у ставленні до дружини?.. Щоб пояснити клієнтці свою непричетність до смерті її брата?,. Чи, може, щоб переконати шефа у своєму небажанні залізати в цю історію глибше, ніж потрібно?.. "Досвідчений мисливець не бігає довго за здобиччю,— він ставить себе на її місце, шукає для неї порятунку, сам себе переслідує і заганяє у глухий кут" (із "Спогадів про одну кримінальну справу")... Авжеж, правдоподібно, але чи правильно?.. А що, як у глибині душі я мав намір змагатися з н и м?.. Змагатися з н и м?.. Так, перед ним, що втік і вдруге не повернувся, я мушу виправдати свою нерішучість, адже я не тікаю і не повертаюся...

Можливо. Здається, з таким твердженням я погодився б. Як-не-як, а мені тепер краще, ніж тоді, коли, приголомшений смертю брата клієнтки, я забув про найважливіше — про нього. Я начебто його десь уже бачив. Серед плетива вулиць зяє чорна яма... Його тінь... Мені уявляється, що все місто в таких страшних ямах... Однак та тінь належить не лише йому, а безлічі таких, як він, що живуть у мені, в ній, у н ь о м у...

Видно, в моєму душевному стані заходять великі зміни...

Під'їжджаю до зупинки, біля якої стоїть телефон-автомат. У ту мить, коли я вийшов з машини, сонце затяглося хмарами. Але в телефонній будці повітря теплувате, із запахом плісняви — видно, рідко хто нею користується.

— Вибачте, що так пізно подзвонив.

— Нічого, так навіть краще. За той час я всі сльози виплакала.

Ніби заіржавілий, жінчин голос зовсім не змінився і, як завжди, був спокійнісінький, але чому — завдяки тому, що минув час, чи завдяки пиву?

— Мабуть, своїм запізненням ви поставите всіх у прикре становище?

— Ну, та хіба справа у мені? Звичайно, витрати взяли на себе товариші. Вони — як близькі родичі... А траурну одежу я позичила...

— Вона вам до лиця. Якось незручно казати, але чорне вам пасує.

Крутий схил, що розтинає у південному напрямі житловий масив, розташований на пагорбі... Довгі кам'яні сходи... По обидва боки бамбукові зарості... Жінка спускається сходами, переді мною різко окреслена лінія її потилиці...

— Ви не розпитували, за яких обставин і з якої причини сталося таке з вашим братом?

— Мені не віриться, що це з ним сталося. Зрештою, я нічого не знала про його справи.

— Очевидно, біда трапилась учора ввечері, коли ми з ним розійшлись. І я почуваюся винним.

— Але мені ніхто не казав, що ви були разом.

— Холоднішає, правда? Знову захмарилось...

Бамбукові зарості змінюються цвинтарем... відразу праворуч, де кінчаються сходи, невеликий старенький храм, на якому тільки

черепиця блищить урочисто й нарядно. Місто зовсім змінилось і парафіян поменшало, тож, очевидно, єдине джерело утримання храму — похоронні відправи. Всюди таке запустіння, що навіть стовпи воріт, поточені термітами, прив'язані до підпорок мотуззям. Хоча, здавалося б, із зростанням кількості населення мало б збільшуватися число похоронів. Мабуть, храм занедбаний тому, що настоятель безгосподарний, або це просто хитра політика, щоб уникнути високих податків.

За воротами, на деякій відстані,— чорно-біле шатро. Від столу розпорядника, що гріє охололі руки над маленькою жаровнею, аж до шатра обабіч доріжки на однаковій віддалі, як телеграфні стовпи, стоять зовсім молоді хлопчаки і кожен з них кланяється, ніби механГчна лялька, коли проходимо повз нього. Ледь-ледь розведені ступні, притиснуті до стегон руки — ця надто церемонна постава здавалася похмурою, а ще більше кумедною. До нашої контори теж заходять люди, що звикли кланятись, але такого старовинного етикету, ясна річ, там не побачите.

Всередині шатра урочиста тиша. Запах кадильних паличок нагадує про смерть, гнітить душу. Священик тихим голосом поволі читає сутру. На чотирьох вінках напис великими ієрогліфами: "Спілка синів Ямато" '. Загалом похорон недорогий, за другим розрядом.

Ліворуч і праворуч у головній частині храму дощане підвищення для присутніх. Багато дзабутонів вільні, тільки на правому почесному місці перед електричною пічкою куняє літній чоловік, очевидно, з керівництва. Ліворуч сидять знудьговані четверо чи п'ятеро чоловіків у чорному.

Один із них, помітивши нас, притьмом спустився боковими сходами. Худий, цибатий, з роздвоєним гострим підборіддям. За ним поспішає другий. Його шия майже вгрузла в плечі, на очах чорні, з грубими скельцями, окуляри. Невпевнено, боязливою ходою йде за нами. Здається, ніби в нього ноги затерпли, та ні, мабуть, він п'яний. Я начебто

десь уже бачив ці чорні окуляри. Авжеж, він схожий на одного з тієї трійці, що

Ямато — стародавня назва Японії.

вчора ввечері стояла коло вогню на березі річки. Кривоногий, з плескатим обличчям і довгим волоссям, що кучерявиться на скронях. Пластир на лобі та розбитий ніс — усе це, мабуть, сліди тої несамовитої бійки.

— Ласкаво просимо.— "Гостре підборіддя" низько кланяється жінці. — Тільки вибачте, що заступник шефа і старші груп через невідкладну справу мусили піти ще до вашого приходу. Просили передати вам найщиріше співчуття. А втім,— співрозмовник краєчком ока зиркнув на чоловіка, що дрімав на почесному місці, потім зміряв поглядом мене з ніг до голови й додав: — Та не турбуйтеся, всі клопоти взяв на себе секретар.

Клієнтка відрекомендувала мене "гострому підборіддю".

— Я вам недавно про нього казала... Я б хотіла, щоб він побачився із старостою братової групи...

Зненацька хтось поплескав мене по плечу.

— Живі-здорові, от добре... А я хіба не казав?.. Бачите, сталося так, як я передбачав...

Що це за мармиза в сірому? Знайомий голос... А чи не господар мікроавтобуса?.. Якби не голос, я б його не впізнав... Обрезкле обличчя поголене, на шиї краватка — ніхто й не подумав би, що це той самий чоловік, який учора на березі річки варив локшину. Я теж чомусь піднімаю руку і, відповідаючи на його привітання, розтягаю губи, ніби

всміхаюсь. За одну мить між нами виникає мовчазна угода виступати спільним фронтом, якщо на нас впаде якась підозра.

Наслідки тієї угоди виявляються відразу в ставленні до мене "гострого підборіддя". Настороженість до мене спадає з нього, як приліплені штучні вуса.

— Староста, певне, там... зараз його покличу,— каже він і зникає в шатрі. А от чоловік у чорних окулярах, що стоїть на крок позаду, злегка розставивши ноги, ніяк не може приховати ворожості до мене навіть за скельцями. Напевне, затаїв гнів за те, що вчора під час утечі я не підібрав його, коли він чіплявся за мого автомобіля. Губи під його смішним, намащеним маззю носом нервово посіпуються,— він ледве стримується. Щоб не загаятись собі на біду, нагадую клієнтці:

— То, може, підемо вклонитися його останкам?

— Я вже це зробила.

її голос звучить так, ніби йдеться про щось буденне. Власне, як уживається в її душі намагання, про що б тільки починав я мову, відразу ж витягати на світ свого брата і виявляти байдужість до його смерті? Ясна річ, похорон — не весілля, він не приносить ні задоволення, ні радості. В той же час це зручна процедура для того, щоб забити цвяхами пам'ять про небіжчика та заспокоїти живих. Невже її байдужість до похорону означає і давню байдужість до покійного? А може, це той випадок, коли любов не визнає різниці між життям і смертю? В душу закрадається якесь зловісне передчуття.

Сходинки з грубих дощок... Скидаю внизу черевики і перевзуваюся в капці... Піднімаюсь на п'ять сходинок і опиняюся прямо під вівтарем... Грубий, червоний, обшитий золотими нитками дзабутон... Неприваблива, з білого дерева курильниця... Ставши навколішки, я раптом помітив, що забув зняти рукавиці, і поспішно зриваю їх...

Переживаючи, що зімнуться штани, запалюю кадильну паличку і лише тоді вперше глянув на його фотографію, що висіла передо мною. Подумки шепочу: "Ось які справи, ну що ж..." Ніби очікуючи, поки я.встану, священик перестає читати сутру й зникає у глибині храму. Троє чоловіків на дзабутонах заворушились і запалили цигарки. Підстаркуватий чоловік на почесному місці, якого назвали управителем, у цю мить прокинувся з дрімоти й, шморгнувши носом, узявся швидко крутити долонями над електричною пічкою так, наче смажив рисові коржі.

"Гостре підборіддя" з'явився біля проходу, де зник священик, і подав мені знак рукою. Клієнтка заговорилася біля поруччя дощаного помосту з господарем мікроавтобуса. Власне, говорить лише він, а вона то опускає, то підкочує рукави незвичного для неї траурного одягу й хтозна, прислу-

хається до його слів чи ні. Небо знову в молочно-білих, без просвіту, хмарах... Але вітер, здається, ущух...

Мене провели у вузеньку, встелену матами, кімнатку поряд з вівтарем, очевидно, для гостей. Синє полум'я старомодної гасової пічки відразу огортає моє обличчя теплом. Недалеко від дверей, поклавши руки на коліна й низько схиливши голову, мене чекав хлопець. "Гостре підборіддя", ловлячи мій погляд, запитує:

— Можна йти?

Я кивнув головою, і він, знизавши плечима, виходить з кімнати. Мене познайомили з цим парубчаком, якого тут називали старостою, так несподівано, що я навіть не знав, з чого почати, і мені було байдуже, буде присутнім "гостре підборіддя" чи ні. Ми опинилися по обидва боки невеличкого, подекуди облупленого чорно-золотистого столика. Якось не годиться називати цього юнака з тонкою шиєю старостою групи (мабуть, він старший над хлопчаками, що стоять у почесній варті). Як

тільки я сів, хлопець підвів голову. Його обличчя виявилося зовсім таким, яким я собі його уявляв, судячи з тонкої шиї: гладенька молоденька шкіра, чи то чоловіча, ти то жіноча лінія підборіддя, майже дівочі (якби не сліди рідких вусів) губи, непоганої форми ніс. Щоправда, очі дивовижно-темні, люті, наче готові спалахнути, як нафта. Однак його слабкі м'язи... Мабуть,їх не досить, щоб залякати і тримати в покорі тих хлопчаків. А може, це лисиця, що вдає з себе грізного тигра? Коли так, то внаслідок смерті брата клієнтки його становище круто змінилося, і хлопчаки можуть зігнати на ньому свою давню злість, отож зараз найкраща нагода про все розпитати. Однак навіть із слабкими м'язами він може перемогти будь-кого, якщо вміє, мов божевільний, відчайдушно орудувати холодною зброєю. В спорті, змаганні, двобої потрібна не лише сила. Бо навіть тигрові важко рівнятися з голодним здичавілим псом.

Та все ж, яка мета у клієнтки? Що спонукало її познайомити мене з цим хлопцем? І чого так несподівано? Не вірю, щоб вона не мала часу заздалегідь мене попередити. В нього такий самий, як у клієнтчиного брата, значок із блискавкою. Мабуть, це емблема "Спілки синів Ямато". Якщо цей хлопець — староста, то хлопчаки перед храмом — особиста гвардія небіжчика... Але стривайте!.. Значок у того хлопця такий, як у клієнтчиного брата, а в "гострого підборіддя" — іншого кольору... В брата голубий, а в "гострого підборіддя" — рожевий... Брат старший, отже, колір не вказує на вік, а на приналежність до певної групи. Може, братова група в "Спілці синів Ямато" має певну самостійність? Чого ж хоче жінка?

Може, вже тут їй спало щось на думку? А може, до останньої хвилини щось заважало їй познайомити мене з хлопцем? А чи не вирішила вона якось скористатися моєю непідготовленістю до цієї зустрічі?

— Старостою може бути кожен?

— Ні.

Його незворушний, діловий тон, звичайно, вдаваний. На обличчі ніякого виразу — здається, він вигладив праскою всі найменші зморщечки почуттів, щоб урівноважити в собі абсолютну покору й абсолютну непіддатливість. З таким партнером не впораєшся, якщо стоятимеш зовні клітки. Нічого не залишається, як ризикнути: залізши в клітку, вкусити його або бути покусаним. Але для цього зараз нема часу...

— Мабуть, тяжко й вам — так раптово загинув старший групи...

— Тяжко.

— Тепер ви самі будете керувати? Чи, може, призначать нового зі сторони?

— Очевидно, розпустять.

— Чому?

— Шеф нашої спілки мав клопіт із старшим нашої групи... Бо підлітків легко вислідити... Чи то втікачів з дому, чи із шайки, яка з них кров висмоктує... А як натраплять на їхній слід, то з рук уже не випустять — морока, та й годі...

Підлітки-втікачі... Серце в мене тьохнуло... Якщо клієнтчин брат був старшим групи підлітків-утікачів, то, природно, і про його втечу мав зовсім іншу думку, ніж я. А вона знала про це? Мабуть, знала, а тому й вирішила познайомити мене з цим хлопцем.

— Я від імені усіх прочитав надмогильне слово.— Ніби силкуючись вирватись із задушливої атмосфери, він безперестанку ворушиться, та раптом зухвало додає: — Всі плакали. Бо наш старший був людяний... І хоч були облави, ні один з нас його не виказав. А зараз ніхто не хоче повертатися додому... Але керівництво спілки цього не розуміє... Ми всі

його дуже любили... Просто були в нього закохані... От побачите, так просто це не минеться...

— Але ж злочинця поліція мала б спіймати.

— Не кажіть дурниць! Старшого нашої групи вбили з пістолета. Він став жертвою. Хіба у робітників був пістолет?

— Когось підозрюєте?

— Та як вам сказати...

— Шеф не згоден?

— Може, тому й погрожує, що розпустить.

— Заробіток у вас буде?

— Буде. Наші клієнти — грошовиті люди... Та й наші хлопці гарні...

Здається, я нарешті починаю розуміти, чим займається вся ця компанія. Та от не збагну, чому там, на березі річки, не було нікого з них... Клієнти... Гарні хлопці... Стає зрозуміло... Хлопці, що торгують собою... Отже, клієнтчин брат ловив клієнтуру... Якщо орудувати спритно, закон можна легко обійти... Та не кожен на це здатен... Коли не будеш з підопічними в одній клітці, ролі доглядача не виконаєш... Для успіху треба, щоб вигода йшла в парі з природними нахилами. Роздумуючи, я начебто збагнув, чому похорон справив на мене таке гнітюче враження. Мабуть, ніхто не знає, що робити з цією групою. Ось тому, залишивши тут управителя, керівництво спілки швиденько забралося звідси. Самою вигодою цих розлючених звірів не вдасться перевести в іншу клітку. Якщо ті хлопчаки тебе не люблять, а ти — їх...

— Кожний з вас прикріплений до певного закладу?

— Та що ви! — Його очі недовірливо звузилися.— З такими не маємо нічого спільного. Та вам не зрозуміти... Не зрозуміти... Бо до цього у вас душа не лежить... Усі члени нашого клубу — шановані клієнти... Я вам подобаюсь?.. Як дивитесь на мене, серце тьохкає?

— Так, ви вродливі.

— Ну, а моїх побоїв вам хочеться? А пити мою сечу? А лизати підошви моїх черевиків?

Ледве витримуючи його дивовижно твердий, нерухомий погляд, я відповів:

— Та ні, утримаюсь.

— Ну що ж. Тільки осоружні старигани з кишенями, напханими грошвою... Зрідка й актори телебачення...

— Хочу запитати одну річ... Мабуть, знаєте... Останнім часом старший вашої групи нічого не говорив про власника паливної бази?

— Власника паливної бази? Члена нашого клубу?

— Ну, якщо не чули, то нічого.

— Не люблю запитань. Тільки дзвін від них.

— Тоді ще одне, останнє... Де жив останнім часом ваш начальник?

— Він любив справедливість. А тому недовго жив на одному місці.

— Речі в нього були? Скажімо, валізка з найнеобхіднішим...

— Сорочкою, зубною щіткою покористується й викине. Були в нього й дорогі речі. Поносить їх і продасть нам за півціни.

— Та, мабуть, щось залишилося? Наприклад, щоденник із потрібними записами, якого із собою не носив...

— Ніколи не бачив.

— Не думайте, що я на щось претендую. Просто він обіцяв передати мені щоденника однієї людини... для вас з товаришами ця річ нічого не варта...

— Все наше — і постіль, і навіть брильянтин — належало і йому... Він не мав потреби носити щось із собою...

— Ви не могли б вибрати час і ще раз зі мною докладно поговорити?

— Це ні до чого.

— А ваша сім'я?

— Облиште! Всі простаки питають те ж саме.

— Що робив начальник, якщо хтось рвався додому?

— Той чоловік мав безпомильне око.. Тільки-но почне хтось вештатися на привокзальній площі — він його хап! Ніколи не схибить. І до того ж умів навчати. Відразу заняття починало подобатись.

— А що, як колись постарієте?

— Нічого не вдієш. Звісно, від старості нікуди дітись. А тим часом можна пошантажувати давніх клієнтів й обзавестися закусочною чи бензозаправною станцією.

— Ви від самого початку знали, що це за хлопчаки?

— Ага, та якби я про це тільки натякнула, ви з переляку дременули б. Не час було розповідати.

Втягуючи голову в плечі, жінка грайливо посміхається і торкається губами склянки з пивом. І знову кімната за жовтою шторою наповнюється жовтим світлом. Лише чорне траурне вбрання не гармонує з цим кольором — здається, що його вирізали з якогось іншого альбому.

— Я пробував добути той щоденник, та дарма. Чим більше я силкувався витягти з нього слово, тим міцніше він стискав губи...

— Який щоденник?

— Вашого чоловіка. Брат мав сьогодні принести його.

— Ага...

Вона байдуже сьорбає потрошку, мов кошеня, пиво, а мене душить вогонь у грудях і від роздратування перехоплює подих.

— Зовсім недавно я їхав швидкісною автострадою.

— Ну й що?

— І коли мчав, то думав: от було б чудово, якби міг їхати отак вічно. Тоді мені здавалося, що справді зможу. А от зараз, як пригадаю собі

тодішній настрій, відчуваю, наче мороз іде поза шкірою. Якби справдилося моє бажання... Якби я мчав і ніколи не міг доїхати до касової будки... Жінка підводить обличчя від склянки.

— Так-то воно так, але проїдете півдня — і бензин закінчиться.

Наші погляди якось дивно переплелися в повітрі. Здавалось, вона не розуміє ні моїх, ні своїх слів. І лише помітивши моє збентеження, похопилась і сказала:

— Дивно... Але ж мій чоловік теж, здається, часто користувався швидкісною автострадою... Випробовував на ній полагоджені машини. Казав, що ввечері, коли внизу стемніє, а на вершечках будинків горить червоне світло, від швидкої їзди на автомобілі крутиться голова.

— Мабуть, і я про це розповідав...

— Казав, що коли проїжджаєш по автостраді сотню, тисячу разів, починає здаватися, ніби кількість виходів з неї стає дедалі меншою, аж поки нарешті виявляється, що тебе в ній замкнуто...

— Коли мчиш, сама думка про зупинку неприємна. Хочеться, щоб той^стан ніколи не переривався. А коли автомашина зупиняється, то досить уявити собі, що ти міг би не зупинитися, і тебе проймає жах. Між швидкою їздою і думкою про неї страшенно велика різниця.

На жінчиних губах заграла легка усмішка. Навіть звичайний усміх був зараз недоречний, а тим паче навмисний, розрахований на те, щоб до мене підладитися. Опустивши очі, вона довела мене до розпачу, наче комівояжера, якому з надмірною чемністю показують на двері.

— Тож, мабуть, не варто приділяти тому щоденнику великої уваги,— веду далі за інерцією.— Зрештою, щоденник — це лише мрія про швидку їзду, а ваш чоловік справді поїхав.

— А-а, ви все про щоденник...

— А ви про що думали?

— Думала, буде розмова про чоловіка й жінку.

Вона кидає ці слова недбало, наче мандаринову шкурку, і знову опускає неуважний погляд у склянку.

— Про зміст щоденника ви що-небудь знаєте? — Я починаю дратуватись.— Чому ви такі байдужі до чоловікового щоденника? Не розумію, за кого ви побоюєтесь?

— Але ж, здається, брат не надавав йому особливого значення.

— Ви настільки йому довіряли?.. Більше, ніж собі?..

— І от врешті я залишилася зовсім самотня. Заплющивши очі, жінка ледь-ледь похитується і, здається,

що забула про моє існування. А десь глибоко в її серці, напевне, завиває вітер і шумлять хвилі.

— Ну що ж, робіть, як хочете. Я не уявляю собі, якої думки ви про брата. Але невже ви не знаєте, за яких обставин сталося нещастя?

— Так, так, я мушу вам це показати...

Вона виймає з великої білої прямокутної торбинки, що трохи не пасує до її траурного одягу, пакунок, загорнутий у газету, і кладе його на стіл. Незграбної форми, обшарпаний, він стукає об дерево — і відразу стає ясно, що в ньому щось важке.

— Що це таке?

— Чоловік, який недавно заговорив зі мною... пам'ятаєте, такий неголений...

— Ага, власник мікроавтобуса, що саме торгував тоді, коли стався той випадок на березі...

— Казав, що це пам'ятка про брата. Напіврозгорнутий газетний пакунок рветься,— і з нього

вистромлюється чорно-блискуча металічна трубка. Пістолет! Подумавши, що краще не залишати на ньому відбитки своїх пальців, я через газету хапаю за дуло й підтягую пістолет до себе. Із згортка на стіл покотилося щось подібне до маленького золотистого ґудзика. Той самий значок.

— Що це таке?

Вона зберігає цілковитий спокій, і я бентежусь. Що за жінка! Який світ їй здається звичайним?

— Ви не знаєте? Шестизарядний браунінг. Іграшковий.

— Іграшковий?

— Гляньте, дуло забите.

Я подивився — вона сказала правду. Та ні кольором, ні формою, ні вагою той пістолет зовсім не відрізнявся від справжнього. А надто холодом безживного, промащеного вигину над спусковим гачком. Психологічний ефект від нього напевне не менший, ніж від бойового.

— Той чоловік казав, що нібито брат тільки роздратував своїх ворогів цим пістолетом.

— Дивно... Він дременув раніше від мене... Що ж тоді міг бачити?

— Розповідав, що поставив автобус в безпечне місце й вернувся назад.

Ну що я мав на це відповісти? Адже я повинен був щось зробити — збігати до будівельної контори коло робітничих бараків чи звернутися до поліції. Та я лише накивав п'ятами. В мене не знайшлося хоч би стільки доброї волі, як у власника мікроавтобуса, і я залишив клієнтчиного брата на поталу.

— А я вже не повертався...

— Йому, здається, проламали голову каблуком.

— Дивно... А от староста групи щойно казав, що начебто застрелили.

— Не вірте тим хлопчиськам! Власна вигадка відразу обертається для них на правду. І поліція підтверджує, що його добили до смерті.

— У цьому вони схожі на вас.

— Невже?

— Поліція не питала вас про вашого чоловіка або про мене?

— Начебто ні...

— Зрештою, це не має особливого значення.— Розсердившись, що пістолет завів мене в оману, я навмисне залишаю на ньому відбитки

пальців.— Однак я сумніваюсь, чи братове заняття було таке ж невинне, як цей пістолет.

— Звичайно. Але цей пістолет раніше належав чоловікові.

— Чоловікові?.. Навіщо він йому здався?..

— Він його десь купив і похвалився братові, а той забрав у нього і насварився.

— Теж дивна історія. Якщо врахувати, чим займався брат, то він не мав права дорікати чоловікові за іграшковий пістолет. Усе мало б бути навпаки. А ви знаєте, що брат робив на тому березі, де вчора сталася трагедія?

— Загалом...

— Збирав плату і відкривав деякі заклади для робітників... У мікроавтобусах, розумієте?.. Якби там давали тільки пити й закусити — ще нічого... А то тримав жінок і спонукав їх до проституції...Ви про це знали?

— Так, загалом...

— Скажіть, які стосунки були між братом і вашим чоловіком? Я не уявляю собі, що їх можна вважати людьми з однаковою натурою. Як вас послухати, то виходить, що вам немає чого закинути братові...

— Здається, я розумію... Брат не міг допустити, щоб чоловік жартував таким чином... Напевно...

— Чому він його застерігав?.. Хіба мав на це право?..

— Право? Коли кажуть про право...— Жінка встромила палець у склянку й облизала з нього піну.— Який дивний збіг випадковостей!.. Якщо через той іграшковий пістолет вбили брата... то, виходить, ніби це зробив чоловік...

Здається, наче на її обличчі вживаються разом і цілковита байдужість, і готове от-от вирватися назовні напруження. Жінка з усієї сили стримує в собі відчайдушний зойк, і те її зусилля зненацька пронизує мені болем груди. Мабуть, настала моя черга розгубитися.

— Не перебільшуйте... це звичайна випадковість.

— Швидко викиньте його. Я ненавиджу, ненавиджу таку іграшку...

— Заберу собі. А значок?

— І його... можете викинути...

— О шостій я мушу з вами попрощатися...

— То, може, вип'єте ще склянку пива?

— Я краще переглянув би фотоальбом, якщо маєте.

— Фотоальбом?

— Ага, з родинними знімками...

— Маю... але вам буде нецікаво...

Підвівшися з крісла, жінка дістала з книжкової полиці позаду себе великий альбом у футлярі. На футлярі друкарським способом надруковано: "Зміст спогадів". Та коли я придивився, мені здалося, що

напис не надруковано, а приклеєно ієрогліфи, вирізані з якогось журналу.

— Дивний заголовок, правда?

— Властива йому вишуканість, от і все.

А чи справді це властива саме йому вишуканість?

— Його фотознімки теж, мабуть, вишукані?

— Хто його зна...

— Які фотознімки цікавили його останнім часом? — ризикнув я спитати, перегортаючи першу сторінку альбому.

— Ну... захоплювався кольоровими знімками і, здається, часто навідувався до фотолабораторії... Якось хвалився, що зумів сфотографувати на поверхні калюжі щось схоже на веселку.

Веселка?.. Отже, вона не здогадується про фотознімки натурниць... Але про це, мабуть, ще не слід говорити... На першій сторінці збляклий портрет старої жінки... Тлом служать наче намальовані море й скелі — з усього видно, що фотознімок зроблено в період Тайсьо

— Це моя свекруха, що живе в провінції зі своєю дочкою,— пояснює жінка, заглядаючи в альбом, а мої ніздрі лоскоче запах її волосся, що виблискує від світла знадвору.

На першій сторінці закінчуються фотознімки, що стосуються тільки його самого; з другої я переношусь у часи, коли вони вже одружилися. Переді мною занадто пишний і невиразний фотознімок молодят...

— Фотографій чоловіка до одруження немає?

Тайсьо — період японської історії (1912—1925 роки).

— Старих не залишилося. Вони зберігаються у свекрухи.

— Чому?

— Тому, що ми не дуже сумували за минулим... Перегорну сторінку, — і щоразу передо мною інша епоха.

Та завжди найбільше місця займають її портрети. Видно, зниклий чоловік здавна захоплювався фотографуванням — усі вони виконані в так званому художньому стилі з використанням незвичайних ракурсів. Однак мене дратувало не стільки це, як її викличні пози. Обличчя жінки, що зосереджено чепуриться перед дзеркалом. І в той же час обличчя жінки, що напевне згадує про іншу людину, спрямувавши погляд кудись у далечінь, опустивши в задумі вії, і всміхається, злегка розтуливши губи. Та ще більше мене вразив силуетний знімок, на якому крізь сорочку проглядали обриси її тіла. Дивна жінка! Зрештою, запитання треба поставити так: в і н її фотографував чи, може, вона фотографувалася?

Серед таких знімків зрідка траплялися й інші, що розповідали про його сім'ю. Ось на одному вони, вже одружені.

зняті на згадку про відвідини материного дому... Провінційне містечко... Фасад бакалійної крамнички, де продають також сигарети... Видно, це було влітку... Посередині лавки сидить його мати, праворуч — в і н з дружиною, ліворуч — його сестра з чоловіком... Усі радісно всміхаються, тримаючи в руках чашки з водою, в якій плаває струганий лід. Раптом мій погляд зупиняється на обличчі його сестри та матері. Чи є між ними трьома щось спільне? Якась погана ознака, що провіщала б

його втечу?.. Заховане в крові божевілля, абощо?.. От би зараз пригодилося збільшувальне скло...

А от іще одна фотографія: в і н порається у якомусь садку коло дерев.

— Ви жили там перед тим, як переселилися сюди?

— Ага, тоді, коли він був представником фірми "Дайнен".

— Чому він перейшов на цю роботу?

— До того він теж працював в одній фірмі, але вона збанкрутувала, тож деякий час перебивався продажем журналів. Та от чисто випадково колишній братів однокурсник продав землю й відкрив крамницю, а місце представника фірми "Дайнен" відступив чоловікові.

— А гроші?

— Виплачували щомісяця. Минулого літа розрахувалися повністю.

— І тепер ви вже не підтримуєте стосунків?

— Від самого початку всі переговори вів брат.

— Отже, всі документи були оформлені на брата?

— Справді, як же це було?.. В усякому разі, на посаду начальника відділу фірми взяли саме чоловіка. Так що тут, думаю, все ясно.

— Звичайно, без комісійних не обійшлося?..

— А-а, он ви про що...— Жінка втомлено всміхається і доливає в обидві склянки пива, мені й собі.— Знаєте, ми... я з братом... рано втратили батьків і мусили пробиватися в житті одні-однісінькі, без сторонньої допомоги... Отож як когось із нас ображали, другий накидався на кривдника, наче то знущалися над ним самим. Навіть після одруження, думаю, нічого не змінилося. Правду кажучи, чоловік одержав посаду в головній конторі фірми теж завдяки братові... Це точно... Щоб не потрапити в скрутне матеріальне становище, ми вирішили не обзаводитися дітьми, поки не забезпечимо собі страхування, пенсії на старість і чистої місячної платні більше шістдесяти тисяч ієн... Тому лише тепер я була б на восьмому місяці вагітності...

— Тепер?

— Якби не скинула дитини...

— Чоловік знав, що ви завагітніли?

— Звичайно.

— Чим брат займався перед тим, як вступив у цю організацію?

— В університеті за надто активну участь у студентському русі його виключили... а може, він сам покинув... Перебивався сяк-так, але підходящої роботи не знаходив... І тільки недавно став особистим секретарем у якогось члена муніципалітету...

Нарешті, майже в кінці альбома я натрапив на фотознімок, який мені найбільше хотілося побачити. Фотознімок клієнт-чиного брата. Тло — той самий садок, поруч брата старий автомобіль з піднятим капотом. Чоловік на циновці під машиною — очевидно, він,— впершись ліктями об днище, ніби щось говорить шурякові, а той сміється на весь рот. Однак

його розгублений погляд спрямований на об'єктив. На ньому сорочка з короткими рукавами, на ногах гета. Видно, що почувається як удома.

Я починаю занепадати духом. Замість полегшення, мене охоплює розпач — так, наче мої сподівання не справдилися. Чіткого підтвердження своєї підозри я не одержав. Підозри, що вони не єдинокровні, а самозвані брат і сестра. Щоправда, в домовій книзі записаний чоловік з таким іменем і прізвищем, однак зараз немає можливості це перевірити. А от атмосфера, яка панує на цьому фотознімку, принаймні на сімдесятвісімдесят процентів свідчить, що він її брат. Моє припущення, як у читача страшних детективних романів, що той чоловік не доводиться їй братом, а, перебуваючи з нею у таємній змові, зігнав його зі світу,— розсипається на порох.

— Ваш чоловік начебто жив з братом у злагоді?

— Ага, залежно від настрою — то граються, то воюють між собою, мов цуценята...

— Цю фотографію зроблено тоді, коли брат уже був в організації?

— Здається, був...

— А як до цього ставився ваш чоловік?

— Зрозуміло, не схвалював братового вчинку... Але ж не мав права втручатися в чужі справи...

— Тоді скажіть... може, це надто сміливе запитання... вас і вашого чоловіка брат вважав одним нерозривним цілим чи розрізняв — ви були для нього рідною, а чоловік рідним у лапках, тобто чужим?.. Інакше кажучи, коли між вами виникала суперечка, він виступав у ролі третейського судді чи відкрито ставав на оборону ваших інтересів?..

— Ви знаєте... я навіть про це не думала.

— А якщо глянути з іншого боку... Якби, скажімо, дійшло до вирішального поєдинку між братом і чоловіком, то що ви робили б?.. Можливість виступити в ролі третейського судді відпала б і довелося б когось одного вибирати... Кого б ви вибрали?

— Це вже занадто...

— Все-таки ви мусите вибрати.

— Але ж брат допомагав чоловікові, як ніхто інший.

— І ця допомога часом не була для чоловіка тягарем?

— Чому я повинна відповідати на таке запитання?

— Бо захистити клієнта — мій обов'язок.

— Але ж брат помер.

Жінка скрикнула тихим, сухим голосом, і я здригнувся. Нарешті! Що її вивело з рівноваги?

— О шостій я мушу з вами попрощатися...— Годинник на моїй руці показує, що вже минула п'ята.— Я обіцяв зустрітися з тим Тасіро-куном... Можливо, з його допомогою мені пощастить натрапити на якісь сліди... Адже він у-фірмі стикався з багатьма людьми...

Проте вона й далі мовчить... Мабуть, збагнула мій намір. Мій намір поглибити тріщину, яка й раніше була між чоловіком, зниклим безвісти, і братом-небіжчиком, повторенням неприємних для неї запитань... Намір, якого я сам ще чітко не усвідомлював... Очевидно, вона інтуїтивно

прочитала його на моєму обличчі. Я не заперечую, що мав такий намір. А тому, відчувши, що вона про все здогадується, розгубився.

Не можна сказати, що я зовсім не мав доречних тем для розмови, які відповідали б моїй ролі. От хоч би сьогоднішнє моє ранкове повідомлення — хіба можна ним нехтувати? Особливо багато дала розмова з тим водієм таксі, який накреслив справжню схему зв'язків між ним і "Камелією". Серед дотеперішніх ліній його стосунків, що почали спливати на поверхню, вони найпростіші, але й найпевніші. Однак щось мене зупиняє. Я боюсь, що як тільки все висловлю, відчую в душі порожнечу, ніби життя втратило для мене будь-який сенс. Можна хіба що здалека торкнутися кав'ярні "Камелія"...

— До речі, в повідомленні я забув написати дещо про ту кав'ярню... Пам'ятаєте, навпроти неї — автостоянка... Саме там я вперше зустрівся з вашим братом. Начебто випадково, але мені подумалося, що надто випадково... Та годі про це... Ви часом не знаєте: його привела туди якась справа?

— Хто його зна...

— В усякому разі, ваш брат не виключав можливості, що ваш чоловік саме там торгував автомашинами...

— Ну й що ви дізналися?

Нарешті мої слова її зацікавили. Хотілося б знати чому: тому, що почула відомості про н ь о г о чи тому, що я згадав про брата?.. Ми обоє водночас підносимо до рота склянки і вдаємо байдужих. її склянка наповнена до половини, а в моїй — пива на дні на один палець...

— Ніяких особливих доказів я не роздобув, але мені дивно, чому вчора зранку ваш брат з'явився так несподівано на тій автостоянці?.. Людина, яка начебто півроку тому сама вела розшуки... Мені здалося,

ніби він підстерігав мене...— Жінчине обличчя знову спохмурніло, але я, почуваючи, як у серці задзвенів сигнал перестороги, ніяк не можу загальмувати на півдорозі.— Навіть якщо та зустріч була випадковою, то все одно вона мене здивувала. Я відразу подумав: може, ваш чоловік і брат — співучасники якогось злочину? Одне слово, брат, знаючи місце перебування вашого чоловіка, чомусь намагався приховати його від вас і людей...

— З якої причини?

— Якби я знав, то питання було б вирішене. А так доведеться різні можливості обміркувати. І довіряти я не повинен нікому, крім вас.

— Чому ви робите для мене виняток?

— Бо ви — моя клієнтка.

— Але ж і брат погодився, щоб я звернулася до вас.

— Мабуть, тут немає суперечності. Мене наймають для розшуків і тим самим тримають у полі зору всі мої дії — так, наче почепили котові на шию дзвіночок.

— Та навіщо?..

— Розглянемо тепер протилежний випадок. Скажімо, брат знає, куди зник ваш чоловік, але не є його спільником у злочині, а тільки намагається погрозами, фізичними чи психологічними, не дозволити йому повернутися додому... Ну як, цікаво, правда? Досить змінити кут зору, і та сама річ набуває зовсім іншого вигляду...

— Ага, цікаво...

— Я не просто так балакаю.— Мене поволі охоплює неспокій і невимовна злість на неї і на самого себе... Ще тільки один крок, і я скажу правду, але розколина занадто глибока, щоб зробити такий крок. — Брат слідкував за мною — це незаперечний факт... Та залишимо осторонь те, як його пояснити... Можливо, просто він стежив, як я виконую доручену роботу... Ні, я не серджусь на нього... Адже зовсім природно, що людина, яка звикла зраджувати, побоюється, що і її можуть зрадити... Тож хіба дивно, що він переживав: якою та зрада буде?

— Але ж брат і чоловік ладнали один з одним.

— Настільки, що посварилися через того іграшкового пістолета...

Остання сторінка альбому... порожній аркуш із ясно-бурого картону, якого я найдовше розглядав... Я поволі перегортаю його, і знову перед очима з'являється напис "Зміст спогадів"...

— І про мою вагітність брат, звичайно, теж знав...

— Якби я був агентом поліції, я і до вашого викидня поставився б з підозрою.

Жінка відриває очі від піни у склянці. На мить у щілинках повік синьо зблискує тоненька плівка льоду, але відразу тане. Треба мати досить відваги, щоб покинути цю жінку напризволяще. І якщо я збагнув що-небудь у натурі зниклого чоловіка, то, напевне, те, що тієї відваги йому вистачило. Незалежно від того, що вона йому віщувала — життя чи смерть... Жінка ні на мить не спускає з мене погляду... В рисах жінчиного обличчя на тлі жовтої штори, що поступово блякне, поєдналися м'якість і непіддатливість, як у мокрого піску на морському узбережжі... Шкіра набрала кольору ледь-ледь пожовтілого нефарбованого дерева, в якому природно сплавились зрілість і невинність... Швидко сутеніло, і уже веснянки на її обличчі розтають...

Жінка мовчить... Поділ траурного одягу з'єднався з темною підлогою, і жінка ніби перетворилася в рослину... Під вікнами пролунав з портативного мегафона голос мандрівного торговця трфу

— Удруге я зустрів вашого брата...— мимоволі стишивши голос, я стежу за вісьмома пальцями (інших двох мені не видно), що повзають наосліп краєм стола,— не там, де сталося нещастя, а на відстані кілометрів трьох звідти, на

1 Т о ф у — перебродженa й висушена соєва маса, що використовується для приготування їжі.

паливній базі пана М. і трохи раніше... Тієї самої, про яку я згадував в останній частині вчорашнього повідомлення... І цього разу все відбулося начебто випадково... Я навідався туди тому, що дізнався, ніби того дня, коли зник ваш чоловік, Тасіро-кун мав передати документи панові М., власникові тієї бази... І от маєш: я знову наткнувся на вашого брата... Уявляєте, як я себе почував?.. Тоді я подумав, що справа піде швидше, якщо я перестану ганятися за вашим чоловіком, а зверну увагу на брата... Ви не здогадуєтесь, що привело його туди?

— Ну, якщо йдеться про М.-сана...

— Щось знаєте?

— Я ж вам не раз казала.— Чи то стримуючи почуття, чи то від байдужості вона говорить монотонним голосом.— Брат дуже багато допомагав чоловікові в роботі...

— Виходить, саме брат підготував грунт для торгової угоди між паливною базою і фірмою "Дайнен"?

— Це була дуже важлива справа.

— Авжеж... Однак учорашні братові відвідини, здається, не були такими вже невинними... Зрештою, хіба вам не однаково?.. Він же для вас обох старався... Можливо... Не має значення, що ви не знали, до яких засобів він удавався...

— До яких?

— Шантаж!

— Шантаж?

Жінка перепитала тихо й стиснула губи, ніби насолоджуючись стиглим плодом. Коли справа стосується її, то навіть шантаж перетворюється у сироп із фруктових консервів. Саме слово "шантаж" викликає в уяві якісь соковиті плоди.

— Ви хочете, щоб я не обмежився тільки цим тижнем, а провадив розшуки далі?..

— Ага, якщо можна...

— Про видатки, звичайно, домовилися з братом?

— Ага...— Раптом жінка важко задихала, ніби захлинулася пивом. Але склянка стоїть на столі, відсвічуючи в останніх променях надвечір'я. Жінка захлинулася реальністю.

Хоч би як вона прагла й далі витати в тій жовтій атмосфері, наче заспиртований ембріон, смерть охоронця, що оберігав її від вторгнення реальності,— реальність. Вона ковтає повітря, наче риба у висохлому ставку.— Ще лишилися деякі заощадження і чоловікова вихідна допомога... Крім того, ми разом із братом застрахували життя, хоч і не на велику суму...

— Ви знову за своє! — Несподівано для себе я стаю грубим і нападаю на клієнтку.— Я без кінця повторюю те ж саме, аж оскому набив: відомості, відомості... Якби про це страхування я почув не від вас, а від когось іншого, то напевне запідозрив би, що цей фарс із чоловіковою втечею придумано вами із злочинним наміром убити брата.

У густих сутінках не можна розгледіти нічого на жінчиному обличчі. Про її душевний стан свідчить хіба що напружена мовчанка. Збігає секунда, дві, три, чотири... Мовчання набирає щораз глибшого змісту... Та зненацька сповнений веселого подиву голос відвертає мене від важких думок:

— Ой, та вже смеркло!

Спалахнуло світло, і я побачив жінку коло портьєри, що відділяє кімнату від кухні. Книжкові полиці, жовта штора, телефонний апарат, креслення мотора, репродукція Пікас-со, стереопрогравач, на столі скатертина з імітацією під мереживо... Жінка злегка піднімає руку й зникає за портьєрою. Вона таким чином просила вибачення чи, може, оглядала рукав траурного одягу? Я одним духом випиваю склянку пива й почуваю, як застояний на дні серця сором поволі спливає наверх. Непомітно спорожніли три пляшки... Напевне, я сам вихилив дві... Матиму чудовий привід залишити тут машину... Чудовий привід, щоб у будь-який час ще раз завітати сюди... Я мимоволі всміхаюсь... Невже тому, що жінка вийшла?.. А може, на мене подіяло пиво?.. Можливо, що мене заспокоїло електричне світло, наче символ безпеки?.. Ні, мабуть, причина в тому, що той позичений траурний одяг, просякнутий до останньої волокнини трупним запахом, зник з-перед очей... Коли так, то відчуття полегшення триватиме недовго... Як тільки вона повернеться в тому смертному одягу, ця кімната знову наповниться давучою, схожою на желатин, рідиною...

Задзвонив телефон. Зовнішній світ увірвався крізь чорну діру в цю жовту кімнату, руйнуючи ілюзію, ніби вона — безлюдний острів. На серці

неспокій, ніби мене обдурено... Холодна незатишність, наче з тієї діри витикається дуло пістолета...

Телефон задзвонив утретє, та оскільки вона й не думає повертатися, я крізь портьєру гукаю:

— Підійти?

Несподіваний голос долітає з несподіваного місця.

— Так, будь ласка.

Я чекав із кухні, а виявилося — з сусідньої кімнати. Найбільше мене схвилювала простота, з якою жінка довірила мені відповісти по телефону. Хоч я і не дуже її підозрював, та зараз цілком звільнився від принизливого припущення, що його втеча — насправді шахрайство, і вони, можливо, підтримують зв'язок по телефону... І взагалі, оскільки жінка не чекала таємного дзвінка, то все навколо неї відразу стало ясним... Може, вона визнає мене своєю офіційною довіреною особою. Ледве даючи собі раду із уривчастим диханням і до краю напруженими м'язами, я кидаюся до телефону, щоб не дати йому задзвонити вп'яте.

Та мене ждало розчарування. Як шкода, що ретельно підготовлена роль виявилася зайвою. На телефонній лінії був мій шеф. Він знову розпочав набридливо повчати. "Чого я повинен щоразу нагадувати те саме, що детектив — це чистильник каналізаційних труб? Він зобов'язаний повзати у бруді, куди й сонце не зазирає. Тому-то я хотів би, щоб агент був чистим-чистісіньким і дорожив своєю репутацією". Думаю, шеф має рацію. І без його нарікань я розумію, якого клопоту завдав йому тим, що не дотримав простої обіцянки й не зайшов пополудні в контору. Хоча у ставленні до інших він виявляв навіть надмірне співчуття, якщо це не виходило за рамки самозахисту та матеріальної вигоди, у цих рамках не переставав вимагати майже аскетичної дисципліни. Я ще ні разу не думав про нього погано. Бо, коли

зважити, як часто трапляються люди, що беруться заспокоювати, використовуючи для знеболювання напускну строгість або вдавану доброту, його професійне відчуття обов'язково заслуговує лише пошани. "Зверни особливу увагу, що клієнтчин брат загинув унаслідок якоїсь афери. Може, про це й не варто говорити, і я здаюся тобі набридливим, але якщо без попередньої згоди ти встрянеш у якусь кримінальну справу, то від цієї хвилини вважай, що наша контора тебе не знає. Мабуть, це жорстоко, але немає іншої ради — такий основний принцип нашої роботи. Якби ми тримали ненадійних людей, то мали б самі неприємності". Такі слова не відштовхували мене від шефа. Скоріше навпаки — привертали до нього. Та от сьогодні вони чомусь видаються мені фальшивими. Добре, що під час телефонної розмови жінка повернулася. Повернулася, змінивши жалобний одяг на звичайний. Начебто дуже швидко. Принаймні тепер уже нема чого побоюватися, що мене мучитиме той трупний запах. Хоча плаття з чорного крепу досить вільне, але лінії її тіла підкреслює. Невже вона пригадала собі, що я сказав^ ніби їй дуже пасує чорний колір? Жінка запитливо дивиться на мене. Я заперечливо хитаю головою і пальцями вільної руки показую на себе. Вона обходить стіл і сідає навпроти... Я прикидаю: нас розділяє відстань сантиметрів із п'ятнадцять... Довге волосся, переплітаючись, спадає вниз хвилями... Округлість плечей — досить простягти руку, і можна її відчути... Мимоволі всміхаючись, я перебиваю шефа: "Дякую за добру науку. Досі я тільки те й робив, що розшукував інших, а тепер мене шукають — признаюсь, це мені подобається... їй-богу, не брешу..." По тих словах я з жалем відчув, що їх треба було сказати дружині, а не шефові... Я багато разів навідувався до неї, дзвонив їй по телефону, а от від неї нічого схожого не дочекався... Мабуть, погано, що так склалося... Можливо, те, що я не мав мужності чекати, поки вона сама мене розшукуватиме, і підточило наші взаємини.

Залишивши шефа, що не переставав мене повчати, наодинці з трубкою, я повернувся на своє місце. І пиво, і сумовита посмішка на жінчиних устах тепер уже не здаються неприродними. Як і вона, кладу пальці на край столу і з таким настроєм, який буває в неділю вранці, коли досхочу виспишся, відновлюю розмову, ще недавно таку дражливу.

— Однак нехай витрати вас не турбують. Ще лишилося чотири оплачених дні, і за цей час я зроблю все, що зможу. А як бути далі, поміркуємо пізніше.

— Якщо буде скрутно з грішми, влаштуюся на роботу. Брат уже не зможе дорікнути... А люди, я розумію,— не такі, як він казав...

— Становище неприємне, але немає підстав зовсім припиняти розшуки.

— Ви недавно сказали, ніби сумніваєтесь, що я скинула дитину. Я хотіла б знати, що ви мали на увазі?

Тон байдужий, наче йдеться про погоду, та от вираз її обличчя обманливий. Знову ходити по краю прірви — ні, годі.

— Хіба я щось таке казав?

— Може, ви натякали, чи це не братова дитина?

— Як ви спокійно говорите про таку жахливу річ? Я хотів тільки сказати, що можна висунути різні гіпотези... Та ви показали альбом, і я збагнув, які в брата нахили...

— Дивно, але й мені так здалось. І коли я сказала братові, що я вагітна, йому стало дуже неприємно... Він не любив жінок, а тому, видно, й про дітей не хотів нічого чути.

— Жахлива людина. Та я не це мав на увазі. Справа значно простіша. Одне слово, переді мною найзвичайнісінь-кий любовний трикутник. І щоб усе це приховати, ви придумали фальшивого брата... Хіба ні?

— Фальшивого брата?..

— Відверто кажучи, умови склалися так, що я мав підстави вас підозрювати.

— Просто я хотіла признатися братові.

— Тепер, звичайно, я не підозрюю.— Намагаючись не дивитися на її обличчя, я швидко перегортаю сторінки альбому й показую на фотографії з автомашиною і братом.— Ось вона, ця фотографія... Написано, що це ви її знімали. Ваш чоловік лежить під машиною. Брат стоїть поряд і байдуже споглядає його роботу. Ні, він удає, що споглядає, а тим часом по-змовницькому всміхається фотографові... тобто вам... Зрозуміло, чоловік не бачить тієї усмішки.

— Мені здається, що навпаки — зерна підозри проростають ще глибше.

— Ні, і свідок того цей документ. Річ, яка тепер грає роль документа. Справжній "Зміст спогадів". І фотографові, і знятому на плівці та подія, напевне, міцно вкарбувалася в пам'ять. Якби ви мали чогось соромитися, то свідомо уникали б такої сцени.

— О, вас голіруч не візьмеш.— Раптом жінка засміялась і долила пива в мою склянку. Я особливо не заперечував, бо на дні його лишилося сантиметрів із п'ять.— Я люблю такі історії... Ладна слухати їх без кінця...

— Які історії?

— В яких, коли їх слухаєш, усе поступово стає навиворіт... Я теж знаю одну таку історію... про брата... Розповісти?

— Якщо встигнете за п'ятнадцять хвилин...

— Брат теж колись по-справжньому кохав. Зрозуміло, дівчину. Казав, що познайомився з нею у студентській організації. Познайомився взимку. Цілу зиму були вони начебто щасливими. Та, коли настало літо, несподівано одного дня кохана йому сказала: "Від тебе тхне котячою сечею. Може б, ти полікувався?"

— Від нього тхнуло потом?

— Брат відразу почав ходити до лікаря. Та коли пройшов півкурсу лікування, виявилося, що воно нічого не дало. Замість того до нього повернулася давня хвороба — женоненависництво. Тож поступово я стала для нього незамінною істотою. Єдиною в світі жінкою, що не була для нього жінкою. Ми справді любили одне одного. Настільки, що навіть дивно, як у нас не завелися діти. Саме тоді з'явився мій чоловік. І він перетворив мене знову в жінку.

— Отже, все-таки вони були суперниками.

— Анітрохи. Брат швидко знайшов з чоловіком спільну мову. Очевидно, вважав за краще бачити мене заміжньою, аніж у дружбі з якою-небудь жінкою.

— Але ж є така річ, як жадоба монопольного володіння.

— На цей випадок у брата був улюблений хлопець.

— Он що!..

— Я по-справжньому любила брата...

— Чого не можете сказати про чоловіка?

— Правду кажучи, чоловік не був таким дволиким, як брат.

— І все ж він перший утік.

— Тому-то мені й страшно.

У глибині жінчиних очей промайнув страх. Колючий страх, схожий на вкритий інеєм дріт, що гуде на вітрі.

— Ви злякалися тому, що подумали про чоловіка, якого тут немає. Натомість уявіть собі, що він десь живе. І тоді відчуєте біль, а не страх.

— Мені все одно...

— Навіть коли уявите собі, що він живе з іншою жінкою?

— Мені все одно, якщо я не розумію, чому його тут немає.

— Сьогоднішні вечірні газети, видно, не сповістили про братову смерть. А то чоловік дізнався б про неї і подзвонив би.

— Ви гадаєте, що брат — причина чоловікової втечі?

— Я на цьому не наполягаю. Бо не бачу в упередженні нічого доброго. Ще донедавна я вважав коробку рекламних сірників некорисним для вас речовим доказом. В ній були сірники з різноколірними головками. Дорожити коробкою і добавляти в неї нові сірники могла тільки людина, яка рідко навідувалася до кав'ярні. Бо інакше вона брала б щоразу нову. Що з цього випливає? По-перше, ваш чоловік рідко виходив з дому. По-друге, його цікавив телефонний номер на етикетці. По-третє, ваш чоловік готувався до таємної розмови по телефону.

— А хіба телефонний номер не можна було занотувати в записнику?

— Коли б щось сталося, записник негайно потрапив би в руки поліції, а от на потерту сірникову коробку ніхто б і не звернув уваги. Однак і цю підозру альбом розвіяв. Мені полегшало. Оскільки ми не маємо права не довіряти клієнтові, я сушив собі голову над тим, навіщо мені втиснули ту кляту коробку. Чудовий зразок упередження. А що якби і ви глянули ширше на стосунки між чоловіком і братом?

— Та це ж ви ставитесь до брата занадто упереджено.

— Гаразд, не будемо більше про нього говорити. Та й мені час виходити. На метро до станції 8 хвилин із десять ходи, правда?

Жінка опустила голову й тільки два рази поспішно куснула ніготь великого пальця.

— От бачите, хоч це й торішня газета, але в ній така стаття! — Тасіро не спускає з мене очей, що ховаються за товстими скельцями окулярів, і, ледве дочекавшись, поки я сів, простягнув мені клапоть газети.

— Ваша карта-схема виявилася незрозумілою...

— Написано, що зникло безвісти понад вісімдесят тисяч людей. Просто жах! Виходить, випадок із Немуро-саном не можна назвати винятком.

— Ви самі обрали таке місце для зустрічі?

— Ага... Картина начебто постійно міняється... Коли дивлюся, як люди піднімаються й спускаються сходами, мені здається, що нишком стежу за світом із якоїсь невидимої повітряної ями... Мені тут подобається... Люди — цікаві істоти, коли поспішають, не підозрюючи, що за ними спостерігають.

— А все-таки ваша схема неточна. Чотири рази я помилково звертав за ріг, а тому спізнився майже на двадцять хвилин.

— Нічого страшного. В цих підземних переходах важче розібратися, ніж у моїй карті-схемі.

— Це теж погано.— Підійшла офіціантка в білій сукні, і я замовив каву.— Я навіть припускаю, що з допомогою такої схеми Немуро-сан так і не добрався до місця зустрічі.

— Ви перебільшуєте. Я чекав на нього рівно годину й десять хвилин. Хоч би яка заплутана була карта, все ж по ній можна зорієнтуватись. Тим більше, що й назву кав'ярні ясно видно...

— І того ранку на вулиці була така ж штовханина?

— Зранку буває ще й не так — людський вир заповнює все, землі не видно.

— Але ж і сьогодні велика метушня.

Я пригадую собі тишу в клієнтчиній кімнаті, й мені здається, що повертаюся на три-чотири години назад у минуле. Оскільки звідси кахляні колони на кахляній підлозі між проходом і сходами здаються стіною, а кожен відвідувач може вільно вибирати собі покручений шлях, то майже не відчувається, що він звідкись і кудись іде.

— В цей час відвідувачі найцікавіші. І хода, і вираз обличчя у кожного свої...

— Може, насамперед покажете мені обіцяні фотознімки?

— Чи зручно, в такому місці?.. Вони надто відверті.

— А я не збираюсь їх комусь показувати.

— Справді, але...

З таємничим виглядом Тасіро-кун простягає мені квадратного конверта. В конверті паперовий пакет, скріплений клейкою стрічкою, у пакеті шість фотознімків, перекладених цупким папером.

— Усі кольорові.— Нахиляючись уперед, Тасіро-кун стишує голос.— Погляньте, які різноманітні пози... Якщо порівняти з тим, що публікують у журналах професійні фотографи, то вони набагато сміливіші. Натурниця трохи гірша... хоч і повна, але ноги тонкі, а тому вона схожа на комаху. Враження, однак, справляє сильне... А волосся, погляньте... для журналу не годиться...

— На всіх знімках вона сфотографована тільки ззаду? Чи, може, ви вибрали лише такі?

— Мабуть, у начальника такий смак. Чомусь на всіх знімках видно жінчину спину.

— Натурниця начебто всюди та сама.

— А те волосся жахливе. Схоже на кінський хвіст.

Справді, знімкам не вистачало виразності, властивої фотографіям професіоналів, які на щось натякають, і глибокого проникнення в образ. Можливо, винна в цьому погана освітлювальна апаратура й недостатня майстерність фотографа. Одне слово, знімки вийшли надзвичайно банальні. Крім того, натурниця завжди займала всю площу фотокартки, не залишаючи навколо себе вільного простору. Мабуть, не варто дорікати й о м у за це, бо, очевидно, його цікавила не композиція, а фотографоване тіло. А проте в цих шести фотознімках, напевне, був якийсь прихований задум. Якусь мету в і н переслідував. Адже

фотографував не просто голу жінку, а натурницю. Крім того, на кожному знімку вона сфотографована ззаду,— щоправда, завжди в іншій позі,— і зовсім ясно, що вся його увага звернута на плечі, стан і стегна. Обличчя натурниці не видно. Розсипане на потилиці волосся наполовину випало за кадр або заховалося за зігнутою спиною. Коли я почав перевіряти Тасірове зауваження, що натурниця, мовляв, повна, але тонкі руки й ноги роблять її схожою на комаху, то впевнився, що причина цього не в її фізичних вадах, а в навмисно вибраному ракурсі. Скажімо, на фотознімку з "кінським хвостом" білі п'ятки у натурниці, що навколішках повернулася стегнами до об'єктива, в його нижніх кутках збільшені до таких розмірів, що навіть при поганій різкості видно, немов крізь лупу, пори. А ще впадало в очі, як натурниця вчепилася в стегно однією рукою, такою широкою, що, здається, могла належати чоловікові, але вона тоншала й наче всихала при переході від зап'ястя до ліктя. З усього видно, що це наслідок використання ширококутового об'єктива. Найпростіше припустити, що, схильний до техніки, він і цього разу мав щось на меті.

Та який той задум? Якби це був витвір клієнтчиного брата, то ще можна було б зрозуміти оту жадобу розчленувати, принизити жінку. А так... У всякому разі, моя клієнтка — не огрядна потвора, якій чоловік хотів би помститися. Скоріше вона схожа на загадковий малюнок. Намагаючись усе збагнути, я відчуваю безсилля і роздратування — зрештою, іншого й бути не може. З якого дива в і н захопився таким заняттям?

— Як звати натурницю?

— Саеко... Казала, що їй двадцять один рік, а мені здається — двадцять п'ять — двадцять шість.— Підсовуючи окуляри вгору, сердито відповідає Тасіро.— Обережно, офіціантка йде.

Перевернувши складені докупи фотознімки, я підвів очі й побачив, що на площі під стовпом навпочіпки сидить якийсь літній чоловік і байдуже озирається навколо. Поли його пальта спадають складками на

кахляні плити, і, судячи з тих складок, воно пошите не з дешевого сукна. Шкіряний портфель поруч нього показує, що це звичайний службовець. Офіціантка ставить на вкритий склом стіл каву, під горнятком з молоком кладе рахунок. Літній чоловік під стовпом невидющими очима позирає на безладний і безперервний людський потік так, наче споглядає краєвид. Ні, він нікого не шукає, але й не жде, що хтось його розшукуватиме. Своєю поведінкою в такому місці він скоріше нагадує розгубленого волоцюгу. Цей простір призначений лише для того, щоб по ньому йти. Щоб наблизитись до своєї мети, йти крок за кроком, перейти і зникнути. Для всіх, крім злодіїв, агентів поліції й фоторепортерів, це, так би мовити, порожній, мертвий світ. Чим довше я дивлюся на того чоловіка, тим більше він здається мені якимсь незрозумілим і фальшивим. Однак той дивний чоловік перехожих начебто зовсім не цікавить. Мабуть, тому, що в їхніх очах він — частка порожнечі, що зникає за кожним кроком, як візерунки на кахляних плитах.

Зненацька я подумав: а що як той чоловік умирає? Розпухлий язик, забивши горло, не дає можливості просити допомоги і тільки в очах проглядають передсмертні муки. Та марно. Тут ніхто не зупиниться. Хоч би скільки він благав очима, ніхто не зверне уваги на неіснуючу людину.

Та от, ніби й нічого не сталося, він швидко підводиться і пірнає в людський натовп.

— Правда, останній фотознімок... гадаю, дуже неприємний... Видно, і в фотографа, і в натурниці з нервами негаразд...

Слово "неприємний" сюди не підходить. Якщо говорити про його відвертість, то є скільки завгодно ще більш нескромних. Суцільне чорне тло, а на ньому жінка навколішках, центр ваги її нахиленого уперед тіла перемістився на ліву ногу, пасмо волосся проходить між ногами, і права рука притримує його на попереку. Поза настільки неприродна, що навіть не хвилює. Хоча це лише фотографія, але вона викликає насамперед обурення проти фізичного знущання над натурницею. Плоский поперек

ніяк не в'яжеться із повикручуваними ногами й руками і так само невиразний, як панцир краба. Під тим панциром жінка приневолена до майже неможливої пози. Зовсім незрозумілий фотознімок. Просто неприродний і, не збуджуючи ніяких еротичних відчуттів або садистських бажань, лише вражає своєю дисгармонією, як квітка, поставлена у вазу корінцем догори. От тільки одне дивне: як це вона скорилася. Та якщо в і н хотів похизуватися своєю владою над натурницею, то дещо начебто стає зрозумілим...

— Тасіро-кун, ви, очевидно, вирішили показати мені натурницю, щоб тим самим якось допомогти...

— Ні, я мав на увазі не це. Просто вважав своїм обов'язком відкрити вам невідому сторінку життя свого начальника...

— Видно, начальник відділу дуже вам довіряв, якщо доручав зберігати фотознімки.

— Треба сказати, що в особистих взаєминах Немуросан був перебірливий. До людей, як правило, ставився приязно, але в душі, мабуть, не довіряв нікому.

— Найближчим часом мені не завадило б побувати у вашому домі. Може, серед предметів, відданих вам на зберігання і, на ваш погляд, нічого не вартих, я несподівано натраплю на якісь важливі сліди.

— Ні, правду кажучи...— Розгублені очі за скельцями окулярів зменшуються і пірнають углиб.— Ці знімки були не в моїй кімнаті. Я ж вам учора казав, що Немуро-сан наймав фотолабораторію, там у нього стояла шафка для особистих речей...

— Тї, очевидно, замикали?..

— Звичайно, все-таки шафка...

— Як же ви її відімкнули?

— Відмичкою... Бо це лабораторія мого знайомого...

— Отже, відкрили без дозволу?

— І цю газету, чесно кажучи, я знайшов у шафці. Чи вам не здається, що в цій обставині є глибокий зміст? Газета датована кінцем липня або початком серпня. Саме тоді зник начальник відділу. Може, це вона спонукала його до втечі? Якщо пропало безвісти вісімдесят тисяч чоловік, то йому могло здатись: яке значення має той факт, коли до їхнього товариства долучиться ще один утікач?..

— Все-таки ви відкрили шафку без дозволу?

— Та це ж заради Немуро-сана... Я вважаю, що виламувати двері в кімнату, де людина відбирає собі життя,— це не злочин.

— Звичайно, я не збираюсь вам дорікати. Просто мене цікавить сам факт.

— Чому?

— Скажіть, чому ви не розповіли мені про ту паливну базу з самого початку? Тільки не кажіть, що ви не знали. Вам бракує щирості. Може, приховуєте ще щось важливе?

Бліде юнакове обличчя вкрилося фіолетовими плямами. Випнувши губи й зухвало розправивши груди, він промовив:

— Як ви можете? Ви ж топчете добрі наміри людини.

Адже ці фотознімки я з власної охоти... без ніякої винагороди... Якби я промовчав, ви б нічого не знали... Не треба казати дурниць.

— Дивні речі від вас чую. Хіба ви не користувалися довір'ям у Немуро-сана? Тож зовсім природно, якщо з власної охоти мені допоможете.

— Ні, не все так просто, як вам здається,— прикусивши верхню губу, Тасіро-кун хмурніє.— Ви так кажете, бо до цього вас зобов'язує професія... Не штука людину переслідувати... Іноді треба допомогти їй сховатись.

— Але ж не завжди людина зникає з власної волі. її можуть убити або силоміць кудись затягти...

— Не розповідайте мені небилиць, яким і діти не повірять.

— Виходить, ви його переховуєте?

— Та хіба я на це здатний? Особисто я хотів би, щоб Немуро-сан повернувся додому. Та я не маю права таке казати. Якби часом з ним зустрівся, то не знаю, чи посмів би окликнути... навіть, коли б хотів... Звичайно, якби трапилась нагода, я б залюбки з ним побалакав і пообіцяв мовчати як риба... Мабуть, природно, що він мене цікавить... Сильна людина... Я такого не зміг би...

— Для цього не треба особливої сили.

— А ви змогли б?

— На жаль, я ще не став начальником відділу.

— А я не зміг би... Нікчемна фірма... Як подумаю, що заради неї торгують уроздріб дорогоцінним людським життям, то кортить пустити їй червоного півня... Та куди не підеш, усюди однаково... Оскільки там працюю, мушу думати, як би стати начальником групи, секції і, нарешті., відділу... Бо якщо навіть про це не мріяти, то життя стане ще жалюгіднішим... Треба перехитрити друзів, підлеститися до начальства... Навіть службовці, які не мають надії на підвищення, шарпають один одного і врешті обертаються у щось схоже на шматок вати в кишені...

— І між них часом потрапляє утікач з якогось іншого світу, правда?

Співрозмовник дивиться на мене вражено. Окулярів не підсовує, а, закинувши голову догори, силкується перехопити мій погляд, і на його борлаці стирчать, мов шпички, кілька незголених волосинок.

— Можливо...— і, полегшено зітхнувши, ніби чогось сподіваючись, стишує голос: — Гляньте, скільки людей кудись безперестанку прямує... І кожен має свою ціль... Сила-силенна цілей!.. Тому мені подобається тут сидіти й поглядати надвір... Покинутий усіма, перебираю свої тривожні, недоладні думки... Якщо інші йдуть та йдуть, не зупиняючись, а тобі нічого не залишається, як тільки дивитися на них, то що може бути гірше?.. Тільки подумаєш про це, як уже ноги підгинаються... Охоплює відчуття самотності й туги.>. Іти хоч би заради найнікчемнішої мети — яке це щастя!..

Несподівано, без жодного зв'язку із розмовою, я запитую себе: чому після прощання з братом клієнтка не пішла на його кремацію? Хоч би скільки разів вона повторювала, що всі клопоти взяла на себе організація, ніхто їй не повірить, адже тільки вона одна кровно з ним пов'язана. Було б цілком природно, якби вона навіть і без запрошення приєдналася до учасників останньої церемонії. А може, вона не хотіла зустрітися віч-на-віч із братовою смертю? її душевний стан можна зрозуміти, та все одно її поведінка викликає подив своєю неприродністю. Однак ту неприродність їй пощастило так уміло

приховати, що там, у храмі, я нічого не запідозрив. Або, може, свого любого брата вона вважала небіжчиком ще за життя? З цим можна погодитись, якщо її довір'я, близьке до безумовного, тлумачити як його оплакування. Здається, я починаю розуміти, чому тієї миті, коли братове тіло спалювали, в десяти хвилинах ходьби від храму вона збуджено розповідала мені про нього, не зронивши жодної сльозинки. Якби у вітальні, переповненій її химерами і монологами, з'явився ще і мрець, їй не довелося б нічого міняти. Тож і до н ь о г о...

— Одного разу, досить давно, я був свідком такої прикрої сцени, що й досі не можу згадати про неї, не здригнувшись.—

Позираючи безперестанку то надвір, то на мене, Тасіро-кун довірливо вів далі: — Я тоді відпочивав, сидячи на лавці у якомусь парку. Поряд на сусідній лавці спав жебрак, та оскільки нас розділяла відстань понад три метри, а день видався спекотливий, то я вирішив терпіти такого сусіда, поки не скурю сигарету. Несподівано поблизу зчинився гамір, дивлюсь — наближаються демонстранти з червоними і синіми прапорами. Одні кричать у мегафони, інші співають пісень, а ще інші, взявшись за руки, вдають, що біжать, і нема їм кін-ця-краю. Раптом жебрак прокинувся й задивився на людський потік. Та не минуло й хвилини, як він захлипав: губи скривились, а з очей закапали сльози... Я ще ні разу, ні до того, ні після того, не бачив, щоб хтось так гірко плакав... Він плакав, дивлячись на демонстрацію... Він був жебраком, отже, брудним, запилюженим, а тому сльози, що скапували з його підборіддя, скидалися на каламутні вичавки з мокрої ганчірки... Очевидно, його охопило відчуття самотності й туги, коли побачив людей, у яких була мета...

— Може, підемо кудись в інше місце й вип'ємо по чарці? Я частую.

— Як хочете, або, може, не варто.

— Ні, ні, я хотів би ще дещо запитати...

— А-а, про шантаж власника тієї паливної бази, чи що?

— То куди підемо? Якби знайшлося пристойне місце, щоб не дуже дорого...

— Тоді зайдемо до бару, що поряд із фотостудією, де працює Саеко. Як правило, клієнти піджидають натурницю в барі за чаркою. Бар і фотостудія в одних руках, а тому клієнтам роблять знижку. Хочете зустрітися із Саеко?

— І ви постійно туди вчащаєте?

— Та де тамі.. Хіба я стільки заробляю?

Мабуть, тому, що надвечір небо захмарилося, стало не так холодно. Вітер ущух, і навис туман, тому неонова реклама та вуличні ліхтарі зливаються, мовби дивишся крізь запітнілу шибку, злипаються докупи, як мокрі карамельки. Крамниці на центральній вулиці починають зачинятись, а от у завулку, що відходить від неї, життя вирує бурхливіше, ніж удень. Великі й малі кав'ярні, патінко, пивнички, закусочні... Між ними крамниця старих фотоапаратів, букіністична книгарня, крамниця тканин для одежі європейського крою, а також затишна крамничка грампластинок... Далі знову бар, кав'ярня, аптека... Переходимо ще одну велику вулицю й опиняємось у завулку, де самі тільки бари, пивнички, кабаре. Неоновий тунель піднімається позаду нас на гребені будинків і віддаляється, небо над головою чорніє, а людські постаті, що снують завулком, уже майже не можна розрізнити. Попереду видніє ще одна будівля, яскраво освітлена неоном,— це турецька лазня і готель для закоханих пар. Не дійшовши туди, звертаємо ліворуч за обшарпаним кінотеатром у тиху вуличку.

— Як подумати, то люди, що тут вештаються, схожі на тимчасово пропалих безвісти. Різниця лише в тому, що одні пропали на все життя, а інші — на кілька годин...

— Мабуть, ви маєте рацію. Недавно, коли ми проходили повз патінко, я теж збирався сказати це саме. Справді, душевний стан зниклої людини, гадаю, має багато чого спільного з грою в патінко. Що за. гидка музика!.. Стривайте, десь за тим телеграфним стовпом, трохи осторонь від вулиці, має бути бар... Самому там краще не показуватися... Мабуть, тому, що відчуваєш сором, ніби граєш у пропалого безвісти...

Двері з молоточком замість дзвінка... Рипучі завіси... Старомодні світильники, що різко окреслюють тіні... Стойка з високими табуретами і три столики — в усьому проглядає діловитість, і тільки непривітність бармена виходить за межі пристойності. Залишивши мене на високому хисткому табуреті, Тасіро-кун подався через двері у глибині бару на переговори про запрошення Саеко. Хоч він і не постійний відвідувач, а з усіма ходами тут аж надто добре обізнаний. Замовляю подвійне віскі з содовою... Бармен, не відповідаючи, далі смикає ліктем, спритно й звично орудує руками...

Відвідувачів, крім нас, тільки двоє — за столиком біля дверей... З їхньої жвавої розмови віч-на-віч можна здогадатися, що один з них, мабуть, службовець бару і вони про щось домовляються... Поставивши передо мною склянку, бармен вмикає програвача, і відразу музика набирає шаленого темпу. Підлога пішла ходором, і я опинився в замкнутому просторі, з радіусом в один метр.

— Пощастило — незабаром прийде. Мені теж віскі з содовою.

Потираючи руки й усміхаючись на весь рот, Тасіро-кун скидає пальто й сідає поруч зі мною.

— Поки чекатимемо її, може, поговоримо?.. Про той шантаж... Якщо справді власника паливної бази шантажують, то, як ви думаєте, з якої причини?..

— Ви питаєте конкретно? Скажімо, чи начальник відділу не мав до цього відношення?..

— Ні, ладен поклястися, що Немуро-сан не має з цим нічого спільного... Взагалі моє запитання спирається тільки на припущення... Просто в кожному ділі є зворотний бік, невидимий сторонній людині, як в отих дверей, через які ви щойно проходили... І якщо ти його не побачиш, не знатимеш і правди... Тож і мені треба взяти до уваги всі обставини... Шантаж схожий на тарганів, що кишать біля чорного виходу... Чому шантаж став можливим?.. Якщо підійти до справи з цього боку, можна легко докопатися до суті... Ми часто користуємося таким методом.

— Я теж багато чого передумав після телефонної розмови з вами... Звичайно, не стільки, як ви... Лише про те, коли можливий шантаж...

— Було б добре знати хоч це.

— В діловому світі є комісіонери, які торгують угодами на розподіл товару між роздрібними паливними базами, і так звані "змішувальники", що додають, скажімо, до бензину різні домішки. Річ у тому, що від типу палива дуже залежить процент податку, тож завдяки домішкам можна нечесно нажитися. З цієї причини навіть у роздрібних паливних базах, якщо дозволяє їхнє географічне розміщення, вдаються у значних масштабах до фальсифікації сортності палива — наприклад, пускають у продаж гас чи шпиндельне мастило з підвищеним вмістом води. Може, й на тій базі робилося щось схоже?

— Я перестрибую з однієї теми на другу, але мені хотілося б запитати, чи ви не знали шуряка Немуро-сана?

— Шуряка?.. Дружину Немуро-сана я зустрічав двічі або тричі.

— Немуро-сана часом не відвідував підозрілий тип — широкоплечий, ходив перевальцем?

— Ні, я його не знаю...

— Так-от, учора ввечері його вбили.

— Вбили?

— І, до речі, на відстані лише двох-трьох кілометрів від тієї паливної бази в містечку Р.

— Чому такі люди... всі живуть своїм життям? Невже тільки я нічого не знаю?..

Сумнів і допитливість у погляді за скельцями окулярів поступово розпливаються і переходять у страх. Здається, молодий службовець от-от перекинеться, мов глечик, що втратив рівновагу. Мабуть, йому можна вірити. Видно, брат клієнтки вдався до шантажу просто для того, щоб роздобути гроші на розшуки зниклого чоловіка. Бо якби той шантаж мав хоч найменше відношення до фірми "Дайнен", то цей боязливий і обачний службовець, напевне, не прохопився б жодним словом про махінації в торгівлі паливом.

— Пробачте, що змусила вас чекати.

Несподівано нашу розмову перебила майже діловим, сухим тоном бліда дівчина з широким підборіддям, у червоно-фіолетовій накидці із темно-синьою облямівкою. Якби не довге розпущене волосся, вона нічим не нагадувала б натурницю з тих фотознімків. її неприваблине обличчя — трохи кирпатий ніс, товсті вольові губи, сліди прищів на щоках, набряклі нижні повіки — не годилося для фотографування. Звичайно, саме її обличчя ще не пояснює, чому його увага була звернута тільки на її спину. Навіть якщо залишити обличчя поза кадром, все одно є чимало

інших частин тіла, вартих фотографування. Крім того, якби до тих поз, які вона так покірно прибирала, додався відповідний вираз обличчя, то фотографії могли б мати зовсім інший вигляд.

— Можете зайти в студію.

— Випийте скляночку, я частую.— Я пересідаю на інший табурет і звільняю дівчині місце посередині між нами.— Вам пива чи, може, чогось міцнішого?

— Марнуєте час. Чи, може, вам байдуже, що заплатили?

— Хай вас це не турбує.

Насмішкувато хмикаючи, вона сідає на табурет, і в цю мить накидка спереду розходиться, оголюючи майже до стегна одну ногу. З її обличчя і з того фотознімка, спотвореного фотоапаратом, ніхто б і не здогадався, що в неї такі гарні ноги. І хоча шкіра на них вже не дуже біла, вони прекрасної форми, розвинуті, як у спортсменки. Як би там не було, а його пристрасть до фотографування спини, що вилучала з кадру навіть такі ноги,— незрозуміла. Мабуть, за чисто професійною звичкою виставивши довгу голу ногу, Саеко кінчиком сандалі постукує в такт музиці об стойку і каже:

— Бармен, стежте за часом. А вип'ю я чогось найслабкі-шого — джинфізу, чи що.

— Мені вас рекомендував один чоловік на ім'я Немуро.

— Який чоловік?

— Мабуть, ви його знаєте. Він мені показав ваші фотознімки. Від першого до останнього.

— Який мене знімав?.. Ага, той клієнт, що мене забирав... Ви, очевидно, знаєте, що в студії фотографувати не можна.

— А що ж там роблять?

— Ясно що. Оцінюють красу мого оголеного тіла. Тільки очима.

— Але ж пози на тих знімках чого тільки варті! Аж дух перехоплює.

— Ага, тутешні жовтороті на таке не здатні. Та останнім часом я не їжджу фотографуватися. Вирішила заміж вийти. А коли їдеш зніматися, все може статися, хіба ні? Та й нареченому неприємно.

— Вітаю вас! Але якщо так станеться, то багато ваших клієнтів будуть засмучені.

Зберігаючи цілковитий спокій, бармен ставить перед жінкою коктейль. Бульбашки лопаються, і його поверхня скидається на глибоке озеро, з якого піднімається білий туман. Тасіро-кун уже випив свою склянку й тепер, запхавши в рота чималий шматок льоду, неуважним поглядом водить довкола — незрозуміло, слухає він нашу розмову чи ні, — подумки простягаючи руки до юрби схожих на привиди жорстоких перехожих, що переганяють його і залишають позаду... Я теж випорожнюю одним духом склянку і замовляю у бармена ще одну... Тасіро-кун злякано подивився на мене.

— Мабуть, Немуро-сан особливо засмутився...— Я підвищую голос, щоб перекричати музику, і, судячи з того, що Тасіро-кун ніяк не реагує на мої слова, догадуюсь, що стіна, створена музикою, грубша, ніж могло здаватися, отже, зміст нашої розмови до нього не доходить.

— Може, сказати, щоб трохи стишили музику?

— Ні, не треба. І в голосній музиці є свої переваги.

Із глузливою посмішкою на устах дівчина, спираючись руками об стойку, підтягується і, високо піднявши голе коліно, закладає ногу за ногу. Стегно, ставши від напруження принаднішим і товстішим, заповнює увесь простір від стойки до табурета. Переважившись тілом на лікоть руки, яка тримає склянку, дівчина подається грудьми до мене так, що відстань між нами скорочується приблизно вдвічі.

— Той клієнт — це ваш сусід?

— Ні, не він. Та, здається, і він тут не вперше? Пригадуєте?

— Та хіба запам'ятаєш обличчя кожного клієнта? Коли на тебе спрямовують юпітери, очі наповнюються світлом, і клієнт зникає, як ворона в нічній темряві.

— А все-таки фотознімки Немуро-сана жахливі. — Я нишком погладив жінчине стегно пальцем і, не відчувши ніякого опору, кладу долоню на округлу поверхню ноги, а через жінчине плече бачу, як Тасіро-кун умить відвернувся й припав губами до щойно принесеної склянки.— Хіба те, що ви дозволяли йому робити такі знімки, не є доказом близьких стосунків між вами?

— А яка робота в цього чоловіка?

— Начальник нашого відділу.

— Он що... Ну, простому службовцеві це не під силу... За виїзди я беру дорого... Зате роблю все, що тільки попросять...— Дівчина, що досі сьорбала коктейль потрошку, вихилила одним духом склянку й замовила в бармена ще одну.— Однак незабаром я вийду заміж. І мені хочеться влаштувати пишне весілля. Кімоно нареченої позичати не буду, а куплю власне. В найдорожчий готель зберу подруг — нехай задурно п'ють цілісінький вечір...

— Яких подруг? Натурниць? А наречений знає про вашу роботу?

— Не ваше діло.— Видно, мої слова зачепили дівчину за живе, бо вона роздратовано відштовхнула мою руку.— За таку важку роботу не беруться заради хизування або примхи. Про що я тільки не мріяла. Але щастя розминулося зі мною. Однак я не здалась. Якщо ви мене жалієте, то б'юсь об заклад, що в мене на ощадній книжці більше, ніж у вас. На рекламуванні універмагів по продажу товарів у кредит або на показі купальників виставляєшся справжньою панночкою, та гаманець у тебе все одно буде порожній. Займатися такою справою можна років до двадцяти п'яти — до двадцяти шести найбільше, а тому на книжку нічогісінько не відкладеш.

— Мабуть, і наречений вами пишається.

— Авжеж, збитків через мене не матиме. І витрати на весілля, і завдаток за квартиру — все я оплачу. Вмовляти, щоб мене взяли заміж, — ні, це вже вибачайте.

— Виходить, ті фотознімки набрали тепер особливої цінності.

— Ви так хвалитеся, а я не знаю, що то за фотознімки.

— Ті, де ви зняті зі спини. Мабуть, пам'ятаєте?.. Ось такі.

Я витягаю один із кількох, приготованих у кишені, й тицяю його дівчині під самий ніс. І відразу її обличчя міняється, а голос звучить незгідливо й суворо:

— Звідки видно, що це я?

— Видно...— Я знову кладу руку на її ногу і через долоню ніби поглинаю співрозмовницю.— Ну, передусім те волосся...

— Волосся? — Зненацька дівчина заходиться істеричним сміхом, потім так само раптом підозріливо насупила брови.— Таке скажете... На прохання клієнта, звичайно, не завжди, ми користуємося накладним волоссям. Ось і для цього фотознімка він попросив начепити довге і чорне...

Нараз дівчина обернулася до Тасіро, і, труснувши довгим розпущеним волоссям, тицяє йому його в обличчя. Високим різким голосом вона щось сказала, та я не можу нічого зрозуміти. Я ще не встиг розгледіти вираз його обличчя, як воно сховалося за головою дівчини. Он що, накладне волосся?.. Однак цього ще не досить, щоб довести, що натурниця на фотознімках і ця дівчина — не та сама особа. Адже не можна сказати, що й з допомогою накладного волосся не вдається зробити тієї дивної пози з "кінським хвостом"... Для цього досить, наприклад, притримувати волосся зубами, але так, щоб цього не було видно...

— Мушу сказати, що ваша необгрунтована підозра мені не подобається.— Порівнюючи біле, майже прозоре стегно з просинню жилок і мою руку, схожу на червоного павука, я відчуваю приємне заспокоєння, а дівчина далі нападає на мене: — Якщо ви вважаєте, що мої фотознімки незвичайні, то не помилилися. Та невже ви думаєте, що ми дозволяємо фотографувати себе так, щоб пізніше нас упізнали? Ні, ми не такі простачки. Ось подивіться, і все зрозумієте.

Дівчина раптом занурює пальці обох рук у волосся, зриває його, мов шкурку стиглого персика, і сильно вдаряє мене довгим пасмом, що ніби стало окремою живою істотою, по передпліччю, а потім, поклавши перуку на ногу, завзято чухає коротко підстрижену руду голову. Схилене над умивальником барменове обличчя ледь-ледь змінює позу, і тепер його профіль, ставши на диво широким, застигає. На скроні — мабуть, від світла — залягла тінь, схожа на заглиблення або шрам. Його похмура незворушність — це лише зовнішня особливість його обличчя чи, може, ознака невиліковної хвороби, що проникла під шкіру й до самого серця? В усякому разі, мені не слід тут гаятися, нехтуючи цією

пересторогою. Коли я забрав руку, дівчина, здригнувшись, звела коліна і глянула на мене, як на ворога.

— Видно, нема надії, що ви запросите мене на весілля?

— Що ми будемо робити? Якщо не поспішимо до фотостудії, то часу зовсім не залишиться.

Скінчилася пластинка. Миттєва тиша розриває вуха, а останні слова дівчини, ніби крила велетенського птаха, повисають над баром. Двоє чоловіків за столом поблизу дверей здивовано повертаються в наш бік. Та от музика знову заграла — тепер уже сумно бренькала гітара,— наче розріджуючи навколишнє повітря, яке не може відгородити нас від зовнішнього світу. Допивши залишки саке з содовою, я встаю з табурета.

— Вибачайте. Я згадав, що маю термінову справу.— Поверх обіцяних двох банкнот по тисячі ієн кладу стовпчиком додатково кілька стоієнових монет.— Гарно провів час, але, на жаль, мушу йти. Здається, залишилося трохи оплаченого часу, то, якщо не заперечуєте, я віддам його Тасіро-кунові. У вас, видно, ніяких рсобливих справ нема?

Обличчя та шия сп'янілого Тасіро налилися кров'ю, і лише кінчик носа та підборіддя залишилися білими, наче їх притиснули до шибки. Він мовчав і таким дивним способом нарешті дав зрозуміти, що погоджується.

— Ви, напевно, неодружений.— Дівчина відверто глузувала з молодого службовця.— Та все ж мали б знати, що ґудзики на сорочці треба пришивати нитками одного кольору. Щоб людей не смішити.

Однак Тасіро, витираючи кінчиком пальця запітнілі окуляри, стоїть мовчки. Так само мовчки бармен опускає переді мною, мов сніжинку, рахунок за випите і перед тим, як узяти гроші, дає решту. Пройшовши

мимо столика, за яким двоє чоловіків ведуть важливі переговори, я вже наближався до дверей, коли мене нечутно нездогнала дівчина. Запах дешевої косметики викликав в уяві ліжко вбогої жінки.

— А все-таки я пришлю вам запрошення на весілля,— сказала вона майже пошепки і на мить розгорнула поли накидки. Дівчина була голісінька. Гладка, але не пружна, а наче налита водою. Судячи з пушку внизу живота, вона справді зовсім не та, що позувала для фотографій.

— Така робота,— і дівчина вдавано сміється.— Ви можете не повірити, але совість у мене чиста. Та все одно моєму нареченому не хочеться, щоб я сюди ходила. Бо найголовніше для сім'ї — її надійність. Може, перед тим як я вийду заміж, ще раз зайдете?

Тасіро стоїть на одному місці, як велика театральна лялька. Злегка потиснувши жінчину руку на прощання, штовхаю двері. Вони знавісніло ячать, мов сполоханий птах, а холодний вітер уривається за комір і в рукави. Музика віддаляється, і що крок, то все більше її заглушує шум сірого міста. Тануть, розпливаються у тій пітьмі і мої почуття. Я прискорюю ходу і, прямуючи під небо неонових ламп, намагаюсь якомога швидше йти в ногу з перехожими...

Однак чим більше я пришвидшую кроки, то відчуваю, як хтось інший, невтомно переслідуючи свою мету, намагається мене догнати. Людей на тротуарах мало, зате потік таксі перед кінотеатром майже безперервний... Та я все йду... Може, тому, що нема вільних таксі... А може, хочу, щоб людина за моїми плечима якомога скоріше мене наздогнала.

Нарешті я чую уривчасте дихання того, хто порівнявся зі мною. Не змінюючи ходи, не обертаючись, я нехтую супутником, як власною тінню. Наче зголодніла мошва, в мої охололі вуха вдирається кволий, благальний голос.

"Що таке? Невже дівчина не сподобалась?.. А я думаю, в неї гарні ноги... Навіть улітку її тіло, напевне, прохолодне... У вас інший смак?.. Чого мовчите?.. Що, ви приголомшені?.. А що я міг зробити?.. В мене не було злого наміру... Навпаки, я старався вам догодити, та перегнув палицю... Невже я малодушний?.. Я себе ненавиджу... І завжди так, а знаю наперед, що каятимусь, хоч вішайся... І чого я такий вродився?.. Аж гидко... Забудьте про ту фальсифікацію пального... Ненароком наплів вам небилиць про це, бо, правду кажучи, роздрібні бази можуть заробити й чесною торгівлею, не балансуючи на небезпечній линві... А якщо й робиться щось недозволене, то це хіба за допомогою подвійної бухгалтерії, аби уникнути податку... Навіть якби підробка пального мала місце, ніхто заздалегідь не думає, що невеликий промах — і його схоплять за руку... Я не брешу... Одне слово, виставляє сторожу — фіктивну компанію, крах якої шкоди головній не завдасть... Тож нічого не вдасться рознюхати... Хоч скільки рознюхуй..."

Я не відповідаю. Не висловлюючи ні згоди, ні заперечення, йду такими ж кроками. На тротуарах людей стає щоразу більше. Як нічна комашня, вони спішать до штучного світла. На хвилину притихнувши, Тасіро не витримує моєї мовчанки і нетерпляче веде далі:

"Причини дві... Чому я мусив вдатися до вигадки?.. Я злякався... Ви розумієте?.. Як тільки я подумав, що начальник відділу Немуро зник безвісти без жодної причини, мені здалося, ніби мене самого покинули... Ні, трохи не те кажу... Скоріше я йому позаздрив, чи що... Я ще не зазнав нічого прекрасного в житті, як мене, тільки мене, здихалися... І тому я почав шукати хоча б якоїсь причини, пояснення і тим самим намагався знайти спокій... От що було в мене на душі... А крім того... мені соромно признатись... я ще нікому про це не говорив, а мучився на самоті... але тепер я мушу бути чеснішим, ніж раніше... Якщо вже почав, то треба зізнатись у всьому до кінця... Знаєте, історія з тими фотознімками — теж чистісінька вигадка... пробачте... цілковита брехня... Правду кажучи, я знайшов їх випадково на дорозі... Вони здалися мені цікавими, і чим довше я їх розглядав, тим більше дійсність змішувалася з вимислом... Може, в цьому винна дружина Немуро-сана?.. Що ви думаєте про неї?..

Прикидається наївною, а сама тільки й шукає нагоди, щоб напустити туману в очі, пошити в дурні, правда?.. Може, тому, що я для неї — просто підлеглий її чоловіка?.. Я, звичайно, підлеглий, та не обов'язково їй слід зневажати мою людську гідність... Однак, гадаю, не варто сприймати інших людей так серйозно... Та чого це я причепився до неї?.."

Як і раніше, я мовчу. Втрутившись у розмову тоді, коли співрозмовник ще не розкрив до кінця своєї душі, можу спонукати його до нової брехні. Краще почекати, поки за інерцією усе викаже. Я йду. Зненацька світло затоплює вулицю і, вганяючись клином у ніч, щосили намагається оп'янити перехожих ритмом божевільного часу.

"Куди це годиться! — Тасіро ледве зводить дух.— Мене розкрито, правда? Знову брехня... Сама мимоволі зірвалася з язика... Може, це хвороба?.. Хвороблива брехливість, чи що?.. Правду кажучи, я сам зробив ті фотознімки... Тепер уже нема чого критись... І, звичайно, натурницею не була та дівчина з бару... Спитаєте, чому я фотографував тільки зі спини?.. Бо так жінки здаються лагіднішими... Клянусь, це остання брехня... Мабуть, ви не вірите мені, але... я зганьбив себе, та, благаю, пробачте... Я ношу в собі жахливу таємницю... Вона не дає мені спокою... Мені здавалося, брехня стане правдою, коли хтось у неї повірить... Та я втомився... Хочу відкритись і відчути полегшення на душі... Тож прошу: поверніть мені ті знімки... Вони не мають відношення до~Немуро-сана, просто я прикривав ними свою ганьбу..."

Я знову не відповідаю. Небо, всіяне мерехтливим неоновим світлом, а під ним вир людей, гнаних невидимою метою, нічне свято псевдовтікачів, що ніяк, навіть якби рухалися швидше, не можуть віддалитися один від одного більше ніж на три метри, імітація репетиції вічного свята, повторюваного щовечора. Я стаю на край тротуару, щоб зупинити таксі. Тасіро забігає спереду і, бризкаючи слиною, веде далі:

"Дуже прошу, послухайте... Жахлива таємниця... Я бачив... бачив начальника відділу Немуро... Правду кажу... Чому ви не слухаєте? Адже

це ваш обов'язок його шукати... Ви мені не вірите? Тоді хоч послухайте... Я бачив... бачив на власні очі, як ішов начальник відділу Немуро..."

Байдужий до його слів, я піднімаю руку назустріч порожньому таксі. Машина гальмує, різко звертає до тротуару й зупиняється, заторохтівши, наче бляшанка. Я рвучко відчиняю дверцята. Тасіро намагається залізти всередину, але я не запрошую його, хоч і не забороняю сісти зі мною.

У водія дуже похмурий вигляд. Коли я сказав, куди їхати, він не те що не відповів, а навіть не кивнув головою, лише різко натиснув на педаль зчеплення і без усякого жалю примусив старий мотор закашлятись. Якщо в і н проник в інший світ через задні двері кав'ярні "Камелія", то невже, як і цей водій, щодня карається — так, наче шкребе нерви скляними скалками?.. Невже цей світ був настільки нестерпний, що довелося його навіки покинути й приректи себе на таке гірке життя?

— Я таки бачив Немуро-сана.

Окуляри Тасіро, що стривожено поглядає на мене збоку, пітніють,— в автомашині занадто жарко. Мої щоки, задубілі на холоді, м'якшають, і я раптом почуваю, що сп'янів. Під дією віскі в крові зашумували дві з половиною склянки пива.

— Ви могли б сказати про це раніше. Чого досі мовчали про такий важливий факт?

— Я не знаю, чи маю на це право...

— Право?

— Начальник відділу, якого я зустрів на вулиці, здався мені зовсім іншою людиною... Він нічим не був схожий на нещасного відлюдника... Хода жвава, як у людини, що прагне жити...

— Кажете, хода, отже, він ішов?

— Від несподіванки мені аж дух перехопило... Хотів було його окликнути, але не наважився, коли побачив вираз його обличчя. Зрештою, хто дав мені право втручатися в його життя?..

— Широкою чи вузькою вулицею?

— Звичайною... тротуаром, як оцей...

— Вам не здалося, що він чимось стурбований? Адже тільки на перший погляд міг справляти враження бадьорої людини...

— Зовсім ні! Хіба можна було помилитися? Та де там стурбований, навпаки, безтурботний, наче втішався прогулянкою.

— Тоді чому він вас не помітив? Ви ж змогли роздивитися вираз його обличчя. Вам не здається це дивним?

— Була страшна штовханина. Саме тоді люди висипали з контор...

— Ви йшли слідом за Немуро-саном?

Насаджуючи на ніс окуляри, витерті зіжмаканою хустиною, Тасіро блискає білими, наче вставними, зубами й відповідає:

— Ви хочете спіймати мене на слові? Коли б я сказав, що йшов слідом за Немуро-саном, то ви запитали б, як це я ззаду помітив вираз його обличчя? Хоч це й прикро, але я кажу правду. А коли так, то не треба до мене прискіпуватись.

— Ну, гаразд. А все ж, чому ви його пропустили?

— Навіть не знаю, як це сталося...

— Що, він усе ще для вас авторитет?

— Питання в тому, чи маємо право втручатися в його життя. Визначаємо на свій розсуд де людині треба жити, а тій, що втекла, вішаємо на шию ланцюга і змушуємо її вернутися назад... Та чи є в цьому здоровий глузд?.. Хто має право силоміць нав'язувати іншій людині місце проживання?..

— Людина тікає з одного місця на інше лише для того, щоб заспокоїтись. І особливої сили волі для цього не треба. Замість того вона мала б подумати про обов'язок і відповідальність перед тими, від кого втекла.

— Мабуть, людина тому й тікає, що хоче позбутися того обов'язку...

— О котрій годині це було? Де?

— З уривка тієї газети, яку я вам недавно показував, видно, що на тисячу людей, враховуючи сюди дітей і хворих, які не можуть робити, що їм хочеться, припадає одна людина, пропала безвісти... Думаю, це дуже серйозно... А якщо долучити сюди й тих, що не втекли, але хотіли б, то цифра буде страшною... Одне слово, ті, що не втекли, залишаться у меншості...

— Влітку? Чи восени?

— Насамперед треба з'ясувати, чи маю я право втручатися?

— Відчай залишених людей вас не турбує? Думаю, ви не забули, що шуряка Немуро-сана вбито?

— А яке це має відношення до відчаю людей, яких покинули?

— Якого кольору костюм був тоді на ньому?

— Коли вранці я їду в переповненій електричці, стиснутий з усіх боків людьми, мене охоплює страх. Звичайно я стикаюся з десятком-двома, хай навіть сотнею знайомих, принаймні з виду, людей, і мені здається, що я займаю чітко визначене місце в суспільстві. А от у повнісінькому вагоні я бачу навколо себе незнайомців та ще й силу-силенну. Але це ще нічого, найстрашніше, коли електричка підходить до кінцевої станції...

— Може, все-таки скажете, хоч якого кольору костюм був на ньому? Мені вже таких небилиць наговорено, я так багато й марно находився, що аж ноги болять.

— Ой, пробачте...— Тасіро знітився і проковтнув слину.— Колір костюма?.. Здається, він був... Ні, на ньому не було костюма, а, по-моєму, лише дощовик...

— Справді?

— Того дня... дощу не було, але в будь-яку хвилину погода могла зіпсуватись. А начальник відділу здавна вирізнявся своєю завбачливістю... Ми всі глузували з його ди-пломоманії — він мав права водія, а крім того, диплом радиста, стенографіста...

— Я про це знаю.

— Думаю, все це пов'язане одне з одним... Щоб не розгубитися серед чужих людей... чи то в переповненому вагоні електрички, чи то в плетиві незнайомих вулиць...

— Якого кольору той дощовик?

— Звичайнісінького... рудуватого чи, може, зеленкуватого... як усі дощовики.

— Новий? Чи приношений?

— Ні, не новий. Досить потертий. Як хочете знЬти... з масними плямами на рукавах і комірі... Ага, пригадав, той самий, що його начальник відділу давно носив... Він був здібним автомеханіком і часто замість спецівки накидав на себе того дощовика, коли залазив під машину...

В ту ж мить я наказую шоферу зупинити таксі. Над широкою темною вулицею де-не-де висять ліхтарі... Блищить відбитим червоним світлом табличка, сповіщаючи про ремонт водогону, кілька касок, укритих люмінесцентною фарбою, нудно повторюють однакові рухи.

— Отут виходьте й провітріть голову. Думаю, зрозумієте причину і без запитань.

— Зрозумію? — Тасіро зіщулився, наче готуючись чинити опір.— Та я ж збирався вам усе розповісти.

— Подумайте як слід, може, зрозумієте. Ну, швидко виходьте!

— Ви ще пошкодуєте.

— Годі! Щоб ви знали, я одержав той дощовик від клієнтки. Добре виспіться, проковтніть таблетку аспірину, а коли придумаєте вірогіднішу брехню, приходьте знову.

Склавши середній і вказівний пальці, я грубо штрикнув Тасіро між ребра. Зойкнувши, він скорчився й нахилився вперед, але не випав із машини, а втримався на одній нозі.

І тоді, обернувшись до зачинених дверцят, хрипким голосом прокричав:

— Я йшов за ним! Я йшов за начальником відділу!

Виходжу з таксі посередині узвозу, що веде до житлового масиву на узвишші. Заплатив за каву, випиту разом із Тасіро,— це зрозуміло, але несподівано, мабуть, з п'яної голови, розтринькав гроші у фотостудії і, нарешті, проїхався на таксі... Скільки ж я маю вимагати на покриття витрат?.. Для цього, звичайно, треба подати клієнтці відповідні відомості... Звісно, я міг би щось уписати в повідомлення... Адже навіть безцільна трата часу чогось учить... Вважаю, що понад дві години, проведені серед потенціальних утікачів, дозволили мені стерти на карті сумнівні, непотрібні лінії.

Однак майже неможливо внести ці непрямі наслідки розшуку в об'єктивне повідомлення, що не втратило б цінності після виходу з-під моїх рук. Зрештою, написати, що брехун признався в брехні, це те ж саме, що нічого не написати. Коли я в думках повертався назад, в уяві виразно спливали тільки білі ноги під стойкою... тільки відчуття, ніби моя долоня вбирає їх... Але ця окрема частина жінки не розширювалася до цілісного образу, і якби я наважився закінчити "фреску", то решту деталей мав би шукати за тією жовтою шторою. І знову, як комаха до лампи, де їй судилося згоріти, я поспішаю вулицею через житловий масив до того вікна. Не маючи для цього ніякої причини і особливо не замислюючись над тим, що в мене її немає...

Ні, не можна сказати, що зовсім не було ніякої причини. Причиною була автомашина. Я залишив її перед сходами, що ведуть до жінчиної квартири, якраз навпроти другого звідси ртутного ліхтаря... Я поставив її там під тим приводом, що сп'янів, але тепер, коли хміль ударив у голову ще сильніше, причина, яка привела мене сюди, здається дедалі хисткішою. Неквапливо йду стежкою, протоптаною на висохлому газоні, скорочуючи відстань до жовтого вікна. Від краю будинку номер три, якщо йти звичайно, тридцять два кроки... Поглядаю вгору: низки

ліхтарів, схожих на штучні очі, які дивляться незмигно, стоять ніби зачаровані й кличуть на свято, яке ніколи не настане, прямокутники блідого світла у вікнах — наче постаті людей, що давно зреклись і відвернулися від того свята... Вітер хльоскає в обличчя ніби мокрою ганчіркою — піднімаю комір пальта і зупиняюся... саме там, де востаннє бачили йог о...

А якби зараз тут стояв не я, а в і н... якби під прикриттям ночі в і н прокрався сюди... то що подумав би, глянувши на вікна покинутого дому? Силкуюся перейнятися його настроєм, та мені не вдається. Чомусь весь час перед очима настирливо виникає постать водія таксі, який щойно мене привіз. Чоловічок із землистим обличчям, що замість повітря вдихає невдоволення, замість крові нагнітає в жили прокляття, чоловічок, переповнений злістю, наче хлів смородом... Такому чоловічкові нема чого тут стояти... нема потреби нишком пов'язувати свою долю із жовтим вікном... Однак не всі водії схожі на нього. Трапляються інші, господарні люди, такі, наприклад, як Тояма, що купив у нього автомашину. В і н повинен бути самим собою. Кимось іншим його навряд чи можна заступити. В і н... той, що відвернувся від надії на будь-яке свято і наважився втекти із призначеної йому в житті окремої комірки... А може, в і н вирушив у дорогу, щоб попасти на вічне свято, яке ніколи не відбудеться?..

Одного дня несподівано потрапляє на очі приклеєний на якійсь стіні чи телеграфному стовпі збляклий на дощі, не помічений іншими людьми клапоть паперу,— об'ява, яка сповіщає про велику урочистість, і сповнює його незмірною надією ще й тому, що місце і час не були вказані... І він, не оглядаючись, кинувся шукати те свято, яке, на відміну від його щонічної підробки, що лише темрявою і неоном скрашує грим на обличчях, не закінчиться й після смерті... на свято у світ ночі, який триватиме вічно, поки вистачить тьми... у нескінченний танець, не супроводжуваний втомою, смутком і шматками паперу, що їх розкидає вітер...

Тепер в і н стоїть тут... зважує на терезах, що важче — втрачене чи ще не здійснене бажання... Та що вирішить?.. Я шукаю його навпомацки... Але марно... Та пітьма, в якій никаю,— це кінець кінцем моє власне нутро... вкарбована в мозок власна карта-схема... Це я стою, а не в і н... Правду кажучи, я мав би стояти не тут, а, скажімо, десь під парканом будівельного майданчика, звідки видно вікно кімнати моєї дружини... Та от я тремчу на холоді й стежу за вікном чужої людини, нічим зі мною не зв'язаної, яка зовсім випадково стала моєю клієнткою... Може, й в і н стоїть на місці, не позначеному на його карті-схемі, під хтозна-чиїм вікном... І може, там, куди ніхто, крім нього, не добереться, він спить, або прокинувся, або сміється, плаче, сердиться, нудьгує, зневірюється, веселиться, пиячить, скрегоче від зубного болю, тремтить від страху, димить, як порожня розпечена сковорідка, витає у хмарах, збився з дороги, падає у безодню, зосереджено підраховує свої гроші, заглиблюється у спогади, складає плани на завтра, мучиться кошмарами самотності, каючись, рве на голові волосся або лежить з глибокою раною, ледве дихаючи...

Однак зараз тут стою я. Безперечно, я сам. Я збирався йти за його картою-схемою, а йду за своєю, збирався вислідити й о г о, а висліджую себе,— і от я завмираю, наче примерзаю до землі... Ні, не від холоду... не від сп'яніння... і не від сорому... Розгубленість переходить у тривогу, тривога — в страх... Мій погляд зупиняється на розі будинку номер три, потім бігає вгору і вниз, вертається назад і починає рахувати будівлі... ще раз... другий, третій... На розі того самого будинку шалено піднімається і спускається... Нема!.. Нема жовтого вікна!.. На тому місці, де мало б бути жовте вікно, видно штору з біло-коричневими поздовжніми смугами... Що сталося?.. Якби я пройшов уперед тридцять два кроки, піднявся сходами на другий поверх і подзвонив у двері ліворуч, то все з'ясувалося б... Але тепер я не можу... Якщо штора так змінилася, то й зустрічатимуть мене настільки по-іншому, наскільки жовтий лимон відрізняється від зебри... Ану ж, ця смугаста штора — знак, що в і н уже повернувся додому... Повернувся, з напівглузливою посмішкою прочитавши у вечірній/ газеті про смерть її брата... Здійснилася рідкісна — одна з десяти тисяч — можливість, в яку я ще

недавно зовсім не вірив. Який прозаїчний кінець!.. Дивовижна швидкість... Точна й зрозуміла карта-схема... Діалог, що нічим не відрізняється від монологу... Ну гаразд, усе розв'язалося безболісно, і тепер я зможу остаточно покінчити з цією справою, не ґублячись у здогадах і не відганяючи від себе неприємної думки, що не маю підстав хизуватися своїми досягненнями...

Справді, мені нічого журитися. Навіть якщо в душі я прагнув, щоб ця справа тяглася вічно, зі смертю клієнтчиного брата вичерпалося джерело фінансування, і хоч би що вона казала про свої заощадження, не варто вести далі безнадійні розшуки, які при всіх моїх зусиллях протягом двох з половиною днів до кінця домовленого строку нічого путнього не дадуть... Нема причини бути незадоволеним... Узявши валізку із автомашини (виходить, тільки для цього я сюди й прийшов), вертаюся назад тією ж дорогою. Темна-претемна вулиця... Ще раз кинувши оком на ту недоречну, незграбну смугасту штору, минаю зіщулене від холоду літнє подружжя із школярем у формі, який безперестанку щось базікає, і прямую схилом униз до станції метро. Коло входу в метро, наче вихопленого яскравим світлом з темряви, переганяючи один одного, вихоряться клаптики паперу і залітають усередину. Тут же, на станції, в дешевій їдальні, з'їдаю вечерю — рис із яйцем. Хоча зараз середина зими, величезна зелена муха намагається сісти на абажур лампи, але щоразу сповзає і врочисто дзижчить, кружляючи навколо. Та мені нема чого турбуватися. Мабуть, вона знається на порах року краще за мене.

ПОВІДОМЛЕННЯ 14 лютого, 6 година ЗО хвилин ранку. Від 6 години ЗО хвилин до 7 години потайки стежитиму за кав'ярнею "Камелія", оскільки маю відомості, що в ній займаються незаконним улаштуванням водіїв на тимчасову роботу. Якщо така незаконна посередницька контора справді існує, то потерта сірникова коробка, що залишилася від зниклого чоловіка, сірники з різнокольоровими головками — усе це набере глибокого змісту. Крім того, слід також з'ясувати справу з оголошенням про вакансію водія у спортивній газеті. Запевнення господаря кав'ярні, нібито знайомий із провінції попросив його найняти

водія для власної машини, напевне, звичайнісінький викрут, розрахований на обман довірливих людей. А насправді не виключено, що те оголошення містило якусь зашифровану інформацію, зрозумілу тільки шоферам, які займалися тимчасовою роботою. Зауваження: наприклад, різна величина й порядок розміщення ієрогліфів можуть сповіщати про відновлення роботи після нападу поліції або ж указувати на зміну місця зустрічі. Проте це не означає, що таким чином швидко вдасться натрапити на слід зниклого безвісти чоловіка. Адже в місті проживає близько вісімдесяти тисяч водіїв, серед них п'ятнадцять тисяч, тобто майже двадцять процентів, не мають постійної роботи. Тож, напевне, існує багато таких незаконних посередницьких контор. Та в певному розумінні кав'ярня "Камелія" може бути ключем до розгадки всієї цієї справи. З уваги на це, я й вирішив таємно постежити за тією кав'ярнею. На щастя, мені зустрілася порядна людина — водій Тояма, що сам користувався послугами посередницької контори при "Камелії". Хоч він і не дав мені рекомендаційного листа, але, скориставшись його ім'ям, я зможу одержати потрібні мені відомості.

Однак усе, що я написав,— неправда. Тільки через дванадцять хвилин настане чотирнадцяте число. А до ранку залишається ще більше шести годин. До наступного кроку, здається, я занадто добре підготувався, та це не означає, що я поводжусь, наче школяр, який збирається на екскурсію, або зі злості теревеню, ніби Тасіро. Мине шість годин, хай навіть десять, та все одно зміст мого повідомлення нітрохи не зміниться. Зрештою, мені нема чого побоюватися, що протягом тих шести годин мене спіткає раптова смерть, а якщо врахувати, що завтра, негайно після відвідин "Камелії", я мав намір побувати у клієнтки, то моє повідомлення — перепустка, краща за будь-який виправдний документ. Хоч би що означала та неприємна смугаста штора, я зможу переступити через заборону. В усякому разі, наслідки розпитувань у кав'ярні вмістяться у кілька рядків, тож мені нема чого соромитися. Це так само ясно, як і те, що після ночі настає день...

До того ж у крихітній, необжитій парубоцькій квартирі, якою я користувався тільки для спання, ніч наставала пізно і так само пізно

світало. Перевівши стрілку дзвінка майже на п'яту годину, заводжу будильника й ставлю якнайдалі, на підвіконня, щоб рукою не міг до нього дотягнутись, увімкнувши радіо, заглушую стукіт кісточок маджана, що долітає з другого поверху, забираюся під ковдру, залиту вином і просяклу моїм запахом більше, ніж я сам, ставлю біля подушки його фотографію і поряд одну з тих, що одержав від Тасіро, на якій почуттєвість натурниці виявляється найчіткіше, і, потягуючи віскі просто з пляшечки, зосереджую всю свою увагу на зв'язку між цими двома фотознімками.

Чоловікове обличчя — несиметричне і трохи довгасте — видає в ньому людину запальної вдачі. Шкіра на обличчі здається шорсткою, але не стільки через нерівності, як через плямки, якими вона вкрита. Мабуть, він схильний до алергії. Праве око випромінює волю, ліве, з опущеним зовнішнім кутиком і млявими повіками, надає йому вигляду засмученого пса. Довгий тонкий ніс ледь-ледь скривлений вліво. Лінія уст майже пряма, наче накреслена під лінійку. Верхня губа — тонка, нервова, нижня — повна, спокійна. На лівій щоці кілька не зголених волосинок. Досі в і н справляв на мене враження винятково ділової людини, а тепер я чомусь угледів у ньому й риси мрійника. Я не відчуваю до нього ні ворожості, ні упередження, але не віриться, що цей чоловік може з'явитись і по-людському заговорити зі мною. Вираз його обличчя найкраще відповідає його теперішньому стану, наче від самого початку в і н народився у вигляді зображення на плівці негативу. На тлі фотознімка бліда скісна смужка. Може, це частина будинку, що відсвічує під слабким сонячним промінням, або швидкісна платна автострада.

На чорному тлі другого фотознімка величезні жіночі сідни-ці, схожі на плід тілесного кольору. Вони тільки здаються величезними, бо займають усю площу знімка, а насправді невеличкі. їхня форма щось мені нагадує. Ага, плід мушму-ли... блідої мушмули, своєрідно спотвореної... гібрида муш-мули та європейської груші... Мабуть, тому, що підстилка під натурницею не зовсім чорна, її низ скидається на зеленкуваті прозорі півкулі... вони глибоко западають унизу і різко випинаються в кінці хребта. У коричнюватій заглибині ясно відчувається

піт. Верх непрозоро білий з ледь-ледь помітним рожевим відтінком... напевно, цю непрозорість створює пушок, що вкриває тіло, мабуть, завдяки йому, з'явився і білий відсвіт. Оскільки натурниця дуже нагнулася вперед, сфотографована під певним кутом її спина із рядочком хребців, схожих на присипані піском стародавні могили, набрала кольору пряженого борошна. Саме цей колір найбільше мене приваблює.

М'який, ніжний пушок, як на найдорожчому оксамиті... ледь-ледь смаглява, гладенька, мов у юної дівчини, шкіра... ясна річ, навіть при використанні найдосконалішої техніки сучасна кольорова фотографія не може відтворити всіх відтінків. Однак... ні, я не збираюся ще раз повертатися до зізнання Тасіро... та якщо засумніватись у подвійній брехні, то не виключено, що перша з них виявиться правдою... до того ж клієнтка визнала, що в і н захоплювався кольоровою фотографією... тож не слід відкидати й можливості, що ті фотознімки — його робота. Можна підозрювати, що кваплива відмова Тасіро від своїх попередніх зізнань пов'язана з побоюванням, що стане відомо, яким способом він заволодів ними. Припустімо, що це так, але чи можна це прочитати на й о г о обличчі? Здавалося б, що можна, адже коли чоловік дивиться або приглядається, на його обличчі з'являються особливі зморшки. Житель вивернутого навиворіт світу, який не спроможний переконатися в існуванні об'єкта, поки не вбере його в себе...

Тому я до всього прискіпуюся. Передусім не ясно, чи Тасіро вистачило б уміння користуватися фотоапаратом із широ-кокутовим об'єктивом. Далі, як сприймати той фотоальбом з написом "Зміст спогадів" і, зокрема, фотографію, де клієнтка знята у трохи театральній позі? А як бути з фотознімком, на якому крізь сорочку проглядає силует її тіла?.. (Чому так спокійно вона показала мені той фотоальбом? Що це таке? Байдужість, необережність, навмисність, чи, може, звичайне жіноче кокетування?) Ну що ж, і така річ можлива... не виключено навіть, що натурниця на тих фотознімках — його дружина, тобто моя клієнтка...

Я весь наче застиг. Тільки фотографію жінки залишаю, а його — перевертаю. До ранку ще далеко, а пляшечка віскі вже порожня. З радіоприймача безперестанку линуть американські народні пісні. Нарешті під ковдрою стало тепло, і я щораз міцніше прикипаю очима до плоду мушмули. В моїй уяві натурниця перетворилася на молоду дівчину. Заглибина на мушмулі виблискує, як перетинка на жаб'ячих лапках. Жінці, напевне, личила б коротка яскраво-червона сукня. Враження від дивної дівчини — помічниці в ательє дружини — по-чудернацькому переплітається, як на репродукції Пікассо, що висить у кімнаті в клієнтки, із зображенням натурниці на фотознімку. Акробатичні трюки, мало не падіння, безперервно повторювані на абсолютно безпечній линві, прокладеній по землі. А що якби я пішов разом з цією жінкою до ательє моєї дружини й замовив їй сукню? І справді, вона ж казала, що збирається шукати собі роботу. Може, влаштувати її в дружини?.. Перетинка на жаб'ячій лапці дедалі більше виблискує, стає схожою на фіолетову гуму...

Що руйнується, що залишається?.. На пластиковій стелі, зробленій під дерево, появляється те саме обличчя... Усміхнений місяць... От незбагненна загадка: чому такий страшний сон, нібито мене наздоганяє повний місяць, який я бачу двічі або тричі на рік?..

Четверта година п'ятдесят шість хвилин ранку... дратівливий дзвоник будильника, ніби по нервах провели наждачним папером... забите мокротинням горло пече, навіть курити не хочеться... дається взнаки не просто похмілля, а випите вночі віскі... хоч скільки миюся холодною водою, однаково в очах ріже, ніби довго стояв на голові, хоч скільки висякую носа — з нього все тече.

План на сьогодні вже вписаний у повідомлення. Нічого не залишається, як діяти так, ніби все вже зроблено. Маленька кімната, майже без меблів, здається надто просторою. Мабуть, через холод. Щоб зігрітися, прикладаю руки до гарячого чайника з водою, що стоїть на газовій плитці. Як тільки вип'ю чашку міцної кави, вирушу з дому. Якщо вийду о пів на шосту, то десь о шостій десять доберуся до житлового

масиву на узвишші. Заберу машину, кілька разів проїду мимо "Камелії", щоб розвідати, що там відбувається, і поїду — буде точно тридцять хвилин на сьому, як написано в повідомленні.

Я поголився, перевдягнувсь і, сьорбаючи каву, взявся переглядати вчорашню вечірню газету, як знову пролунав дзвоник. Цього разу не будильника... дзвінок телефону... Телефон — єдина вартісна річ у моїй кімнаті... Я встановив його для службових цілей, та оскільки вдень я майже ніколи не бував удома, то користувався ним іноді, коли просипав, для зв'язку з конторою. А щоб мені хтось дзвонив — за останнього півмісяця я собі такого не пригадую. Я навіть збирався його продати... Дзвінок лунає втретє... Навіть не уявляю собі, хто б це міг бути... Може, хтось помилково набрав мій номер?.. А що як клієнтка?.. Може, раптом потрапила в якусь історію, що примусить її знову начепити на вікно жовту портьєру... Або дружина?.. Якщо дружина, та ще й о пів на шосту, то в неї, напевно, апендицит або запалення легенів... Не дожидаючи четвертого дзвінка, піднімаю трубку.

— Хто це?

— Ви спали?..— невиразним, слабеньким голосом озивається не хто інший, як Тасіро.

— Що сталося? Так рано...— Мимоволі я питаю сердито: — А ви подумали, котра зараз година?

— Та я вже збирався класти трубку, якщо ви після ще одного дзвінка не прокинетесь. Мені будь-що треба з вами поговорити...

— Але ж надворі ще темно, хоч в око стрель. Облиште свої жарти.

— Ні, небо починає світліти. В його забарвленні стільки смутку! Тут у нас уже молочар пройшов, он і поштареву ходу чути. І собака загавкав. Прогуркотів перший трамвай...

— Годі! Я кладу трубку.

— Не треба! Потім пошкодуєте, що не захотіли вислухати останніх слів людини. Я збираюсь накласти на себе руки. Цілу ніч не спав, а все думав, думав до знемоги. Он поштар біжить! Газета?.. Сьогодні у вечірній газеті буде повідомлення про мою смерть... Причина?.. Яка причина?.. Мабуть, невроз...

— Яв захваті від вашої чудової гри. Але, на жаль, я поспішаю. Може, відкладете продовження до завтра?

— Ви не вірите. Безжалісна людина! Невже з моїх слів не зрозуміли, чи я кажу правду, чи брешу? Хоча будь-яка висловлена брехня має певний зміст. Та сьогодні я змушу вас повірити. Зможу зробити так, що ви все життя будете каятися. Так вам і треба! Я змушу вас глибоко відчути провину за свою бездушність.

— Звідки .ви дзвоните?

— Хіба не однаково звідки? Ви начебто трохи стурбовані.

— Невже це в моїй натурі?

— Так чи ні?

— Ну, я кладу трубку.

— Почекайте! Я вас довго не затримаю. Я скоро помру. Я хочу, щоб ви почули мій передсмертний крик. Ви гидували мною, як черв'яком, а тому спокійно будете свідком моєї смерті, правда? Мабуть, думаєте, що я прикидаюся? Ну що ж, тоді слухайте, попиваючи чай.

— Я п'ю каву.

— Тим краще. Вам це більше підходить. Ви чуєте? Я піднявся на підставку... на дорожню валізу... тепер зав'язую мотузку навколо шиї... ні, те так, просуваю голову в зашморг...

— Заповіт написали?

— Ні, я багато, чого передумав, та якщо заповіт писати серйозно, то йому не буде кінця... А писати коротко — скажімо, "прощайте" — не варто.

— Наостанок нічого не хочете сказати про начальника відділу Немуро?

— Бездушна людина, оце вже справді так. Навіть не людина, а свиня. Як можна про таке говорити тому, хто от-от умре? Якась нісенітниця! Того чоловіка... зниклого безвісти, я його зневажаю... Хіба це не малодушність?.. Таке може зробити лише боягуз... І заради нікчеми зняли величезну бучу!.. Я б так не вчинив... Ось я вже накинув мотузку на шию. О'кей! Вона вже так стягує шию, що, здається, зараз кров із носа бризне. Я йду набагато далі, ніж будь-хто із пропа-лих безвісти.

— А хіба самогубство не схоже на втечу? Тільки після нього залишається гидкий труп, а зникнути безвісти — це все одно що стати прозорішим за повітря, чистішим за скло...

— Ой, хтось іде. Ну от, я умираю. Тільки відштовхну з-під ніг валізу. Відштовхую. А дружині Немуро-сана передайте, що наймати детектива заради зниклого чоловіка — велика розкіш...

— Заради кого?.. Яка розкіш?

Та відповіді не було. Мені здалося, ніби роздавили ногою гумовий мішок з водою, але й цей звук відразу заглушив страшний шум — видно,

трубка об щось ударилася,— після чого все стихло. Долинав тільки слабенький шурхіт, ніби щеня чухається в ящику... Мабуть причулося... Я не думаю, що він заподіяв собі смерть, але... що ж робити?.. Та якщо справді повісився, то з мене, свідка його смерті, поліція воду виварить. Як же я виправдаюсь? Якась дурниця. Може, відповісти, що винна в цьому моя тупа бездушність? Звичайно, поліцію переконало б інше пояснення: мовляв, я шантажем довів того бідолаху до самогубства. Нічого не вдієш — для таких людей це єдиний зв'язок між причиною і наслідком. Ну й помстився він мені! Так спритно, що я навіть не зрозумів... та ні, він не повісився... він збожеволів... Просто в нього така вдача — любить привертати до себе увагу екстравагантними витівками... так само декому подобається обвішувати груди нагородами... от зараз він піднесе трубку до рота... і захихоче... або захлипає... О, щось чути... скриплять двері... До мене долітає чоловічий зойк... переляканий, хрипкий голос...

Виходить, правда! Я кладу трубку і переконуюсь, що навколо тиша.

І знову темна-темна дорога... Вечірня пітьма наче одним помахом щітки змела з дороги господинь, що ходили скуповуватися на вечерю, і коляски, і сріблясті велосипеди; повернулась у свої комірки і затихла більшість скромних службовців, а охочим до розваг після роботи ще рано спішити додому... Покинута людьми, непевна долина часу... Я зупиняюся... Саме тут, де зникли його сліди...

У жінчиному вікні, як і вчора, та ж сама біло-корич-нева штора... Я мав би сповістити їй багато чого — насамперед про смерть Тасіро,— але чомусь вагаюсь. Якби я зібрав докладні відомості про таємну посередницьку контору при "Камелії", то напевне натрапив би на його сліди і без усякого сорому, навіть усупереч деяким фактам, міг би вважати, що зробив крок уперед. Та, на жаль, Тасіро зовсім перемішав усі мої плани. Отож мені доведеться розвідувати в "Камелії" завтра вдосвіта.

Між будинками дме вітер. Потік крижаного повітря стикається з гострими рогами будівель і завиває тихим, нечутним голосом. Шкіра береться сиротами, кров холоне, а серце перетворюється у мішечок льоду. Вищерблений асфальтований тротуар. Посеред газону все ще лежить той самий порваний білий м'яч. Завдяки світлу ртутних ліхтарів мої запорошені черевики здаються позолоченими. Під ногами труп пощербленої дороги. У зів'ялій траві покинутий, як і я, люк.

Сьогодні я подав заяву про звільнення з роботи. Якщо Тасіро десь залишив доказ того, що я був останнім його співрозмовником по телефону, то мені не уникнути переслідування поліції. А тому, що я не сповістив про це негайно, то моє становище напевне погіршає. Надзвичайно заплутана історія, для шефа вона просто нестерпна. Я не можу сказати, що він радив мені покинути роботу, але й не відхилив моєї заяви про звільнення. "Самостійність — похвальна річ.— На обличчі шефа було важко що-небудь прочитати, тільки очі стали лагідніші, ніж звичайно.— Та якби такі прискіпливі особи, як от я, попустили віжки, то приклади показують, що з вашою прудкістю легко можна потрапити в болото... От хоч би ти: вмієш собою володіти, та все одно допустився промаху... В нашому ділі тебе на кожному кроці підстерігає якась пастка... Я не хочу сказати тобі нічого поганого, але краще поміняй своє заняття... Світ широкий, люди живуть по-різному... А наступного разу приходь до нас шанованим клієнтом з повним гаманцем. На знак давньої дружби рук не пожаліємо, щоб тобі якнайкраще прислужитись..."

Я півдня не виходив з дому і все чекав. Добрі новини чи погані — найгірше, коли втікаєш від них. Однак поліція так і не з'явилася. Здається, найнеприємнішого я уникнув. Правда, небезпека не щезла повністю, хоча про мої стосунки з Тасіро знала тільки клієнтка, мій шеф і, зрозуміло, сам Тасіро.

Чекати нестерпно... В конкретній роботі власні зусилля вирішують усе, а от коли чекаєш, вони тобі не допомагають.

А тут ще й з похмілля почало нудити — тричі нутрощі вивертало. Може, за тим вікном жінка також очікує? Навряд чи ця смугаста штора сповіщає про його повернення. Бо тоді жінка подзвонила б у контору, а шеф повідомив би й мене. Ні, штора означає щось зовсім інше. А все-таки, може, жінка теж очікує. Проте мені не вистачає сміливості подзвонити в ті двері. Ні, штора перемінилася не тому, що в і н повернувся додому, а з якоїсь іншої причини. В моєму житті теж багато змінилось. Я облишив роботу в розшуковому агентстві, до якого жінка звернулася по допомогу, тобто перестав бути детективом, а вона — клієнткою. Наостанок шеф доручив мені дізнатися, чи й після заміни детектива вона має намір розшукувати чоловіка, чи ні. Тож, як буде змога, завтра вранці постежу за кав'ярнею, а потім навідаюсь до неї. Якось ніби жаль розлучатися з тією справою, а крім того, нема зараз що робити й нема куди йти.

В і н пропав безвісти, клієнтчиного брата вбито, його підлеглий Тасіро заподіяв собі смерть, а дружина ні разу не дзвонила, тож мені залишилася тільки жінка, що чекає по той бік вікна. Всі щезають. В очах моїх товаришів по службі, як це не дивно, мабуть, і я — один з тих, що зникли. Ні, не тільки я, але й жінка, що сама з собою розмовляє і прокидається лише від пива, адже її існування може підтвердити хіба податковий інспектор муніципалітету. Смішна гра в піжмурки, коли нікому гратися.

Хоч як блищить ртутний ліхтар, нічого, крім темряви, не видно. Іноді прибуде автобус, пролунає чиясь хода, а людей не видно... Залишилась тільки виснажлива темно-порожня перспектива... Однак я чекаю... Повільно йду, спиняюся, повертаю і знову йду назад... Я чекатиму вічно... Чекатиму разом з нею... Десь далеко гримнули двері, гуркіт побіг по водогінних трубах і зітханням землі пролунав у моїх вухах. Повітря пронизало тихе собаче виття. Однак чому всі зникають?..

Я майже певен, що хтось за мною стежив. Цієї ранньої пори, коли надворі ще все сіре, але вже виразно проглядають обриси предметів і фари на автомобілях починають гаснути, в кав'ярні "Камелія" ще

світиться, а тому крізь вічка чорної сітчастої завіси я добре бачу, що відбувається всередині. В кав'ярні, завжди такій безлюдній і непривітній, тепер стільки темних постатей, така тіснота, що, здається, там нікуди й голці впасти. У повідомленні доведеться переправити дату з чотирнадцятого на п'ятнадцяте лютого і цього, очевидно, буде досить... Мабуть, зсередини вулиці не видно, бо майже всі чоловіки обернулися до стойки і ніхто не поглядає з осторогою надвір. Правда, можна припустити, що доглядач автостоянки якимось чином потай сповістив про мене...

Зрештою, і я не мав чого остерігатися. Моя ціль — зустріти когось із завсідників і розпитати про зниклого чоловіка. Я знав, що маю справу з людьми неговіркими, а тому не збирався витягати відомості у них силою і, хоча став уже безробітним, ще не думав шантажувати їх викриттям незаконної посередницької контори. Звернувши увагу на те, що оголошення "Потрібна офіціантка" переписане заново, я легко штовхнув знайомі двері — і саме тоді, коли прослизнув у гамір і задуху...

Я навіть не встиг як слід роздивитися. Лише наткнувся на дві чи три пари ворожих поглядів, і в ту ж мить чиясь рука з-за дверей схопила мене за горло, притягла до себе, а друга вперіщила в потилицю. Ні, це не була рука, а, напевне, кийок, гнучкий гумовий кийок. Голова запаморочилась, наче я став догори ногами. В роті присмак шлункового соку. Мене били в обличчя, стусали ногами, та особливого болю я не відчував. Він з'явився лише тоді, коли мене винесли надвір, кинули біля автомашини і взялися гатити носаками в голову й крижі. Різкий біль вибухнув фейерверком, пробіг іскрою і кольнув у серце. Мабуть, саме завдяки йому я опритомнів. Хтось відчинив дверцята, хтось інший, схопивши мене під пахви, заштовхнув досередини. Силоміць запхавши мої ноги під щиток управління, напасники люто хряснули дверцятами. Відразу видно, що майстри таких справ. Шкода тільки, що того першого, який підняв на мене руку, я не міг упізнати.

Біль повернув мені сили. Я ворухнув плечем — на щастя, воно не пошкоджене. Руки в крові. Заглядаю у дзеркальце — обличчя теж

закривавлене, ніби навмисне хтось розмалював фарбою. Ніс розпух, ледве дихаю. Витягую з-під сидіння старого рушника для протирання вітрового скла й хочу витерти кров. Та запечену кров так легко не витреш. Здається, вона все ще тече з носа. Затиснувши його пальцями, відкидаю голову назад і жду. Однак гаятись я не можу. На вулиці ще безлюдно, але вікна кав'ярні вже перетворилися на чорне дзеркало, а навколишній краєвид набрав звичайного забарвлення. Ранок настає швидко. Незабаром на тиху вулицю висиплять люди. З роз'юшеною фізіономією не варто показуватися їм на очі. Скручую паперову серветку і затикаю носа. Відчуваючи на собі погляди з вікна кав'ярні, поволі від'їжджаю. В темній сторожці автостоянки, на жаль, не видно старого доглядача.

І знову біле небо... І біла дорога, що ніби стикається з небом... Ртутні ліхтарі вже заплющили свої очі, дорога ширшає — на око метрів із десять... Тільки в під'їздах будинків, на сходах, ще зачаїлась нічна пітьма... Останній молочар на велосипеді розминувся зі мною і, забрязкотівши порожніми пляшками, спустився по схилу.

На щастя, перехожих нема, і я мерщій, перестрибуючи через дві сходинки, біжу сходами вгору... От і білий дзвінок на білих залізних дверях з темно-зеленим одвірком... Минув лише один день, а в мене таке відчуття, як у моряка, що не був на суші цілий місяць... Хай що завгодно означає смугаста штора, але тепер, коли моє обличчя в крові, я маю право зайти.

Нарешті після другого дзвінка шторка навпроти вічка у дверях відхиляється. В таку пору затримка зовсім природна. За хвилину чути, як бряжчить ланцюжок. Ворушиться клямка, широко розчиняються двері, й жінка, як і я сподівався, перелякано питає:

— Що сталося? Так рано...

— Це мене в "Камелії"... Дозвольте вмитись.

У передпокої начебто не видно чоловічого взуття. Жінка, з сіткою на голові і в якійсь дивній ватяній піжамі, схожа скоріше на хлопця, ніж на натурницю з кольорового фотознімка, який я уважно розглядав протягом двох ночей.

— "Камелія"? Та кав'ярня?

Скидаю пальто й піджак — рукави й комір сорочки в крові. Намочивши вату в теплуватій воді, приготованій в умивальнику, обережно витираю закипілу кров і коротко пояснюю, як усе сталося, важко, більше, ніж треба, зітхаючи. Тривожні відомості, одержані від доглядача автостоянки... розповідь водія Тоями, що їх підтвердив... незаконна посередницька контора для влаштування водіїв на тимчасову роботу.

— Краще рану не тріть. Змінити воду?

— Мабуть, це кров з носа... А так поранення начебто невелике... Пече, мабуть, подряпина...

— Невже ви щось таке зробили, що вони так вас побили?

— Побили — виходить, заробив.

— Такі люди понад усе хочуть залишитися непоміченими.

— Ви знаєте, що Тасіро-кун заподіяв собі смерть?

— Заподіяв смерть?

— І чому всі намагаються утекти?

— Що його спонукало? Була якась причина?

— Причина?.. Знаєте, можна було б довго про це говорити, але... одне слово, він збився з дороги... Питав себе: "Де я? Чи справді живу так, як вважаю правильним?" — і не знаходив відповіді... Підтвердити могли б інші, та ні один з них не глянув в його бік...

— Отже, я найперша мала б заподіяти собі смерть, правда? — Нараз її голос знову пожвавішав.— Було б добре, якби вам підійшла чоловікова сорочка... Спробуєте вдягти?

— Через нього я втратив роботу. Мій шеф страшно боїться поліції. Як тільки помітить, що пахне неприємністю, винуватця негайно звільняє. Ну то як, дозволите мені провадити розшуки ще два дні, коли я став безробітним?

— Невже і я винна?..

— Бачу, ви поміняли штору.

— Облила кавою. Здається, це було позавчора^, ага, в день братового похорону... відразу після зустрічі з вами... Плями від кави погано сходять... тому я віднесла її в хімчистку... Я начебто з кимось розмовляла, і він попросив принести кави... Поки наливала, все було добре, а як понесла, раптом ззаду мене залоскотали...

Несподівано мене занудило. Різкий біль вибухнув на дні очного яблука, відбився зсередини черепної коробки і, сфокусувавшись на потилиці, стиснув горло.

— Знову марили чоловіком?

— Можливо... Бо так умів лише він.

— Жовта штора мені більше подобалась.

— Через два-три дні я її знову повішу.

— Залишилось п'ятдесят вісім годин. Дві доби і десять годин... до того часу, коли угода про розшук перестане бути чинною... угода на тиждень, але неділя не зараховується...

— Я піду працювати. Можете не турбуватися... Нудота підступає до горла. В шлунку стає важко, наче

туди напхали глини...

— Тільки в самому Токіо, здається, понад вісімдесят тисяч водіїв таксі. Великих таксомоторних фірм приблизно чотириста, а з урахуванням малих — понад тисячу. Навіть якщо обходити їх щодня, то більше п'яти не відвідаєш...

— Вам погано?

— Ага, трохи...

— Ви б краще лягли...

Головний біль і нудота звузили поле зору, а вся свідомість безсоромно прикипіла до її маленьких рук, що підтримують мене за передпліччя. Наче в них центр всесвіту. Зігнувшись уперед і ледве пересилюючи нудоту, я вперше проникаю у спальню... неприбрана після спання біла постіль... на ній заглибина від жінки... ніздрі забиті кров'ю, і ніс не мав би відчувати запаху, але я його вловлюю... від середини ліжка до стіни заглибина... гніздо для мого сну... фіолетова перетинка на розпростертій жаб'ячій лапці...

— Пробачте... але порівняно із справжнім містом намальована нами карта надто спрощена...

— Коли в грудях болить, вам краще не говорити... Залишилось ще тридцять чотири години...

Жінка сидить на підлозі коло ліжка і, перебуваючи поза полем мого зору, пильно стежить за мною. Та чи справді стежить? А може, як той гість, що його вона пригощала кавою, я зарахований до привидів, які виконують роль слухачів її монологу...

Велетенське серце, що б'ється хтозна для кого... Місто... Змінивши позу, я шукаю її... Але ніде її не знаходжу... А де ж я, на якого дивиться жінка, котрої немає?..

— Котра година?

— П'ять хвилин...

Нараз коло моїх ніг спалахнув торшер, і я побачив перед собою жінку. Ватяну піжаму вона змінила на жовтувате кімоно, сітка з голови зникла, волосся розсипалося по плечах.

— П'ять хвилин на котру годину?

— П'ять хвилин тому договір про розшуки втратив чинність.

— Як? — Від несподіванки я підвожуся на ліжку.— Що ви маєте на увазі?

— Та ви не хвилюйтеся.— Жінка відвертається і, ступивши кілька кроків, стає посередині кімнати.— Я вирішила завтра йти на роботу.

Перед тим як вона повернулася, на її обличчі промайнула невиразна, наче веснянка, тінь, залишивши на моїх губах легкий присмак. Невідомий спогад защемів у серці. Я чомусь здогадався, що вона робила

навпомацки. Тепер її погляд ковзає вздовж стіни, коло якої стоїть ліжко, мимо столика перед дзеркалом, до вікна... На ньому проста каштанова штора з білими квадратиками...

— Що ви побачили?

— Вікна...

— Ні, не те, я питаю, що бачите у вікні?

— Вікна... багато вікон... Вони поволі гаснуть... Тільки зараз стає ясно, що там живуть люди...

— Отже, вже ніч?

— П'ять хвилин...

— Я так довго спав?..

— Ще ні... лише тепер будете спати...

Закинувши голову догори, вона поволі труснула довгим волоссям. Крізь кімоно чітко видно, як ворушаться її стегна й ноги. Я нишком спускаю ліву ногу на підлогу, переміщую на неї центр ваги і зістрибую з ліжка. Ступивши крок уперед, простягаю руки й, схопивши жінку під пахви, щосили лоскочу. Вона кричить і, вириваючись із моїх рук, пробує тікати. Та біжить не до вікна чи до дверей, а прямо до мене. Ми стикаємось і падаємо на ліжко. В моїх очах усміхаються коричневі веснянки, між пальцями протягується блискуча фіолетова перетинка... Заглибина від жінки на білій постелі... Гніздо для мого сну...

Навпроти ліжка стоїть шафа для одягу. Велика білясто-матова металева ручка, ясно-коричнева поверхня, імітована під тикове дерево, і

так майстерно відполірована, що на відстані двох метрів у неї можна дивитися, як у дзеркало. Жінка десь — мабуть, у кухні — стиха наспівує. Чути лише окремі слова, а тому важко розпізнати, що це за пісня. Я вдягаю піджак і йду... Йде і вона... Проходить повз жовту штору, й відразу її обличчя чорніє, волосся біліє, губи теж. Біліють зіниці, чорніють білки, веснянки стають білими плямками, схожими на порох, що осідає на вилицях кам'яних статуй... Я йду... Навшпиньки прямую до дверей...

Зненацька я сповільнюю крок і зупиняюся. Зупиняюся, наче мене стримує повітряна пружина. Всім тілом переважуюсь з пальців лівої ноги на п'ятку правої, а потім знову переношу центр ваги на ліве коліно. Бо схил досить крутий.

Дорога не асфальтована, а з грубозернистого бетону, через кожних десять сантиметрів порізана вузенькими борозенками — мабуть, щоб запобігти ковзанню. Та пішому з того невелика користь, бо пилюка й клаптики шин згладили всі нерівності. А тому в дощ та ще й у стоптаних черевиках йому йти нелегко. Можливо, таке покриття розраховане на автомашини й ці борозенки їм прислужаться. Не виключено, що вони сприяють відведенню талої води у рови, коли стоки переповнені.

Однак усі ці хитрощі виявляються зайвими, бо автомашин тут зовсім мало. Тротуарів немає, а тому кілька жінок з кошиками у руках розбрелися по дорозі і, захопившись розмовою, нічого не помічають. Висвистуючи, наче для остороги, серединою дороги спускається хлопчак на роликових ковзанах. Я квапливо відступаю набік, бо теж ішов посеред дороги.

Тут я сповільнюю крок і зупиняюсь. Зупиняюсь, наче мене стримує повітряна пружина. Всім тілом переважуюсь з пальців лівої ноги на п'ятку правої, а потім знову переношу центр ваги на ліве коліно..

Ліворуч — крута кам'яна стіна, праворуч — низеньке залізне поруччя, за ним неглибокий кювет, а далі майже прямовисна круча. Така ж стіна наче перетинає дорогу, що повертає ліворуч і вихоплюється на узгір'я. Як пройду п'ять-шість кроків, то обрій поширшає і переді мною відкриється житловий масив на узвишші. Я в цьому не сумніваюся. Знайома дорога, знайома настільки, що навіть забуваєш про навколишній краєвид, коли навмисне не зосереджуєш на ньому уваги... дорога, якою я проходив не одну сотню разів... І зараз, як завжди, я йду по ній — я повертаюся додому.

Та раптом я мимоволі зупиняюся. Зупиняюся, наче мене стримує повітряна пружина. Зупиняюся під враженням того, ніби цей дивно-яскравий краєвид навколо спадистої дороги жене мене назад. Я знаю, чому зупинився, але в це важко повірити. Я чомусь не можу пригадати краєвиду, що мав би відкритися за поворотом, з такою ж виразністю, як схил середі мною.

Однак підстав для тривоги ще не було. Адже такі провали пам'яті, здається, не раз бували в мене. Я почекаю. Коли пильно дивишся на стіну, викладену квадратними плитками, вона випадає з фокуса й відчуття відстані зникає. Буває, що на мить забуваємо навіть ім'я знайомої людини. От і зараз я переважусь усім тілом на ліву п'ятку й почекаю — сподіваюсь, недовго,— поки фокус відновиться. Бо за поворотом на узвишші житловий квартал, а в ньому і мій дім. Я не можу його згадати, але він там напевне є.

Як годиться у таку пору року, небо затягли негусті синю-вато-попелясті хмари і, хоч наручний годинник показує четверту годину двадцять вісім хвилин, здається, ніби надходить вечір. Ще можна розпізнати борозенки впоперек дороги, але тіней уже не видно. Кам'яна стіна ліворуч, обросла вогким мохом, що рано притягає до себе темряву, почорніла. Ковзаю поглядом угору й доходжу до пощербленої вітром, нерівної лінії — лише там небо раптом світлішає. По той бік стіни я, звісно, не можу заглянути, але знаю, що на схилі гори притулилися купкою три дерев'яні будиночки й обсаджений деревами гуртожиток чи

готель. Туди від підніжжя схилу, мабуть, веде інша дорога, але я рідко нею користувався, а тому мало що пам'ятаю — нічого не вдієш. І все-таки я хочу вірити, що в моїй пам'яті щось збереглося, хай навіть нечітко, розпливчасто. Якби в цьому краєвиді не пролягала стежинка в минуле, то й спогадів не було б. Якщо справді незнайому місцевість я сприймаю, як знайому, то чи не означає це, що мені байдуже, якби не стало всього світу за межами мого поля зору? Проте зник лише житловий квартал на узвишші.

Північ... Та хіба можна вгадати напрям, коли не видно сонця? Інша річ, якби я був у долині під кручею. Піднявшись нагору, я бачу внизу черепичні й бляшані покрівлі, наче намальований на папері іграшковий лабіринт — людський розсадник і ліс антен, що прагнуть радіохвиль,— а також димар громадської лазні, поряд з кам'яним муром... Та я певен, що зміг би в пам'яті пройти крізь цей лабіринт до лазні, що стоїть у мене перед очима. Вулиця, якою полюбляють ходити старі люди, що сідають під крамницею ще перед її відкриттям і курять сигарети. Вулиця, якою після третьої години поспішають жінки з речами для лазні в руках. Об'їзна дорога під кручею, по якій снують невеликі вантажівки, що перевозять паливо. На її узбіччі лежать купи поламаних рекламних щитів.

Переступаючи з ноги на ногу, починаю задихатися. В міру того, як дихати стає важче, поступово наростає тривога. А може, навпаки — наростає тривога, а тому дихати стає важко? Краєвид не попадає у фокус — це ще півбіди, та от квартал на узвишші за поворотом поступово перетворюється на білу пляму, наче його стирають доброю гумкою. Зникають барви, зникають обриси, форми, врешті здається, ніби зникає саме життя. Від підніжжя схилу долинає чужа хода. Мене наздоганяє якийсь чоловік, начебто службовець, із портфелем під лівою пахвою і з парасолькою в правій руці. Він іде, зсутулившись і розмахуючи парасолькою в такт крокам. Видно, відірвалася застібка, бо складки парасольки, немов дихаючи, то розходяться, то сходяться. Звичайно, я не посмів його окликнути, але в якусь мить захотілося піти за ним слідом. Може, найголовніше — це йти отак, без вагань, уперед? У

всякому разі, через п'ять-шість кроків я побачу, що ховається за поворотом. Здається, ніби все легко розв'яжеться — так проковтується з водою таблетка, що застряла в горлі,— коли я переконаюсь у реальності того краєвиду. Незнайомець тим часом уже завертає за ріг. Він зник, але зойку не чути. Мабуть, він був певний, що квартал на узвишші таки існує. Я напевне зможу зробити те, що вдалося йому. Залишилося ступити тільки п'ять-шість кроків, згаяти менш ніж десять секунд — втрата невелика.

Та чи справді невелика? А що як, не дочекавшись, поки до мене вернеться пам'ять, я побіжу й побачу перед собою незнайомий краєвид? Що ж тоді робитиму? Адже не виключено, що цей, здавалося б, такий знайомий краєвид, що відкриється на середині схилу, може швидко завести у невідомий світ. Це цілком можливо. Адже будинки на косогорі — просто склеєні докупи клаптики уяви, а пам'ять про лабіринт під кручею — звичайнісінька асоціація, викликана димарем громадської лазні. А до висновку, що тут північний бік гори, я, очевидно, дійшов тому, що простором від муру до бетонної дороги заволодів бруднувато-сірий мох.

А якщо ці звичні відчуття не справжня пам'ять, а її підробка, вдягнута в правдоподібність... тоді моя впевненість, що я повертаюся додому,— лише привід для їх виправдання... і навіть я сам перетворююсь у щось сумнівне, що не можна назвати мною.

Я переводжу дух. Назустріч чоловікові з парасолькою, який обігнав мене, згори біжить, підстрибуючи, видзвонюючи дрібняками в гаманці, дівчинка в довгій зеленій кофтині. Наче за велінням фокусника, безперестанку хтось зникає у зниклому кварталі й натомість хтось інший з'являється на дорозі. Виймаю цигарки і, недбало черкаючи сірниками, навмисне гаю час. О, як було б добре, коли б пройшов хоч якийсь знайомий! А що як подібно до вулиці на узвишші, знайомі люди перетворилися на незнайомих...

До горла підступила нудота. Мабуть, тому, що я перенапружив очі, намагаючись побачити невидиме. До нудоти долучилося ще й запаморочення. Так чи сяк, а я, мабуть, надто довго вагався. Якщо не стає відваги звернути за ріг, то треба рішуче робити щось інше. Та коли я вже збирався повернути назад, знизу пролунав пронизливий автомобільний гудок. Викидаючи клуби білого диму, вгору брався обшарпаний, навантажений городиною "пікап". Та що це, галюцинація? Не встиг я відступити під стіну, як за "пікапом" уже й слід прохолов. Ні, зникло все, не тільки "пікап". Потроху перестали з'являтись і людські постаті. Краєвид зовсім збезлюднів. Мене охопило нестерпне почуття самотності, і я, жалюгідний, пустився вниз дорогою, якою щойно сюди прийшов. Однак спускатися крутою дорогою важче, ніж підніматися. На згладженому бетонному полотні легко посковзнутися, поперечні борозенки теж пішому не допомагають, а тому, щоб не впасти, треба покладатися на швидку реакцію ніг. Тепер кам'яна стіна була праворуч і поступово підвищувалась, аж поки я збіг униз, де світився ліхтар. На його стовпі прикріплена табличка з назвою вулиці білими ієрогліфами на синьому тлі. І хоча я відчуваю, що такої назви сподівався, колишньої впевненості вже немає.

Нараз дорога ширшає й виходить на вулицю з тротуарами, по якій курсують автобуси. Біля підніжжя схилу вже горить ліхтар, а тут ще зовсім видно. Однак і тут, куди не глянь, ніде ні душі. Мене огортає невимовний страх. Здається, ніби я попав на картину, на якій забули намалювати людей. Нема людей, отже, не видно й автомашин. А проте є ознаки, що вони були поряд. Скажімо, димить недокурок край тротуару. Судячи з попелу, його кинули кілька секунд тому.

Спочатку біжу праворуч. Показався вхід у метро і мені здалося, ніби саме там відкриється переді мною гамірне місто. На перехресті із світлофором — в центральній частині вулиці — розташувалася страхова компанія, книгарня і невеликий універмаг. Двері в крамницях відчинені, товари розкладено на вибір покупцям, але покупців немає, не видно також і продавців. Лише світлофор на перехресті блимає: гасне зелене світло й запалюється жовте, а згодом червоне змінюється знову

зеленим. Та автомобілів ніде не видно. Однак, як завжди, відчувається запах вихлопних газів, що їх розносить вітер. Отже, люди й автомашини зникли зовсім недавно.

Заходжу в метро. Там тихо-тихесенько, не чути, як шумить вітер у довжелезному тунелі. Поряд — дешева їдальня, крізь прочинені двері бачу, що відвідувачів немає, але ще парує рис у чашках на столах. Біжу далі. Бігцем спішу до підніжжя спадистої дороги. На мить зупиняюсь і кидаю погляд угору і, переконавшись, що пам'ять про квартал за поворотом не повертається, кричу — спочатку тихо, а потім усе голосніше. Та голос розчиняється, тане в цьому сірому безлюдді, навіть не повертається трупом луни.

Я минаю спадисту дорогу й біжу на протилежний бік вулиці із перехрестям. Пробігаю під віадуком, за ним у ряд стоять тютюнова крамничка, магазин санітарної техніки і хімчистка, звертаю на розі ліворуч, а, опинившись коло бензоколонки навпроти платної автостоянки, почуваю, наче дістався до знайомого місця. Тільки я не певен, що прямував саме сюди. Однак мені здається, що звідси можна вирушити в іншу дорогу. Зупинившись біля входу на автостоянку, бачу навскіс по той бік вулиці високий димар громадської лазні, а поряд кав'ярню. Виразний, як на поштовій листівці, але закинутий у найдальший закуток пам'яті знайомий краєвид. Відчуваючи, як у грудях тривожно заворушилася надія, переходжу через вулицю і відчиняю двері кав'ярні. Надія мене не зрадила — нарешті я зустрівся віч-на-віч з живою людиною. Заклавши ногу на ногу, навпроти на високому табуреті сиділа жінка з тонкою, мов у дівчини, шиєю. І в ту ж мить — наче ввімкнули радіо — я почув гамір, а крізь сітчасту чорну завісу побачив на вулиці людський натовп і безперервний потік автомашин. На мить спокій, що повернувся до мене, примушує забути про втрачену вулицю на узвішші. Але тільки на мить. Тим часом надворі почало сутеніти. Небо ще світліло над гребенями будівель, та автомашини вже увімкнули фари. Я ніяк не можу збагнути, яким чином минає час. Якщо згадати, як я поспішав, то дивно, що майже не заспався.

Я вибираю собі місце за найдальшим столиком, біля вікна. Затиснувши двома пальцями правої руки гаманця, що лежить у спідній кишені піджака, не спускаю очей із жінки, яка сидить, заклавши ногу на ногу, на високому табуреті, поблизу дверей.

Мабуть, не треба було уточнювати, що я сів за найдальшим столиком, біля вікна, бо кав'ярня зовсім мала: столики на чотири особи стоять в один ряд, а від дверей мене відділяє їх п'ять. Жінка на табуреті водночас і офіціантка, і касирка. В стіні за стойкою, як у голубнику, невеличке віконце — з нього подають замовлене питво чи страви. Стіна, в якій віконце, не такого кольору, як інші. Було видно, як звідти висувається рука, але обличчя я ще ні разу не бачив. Рука бліда, квола, але визначити стать і вік людини, якій вона належить, не можна. Якщо це чоловік, то він, напевне, схожий на жінку, а якщо жінка, то схожа на чоловіка. Мені все ж здається, що це чоловіча рука і найвірогідніше — її власного чоловіка. Мабуть, з ревнощів заховався за стіною. Напевне, корчиться в муках, уявляючи собі, як відвідувачі пасуть очима дружину. А може, де-небудь у стіні є дірка, і він нишком стежить за їхньою поведінкою. Інакше навіщо було жінці сидіти поряд зі стойкою на високому табуреті, наче птаху на сідалі, високо заклавши ногу на ногу? Жінка спроквола виконує замовлення відвідувача і, струснувши довгим, до плечей, волоссям, знову сідає на табурет. Спадаючи навскоси, чубчик спереду трохи закриває чоло. Веснянки під очима добре пасують до її засмученого виразу обличчя. Вона сидить нерухомо в навдивовижу незручній і напруженій позі, заклавши ногу на ногу, ніби рекламує панчохи. І тоді її тендітне, як у дівчини, тіло раптом стає по-жіночому привабливим і в той же час страшенно беззахисним. Вона справді заслуговує того, щоб її ревнували. Навіть я, зовсім чужа людина, мимоволі піддаюся ревнощам.

Ясна річ, якби вдалося розвалити стіну, то "вмить стало б зрозумілим, чи я маю рацію. Від когось я чув, що відвідувачам кав'ярні подобається спостерігати, як їм готують їжу. Та якби не було стіни, то хіба жінчина гра на табуреті не втратила б своєї природності, а чоловікова поведінка не здалася б смішною? Однак не треба забувати

про винагороду. Жінчина' вартість упала б щонайменше наполовину. Якщо вважати, що ревнощі чогось варті, то втрата була б відчутною. Хоч би хто був режисером цієї вистави, чоловік не відмовиться від своєї ролі. Бо, заховавши свої гірки ревнощі за стіну, він, напевне, одержує чималу винагороду. Тому я став учащати до цієї кав'ярні. Звичайно, я нітрохи не сумніваюсь, що я її завсідник...

З-за столика коло дверей підвелося двоє, що, помагаючи собі жестами рук, начебто вели ділову розмову. Вслід за ними, обсмикуючи спідничку, злізла з табурета й жінка. Обриси її литок злегка виблискують. Здається, що то пушок на них світиться, та навряд чи її ноги голі. Та все ж з такою короткою спідничкою її довге волосся зовсім не гармонує. Залишившись єдиним відвідувачем, я витягаю зі спідньої кишені піджака квадратний гаманець з чорної коров'ячої шкіри, досить потертий гіа ріжках. Вирішив переглянути все, що в мене лишилося, тим паче що на цьому яскраво-рожевому столі добре видно. Почну по черзі з того, що лежить у гаманці. Майже беззвучно розстібаю блискавку. Верхнє відділення для ключів, у ньому два ключі — маленький і великий. Один від автоматичного замка, другий звичайний, простої форми. На кожному вибито лише номер, більше ніяких прикмет не видно. На жаль, не пригадую, від чого вони.

Середнє відділення, вкрите з обох боків прозорою пластмасовою плівкою,— для сезонного проїзного квитка. Ще коли я відкривав верхнє відділення, помітив, що середнє — порожнє, та це в моїй звичці — тримати проїзний квиток і гроші окремо. Ну що ж, підемо далі. Відстібнувши кнопку, рахую: три новенькі банкноти по десять тисяч ієн, дві по тисячі ієн і дрібними грішми шістсот сорок ієн. Всього тридцять дві тисячі шістсот сорок ієн... Якщо я навіть не відразу знайду свій будинок, то ними обійдусь. Але ж має бути причина, чому при мені стільки грошей. Як на службовця, то такої суми забагато для одноденних витрат. Щоправда, могла бути якась особлива потреба. Та все одно покупка за тридцять тисяч готівкою — це щось нечуване. Пояснити забудькуватістю — означає вийти за всякі межі. Але ж гроші можна використати не лише для купівлі товарів. Скажімо, мені доручили

передати зібрані у фірмі гроші сім'ї померлого товариша по роботі. Однак і цей варіант нічим не кращий за випадок із забудькуватістю. Не треба доходити до безглуздя. Якщо я звичайний службовець, то не маю підстав носити при собі стільки грошей. Такий викривлений автопортрет нікуди не годиться. Обдурити себе — це ще не означає підмінити самі факти... Справді, ти ще не можеш схопитися навіть за найголовніше — за твоє власне ім'я.

Зненацька від потилиці до чола насувається тупий біль. Знову піднімається нудота, про яку я почав уже забувати. Виходить, що я таки не пам'ятаю свого імені. Залишилась тільки свідомість того, що я — це я.

Несподівано, задеренчавши об тарілку, підстрибнула на столі склянка. На щастя, вона була порожня і не розбилась. Мабуть, це я підбив стіл коліном, отже, я тремчу. Ставлю лікті на стіл — він знову тремтить, і я відхиляюся назад. Квапливо обмацую всі кишені. Хоч би знайти сезонний квиток! Тоді б я мав точку опори. Раніше мені не дуже хотілося знати ім'я та адресу, а тепер цього не скажеш. Я навмання викладаю на стіл усе, що в кишенях.

....Хустинка... сірники... сигарети... ґудзик, відірваний від піджака... темні окуляри... маленький трикутний значок... і папірець з якоюсь схемою.

Шибки в кав'ярні запалали вогнем — світло автобусних фар лизнуло вікна. В тому світлі чахле гілля дерев уздовж вулиці здається порваною рибальською сіттю. Мій погляд прикипає до автобуса. Все — і вичовгані сходинки, і поруччя з нержавіючої сталі, і внутрішній вигляд, і напружені погляди пасажирів, що шукають вільного місця, і реклама за спиною водія, і сморід бензину, перемішаного з людським потом, і характерні для кожної моделі вібрації мотора — раптом здається мені частиною, продовженням мене самого. В полоні такого враження я мчу разом з автобусом. Важливі для мене зупинки, краєвид, що весь час змінюється, відомі історичні споруди — все постає перед очима, як одна велетенська загальна картина. Хіба я можу сумніватися, що між автобусом і мною

існує тісний, нерозривний зв'язок? Його міг би засвідчити проїзний квиток. Та він загубився або, може, порвався... Ні, скоріше минув термін його чинності, і я віддав його, щоб одержати новий... Тож якщо з тих тридцяти тисяч я збирався заплатити за квиток...

Ну годі про це, бо хоч би скільки таких здогадів я висував, а користі з них ніякої. Крім того, мій автобус добирався куди завгодно, тільки не до того місця, яке мені потрібне.

Справжній автобус, газонувши, промчав мимо. І шибки вікна знову обернулися на чорне дзеркало. Саме там, де було світло фар, відбилася жіноча постать. Крізь віття дерев на її обличчя падає також відблиск ліхтаря, і хоча я не впевнений, але мені здається, що вона стежить за мною. Якщо подумати, то що ж тут дивного? Адже дивитися — це природне бажання. Незграбний, метушливий чоловік, щось загубивши, викладає на стіл усе, що є в кишенях. Інша справа, наскільки вона розуміє серйозність мого становища. Ідеться начебто про загублену річ, а насправді — таке їй і уві сні не присниться,— може, я сам себе загубив. Ні, мабуть, я себе не загубив, а покинув. Адже недаремно, коли недавно промчав автобус, я відчув біль, наче мене викинули з нього на дорогу. Отже, я не загубився, а мене загубили. Інакше кажучи, може, зник не квартал, а весь світ, залишивши мене самого між поворотом і кав'ярнею. Справді, якщо вдуматися, то здається, ніби на тому схилі я не втратив пам'яті, а саме там вона зародилася. Отже, тепер мова йде вже не про зниклу вулицю, а про те, що залишилося, не зникнувши. Може, ця кав'ярня має для мене більше значення, ніж я собі уявляю? І ця жінка, що повернула на вулицю зниклих жителів і перехожих...

І я пильно вдивляюсь у жінку. В чорному дзеркалі вікна раз у раз спалахують фари, сліплять очі, а тому я переводжу погляд просто на неї. Певне, і вона спіймала його на собі. Але спокійно поглядає у вікно — поводиться так, наче все це само собою зрозуміло. Мабуть, у її руках мій ключ.

Може, вона означатиме для мене щось більше, ніж отой дріб'язок, висипаний з кишені на стіл?

Зайшли нові відвідувачі: хлопець і дівчина. Хлопець — на вигляд продавець із сусідньої крамниці, дівчина — його коханка, а може, сестра або родичка з провінції. Нові гості вибрали собі місце — нас тепер відділяв один столик,— хлопець, піднявши вгору два пальці, замовив каву. Після цього вони почали про щось говорити пошепки з таким трагічним виглядом, ніби домовлялись про видатки на лікування когось із смертельно хворих батьків. Як тільки офіціантка злізла з табурета, я теж попросив кави. Звісно, я не думав цим виправдати свою присутність у кав'ярні, а просто здогадувався, що чоловік за стіною почав тривожитись, адже я сиджу тут хвилин сорок-п'ятдесят. Правду кажучи, чоловік за стіною — лише плід моєї уяви, та мені здається, що мій теперішній стан має багато чого спільного з його долею. І хоча це був уявний чоловік, з ним не варто жартувати. Якщо втрата пам'яті відбувається за певними законами й логікою, то чому уявний чоловік не заслуговує однакового становища з жінкою?

Я дивлюсь "а жінку. Не спускаю з неї очей. Силкуюсь вловити її погляд під розпущеним волоссям. Мимоволі дихаю у такт скороченню й розширенню ямок під її колінами, що виступають з-під надто короткої спіднички. І водночас, настороживши вуха, стривожено чекаю, що той невидимий чоловік за стіною від ревнощів от-от ненароком випустить із рук чайник. Проте хоч скільки я жду, нічого не чую: ні брязкоту розбитого посуду, ні навіть цмокання язиком. Натомість з віконця висувається та сама бліда рука. Склянка на таці переді мною не тремтить. Тремчу я сам. Щоб заспокоїтися, впираюся великими пальцями в край стола, але вони й далі тремтять, немов у барабанщика, який, щосили приглушуючи звук, намагається видобути з барабана тужливі ноти. Та чи можна в це повірити? Адже сила вибуху прямо пропорційна тискові. А що, коли б я справді спробував спокусити жінку? Якби я звідси пішов, то мій світ перетворився б на глухий кут перед поворотом на спадистій дорозі. І лише тут, у цій кав'ярні, я можу сидіти спокійно. З нею мене пов'язує щось більше, ніж звичайного завсідника,

який випив тут кілька чашок кави. Можливо, що прихований зміст мого першого випробування, яке мені випало, саме й полягає в тому, щоб спокусити цю жінку. Поглядаючи в шибку, мов у дзеркало, я пригладжую волосся над вухами. Випнувши підборіддя, поправляю краватку. Вона не дуже дорога, але найостаннішої моди, щойно куплена. Ясна річ, я не можу похвалитися, що я вправний спокусник. Та моє становище досить вигідне. Адже відібрати від ревнивця спраглу за коханням жінку — що може бути легше? Простішої хімічної формули на світі немає. Якби тільки я впорався з роллю спокусника. А вже тоді вона себе покаже. Скориставшись нагодою, я підсуну їй гроші, попрошу трохи раніше зачинити кав'ярню і прийняти мене на ніч. А чоловік, вибухнувши гнівом, проб'є стіну. Я, природно, звільнюся від своєї ролі... хоча, правду кажучи, втрачу зв'язок з минулим... і замість того поверну собі світ, що за поворотом дороги...

З віконця знову висунулася біла рука,— мабуть, подала каву для мене. Жінка прямує до мене, однією рукою тримаючи тацю, а другою відсунувши стілець, який загороджує вузький прохід між стіною і столиками. Я поквапливо прибираю свої розкидані на столі речі. Все непотрібне кладу назад у кишені.

Хустинка (без вишитих ініціалів)... сірники (з цієї кав'ярні)... сигарети (чотири штуки)... ґудзик від піджака... темні окуляри...

Темні окуляри? Невже у мене погано з очима? Як подивлюся в шибку, наче в дзеркалі бачу, що в моєму портреті — на ньому я зображений у вигляді службовця — немає жодної вади. Піджак зі скромної, не дуже дорогої тканини, отже, не слід вважати, що я належу до якоїсь особливої породи людей, що хизуються в темних окулярах. Коли б я був комівояжером, якому доводиться багато подорожувати, або агентом фірми, то було б цілком природно, якби я носив темні окуляри і знімав їх, лише розмовляючи з клієнтом. Якщо ж я комісіонер, що продає товари провінційної фірми у власному домі, то зрозуміло, чому в мене немає проїзного квитка. А проте чи не замало речей я маю при собі? Ніяк

не доберу, чому не ношу візитних карточок. Може, я звик класти валізу в камері схову на вокзалі?

Коли жінка підійшла до мене, на столі залишився тільки папірець і значок. Я подумав, що з ними, мабуть, зв'язана ціла історія, і вирішив, що ці речі не заважатимуть їй поставити чашку з кавою. Крім того, я хотів побачити жінчину реакцію. Можливо, ці речі щось їй нагадають, поможуть розплутати клубок спогадів. Поки жінка ставила каву, молоко, цукорничку і наливала в склянку води, вона щонайменше двічі кидала погляд на залишені речі. Та, здається, вони її нічим не вразили. її реакція була б така сама, якби замість них на столі лежали сигарети, сірники й ґудзик.

Розчарований своїм прорахунком, я захопився дивним виглядом її веснянок, що густішали біля зовнішніх кутиків очей, і мало не поставив їй трьох невинних, заздалегідь приготовлених запитань. Насамперед я хотів спитати, який сьогодні день. Саме запитання не мало особливого значення, але я міг би дізнатись, як вона ставиться до мене, і її відповідь послужила б зачіпкою для важливіших запитань. В усякому разі, зараз я знаю лише її одну і її допомога була б дуже доречною. Я б хотів, щоб вона розповіла все, що знає про мене. А тому треба повести розмову обережно, намагаючись не припустити ані найменшої помилки.

Жінка знову сідає на табурет, поклавши ногу на ногу. Туфелька майже спадає з ноги, западинка коло кісточки на нозі дражнить уяву. Опускаю очі. Гаразд кину останній виклик цим речовим доказам. Значок — випуклий в центрі трикутник із закругленими ріжками, покритий блакитною емаллю, із срібними краями. Посередині, теж із срібла, рельєфна літера 8. Накреслена ламаною лінією, вона схожа на блискавку. А може, це й справді не літера, а таки блискавка. Якщо це блискавка, то, очевидно, значок має відношення до електрики, але яке? Невідомо. Ясна річ, шукати в телефонному довіднику фірми, назви яких починаються з 5, теж безнадійна справа. Судячи з вигляду значка, він не виготовлений для забави дітям, отже, приховує в собі якусь таємницю. Придивившись, я доходжу висновку, що це емблема якоїсь

небезпечної таємної організації. Та це лише здогади, а назвати якусь конкретну організацію я не можу.

Папірець теж, здавалось, обіцяв багато. Але згадати я нічого не можу. Залежно від того, як глянути, малюнок на ньому скидається то на карту, то на план водогону, то на поперечний переріз насоса. В куточку дрібні цифри семи-значного числа — мабуть, телефонний номер. Я не можу згадати, чи то я заповнював цю записку, чи мені хтось її передав. Лишається тільки скреготати зубами — клаптик паперу, який не відповідає, а ставить запитання. А що коли це справді телефонний номер?.. Може, з його допомогою я з'єднаюся з минулим, і тією стежиною до мене повернеться пам'ять?..

Телефон поряд з касовим апаратом, за жінчиними плечима. Я пройшов повз неї, а вона й тоді майже не змінила своєї пози. Мій лікоть ковзнув по її випнутому коліні, а їй байдуже. Стиснувши і втягнувши губи, вона видобула із себе звук, схожий на поцілунок. Якщо це привітання, то надто небезпечне. А якщо ні, то невідомо що.

Як тільки я підняв трубку, тривога огорнула душу. Здається, ніби тобі доручили знешкодити міну, а не знаєш, як з нею поводитись. У мене таке враження, наче я падаю в розставлену пастку. Обережно, не кваплячись, набираю номер. Якщо на тому кінці хтось озветься, то з чого мені починати? Звісно, все залежатиме від співрозмовника, але найголовніше — не викликати в нього підозри. Будь-що треба втягти його в розмову і випитати, що це за людина і де живе. Та дарма — лінія зайнята. Ще раз набираю номер, і знову те саме. І так майже сім разів протягом двадцяти хвилин я пробував подзвонити, але у відповідь щоразу чув різкі уривчасті гудки.

Переводжу погляд на жінку — вона безперестанку гризе ніготь великого пальця. Зосереджено, до самозабуття. Покриті червоним лаком нігті схожі на мариновані сливи. Швидко ворушаться її губи. Кінець нігтя між губами, і зуби гризуть його. Зайнята цим жінка повністю забула про себе. А коли так, то про мене тим паче. В душу

западає тривога. Якщо вона зовсім про мене забуде, то вулиця знову збезлюдніє? Треба перебити їй це заняття. Щоб повернути її до тями, кладу на стойку рахунок. Жінка злякано ховає в долоні палець з обкусаним нігтем.

Я мовчки простягаю тисячоєнову банкноту, так само мовчки жінка дає здачу. Не промовила ні слова, а три рази видає звук, схожий на поцілунок. Я так і не збагнув, чи він щось означає, чи ні. І тому, сподіваючись від неї хоч одного слова, я хвильку почекав. Замість слів — вибачлива усмішка, що мене бентежить. На щоках тінь веснянок, які так пасують цій усмішці. Та хоч би скільки вона всміхалась, я не знаю, що робити. Адже усміхові завжди передують слова. Я змушений признатися, що переплутав порядок між ними. Крім того, я вже одержав здачу, і довше залишатись у кав'ярні нема причин.

Зупиняю таксі. Темно-синій автомобіль з жовтим верхом. Дверцята зачинилися з таким хряскотом, що, здавалось, от-от розлетяться на шматки. У висунутій попільничці ще димить недокурок попереднього пасажира. Поки я вагався, не знаючи, куди мені їхати, роздратований молодий водій зняв форменого картуза й кинув його на сусіднє сидіння. Подаю йому п'ятсот ієн — мовляв, недалеко — і прошу їхати, куди покажу. Його настрій відразу покращав, але картуз і далі лежав на сидінні.

— Що це за вулиця на тому узвишші?

— Здається, Нагірна.

— Зрозуміло. Мабуть, тому так називається, що на горі. Вулиця задихається від світла. Вирує залишками денної

метушні. Та от дивина: я не помічаю суттєвої різниці між

нею і недавнім безлюдним краєвидом. Я й досі не розумію, чому я впав тоді в такий відчай. Якби таке зі мною сталося зараз, то я напевне не розгубився б. Коли б, наприклад, замість людей і машин на вулиці з'явилися мурахоїди і ящіри, я сприйняв би це як реальність і намагався б збагнути, що відбувається.

Ось уже й середина того схилу... Таксі не сповзає назад, не зупиняється... Раптом гуркіт мотора змінився, і мені аж у п'ятах похололо... Та ні, нічого не сталося, просто водій перемкнув швидкість, і машина одним духом звернула на повороті. Випроставши ноги, притискаюся до спинки сидіння. Затамувавши дихання, чекаю, поки відкриється пе-реді мною зникла вулиця...

Ні, я попав не в порожнечу, а в безкрайній житловий масив. Незліченні ряди чотириповерхових будинків на узвишші, що, здавалось, угрузли в дно темної долини, розпливалися навкруги симетричним малюнком вогнів. Я навіть не уявляв собі, що побачу такий краєвид. Цікаво, чому саме? Немає сумніву, що в просторі ця вулиця існувала, а в часі була порожнечею. Як страшно — існувати і водночас не існувати. Четверо коліс котяться по землі, я відчуваю, як погойдується автомашина. Та все одно — вся вулиця зникла. Може, взагалі не треба було минати цей поворот. Ні, я не зможу ніколи сюди повернутися. Біла перспектива ртутних ламп. Потік людей, що спішать додому і, віддаляючись, стають все прозорішими...

Я майже кричу водієві, що запитливо сповільнив рух. Скоріше назад! Якнайшвидше вибратися з цього кварталу! Треба тікати туди, де матиму хоч свободу в просторі. А то я тут заплутаюсь і втрачу не тільки час, але й простір — мене замурують у стіну реальності, як того білорукого господаря кав'ярні.

На щастя, решта світу не змінилася. Мабуть, я добре зробив, що вибрав таксі — транспорт, доступний багатьом. Доїхавши до вулиці, по якій курсують автобуси, я вийшов з машини біля першої ж телефонної будки. Тепер у мене залишився тільки один ключ — телефонний номер

під картою-схемою на папірці. Звичайно, якщо я схиблю, то станеться те саме, що сталося там, за поворотом на спадистій дорозі. Знімаю трубку і в щілину кидаю десятиєнову монету. Набираю номер — цього разу лінія вільна, чути довгі гудки. Починаю непокоїтись. Я трохи легковажив, сподіваючись, що номер буде зайнято, і тому як слід не приготувався. Може, покласти трубку? Якщо хтось і підійде до телефону, то я не певний, що в теперішньому стані зможу щось доладне сказати. Починаю лічити тріщини на вікні будки. Якщо вийде парне число, то почекаю, якщо непарне — покладу трубку. Та я ще не встиг перерахувати всі тріщини, як монета провалилася — до телефону хтось підійшов.

Жіночий голос. Надзвичайно виразний, ніби з-за стіни. Не довго думаючи, вибовкую першу-ліпшу брехню, що спала на думку.

— Пробачте, але я знайшов гаманець, а в ньому і папірець з телефонним номером, тож вирішив подзвонити...

Жінчина реакція на це була несподівана: вона відразу розсміялась. А потім низьким гортанним голосом невинно спитала:

— О, це ви? Що сталося?

— Я, розумієте, хтось...

— Годі жартувати...

— Я хочу, щоб ви мені допомогли,— благаю я настійно.— Я в телефонній будці коло підніжжя схилу. Прошу, вийдіть до мене!

— Та що ви, в такий час... Ви що, п'яні?

— Я вас благаю! Мені дуже погано. Я вас прошу, невже відмовите?..

— Ви просто неможлива людина... Ну гаразд, почекайте. Тільки нікуди не йдіть. Я зараз прийду.

Я поклав трубку і присів у будці. Раптом мені впало в очі, що тут хтось наслідив. Чоловік чи жінка — байдуже. Самотній чоловік... В лабіринті міста для нього не знайшлося кращого місця, щоб справити нужду. Я уявив собі, як той чоловік сидить навпочіпки, і мене охопив страх.

Звичайно, той чоловік не обов'язково, як я, загубив свій дім і не має куди повернутися. Може, то був просто волоцюга, в якого ніколи не було власної оселі. Та хоч ким би він був, між нами невелика різниця. Лікар сказав би, що я втратив не квартал за поворотом дороги, а пам'ять. Але хто в це повірить? Адже навіть здорова людина не знає нічого, крім свого звичного місця. Кожен, подібно до мене, живе в своєму замкнутому маленькому світі. Поворот на спадистій дорозі, станція метро і кав'ярня — цей трикутник справді малий. Навіть дуже малий. Та що сталося б, якби трикутник збільшився вдесятеро? Що змінилося б, якби трикутник перетворився на десятикутник?..

Якби знаття, що той десятикутник — не відкрита карта, яка простягається у безмежність... якби рятівник, що озвався на благальний телефонний дзвінок, виявився посланцем із іншої карти і переконав тебе, що твоя карта неповна, з багатьма пропусками... тоді б і та людина заглянула у квартал за поворотом, який існує і водночас не існує. І телефонний шнур перетворюється на зашморг.

Двері телефонної будки щосили зачиняються, але пружина відштовхує їх, і утворюється щілина завширшки зо три сантиметри. Людей на вулиці багато. Але ніхто до мене не озивається. Рятівниця начебто не з'являється. Всміхаючись сам до себе, квапливо проходить якийсь чоловік. Проштовхується крізь юрбу вагітна молодиця, стурбовано поглядаючи на те, як капає вода з мороженої риби в її кошику. На мене звернула увагу лише одна людина — блідий хлопець років сімнадцяти-вісімнадцяти. Він просунув голову в будку і, звичним

рухом щось кинувши в неї, зникає в натовпі. Мабуть, карточку з телефоном повії.

У потоці автомашин утворилася малюсінька щілина. Я вмить перебігаю на другий бік вулиці. Тут навпроти будки ростуть платани. Хоч по шорсткій корі дерев видно, що вони вже старі, але їхні стовбури настільки тонкі, що

людина за ними не сховається. За п'ять-шість кроків від станції метро зяє чорний, як діра від вирваного зуба, отвір. Це вузенький завулок між шевською майстернею і тютюновою крамничкою. Я проходжу туди з удавано байдужим виглядом, щоб сховатися. Крізь безперервний потік машин різного розміру я стежу за будкою по той бік вулиці. Нарешті з'являється жінка. Коли людина так зупиняється, її відразу впізнаєш. Вона заглядає в будку, озирається навколо. Це та жінка з кав'ярні, що сидить з розпущеним волоссям на високому табуреті, заклавши ногу на ногу... Я спочатку дивуюсь, але потім переконую себе, що це цілком природно. Вона відступила до червоного пожежного крана, потім знову підійшла до будки, зазирнула всередину. Стривожено оглядаючись, стала поряд з пожежним краном. Один раз її погляд ковзнув по мені, але в цій темряві вона, напевно, нічого не помітила. Зіщулившись, стежу за нею. Жінка стурбовано шукає, навіть у небо зводить очі. Стиснувши зуби, щоб приглушити в собі зойк, я терпляче жду. Навіть якби вона мене віднайшла, ніщо не вирішилося б. Мені тепер потрібен світ, який би я сам вибрав. Світ, вибраний з власної волі. Жінка шукає. Я принишк. Нарешті, мабуть, зневірившись, вона поволі пішла, і в ту ж мить її заслонив потік машин. Я вийшов з темного завулка і попрямував у протилежний бік. Я йду, покладаючись на незрозумілу карту. Можливо, щоб зустрітися з тією жінкою... іду в протилежний бік.

Тепер я перестану шукати дорогу в минуле. Досить дзвонити по телефону, записаному на папірці. В потоці автомашин якась дивна затримка, дивлюся — навіть ваговози намагаються об'їхати тонкий, мов папір, розчавлений труп кота. Мимоволі я подумав, що слід би дати

цьому розплющеному котові якесь ім'я, і на моєму обличчі розцвітає щедра усмішка.